BIBLIOTÉKA KLASSIKŮ

řeckých a římských.

Vydávána redakcí

Jana Kvíčaly, Dr. Františka Šohaje, Eduarda Novotného, P. Václava Zikmunda a Ant. Otak. Zeithammra.

Herodotovy dějiny.

II.

V PRAZE.

Tiskem a nákladem Dr. Edvarda Grégra.

1863.

HERODOTOVY DĚJINY

Přeložil

Jan Kvíčala.

professor klassické filologie na vysokých školách pražských.

II.

V PRAZE.

Tiskem a nákladem Dr. Edvarda Grégra.

1863.

Kniha čtvrtá.

Dareiovo tažení na Skythy r. 514. (kap. 1—144.)

Boj Skythů s jich otroky.

1. Po dobytí Babylona učinil Dareios sám *) tažení na Skythy. Nebo když Asie mužstvem oplývala a hojně peněz se scházelo, zachtělo se Dareiovi pomstiti se nad Skythy, že oni dříve do Medie vpadli a porazivše bitvou ty, jižto se jim vstříc postavili, začátek ublížení učinili. Vládliť Skythové, jakž jsem i svrchu **) řekl, hoření Asií osmadvacet let; nebo stíhajíce Kimmerické vpadli do Asie a odňali vládu Medům, kteříž před vpádem Skythů Asií vládli. Skythy pak, když byli osmadvacet let mimo vlast se zdržovali a po tak dlouhé době domů se vraceli, očekávala ne menší práce ***) než byla medská. Našliť zde vojsko nemalé, které se jim vstříc stavělo; nebo ženy Skythů, když mužové jejich dlouhý čas vzdáleni byli, chodily k otrokům.

2. Skythové otroky všechny oslepují [1]) k vůli mléku, které pijí a jehož takto nabývají: Vzavše kostěné foukačky strkají je klisnám v rodidlo a potom do nich foukají; jiní pak za tohoto foukání mléko dojí. Říkají, že to z této příčiny dělají; foukáním že žíly klisny nabíhají a výmě že se spouští. Když pak mléko

*) Jiná tažení kázal vojevůdcům svým podniknouti. **) Totiž I, 106. ***) Slova *„práce, dílo“* užívá se v řečtině zhusta k naznačení *práce válečné, boje.*

vydojí, lijí je v dřevěné kbelíky a rozstavivše kolem kbelíků ony slepce káží jim mlékem potřásati; to co se nahoře ssází, sbírají a pokládají za vzácnější, to pak, co dole se ssází, za špatnější než ono.[2]) Z této příčiny Skythové každého, koho zajmou, oslepují; nejsouť rolníci, nýbrž kočovníci.

3. Z těchto otroků tedy a z žen Skythů vzrostla mládež, která když se o svém původu dověděla, Skythům z Medie se vracejícím vstříc se stavěla. A předně oddělili zemi skythskou vykopavše široký příkop sahající od taurického pohoří k maietickému jezeru, kde šířka jeho (jezera) největší jest. Potom vstříc se stavíce Skythům o vniknutí se pokoušejícím bojovali. A když už byl často boj sveden a Skythové zbraní ničeho nemohli vyříditi, pravil jeden z nich takto: „Co to děláme, muži skythští! Bojujíce s otroky svými jednak sami se menšíme jsouce usmrcováni, jednak usmrcujíce ony budeme příště menším lidstvem vládnouti. Proto tedy se mi vidí, abychom kopí a luků nechali a aby každý z nás s koňským bičem na ně šel. Nebo pokavadž nás se zbraněmi viděli, myslili, že jsou nám rovni a z rovného rodu; když pak uzří, že biče místo zbraní máme, rozpomenou se, že jsou otroky našimi a poznavše sami sebe nestanou před námi."

4. Když to Skythové uslyšeli, učinili tak. Oni pak jsouce věcí tou zmámeni zapomněli na boj a prchali.

Tak Skythové Asií vládli a vypuzeni byvše od Medů tímto způsobem se domů navrátili. Z této příčiny Dareios chtěje se nad nimi pomstiti sbíral proti nim vojsko.

Rozličné pověsti o původu Skythů.

5. Skythové praví, že jest národ jejich všech nejmladší a že takto povstal. První člověk v zemi této dříve neobývané že byl onen, jemuž bylo jmeno Targitaos. Za rodiče toho Targitaa vydávají — což u mne

víry nemá; avšak oni to povídají — Zeusa a dceru říčního boha Borysthena. Z takového rodu tedy že pošel Targitaos, z něho pak že pošli tři synové Lipoxais, Arpoxais a nejmladší Kolaxais.[3]) Za nich že zlatá náčiní, totiž pluh a jho a sagaris a miska do skythské země s nebe spadla. I šel nejstarší z nich, jenž to nejdříve uzřel, blíže, chtěje věci ty zdvihnouti; zlato však, když se blížil, hořelo. Když se tento vzdálil, přibližoval se druhý; však i jemu zlato opět totéž činilo. Tak vzdalovalo zlato hoříc tyto dva, když však třetí nejmladší se blížil, uhaslo a on si je odnesl domů.[4]) I odevzdali starší bratři, jimž to k srdci šlo, celou vládu nejmladšímu.

6. Od Lipoxaia povídají že pocházejí oni Skythové, kteří rodním jmenem Auchatové slovou, od prostředního Arpoxaia ti, kteří Katiarové a Traspiové[5]) slovou, od nejmladšího pak královští Skythové, kteří slovou Paralatové; a všichni vesměs že se po králi Skolotovi Skolotové jmenují. Skythy pak je nazvali Řekové.[6])

7. Tak praví Skythové že povstali; roků pak že, co povstali, od prvního krále Targitaa až do vpádu Dareia do jich země neuplynulo více než tisíc, nýbrž pouze tolik.

Zlata onoho posvátného střehou králové co nejvíce a chodí k němu každého roku, aby je slavnými obětmi ctili. Kdož pak střeha za slavnosti zlata posvátného pod širým nebem usne, o tom praví Skythové, že nepřečká toho roku; a proto že se mu takový kus země darem dává, jaký za jeden den koněm objede.

Poněvadž země Skythů veliká jest, proto — praví Skythové — že ji Kolaxais synům svým na troje království rozdělil a jedno z nich, v němž se to zlato opatruje, že největší učinil. Hořeních pak krajin na sever od sousedů jejich ležících že nelze pro peří[7]) se sypající ani viděti ani projíti; nebo peří plna že jest i země, pln i vzduch; a toto peří že překáží zraku.

8. Tak vypravují Skythové o sobě a o severní

krajině, Řekové pak, jižto v Pontu obývají, takto: Herakles žena krávy Geryonovy[8]) s sebou přišel v tuto zemi pustou, v nížto nyní Skythové přebývají. Geryones bydlel daleko od Pontu, na ostrově, jenž Řekům Erytheia slove a u Gadeiry města za sloupy Heraklovými u Okeanu ležícího jest. O Okeanu vypravují ledabylo, že počínaje od slunce východu obtéká celou zemi, nemohou toho však dokázati.[9]) Odtud pak, vypravují, přišel Herakles do krajiny, která nyní skythskou slove a postižen byv zde zimou a mrazem zaobalil se lví koží a usnul, koně pak jeho, kteří zapřaženi jsouce se pásli, zatím božským řízením zmizeli.

9. Když Herakles procitl, hledal je a prošed celou tuto zemi přišel posléze do tak zvané hylajské země. Tu našel v jeskyni dvoutělnou hadici, odpolu pannu, která nahoře žena, dole hadice byla. Uzřev ji a podiviv se tázal se jí, zdali kde koně jeho viděla se toulati; ona pak řekla, že je má a že mu jich nedá dříve až se s ní smísí. I smísil se s ní Herakles za tuto cenu; ona však odkládala vydání koňů chtíc, aby co nejdéle s Heraklem mohla obcovati a vědouc že on hodlá odejíti až jich dostane. Posléze mu je předce vrátila a řekla: „Koně tyto, jižto sem přišli, ochránila jsem tobě já, tys pak mi za to dal ochranného; mámť od tebe tré synů. S těmito jak mám naložiti, až v muže vzrostou, pověz sám, mám-li je zde usaditi (nebo země této vládu držím já) čili k tobě poslati.“ Tak se ho tázala, on pak na to odvětil: „Až uvidíš že jsou dospěli, nepochybíš, učiníš-li takto. Koho z nich uzříš že *takto* *) tento luk bude napínati a tímto pásem *takto* se pásati, toho učiň obyvatelem této země; kdo však toho, co ti okazuji, nedovede, toho pošli pryč.

*) Slovo *takto* vztahuje se k začátku kap. 10.; úplný výraz byl by: *„takto, jakž ti hned okáži.“*

A tak-li učiníš, budeš z toho radost míti a splníš rozkaz můj.“

10. Napnuv pak jeden z luků (nebo až po tu dobu nosíval Herakles dva) a okázav jí způsob opásání odevzdal jí luk a pás, jenžto na konci spony zlatou misku měl a odezdav jí ty věci odešel. Ona pak, když synové, jež porodila, v muže vzrostli, předně jim dala jmena, jednomu Agathyrsos, následujícímu Gelonos, nejmladšímu pak Skythes; potom, pamětliva jsouc rozkazu, učinila jakž jí bylo nařízeno. I nebyli dva ze synů, Agathyrsos a Gelonos, s to, aby úkolu předloženému dostáli a musili ze země se odebrati, vyhnáni byvše od rodičky; nejmladší však z nich, Skythes, dovedl to a zůstal v zemi. A od tohoto Skytha Heraklovce pocházejí prý všichni králové Skythů; a za příčinou oné misky nosí prý Skythové až podnes misky od pásů visící. To vypravují Řekové v Pontu obývající.

11. Jest pak i jiná pověst, která se nejvíce vypravuje a s níž se i sám shoduji, že kočující Skythové, kteří v Asii obývali, válkou od Massagetů stištěni byvše řeku Araxes překročili a do země kimmerické se vystěhovali (nebo ona země, kterou nyní Skythové drží, patřila prý za starodávna Kimmerickým), Kimmeričtí pak že když Skythové přicházeli, se radili, ježto se veliké vojsko blížilo; i různila se mínění jejich na dvé; obé se urputně zastávalo, mínění králů však bylo lepší. Nebo mínění lidu čelilo k tomu, že by bylo záhodno se vzdáliti a že by se neměli s takovým množstvím v zápas dáti; mínění králův však bylo, že se má o vlast na život a na smrt bojovati s nepřáteli se blížícími. I nechtěl ani lid králů poslechnouti, ani králové lidu. Proto se onen na tom usnesl, aby se vystěhovali a bez boje vlast nepřátelům postoupili, králům však se vidělo, ve vlasti zemříti a pohřbenu býti aniž s lidem utéci, ježto uvážili, jakých výhod jim vlast poskytla a jaké nehody by je bez pochyby zastihly, kdyby vlast opustili. Když se

jim tak vidělo, rozdělili se*) na dva počtem rovné zástupy a bojovali vespol. I padli tito všichni a lid Kimmerických je pohřbil u řeky Tyru**) (kdež až podnes hrob jejich viděti jest) a pohřbiv je vytáhl z vlasti; Skythové pak přihrnuvše se osadili pustou zemi.

12. Až podnes jsou v Skythii *kimmerické* hradby, jest zde *kimmerický* brod, jest zde i kraj jmenem *Kimmerie*, jest zde též tak zvaný *kimmerický* Bosporos.[10]) Vědomo jest, že Kimmeričtí před Skythy do Asie se utekli a zde poloostrov osadili, na němž nyní řecké město Sinope[11]) založeno jest. Vědomo jest též, že Skythové je stíhali a do medické země vpadli chybivše cesty. Nebo Kimmeričtí utíkali pořád podlé moře, Skythové pak stíhali je majíce po pravé ruce Kaukasos, až do medické země vpadli, obrátivše se směrem k středozemí. Tato jest ta druhá pověst, kterou společně i Řekové i barbaři vypravují.

Episoda o Aristeovi.

13. Aristeas[12]) pak, Kaystrobiův syn, muž prokonneský, v epické básni své pravil, že Foibem byv jat k Issedonům přišel, za Issedony pak že Arimaspové, lidé jednoocí, bydlí, a za těmito nohové zlatostřežní, a za těmi že Hyperborejští (Zaseverníci)[13]) až k moři sahají. Tito všichni kromě Hyperborejských, začínaje od Arimaspů, že na sousedy své dorážeti a od Arimaspů že byli Issedonové z vlasti vypuzeni, od Issedonů Skythové, Kimmeričtí pak, kteří podlé jižního moře bydleli, že byvše od Skythů tištěni vlast opustili. Tak se ani tento muž strany této země neshoduje se Skythy.

14. Odkud Aristeas, jenž v básni své toto pověděl, pocházel, už řečeno; povím však i tu pověst, kterouž jsem o něm v Prokonnesu a Kyziku slyšel. Vypravujeť se zde, že Aristeas, jenž rodem žádného občana nižší

*) Králové a ti, kteříž stejně s nimi smýšleli. **) Dněstru.

nebyl, vešed kdysi v Prokonnesu do jedné valchy zemřel a valchář že zavřev dílnu svou odešel, aby to příbuzným zemřelého oznámil. Když pak už bylo po městě rozhlášeno, že Aristeas mrtev jest, odporoval prý těm, kdož to povídali, muž kyzikenský z města Artaky přibylý řka, že ho potkal jdoucího do Kyzika a že s ním hovořil. I odporoval jim tento rozhodně, příbuzní zemřelého pak vešli do valchy nesouce s sebou, čeho by k pohřbu třeba bylo. Když však dílna se otevřela, nebylo tu Aristea ani mrtvého ani živého. Sedmého pak roku potom vyskytl prý se Aristeas v Prokonnesu a složil tu báseň, kterou Řekové nyní *Arimaspea* nazývají a složiv ji zmizel prý po druhé.

15. To se v těchto městech vypravuje; toto pak vím, že se Metapontským v Italii přihodilo 340 let po druhém zmizení Aristea, jakž jsem v Prokonnesu a Metapontiu počítaje shledal. Metapontští praví, že se Aristeas sám v jejich zemi zjevil a kázal, aby Apollonovi oltář vzdělali a vedlé něho sochu, nesoucí jmeno Aristea Prokonneského, postavili. Řeklť prý, že k nim jediným ze všech Italů Apollon zavítal a on sám, jenž nyní Aristeas jest, že ho následoval;[14]) tehdáž pak, když boha následoval, že byl krkavcem.[15]) A když to byl pověděl, zmizel, oni pak, praví Metapontští, že do Delf posly vypravili, aby se boha tázali, co by zjevení tohoto člověka znamenalo; Pythia pak že jim kázala, aby zjevení uposlechli, poněvadž jim, uposlechnou-li, na dobré to vyjde; pročež že přijavše věštbu to splnili. — I stojí až podnes socha mající jmeno Aristea vedlé samého oltáře Apollonova, a kolem ní rostou vavříny; oltář pak vzdělán jest na náměstí. Tolik budiž o Aristeovi řečeno.

Kallipidové, Alazonové (kap. 17.), rolničtí Skythové, Lidojedi (kap. 18.), kočující Skythové (kap. 19.), královští Skythové, Cernooděnci (kap. 20.), Sauromati, Budinové (21.), Thyssagetové, Iyrkové (22.), Lysohlavci (23.), Issedoni (26.), Arimaspové (27.).

16. Co za touto zemí, o níž toto vypravování započato jest,*) leží, neví nikdo důkladně; nemohu zajisté o tom nikoho se doptati, jenž by tvrdil, že mu vědomo něco z očité zkušenosti; nebo ani Aristeas, o němž jsem maličko před tím zmínku učinil, ani tento neřekl v eposu svém, že by byl dále přišel než k Issedonům, nýbrž o hořeních zemích vypravoval dle pověsti, řka, že Issedoni jsou ti, kdož to povídají. Než pokud jsme my co nejdále spolehlivě o tom slyšením se mohli něčeho dopíditi, vše to budiž vyloženo.

17. Za tržištěm Borysthenských[16]) (kteréž ze všech přímořních měst nejvíce v středu celé Skythie leží), za tímto bydlí první Kallipidové, kteří jsou Řekoskythové,[17]) za nimi pak jiný národ, jenž slove Alazonové. Tito a Kallipidové žijí jinak právě tak jako Skythové, leč že obilí sejí a jím se živí a též cibulemi a česnekem a čočkou a prosem. Za Alazony obývají orbářští Skythové, kteří nesejí obilí k stravě nýbrž na prodej. Za těmito severně obývají Neurové. Krajina pak od Neuru severně ležící jest lidopustá, pokudž my víme. To jsou národy podlé řeky Hypanisu na západě od Borysthenu.

18. Však když Borysthenes překročíš, jest první krajina od moře Hylaie,[18]) za touto pak, když vzhůru jdeš, obývají rolničtí Skythové, jež Řekové u řeky Hypanisu bydlící Borysthenské nazývají; sebe pak nazývají tito Řekové Olbiopolity. Tito rolničtí Skythové bydlí na východ asi s třídenní cestu a táhnou

---

*) Kap. 16. souvisí s 13. kapitolou. Kap. 14. a 15. činí episodu.

se k řece, jejíž jmeno jest Pantikapes, na sever pak s jedenáctidenní plavbu po řece Borysthenu vzhůru. Za tímto národem jest daleko široko poušť. Za touto pouští obývají Androfagové (Lidojedi), jsouce zvláštní a nikoliv skythický národ. Za nimi pak jest už opravdová poušť a není tu žádného národa, pokudž my víme.

19. Na východ od rolnických Skythů, překročíš-li řeku Pantikapes, obývají už kočující Skythové, kteří ani nesejí ani neorají. Celá jejich země jest prázdná stromů mimo Hylaiu. Tito kočovníci obývají na východ s cestu čtrnácti dní v zemi k řece Gerrhu se táhnoucí.

20. Za řekou Gerrhem jest tak zvaný královský kraj a zde jsou nejudatnější a nejčetnější Skythové, kteří ostatní Skythy za své otroky pokládají. Tito se táhnou na jih a ke krajině taurické, na východ pak k příkopu, který potomci oněch slepců vykopali, a k tržišti u jezera maietického ležícímu, které Kremnoi slove. Jiná část těchto Skythů táhne se k řece Tanaidu. Za královskými Skythy bydlí Melanchlainové (Černooděnci), jiný to národ a ne skythický. Za Melanchlainy na sever jsou jezera a pouště, pokudž my víme.

21. Když řeku Tanais překročíš, nejsi už více v skythické zemi, nýbrž první kus patří Sauromatům, kteří počínajíce od chobotu maietického jezera k severu bydlí s cestu patnáctidenní v zemi nemající ani planých ani štěpných stromů. Nad nimi bydlí v druhé vlasti Budinové, kteří obývají v zemi všelikými lesními stromy zcela pokryté.

22. Nad Budiny k severu jest nejprvé poušť sedm dní pouti dlouhá, a za tou pouští, uhneš-li se více k východu,*) obývají Thyssagetové,[19]) četný a zvláštní národ. Tito se živí lovem. Sousedé jejich, v týchž místech usedlí, jsou ti, jižto Iyrkové slo-

---

*) Doslovně: *k východnímu větru.*

vou. I tito živí se lovem tímto způsobem: Lovec si vyleze na strom (a těch jest po celé té zemi hojně) a číhá zde; na blízku pak má koně naučeného ležení na břichu, aby byl nižší, a psa. Když se stromu zvěř spatří, střelí po ní a vsednuv na koně honí ji, a pes se zvěři nespouští. — Nad těmito, uchýlíš-li se k východu, bydlí jiní Skythové, kteří se od královských Skythů odtrhli a takto do té krajiny přišli.

23. Až k této zemi těchto Skythů jest půda veškerých jmenovaných zemí rovinatá a má hojně prsti; dále pak odtud jest půda kamenitá a drsnatá. Přejdeš-li pak veliký kus této drsnaté země, přijdeš k lidem, obývajícím na stráních vysokých hor, kteří prý vesměs, i muži i ženy, lysohlaví od narození jsou a piknosí a dlouhou bradu mají,[20]) zvláštní řečí mluví, a kroj skythický nosí. Stravy jim poskytují stromy. Pontikon[21]) se jmenuje strom, z něhož se živí, velikosti asi takové jako fík; tento vydává ovoce bobu podobné a má v sobě pecku. To ovoce když dozraje, procezují je skrz tkaniny; i vytéká z něho mok hustý a černý, jenž slove aschy. Toto aschy buď lízají aneb smíšené s mlékem pijí a z usedliny toho moku hnětou vdolky a ty jedí. Nebo stád nemají mnohých, ježto není u nich pořádných pastvin. Každý bydlí pod stromem, a sice v zimě, pokryv strom hustou bílou plstí,[22]) v létě pak bez plsti. Těmto neubližuje žádný člověk; jsouť za svaté jmíni; nemají také ani jediného válečného náčiní. Tito vyrovnávají rozepře svých sousedů a uteče-li se kdo, vypovězen jsa z vlasti, k nim, nesmí mu nikdo ublížiti. Jmeno jejich jest Argippaiové.

24. Až k těmto lysohlavcům jsou krajiny i národy před nimi dosti známy; nebo přicházejí k nim jednak leckteří Skythové, jichž snadno jest se vyptati, jednak i Řekové z tržiště borysthenského i z ostatních osad pontických. Ze Skythů kdož k nim přijdou, užívají sedmera tlumočníků a sedmera řečí.[23])

25. Až k těmto tedy známa jest země; co za těmito lysohlavci na sever jest, nemůže nikdo s jistotou říci; nebo oddělují je vysoké neschůdné hory, jichž nikdo nepřekročuje. Tito lysohlavci vypravují, čemuž však já nevěřím, že na těch horách kozlonozí lidé obývají, za těmi pak jiní lidé, kteří šest měsíců spávají; tomu však teprv zhola nevěřím. O zemi na východ od těch lysohlavců ležící ví se ovšem určitě, že v ní Issedoni obývají; avšak o zemi na sever i nad lysohlavci i nad Issedony ležící neví se nic, leda co právě tito povídají.

26. Obyčeje zachovávají prý Issedoni takovéto. Když někomu otec zemře, přivádějí všichni příbuzní hovada a obětovavše i rozsekavše je na kusy rozsekávají i otce hostitele a smísivše veškero maso dohromady dávají se do hodování.[24]) S hlavy jeho pak stahují kůži a vyčistivše lebku pozlacují ji a potom s ní jako se svátostí nakládají, vzdávajíce jí rok co rok veliké oběti. To činí syn otci právě tak jako se u Řeků výroční památka úmrtí světí. Jinak jsou prý i tito lidé spravedliví; ženy jsou u nich mocí mužům rovny.

27. I tito tedy jsou známi; za nimi pak na sever jsou, jak Issedoni povídají, oni jednoocí lidé a zlatostřežní nohové; po nich pak povídají to Skythové a od Skythů navykli jsme tomu my ostatní i jmenujeme je po skythicku Arimaspy; nebo *jedno* jmenuje se po skythicku *arima* a oko *spu.*[25])

O krutosti zimy v Skythii (28.), o vplyvu podnebí na zvířata (29., 30.), o sněhu v severních zemích (31.).

28. Celá tato řečená země jest tak zimavá, že tu ročně osm měsíců nesnesitelně mrzne, tak že v této době, vyleješ-li vody, neučiníš bláta; ovšem pak učiníš bláto, zapálíš-li oheň.[26]) I moře a celý kimmerický Bosporos zamrzuje[27]) a Skythové za příkopem usedlí činí po ledě válečná tažení a jezdí po vozech přes

led na protější stranu k Sindům.[28]) Tak tedy osm měsíců trvá u nich zima, a ostatní čtyry měsíce bývá tam chladno. Liší pak se tato zima povahou svou od zimy všech jiných zemí; nebo neprší zde v obyčejný čas*) nikdy tak že by to za řeč stálo; v létě pak nepřestává tu pršeti. A kdy jinde hromobití jsou, tehdáž není tu žádných, v létě pak jsou tu náramné bouřky; přijde-li však v zimě bouřka, má se to za zázrak. Tak i zemětřesení, ať se stane v létě anebo v zimě, má se za zázrak.[29]) Koně tuto zimu dovedou snášeti, mezci však a oslové zhola nemohou jí snésti; jinde pak koně, stojí-li v zimě venku, oznobí se, oslové však a mezci snesou zimu.

29. Zdá se mi též, že z této příčiny tam bezrohému plemenu krav rohy nevyrůstají; i nasvědčuje náhledu mému též výrok Homerův v Odyssei znějící takto:

„Též do Libycka **) tamo kde honem jehňatům rohy
rostou.“ ***)

Dobře praví básník, že v teplých krajinách rychle rohy vyrůstají. Kde však tuhé zimy jsou, tu hovada buď docela rohů nemají, aneb jim zvolna vyrůstají.

30. To se tedy za příčinou zimy zde stává; tomu pak se divím, (přídavků zajisté od začátku vypravování mé vyhledává),[30]) že v celé elické krajině mezci se nemohou roditi, ač krajina ta není studená a též žádná jiná příčina toho není patrna. Eličtí sami povídají, že pro nějakou kletbu se jim mezci nerodí. Pročež když čas k připuštění klisen přichází, ženou je k sousedům svým a přivádějí k nim v sousední krajině osly, až klisny ztěhotní; potom je ženou nazpět domů.

31. Stran peří, jímž že povětří naplněno Sky-

*) T. j. tehdáž, když v Řecku pršívá. **) Rozuměj: *přišel jsem*. ***) Od. IV, 85.

thové povídají a pro něž že nelze ani dále viděti ani dále jíti — stran toho mám tento náhled: V krajinách nad touto zemí ležících sněží se ustavičně, v létě ovšem méně než v zimě, jakž se samo sebou rozumí. Kdo z blízka husté páperky sněhu padati viděl, ten už ví co myslím; podobáť se sníh peří, a že zde zima tak tuhá jest, jsou severní krajiny této pevniny neobývány. I myslím, že Skythové a okolní obyvatelé podobenství užívajíce sníh peřím nazývají.

Tak vyloženo jest, co se o nejvzdálenějších krajinách povídá.

Pověst o Hyperborejských.

32. O hyperborejských lidech však ani Skythové, ani jiní zde bydlící lidé ničeho nepovídají, leda snad Issedoni; ba jakž já míním, ani tito ničeho nepovídají; jinak by zajisté i Skythové to povídali, jakož i o těch jednookých lidech vypravují.

Ale Hesiod zmínil se o Hyperborejských a též Homer v Epigonech,[31]) ač složil-li v skutku tuto báseň.

33. Nejvíce však o nich Deličtí vypravují. Říkajíť, že posvátné dary obvité stébly pšeničnými od Hyperborejských k Skythům přicházejí, dále pak že je vždy sousedé od sousedů berou a nejzáze na západ k jaderskému pobřeží dovážejí, odtud pak že se posílají k jihu, kdež je nejprvé ze všech Reků Dodonští přijímají; přišedše pak od těchto k melickému chobotu že do Euboiy se přepravují a jedno město že je druhému odevzdává, až přijdou do Karystu; pak že se Andru vynechává; nebo Karystičtí dopravují je do Tenu, Teničtí pak do Delu. Tím způsobem tedy přicházejí prý nyní tyto posvátné dary do Delu.[32]) Poprvé však vyslali prý Hyperborejští s těmi dary dvě panny, které Deličtí Hyperochu a Laodiku jmenují, a zároveň s nimi vyslali prý pro bezpečnost pět občanů za průvodčí, kteří nyní perfereové slovou a veliké pocty v Delu požívají. Když

však vyslaní lidé se nevraceli, pokládali prý Hyperborejští za neštěstí, kdyby se jim to vždy státi mělo, že by ti, jež vyslali, se nevrátili; a proto nosí prý nyní posvátné ty dary, pšeničnou slámou obvité, na pomezí a odevzdávají je sousedům svým žádajíce, aby je dále k jinému národu dopravili. A takovým způsobem prý tyto dary jsouce dál a dále posílány do Delu přicházejí. Vímť pak i já sám něco, co se této oběti podobá, totiž že thrakické a paionské ženy, když královské Artemidě obětují, nevzdávají obětí bez pšeničné slámy. To tedy vím že tyto ženy činí.

34. K poctě pak oněm pannám hyperborejským, jež v Delu zemřely, ostřihují si panny a mládci Delických vlasy. Panny si před sňatkem vrkoč ustřihují a ovinuvše jej kolem vřetena kladou jej na hrob (tento hrob jest uvnitř Artemisia na levo od vchodu, a roste na něm oliva); mládci pak Delických navinuvše vlasů kolem trávního stébla kladou je též na hrob. Těmto tedy dostává se od obyvatelů delických této pocty.

35. Titéž (Deličtí) i vypravují, že dvě panny hyperborejské, Arge a Opis,[33]) skrz tytéž národy cestu konavše, do Delu přišly dříve ještě než Hyperoche a Laodike, ježto tyto přišly nesouce Eileithyi dary povinné za rychlý porod Letoy; Arge však a Opis, jakž vypravují, přišly zároveň s bohy samými, a proto že se jim od nich dostává jiné pocty; že totiž ženy pro ně dary sbírají provolávajíce při tom jmena jejich v hymnu, jejž jim Olen,[34]) muž lykický, složil; (tento Olen přišed z Lykie složil i ostatní starodávné hymny, které se v Delu pějí); po nich pak že i ostrované a Ionové, naučivše se tomu od nich, Opi a Argu velebí provolávajíce jmena jejich a sbírajíce pro ně; dále pak že popel ze stehen na oltáři sežžených na rakev Opi a Argy se vysypává. Rakev jejich jest za Artemisiem, k východu jsouc obrácena, blízko u samého večeřadla Kejských.

Zeměpisná episoda o Asii, Libyi, Evropě.

36. Tolik tedy budiž o Hyperborejských řečeno; nebo pověsti o Abarisovi,[35]) jejž Hyperborejským nazývají, nechci vykládati; hlásáť tato pověst, že nosil šíp po celé zemi nepožívaje při tom pokrmu.

Avšak jestliže jsou jací zaseverní lidé, musí také zajižních lidí býti. I jest mi do smíchu, když vidím, že už mnozí obrazy země vykreslili, avšak nikdo rozumně o zemi nevyložil; nakreslujíť Okeanos, jakoby zemi, jsoucí kulatou a jako kružidlem odměřenou, kolem obtékal a Asii dělají velikostí rovnou Evropě.[36]) I naznačím tedy já v krátkosti velikost každého dílu světa a jak se každý vykresliti má.

37. Peršanův sídla táhnou se k jižnímu moři, tak zvanému červenému; *) nad těmito bydlí k severu Medové, nad Medy Saspeirové, nad Saspeiry pak Kolchové, kteří k severnímu moři **) dosahují, do něhož řeka Fasis vpadá. Tyto čtyry národy bydlí v Asii od moře k moři.

38. Odtud táhnou se na západ k moři dvě okřídlí,[37]) která vypíši. S jedné strany táhne se jedno okřídlí na severu počínajíc řekou Fasisem podlé Pontu a Hellespontu až k troickému Sigeiu; na jihu pak táhne se totéž okřídlí od chobotu myriandrického, ležícího u Foinikie směrem k moři až k mysu triopickému. Na tomto okřídlí obývá třicet národů. To jest první okřídlí.

39. Druhé pak, počínajíc od Peršanů (Persidy) táhne se k červenému moři a zahrnuje v sobě Persidu a souvisící s touto Assyrii a Arabii, která s Assyrií souvisí. Toto okřídlí přestává (avšak toliko dle obvyklého náhledu)[38]) u chobotu arabského, do něhož

*) T. j. k indickému moři. **) *Severní moře* zde = *černé moře*; jindy znamená u Herodota výraz tento *moře středozemní*.

uvedl Dareios průplav z Nilu. Od Persidy až k Foinikii jest krajina široká a veliká; od Foinikie pak táhne se to okřídlí naším mořem. Národů obývá na něm toliko tré. To jsou země asiatské, které od Persidy na západ se táhnou.

40. Za Peršany pak a Medy a Saspeiry a Kolchy k jitru a východu slunce obkličuje Asii s jedné strany červené moře, na sever pak kaspické moře a řeka Araxes, která teče na východ. Až po Indii jest Asie obývána, odtud však dále na východ pusta a nikdo nemůže říci, jaká jest zde její podoba.

Taková a tak veliká jest Asie.

41. Libye pak leží na druhém okřídlí; nebo Libye souvisí s Egyptem. U Egypta jest toto okřídlí úzké (nebo od našeho moře k červenému jest deset myriad [100.000] sáhů, což činí tisíc honů), po této úžině však jest okřídlí toto náramně široké a slove Libye.

42. Divím se těm, kteří zemi rozvrhli a rozdělili na Libyi, Asii a Evropu; jsou zajisté mezi nimi nemalé rozdíly. Nebo co do délky táhne se Evropa podlé obou a co do šířky nedá se ani jedna ani druhá s Evropou porovnati.

Libye jeví se býti kolkolem mořem obklíčena kromě té části, která s Asií hraničí, což první všech lidí, pokud my víme, Nekos, král Egyptských, dokázal, jenžto, když ustal od kopání průplavu z Nilu do arabského chobotu, foinické muže[39]) na lodích vyslal nařídiv jim, aby skrz sloupy Heraklovy pluli až by do severního moře a takto do Egypta přišli. I vypluli Foiničané z červeného moře a pluli po jižním moři; kdykoli pak jeseň nastala, přistávali k břehu a osévali tu krajinu libyckou, u níž právě byli; pak očekávali žně a sklidivše obilí pluli dále, až po uplynutí dvou let třetího roku otočivše se kolem sloupů Heraklových do Egypta přišli. I pravili, co se mně

nezdá hodnověrno, ovšem pak snad někomu jinému, že plujíce kolem Libye měli slunce po pravé ruce. [40])

43. Tak se poznala Libye poprvé. Dále tvrdí to i Karchedonští.[41]) Sataspes pak, Teaspisův syn, muž z rodu Achaimenovců, neobjel Libyi, byv právě proto vyslán, nýbrž zděsiv se délky plavby a pustiny vrátil se zpět a nevyplnil úkolu, který mu byla matka uložila. Bylť on dceru Zopyra, syna Megabyzova, násilně porušil; a když z této příčiny k rozkazu krále Xerxa na kůl měl býti naražen, vyžádala si matka Sataspova, jsouc Dareiovou sestrou, jeho života, řkouc že mu věčší pokutu uloží než on; žeť mu bude kolem Libye plouti, až plavbou touto přijde do arabského chobotu. Když k tomu Xerxes svolil, šel Sataspes do Egypta a dostav zde lodi i plavců od Egyptských plul k sloupům Heraklovým, a propluv jimi a ohnuv se kolem mysu Libye, jenž Soloeis[42]) slove, plul k jihu; však když drahně moře za drahně měsíců projel a ještě dále mu bylo plouti, obrátil se a plul nazpět do Egypta. Přišed pak odtud ke králi Xerxovi vypravoval, že v dalekých končinách okolo trpaslíků plul, palmového oděvu užívajících, kteří, kdykoli oni k zemi přistali, do hor utíkali města opouštějíce, oni pak že do měst vcházejíce žádné škody nečinili, nýbrž jen dobytek odtud si brali. Že Libyi docela neobjel, toho udával příčinu tu, že lodi bylo nelze dále plouti, ana ve vodě vázla.[43]) Xerxes však nevěře, že mluví pravdu, dal ho, že uloženému úkolu nebyl dostál, na kůl nabůsti, vykonávaje takto prvý trest. Tohoto Sataspa kleštěnec uprchl do Samu, jakmile se o smrti pána svého dověděl, veza s sebou veliké poklady; těchto se zmocnil jakýsi muž samický, jehož jmena, ač je vím, schvalně nespomínám.

44. Asie pak z věčší části ohledána byla od Dareia, jenž chtěje zvěděti, kde se řeka Indos, která druhá všech řek krokodily v sobě chová, v moře

vlévá, po lodích lidi vyslal, do nichž se nadál, že pravdu řeknou, a mezi nimi i Skylaka,[44]) muže karyandského. I vypluli tito z města Kaspatyru a z paktyické země a pluli po řece k jitru a východu slunce k moři, mořem pak k západu slunce plujíce přišli třicátého měsíce k tomu místu, odkudž král Egyptských ty Foiničany, o nichž jsem svrchu se zmínil, vyslal, aby Libyi objeli. A když byli tito plavbu vykonali, podmanil si Dareios Indy a vládl tímto mořem. Tak se shledalo i o Asii mimo východní část její, že se má podobně jako Libye.

45. O Evropě však ví se, že nikomu není známo, ani zdali východní její části ani zdali severní mořem jsou obtečeny; vzdélí pak ví se, že se podle obou *) táhne.

Ani toho nemohu vypátrati, proč země, jsouc toliko jedna, tré jmen má utvořených podlé ženských jmen a proč se za rozhraní vytkla egyptská řeka Nil a kolchická Fasis (někteří pak maietickou řeku Tanais a kimmerický Brod za rozhraní vydávají), aniž mohu zvěděti jmena těch, kdož to rozdělení učinili a proč ta jmena dílům dali.

O Libyi ovšem praví nejmnožší Řekové, že má jmeno své po Libyi, ženě domácí, Asie pak po ženě Prometheově. Avšak tohoto jmena ujímají se i Lydové, řkouce, že Asie nazvána jest po Asiovi, synu Kotya, syna Manova, ne pak po Asii, ženě Promethea; a po tomto Asiovi že i jedna fyle v Sardech slove Asiova.

O Evropě však neví nikdo, zdali moře ji obtéká, aniž jest patrno, odkud toho jmena dostala a kdo jí je dal, leda bychom chtěli říci, že dostala toho jmena po tyrické Europě; a tak by tedy dříve byla bezejmenná bývala, jako druhé. Avšak ta žena byla patrně z Asie a nepřišla do té země, která se nyní od Řeků

*) T. j. že jest tak dlouhá jako Asie a Libye dohromady.

Europe nazývá, nýbrž toliko z Foinikie do Krety, z Krety pak do Lykie.

Než o tom budiž toliko potud řečeno; nebo míníme obvyklých výrazů se držeti.

O nepřemožitelnosti Skythů (46.), o řekách skythských (47—58.).

46. U moře pohostinného, k němuž Dareios táhl, naskytují se nevzdělanější národové, vyjmeme-li skythský, než v kterékoliv jiné zemi. Nebo z národů před Pontem *) bydlících nemůže se ani jeden jakožto moudrý vytknouti, aniž známe nějakého vzdělaného muže, kromě skythského národa a Anacharsisa.

Skythský pak národ jednu a tu nejdůležitější lidských věcí nejmoudřeji ze všech lidí, jež my známe, vynašel, ostatním pak věcem ovšem se neobdivuji. Tato nejdůležitější věc, kterou vynašli, jest, že nikdo neunikne, kdo na ně táhne, a že, nechtí-li se dáti najíti, nikdo není s to, aby je zastihl. Nebo ježto jim není ani měst ani tvrzí, ježto jsouce domonosiči[45]) k tomu vesměs jízdní lukostřelci jsou a pluhem se neživí, nýbrž dobytkem a příbytky své na vozích mají, jakž by nebyli nepřemožitelní a nedostižitelní?

47. Vymyslili pak si to, jelikož vlast jejich k tomu jest způsobilá a i řeky nápomocny; jestiť vlast jejich pláň travnatá a vodnatá a řek skrz ni teče počtem ne mnohem méně než jest v Egyptě struh. Kteréž z nich znamenité jsou a do nichž se z moře může vplouti, ty chci zaznamenati. Jsou to: paterotoký Istros, pak Tyres a Hypanis a Borysthenes a Pantikapes a Hypakyris a Gerrhos a Tanais.[46]) Tyto řeky tekou takto.

48. Istros, největší všech nám známých řek, teče

*) *Před* Pontem, t. j. na západ od Pontu. Pontos (moře = Černé moře.

v zimě v létě pořád proudem jednostejným a jest první řeka skythská, která od západu přichází; největší pak jest tím, že i jiné řeky do něho vpadají. Tyto řeky, které jej velikým činí, jsou: pět jich teče zemí skythskou, totiž ona řeka, kterou Skythové Porata, Řekové pak Pyretos nazývají, pak Tiarantos a Araros a Naparis a Ordessos[47].) První z řek jmenovaných jest veliká a vpadá do Istru východně, druhá, Tiarantos, více západně a jest menší; Araros pak a Naparis a Ordessos vpadají mezi nimi. To jsou vlastní řeky skythské, které jej rozhojňují. Ze země Agathyrsů pak přichází řeka Maris a pojí se s Istrem.[48])

49. Z temen Haimu pak tekou jiné tři veliké řeky k severu a vpadají do něho, Atlas a Auras a Tibisis;[49]) skrz Thrakii pak a krobyzské Thraky tekouce vpadají Athrys a Noes a Artanes do Istru; z Paionie a pohoří Rhodopy řeka Skios, která Haimos v poly dělí;[50]) z Illyrie vtéká řeka Angros, na sever tekouc, do roviny triballské a do řeky Brongu, Brongos pak do Istru; tak přijímá Istros tyto řeky, jsoucí obě veliké.[51]) Z hoření země Ombrických tekouce na sever vlévají se Karpis a Alpis do něho.[52]) Vznikaje v zemi Keltů, kteří ze všech Evropanů po Kynetech nejzáze na západ bydlí, teče Istros celou Evropou a teka takto celou Evropou vtéká pobočně do Skythie.

50. Any tedy tyto jmenované řeky a ještě mnohé jiné svou vodu s ním pojí, stává se Istros největší řekou; nebo chceš-li *jednu* řeku o sobě s *jednou* porovnati, tehdy ovšem Nil hojností vody předčí; do tohoto zajisté žádná řeka a žádný pramen nevtéká a nepřispívá k věčší hojnosti.

Jednostejně pak pořád v létě v zimě teče Istros z této příčiny, jak se mně zdá. V zimě jest, jaký jest, a stává se jen o málo věčší, než jest přirozená jeho povaha; nebo pršívá v této zemi docela maličko, sníh pak padá tu pořád. V létě pak sníh, jenž v zimě

napadl, — a toho jest veliká síla — roztává a odevšad do Istru se řine; tento sníh, jenž do něho se řine, a zároveň s ním i četné a náramné deště rozhojňují jej; nebo v létě pršívá. Oč tedy v létě slunce více vody přitahuje než v zimě, tolikrát hojnější jsou přítoky Istru v létě než v zimě. A když se toto proti sobě položí, stává se rovnováha, tak že se Istros pořád jeví býti jednostejným.

51. Jedna řeka Skythů jest tedy Istros; druhá pak Tyres, který od severu přichází a z velikého jezera vzniká,[53]) které zemi skythskou a neurickou dělí. U jeho ústí obývají Řekové, kteří slovou Tyriti.

52. Třetí řeka, Hypanis, má počátek svůj v Skythii a teče z velikého jezera, kolem něhož divocí bílí koně se pasou; nazýváť se toto jezero právem matkou Hypanisa. Z toho jezera tedy vznikaje teče Hypanis pět dní plavby jako skrovná a ještě sladká řeka, odtud však směrem k moři čtyry dni plavby náramně hořká. Vtékáť do něho hořký pramen, takové hořkosti, že jakkoliv jsa malý, proráží řeku tuto, ač jest veliká jako málo jiných.[54]) Pramen tento jest na pomezí země rolnických Skythů a Alazonů; jmeno toho pramene jakož i místa, odkudž teče, zní po skythsku *Exampaios*, v jazyku řeckém pak *Svaté dráhy*. U země Alazonů sbližují Tyres a Hypanis ramena svá; dále však tekouce uchylují se obě řeky od sebe a šíří prostoru mezi sebou.

53. Čtvrtá řeka jest Borysthenes, která po Istru z nich jest největší a dle našich náhledů nejblahodárnější netoliko všech řek skythských, nýbrž i všech vůbec, kromě Nilu egyptského; nebo tomuto nelze ovšem žádné řeky přirovnati. Avšak mezi ostatními řekami jest Borysthenes nejblahodárnější, an nejkrásnějších a nejtučnějších pastvin dobytku poskytuje a nejvýbornějších i nejčetnějších ryb, an k pití nejpříjemnější jest a proti jiným kalným řekám jasnou vodu

má; pak i půda podlé jeho břehu jest nejvhodnější k setbě, a kde se neseje, tu jest nejbujnější tráva.[55]) Soli pak u jeho ústí samo od sebe nesmírně mnoho se ssází. Též poskytuje velikých ryb bezostných, jimžto antakaiové *) říkají, k sušení, a mnohých jiných věcí podivuhodných.

Až ke krajině gerrhické, kamž jest plavba čtyřicetidenní, ví se že teče od severu, avšak kterých lidí zemí dále na sever teče, nemůže nikdo říci. Než to se ví, že teče pouští do země rolnických Skythů; nebo tito Skythové bydlí podlé něho s plavbu desíti dní. Této řeky jediné a pak Nilu pramenů nemohu naznačiti, a myslím, že ani vůbec nikdo z Řeků. Kde pak Borysthenes moři se blíží, tu se s ním pojí Hypanis, jenž do též bařiny vpadá. Prostora mezi těmito řekami, která činí okřídlí, slove mys Hippolaův, a na ní založena jest svatyně Mateře,[56]) za tou svatyní pak usazeni jsou u řeky Hypanisu Borysthenští.

Tolik o těchto řekách.

54. Po nich jest pátá řeka, jejíž jmeno Pantikapes. I tato přichází od severu a z jezera. Na prostoře mezi ním a Borysthenem obývají rolničtí Skythové. Vtéká do Hylaiy a minuv této země pojí se s Borysthenem.

55. Šestá řeka jest Hypakyris, jenž vzniká z jezera, středem kočovnických Skythů teče a u města Karkinity v moře vpadá; na pravo od něho jest Hylaie a tak zvané závodiště Achillovo.[57])

56. Sedmá řeka, Gerrhos,[58]) odlučuje se od Borysthenu v oné krajině, až po kterou jest Borysthenes znám. V této krajině tedy odlučuje se a má totéž jmeno jako krajina sama, Gerrhos; teka k moři dělí zemi kočovnických a královských Skythů a vpadá do Hypakyrisu.

57. Osmá řeka konečně jest Tanais, jenž shora

---

*) *Antakaios*, ryba z pokolení ryb jesetrovitých.

teče vycházeje z velikého jezera a do jezera ještě věčšího vpadá, tak zvaného maietického jezera, které dělí Skythy královské a Sauromaty. Do tohoto Tanaisu vtéká jiná řeka, jejíž jmeno jest Hyrgis.

To jsou ty znamenité řeky, jimiž Skythové jsou opatřeni.

58. Tráva, která v Skythii pro dobytek roste, jest nejhořčejší všech trav, jež my známe; a že tomu tak, lze při vyvrhování dobytka seznati.

Líčení obyčejů skythských.

59. Hlavní věci jsou jim tedy takto vhodně zřízeny. Obyčeje pak jejich mají se takto.

Bohy vzývají toliko tyto: nejvíce Histiu, pak Zeusa a Zemi, pokládajíce Zemi za choť Zeusovu, po těch pak Apollona a nebeskou Afroditu a Herakla a Area. V tyto věří všichni Skythové; tak zvaní královští Skythové pak obětují též Poseidonovi. Po skythsku slove Histie Tabiti, Zeus — dle mého náhledu vším právem — Papaios, Země Apia, Apollon Oitosyros, nebeská Afrodite Artimpasa, Poseidon Thamimasadas.[59]) Soch a oltářů a chrámů nevzdělávají leč Areovi; tomuto jich vzdělávají.

60. Obřady pak jsou všem bohům při všech obětech jednostejně ustanoveny a dějí se takto: Obětní zvíře stojí majíc přední nohy svázány, obětovník pak, jenž za zvířetem stojí, trhnuv koncem provazu poráží takto zvíře a anož ono padá, vzývá boha, jemuž obětuje; potom hodí léčku zvířeti okolo krku a vstrčiv do ní hůl otáčí ji a škrtí zvíře, nerozdělav ohně ani neposvětiv*) zvířete ani ho nepokropiv. Když pak je zaškrtí a kůži mu stáhne, dává se do vaření.

61. Anaž však země skythská náramně bezdřevná jest, vynašli pro vaření masa toto. Když zvířata stáhnou,

*) Vlastně: *nenačav* (viz pozn. 34. k 2. knize na str. 251.)

odřezují maso od kostí, potom házejí maso do kotlů domácích, které se nejvíce lesbickým kotlům podobají, leda že jsou mnohem věčší, ovšem jestliže takových kotlů právě mají. Do těch tedy hodivše maso vaří je, zapálivše pod kotlem kosti zvířat obětních.[60]) Není-li jim však takového kotle po ruce, házejí veškero maso do břicha obětního zvířete a přimísivše vody podpalují kosti. Tyto hoří velmi krásně a do břicha vejde se snadně veškero maso s kostí obrané. A takto vaří se vůl sám v sobě[61]) a rovněž tak i všechna jiná obětní zvířata. Když pak se maso uvaří, béře ten, kdož oběť vzdal, prvotiny z masa a drobu a hodí jimi před sebe. I jiná hovada obětují, nejvíce pak koně.

62. Všem jiným bohům tedy obětují tak a tato hovada, Areovi však takto: V každé župě království založena jest svatyně Areova takováto. Jsouť nahromaděny otýpky chrastí vzdélí a vzšíři tří honů, vzvýši pak méně; na hoře pak jest čtverhraná plocha učiněna, jejížto tři strany jsou kolmé a jen po jedné lze nahoru vylezti. Každého roku přidávají k této hromadě 150 vozů otýpek; nebo bouřemi po každé z ní ubývá. Na jedné každé takové hromadě postaven jest starodávný železný meč,[62]) a ten jest za sochu Areovu. Tomuto meči vzdávají výroční oběti z hovad a koní, ba obětují jemu i o toto více než ostatním bohům; obětují totiž ze zajatých nepřátel jednoho z každého sta ne týmž způsobem jako hovada, nýbrž rozdílným. Nalivše vína zajatým na hlavy zabíjejí je nad nádobou a vynesše krev nahoru na otýpky vylévají ji na meč. To tedy nosí vzhůru, dole pak u svatyně činí toto. Pravé rameno zabitých mužů i s rukou usekávají a házejí do povětří, a potom vykonavše i ostatní obřady odcházejí. Ruka pak každá zůstane tam ležeti, kam padne a mrtvola leží jinde.

63. Těchto obětí stává u nich. Prasat nechovají

Skythové žádných a nechtí jich naprosto v zemi své krmiti.

64. Válečné obyčeje pak jsou u nich takto ustanoveny. Každý Skyth, když prvního muže zabije, pije krve jeho; a kolik nepřátel v bitvě usmrtí, těch všech hlavy králi přináší; nebo za každou hlavu, kterou přinese, dostává podíiu z kořisti, která se učinila; nepřinese-li, nedostává ničeho.

Kůži pak s ní stahuje takto. Rozříznuv kůži kolem uší do kola a chopiv se hlavy (za vlasy) vytřásá ji (hlavu) ven, potom obírá kůži a vydělává ji žebrem volovým a vydělav ji má ji za ručník a zavěšuje si ji na uzdu koně, s nímž jezdí, a honosí se jí; nebo kdo nejvíce takových olbí za ručníky má, tenť uznáván jest za muže nejlepšího.[63]) Mnozí z nich si z těchto koží i pláště dělají, sešívajíce je jako kozí kůže. Mnozí též pravou ruku mrtvých nepřátel i s nehty samými stahují a dělají si z toho schránky na šípy. I jest kůže člověčí, jakž se při těchto toulech jeví, i silná i lesklá, ba téměř nejlesklejší ze všech koží bělostí. Mnozí pak i stahují s mužů kůži v celosti a roztáhnuvše ji na dřeva vozí ji s sebou. Takové jsou jejich obyčeje.

65. S hlavami pak samými ne všech nepřátel, nýbrž těch největších, nakládají takto. Vše co pod obočím jest, uřezávají pilou a vyčisťují to; a kdo chudý jest, potahuje toliko vně lebku hovězí koží a takto jí užívá; kdo však bohatý jest, potahuje ji koží hovězí, uvnitř pak ji pozlacuje a takto jí za pohár užívá.[64]) Taktéž nakládají i s lebkami příbuzných svých, když s nimi v spor přijdou a jeden nad druhým u krále svítězí. Když pak k němu hosté přijdou, na nichž si zakládá, přináší hlavy tyto a vypravuje, že příbuzní jeho nepřátelstvím k němu přikročili a že je přemohl. I vydávají to za statečnost.

66. Jednou do roka naplňuje každý župan v své

župě kotel vínem, z něhož ti ze Skythů pijí, kdož nepřátele usmrtili; ti pak, kteří toho nedokázali, neokoušejí toho vína, nýbrž sedí opodále nepoctěni. I jest u nich tato hana za největší. Kdož pak z nich zvláště mnoho nepřátel usmrtili, ti majíce po dvou číších pijí z obou zároveň.

67. Hadačů jest u Skythů mnoho, jižto hádají z četných třtin vrbových takto: Přinesše veliké otýpky třtin kladou je na zem a rozhrnují je; pak pokládajíce třtinu po třtině odříkávají kouzelná slova; pak zase něco odříkávajíce třtiny svazují, opět po jedné je skládajíce.[65]) Ten jest starodávný jejich způsob věštění, Enareové však mužoženci praví, že jim nebeská Afrodite dala věštčí umění. I věští z lýčí lípového. Rozřezujíť lýčí na tré a opletujíce si proužky okolo prstů a opět je rozpletujíce věští.

68. Když se král Skythův rozstůně, posílá si pro tři muže, kteří z věštců v největší jsou vážnosti; a tito věští řečeným způsobem; říkají obyčejně nejspíše, že ten neb onen na krby královy křivou přísahu složil, jmenujíce přitom z občanů, koho právě jmenují. Přisahají pak Skythové skrz krby královy hlavně tehdáž, když hodlají největší přísahu složiti. I přivádí se hned člověk ten, byv zajat, jejž křivopřísežníkem býti pravili; když pak přijde, usvědčují naň hadači, že z hádání patrno, že na krby královy křivě přisahal a že proto král stůně. Onen zapírá, tvrdě, že nepřisahal křivě, a stěžuje si. Když pak tento zapírá, posílá král pro jiné hadače a sice pro dvakrát tolik; a když i tito přiblížejíce k hádání za vinna křivopřísežnictvím ho uznají, utínají mu předešlí hadači ihned hlavu a dělí se o jeho statky. Když pak druzí hadači ho za nevinna prohlásí, přicházejí jiní a opět jiní hadači; a když většina člověka toho za nevinna prohlásí, musí první hadači sami zemříti.

69. Tehdáž pak je usmrcují způsobem tímto:

Naplňují vůz chrastím, zapřahují voly do vozu a spoutavše hadačům nohy a svázavše ruce na zad a zacpavše jim ústa strčí je do chrastí; pak zapálivše chrastí nechají splašených volů utíkati. Mnozí voli takto spolu s hadači shoří, mnozí pak popáleni utekou, když voj shoří. Řečeným způsobem upalují hadače i z jiných příčin vyhlašujíce je za lživé hadače. Usmrtí-li pak král některé hadače, nenechává ani dětí jejich na živě, nýbrž všechny mužské děti usmrcuje, ženským však neubližuje.

70. Smlouvy uzavírají Skythové, s kým je uzavírají, takto: Nalivše vína do veliké hliněné číše přilévají krve těch, kteří v smlouvu vcházejí, bodnuvše je šidlem maličko do těla aneb říznuvše je nožem, potom smáčejí v číši meč a šípy a sagaru a kopí. Když to vykonáno, zaříkávají se silně a potom pijí z číše i ti, kdož smlouvu činí i ti, kdož z družiny jejich nejváženější jsou.

71. Hroby králův jsou v zemi Gerrhův. Zde vykopávají, když jim král zemře, velikou čtverhranou jámu a když tělo voskem potáhnou, břicho rozpárají a vyčistí a roztlučeným kyperem a kadidlem a miříkovým i koprovým semenem naplní a zase zašijí, berou mrtvolu a dopravují ji na voze k jinému národu. Ti pak, kteří mrtvolu k nim přivezenou přijmou, činí totéž, co královští Skythové: uříznou si totiž kus ucha, ostříhají si vlasy, nařížnou si ramena do kola, rozškrábou si čelo a nos a proženou si levou ruku šípy. Potom vezou mrtvolu královu k jinému kmenu, jímž vládnou; a ti, k nimž přijdou, je vyprovázejí. Když pak vezouce mrtvolu všechny obešli, jsou už také u Gerrhů, nejzadněji ze všech kmenů, jimiž vládnou, obývajících, a u pohřebiště. Zde pak kladou mrtvolu v hrob na stelivo, zadělají vedlé ní s obou stran oštěpy do země, kladou na ně na příč dřeva a pokryjí je rohožkou, v ostatním pak prostranství hrobu pochovají jednu z jeho kuběn, zardousivše ji dříve, a číšníka a kuchaře a podkoního a sluhu a posla a koně a prvotiny z všeho ostatního

a zlaté misky (nebo nemají ani stříbra ani mědi); a vykonavše to vzdělají velikou mohylu, o závod usilujíce, aby ji co největší učinili.

72. Když pak rok oběhne, činí opět toto. Vybravše z ostatních sluhů nejdůvěrnější (tito jsou vesměs rození Skythové; nebo posluhují králi ti, jimž to přikáže; najatých pak sluhů nemají) — z těchto sluhů tedy padesát zardousí a rovněž i padesát nejkrásnějších koní a vybravše jim vnitřnosti a vyčistivše břicho vycpou je plévami a pak břicho zašijí. Pak kladou polovici loukoti obráceně na dva koly a druhou polovici na jiné dva koly; a nastrčivše tímto způsobem mnoho loukotí a prostrčivše pak silné koly skrz koně na délku až po krk vsázejí koně na loukotě. Na předních loukotích spočívají lopatky koní, na zadních pak břicho u stehen; přední i zadní nohy visí v povětří. Potom dávají koním uzdu a udidlo, spouštějí uzdu napřed dolů a uvazují ji na koly. — Z mladíků pak zardousených sázejí jednoho každého na koně takto. Prostrkují skrz každou mrtvolu rovný kůl podlé hřbetnice až ke krku a konec toho kolu, jenž dole vyčnívá, zastrkují v díru druhého kolu, kterým kůň jest prohnán. A když takové jezdce v kruhu okolo mohyly postaví, odcházejí.[66])

73. Tak pochovávají krále; ostatní pak Skythy, když zemrou, vozí nejbližší jich příbuzní od přítele k příteli; i zve je každý k sobě a častuje celou družinu a též mrtvému předkládá všeho, čeho druhým. A tak se občané po čtyřicet dní sem tam vozí a potom se pochovávají.

Po pohřbu očisťují se Skythové tímto způsobem. Natřevše si hlavu mastí a vymyvše si ji nakládají s ostatním tělem takto. Zastrkují tři koly do země tak, že se nahoře stýkají, prostírají kolem nich vlněné houně a spojivše je co nejvíce házejí žhavé kameny do necek uprostřed kolů a houní položených.

74. Skythům roste v zemi konopě, která se lenu velice podobá kromě tloušťky a výšky; nebo v tom předčí konopě daleko. Tato roste i sama od sebe i seje se též. Thrakové si z ní šaty dělají, které se lněným velice podobají; aniž by věru, kdo jí tuze dobře nezná, rozeznal, zda jsou ty šaty z lenu či z konopě; kdo pak ještě nikdy konopěné příze neviděl, ten by zajisté takový šat měl za lněný.

75. Této konopě semeno tedy berou Skythové, jdou pod ty houně a pak házejí semeno na žhavé kameny. I shořuje toto jsouc na kameny házeno a vydává takovou páru, že by jí žádná řecká parní lázeň nepřekonala. I jásají Skythové kochajíce se v té lázni. Ta jest jim místo koupele; nebo nemyjí vůbec těla svého nikdy vodou.

Ženy pak jejich trou na drsnatém kameně cypřišové, cedrové a kadíkové dřevo přilévajíce vody a pak otrolkami těmi, které jsou husté, tělo a obličej si maží; a takto jednak libé vůně nabývají, jednak se stávají, když druhého dne mast tu sejmou, čistými a lesklými.

Episoda o Anacharsisovi a Skylovi (76—80); o počtu Skythů (81.); o šlepěji Herakla (82.).

76. Cizích obyčejů štítí se i tito*) náramně, a sice obyčejů všech národů vůbec, zejmena pak řeckých, jakž okázali tím, co Anacharsisovi[67]) a jindy zase Skylovi učinili.

Když Anacharsis prošed mnoho zemí a osvědčiv na té pouti velikou moudrost do vlasti Skythů se vracel, přistal plavě se Hellespontem k městu Kyziku a zočil zde Kyzikenské, an Mateři bohů[68]) slavnost s náramnou velikolepostí konali; i učinil jí Anacharsis slib, že, jestli se šťasten a zdráv domů vrátí, týmž

*) Rozuměj: právě tak jako jiní národové, na př. Egyptští.

způsobem jí oběť vzdá, jakož viděl Kyzikenské obětovati a že jí pannychidu *) ustanoví. Když pak do Skythie se dostal, odebral se do tak zvané Hylaie — tato leží u závodiště Achillova a jest plna všelikých stromů — ; tam tedy se odebrav vykonával Anacharsis bohyni celou tu slavnost, maje buben v ruce a ověsiv se obrázky.[69]) Avšak kdosi ze Skythů uzřev ho, an to činil, udal to králi Sauliovi. Když pak i tento sám tam přišed jej viděl tak si počínajícího, zastřelil ho šípem. A táže-li se jich teď kdo o Anacharsisovi, praví, že ho neznají, a to proto, že do Řecka na pouť se vydal a k cizím obyčejům přilnul. — Jakž jsem já od Timna, poručníka[70]) Ariapeithova, slyšel, byl Anacharsis strýc Idanthyrsa, krále Skythův a syn Gnura, syna Lyka, syna Spargapeithova.[71]) Byl-li tedy Anacharsis z tohoto rodu, věziž on,**) že bratrem svým zemřel; nebo Idanthyrsos byl syn Saulia, Saulios pak byl onen, jenž Anacharsisa usmrtil.

77. Avšak i jinou pověst ještě slyšel jsem, kterou Peloponnesští vypravují, že Anacharsis od krále Skythů vyslán byl, aby Řecko seznal a že vrátiv se zpět tomu, jenž jej vyslal, zvěstoval, že všichni Řekové všelikým uměním jsou zaneprázdněni kromě Lakedaimonských, s těmito pak jedinými že lze rozumně mluviti a rozumná slova od nich slyšeti.[72]) Avšak tato pověst jest lichý žert od Řeků samých vymyšlený; muž pak onen zahynul tak, jakž svrchu řečeno.

78. Tak se tedy vedlo tomuto pro cizí obyčeje a obcování s Řeky. O hodně mnoho let později pak vedlo se Skylovi, synu Ariapeithovu, podobně jako jemu.

Ariapeithovi, králi Skythův, narodil se kromě jiných synů i Skyles, a sice z ženy istrianské a ni-

---

*) Pannychida = slavnost celonoční. **) Prostosrdečný způsob mluvení, nám poněkud nápadný; mluvíť Herodot o Anacharsisovi právě tak, jakoby ještě na živě byl a jakoby mu něco vysvětloval, čeho onen nevěděl.

koliv domácí, jejž matka jeho řeckému jazyku a písmu naučila. Později pak usmrcen byl Ariapeithes úkladně od Spargapeithea, krále Agathyrsův. I dosáhl Skyles vlády a ženy otcovy, jíž bylo jméno Opoie. Tato Opoie byla žena domácí a z ní měl Ariapeithes syna Orika. Skyles pak kraluje Skythům neliboval si zhola v skythských způsobech, nýbrž byl za příčinou vychování svého, jehož se mu dostalo, mnohem více řeckým obyčejům nakloněn. I vedl si takto: Kdykoli vojsko Skythů do města Borysthenských vedl (tito Borysthenští vydávají sami sebe za Miletské) — k těmto tedy kdykoli Skyles přišel, nechával vojska svého v předměstí; sám pak když hradbou do města vešel a brány zavřel, brával řecký oděv, odloživ skythský, a jsa jím oděn procházel se po náměstí nejsa ani kopiníky ani nikým jiným vyprovázen (bran pak se zatím střežilo, aby ho nikdo nespatřil v tomto oděvu); i jinak také žil po řecku a vzdával bohům oběti podlé řeckých obyčejů. Když pak měsíc aneb déle zde byl prodlel, vracel se domů obléknuv se skythským šatem. To číníval často i vystavěl si též dům v městě Borysthenských a vzal si do něho za choť ženu z města toho.

79. Když však se mu mělo zle vésti, stalo se to z této příčiny. Zachtělo se mu Dionysovi Bakchickému zasvěcenu býti; když pak hodlal zasvěcení podstoupiti, stalo se mu veliké znamení. Mělť v městě Borysthenských veliký a nádherný dům, o němž jsem maličko svrchu zmínku učinil, kolem něhož sfingy a nohové z bílého mramoru stáli. Do tohoto domu udeřil bůh bleskem svým. I shořel celý dům, Skyles však proto předce nicméně zasvěcení vykonal. Skythové však vyčítají Řekům bakchování; nebo nelze, povídají, boha najíti takového, jenž by lidi k šílenosti sváděl. Když pak Skyles Bakchovi zasvěcen byl, vyzradil[73]) to někdo z Borysthenských Skythům řka: „Nám tedy se posmíváte, o Skythové, že bakchujeme[74]) a že nás tento bůh jímá!

Nyní tento bůh i vašeho krále jal; i bakchuje a jest tímto bohem v šílenosti. Nevěříte-li mi však, pojďte se mnou a já vám to okáži.“ I šli náčelníci Skythů s ním a borysthenský onen muž vyvedl je potají na věž a postavil je zde. Když pak Skyles s průvodem okolo šel a Skythové jej bakchujícího uzřeli, pokládali to ovšem za veliké neštěstí a odešedše zvěstovali celému vojsku co byli viděli.

80. Když potom Skyles do vlasti své se ubíral, zvolili si Skythové bratra jeho Oktamasada, syna dcery Terovy, za náčelníka a povstali proti Skylovi. Tento pak dověděv se co se proti němu stalo jakož i příčiny, z kteréž se to dálo, uteče do Thrakie. I táhl Oktamasades, uslyšev o tom, na Thrakii. Když pak k Istru přitáhl, setkali se Thrakové s ním; a tu, když hodlali boj svésti, vzkázal Sitalkes Oktamasadovi po poslu tato slova: „Co se máme vespolek o sebe pokusiti? Vždyť jsi sestry mé syn a máš bratra mého při sobě. I vydej mi tohoto a já vydám tobě Skyla; vojska pak neuváděјme v nebezpečí ani ty ani já.“ Tak s ním Sitalkes po poslu vyjednával; bylť u Oktamasada bratr Sitalkův, jenž k němu byl utekl. I svolil k tomu Oktamasades a vydav ujce svého obdržel bratra Skyla. Sitalkes pak obdržev bratra svého odtáhl, Skylovi však uťal Oktamasades na místě hlavu.

Tak ostříhají Skythové obyčejů a takové pokuty vkládají na ty, kdož cizinských obyčejů si osvojují.

81. O množství Skythů nebyl jsem s to abych se něčeho do jista dověděl, nýbrž slyšel jsem rozličné řeči o jich počtu, totiž i že jsou velečetní i zase že pravých Skythů jest málo. Tolik však aspoň okazovali očím mým:

Jestiť mezi řekou Borysthenem a Hypanisem krajina a jmeno její jest Exampaios. O ní jsem už maličko svrchu zmínku učinil, řka, že v ní pramen hořké vody

jest, a že voda z něho odtékající řeku Hypanis nepitelnou činí. V této krajině jest měděný kotel, šestkrát věčší než kotel při ústí Pontu, jejž Pausanias, syn Kleombrotův, věnoval. Kdo toho kotle ještě neviděl, tomu jej vypíši takto. Šest set džbánů drží snadno v sobě ten skythský kotel, a tlouštka jeho jest šesti prstů. O tomto kotli pravili domácí lidé, že z hrotů šípových byl učiněn. Nebo chtěje král, jemuž bylo jmeno Ariantas, počet Skythů věděti, kázal prý všem Skythům, aby každý jeden hrot šípu mu přinesl; smrtí pak hrozil tomu, kdož by nepřinesl. I byla prý veliká síla hrotů snesena a králi se vidělo z nich něco zhotoviti a jako památku po sobě zůstaviti. Pročež udělal z nich tento kotel a postavil jej v tuto krajinu Exampaios zvanou.

To jsem tedy o množství Skythů slyšel.

82. Podivuhodných věcí nemá tato země leda že má největší a počtem nejmnožší řeky. Co však podivuhodného mimo řeky a mimo velikost planiny poskytuje, to budiž zaznamenáno: Okazujíť šlépěji Heraklovu v skále, u řeky Tyru, kteráž se stopě muže podobá a vzdélí dvou loket jest. Tomu jest tedy tak; já však vrátím se k vypravování, do něhož jsem se z počátku zabral.

Rada Artabanova (83.); žádost Oiobazova (84.); o velikosti Pontu a Propontidy (85., 86.); Dareios dal sloupy památné postaviti (87.); obdaření Mandroklea (88.).

83. Když se Dareios na Skythy strojil a posly rozesílal, aby přikázali jedněm vojsko, jiným loďstvo chystati, jiným pak přes thrakický Bosporos most vystavěti, žádal Artabanos, syn Hystaspův, bratr Dareiův, aby nikoliv neučinil sám tažení na Skythy, líče mu nesnadnost udeření na Skythy. Než nemohl ho přemluviti dávaje mu užitečnou radu; i ustal, onen pak, když bylo vše přichystáno, vytáhl ze Sus.

84. Tu žádal Peršan Oiobazos Dareia, aby z jeho tří synů, kteříž všichni do pole táhli, jednoho se mu nechalo. Onen pak pravil, že mu jsoucímu přítelem jeho a skromné věci žádajícímu všech synů ponechá. I byl Oiobazos tomu velice rád, domnívaje se, že synové jeho tažení jsou sproštěni; král pak kázal těm, kteříž k tomu byli ustanoveni, aby všechny syny Oiobazovy usmrtili. Tak tito byvše usmrceni zůstali doma.

85. Dareios pak, když ze Sus vytáhl a k Bosporu Chalkedonie *) přišel, kdež byl most vystavěn, vstoupil tu do lodi a plul k tak zvaným Tmavým Skalám,[75]) o nichž Řekové povídají, že byly druhdy pohyblivé; i zasedl tam u chrámu[76]) a díval se na Pontos, jenž stojí za podívanou. Nebo ze všech moří jest toto nejpodivnější. Délka jeho jest 11.100 honů, šířka pak tu, kde moře nejširší jest, 3300 honů.[77]) Tohoto moře ústí jest vzšíří čtyr honů,[78]) délka pak ústí toho čili úžina,[79]) kteráž Bosporos slove, přes nějž most byl položen, jest asi 120 honů. Táhne pak se Bosporos k Propontidě. Propontis, kteráž vzšíří 500 honů, vzdélí 1400 honů jest,[80]) vlévá se do Hellespontu, jehož úzkost[81]) sedmi honů, délka čtyr set honů jest. Hellespont pak vybíhá v šíré moře, kteréž slove aigaiské.

86. Vyměřeno pak jest to takto: Za dlouhých dní uběhne loď ve dne obyčejně asi 70.000 sáhů, v noci pak 60.000 sáhů.[82]) K Fasisu pak jest plavba od ústí (nebo tato jest největší délka Pontu) devíti dní a osmi nocí. To činí 1,110.000 sáhů a z těchto sáhů jest 11.100 honů. Do Themiskyry pak města u řeky Thermodonta jest ze Sindie (tatoť jest největší šířka Pontu) plavba tří dní a dvou nocí. To činí 330.000 sáhů a 330 honů. Tak tento Pontos a Bosporos a Hellespontos ode mne vyměřeny jsou a mají se řečeným

---

*) T. j. k oné části Bosporu, kteráž u města Chalkedonie jest.

způsobem. Má pak tento Pontos i jezero, kteréž se do něho vylévá a nemnohem menší jest než on sám;[83]) toto jezero slove Maietis a matka Pontu.[84])

87. Když byl Dareios na Pontos se podíval, plul nazpět k mostu, jehožto stavitelem byl Mandroklees Samický. Podívav se i na Bosporos postavil na jeho břehu dva sloupy z bílého kamene (mramoru), a dal na nich nápisy vyryti, na jednom assyrský, na druhém řecký nápis, hlásající jmena všech národů, jež s sebou vedl; vedl pak s sebou všechny národy, jimiž vládl. Těchto vojínů napočtlo se mimo lodní mužstvo 700.000 i s jezdci, lodí pak bylo dohromady 600. Těchto sloupů užili později Byzantští, dopravivše je do svého města, k vzdělání oltáře Orthosické Artemidy[85]) kromě jednoho kamene, jenž u chrámu Dionysa v Byzantiu ležeti zůstal a assyrským písmem naplněn jest. Místo ono Bosporu, kde král Dareios most položil, jest, jak se mně podlé mého domnění zdá, uprostřed[86]) Byzantia a chrámu při ústí ležícího.

88. Potom Dareios zaradovav se z mostu lodního obdaroval stavitele jeho Mandroklea Samického desateronásobně. Z toho obětoval Mandroklees obraz, na němž vymalována byla celá stavba mostu bosporského a král Dareios v průčelí sedící a vojsko jeho most překročující a daroval obraz ten do chrámu Heřina s tímto nápisem:

„Přes rybnatý Bospor položiv most, Héře samické
Mandroklees věnoval mostu památku toho,
sám si věnec čestný zaopatřiv i slávu Samickým,
když Dareiovu byl vůli mocnou vyplnil.“

Taková učiněna byla památka onoho, jenž most vystavěl.

Vystavění druhého mostu přes Istros (89.); Dareios přišel k řekám Tearu a Artisku a zůstavil tam památky (90—92); podmanění Getů (93.); episoda o Getech a Zalmoxisovi (94—96); Dareios překročiv Istros chce most zrušiti, než k radě Koově upouští od toho (97.), káže Ionům, jak dlouho u řeky Istru meškati mají (98.).

89. Dareios pak obdařiv Mandroklea přešel do Evropy, přikázav Ionům, aby Pontem pluli až k řece Istru a aby, až by k Istru přišli, tam na něho čekali a zatím most přes řeku stavěli. Nebo Ionové a Aiolové a Hellespontští vedli loďstvo. I plulo loďstvo prošedši Tmavými Skalami přímo k Istru a vykonavši po řece vzhůru od moře plavbu dvoudenní kladlo most přes krk[87]) Istru, kdež se ústí Istru dělí. Dareios pak přešed Bosporos po lodním mostě táhl skrz Thrakii a přišed k pramenům řeky Tearu ležel zde tři dni táborem.

90. Tento Tearos jest, jakž obyvatelé tamější praví, z všech řek nejlepší mnohou silou léčivou, zvláště pak že lidem i koním svrab hojí. Pramenův jeho jest osmatřicet, prýštících se z téže skály; a jedny z nich jsou studené, jiné teplé. Cesta k nim jest jednostejně daleká i z města Heraia[88]) u Peirinthu i z Apollonie na pobřeží pohostinného moře ležící, totiž oboje dvoudenní. Vpadá pak tento Tearos v řeku Kontadestos, Kontadestos pak v Agrianes, Agrianes pak v Hebros, tento pak v moře u města Ainu.

91. K této řece tedy když Dareios přišel a zde táborem lehl, postavil i zde, zaradovav se z řeky, sloup a vyryl na něm nápis hlásající toto: „Prameny řeky Teara poskytují vody nejlepší a nejkrásnější ze všech řek a k nim přišel táhna na Skythy muž nejlepší a nejkrásnější všech lidí, Dareios Hystaspův syn, Peršanův a veškeré pevniny král.“ Tento nápis byl tam vyryt.

92. Dareios pak vytáhnuv odtud přišel k jiné řece, jejíž jmeno jest Artiskos, jenž zemí Odrysův

teče. K této řece přišed učinil toto. Naznačiv vojsku svému místo kázal, aby jeden každý muž mimochodem jeden kámen na toto místo naznačené položil. Když to bylo vojsko vykonalo, zanechal tam táhna odtud s vojskem dále velikých kopců kamenů.

93. Než pak k Istru přišel, podrobil si nejprvé ze všech národů Gety[89]) v nesmrtelnost věřící. Nebo Thrakové v Salmydessu obývající a lidé nad městem Apollonií a Mesambrií usedlí, kteříž Skyrmiadové a Nipsaiové slovou, vzdali se bez boje Dareiovi; Getové však oddavše se na nerozumnost, stali se ihned otroky, lidé to jsoucí nejstatečnější a nejspravedlivější všech Thraků.

94. V nesmrtelnost věří tímto způsobem: Pokládajíť za jisto, že oni neumírají a že kdo zmizí, k bohu Zalmoxisovi přichází; někteří z nich nazývají téhož boha i Gebeleiza. Každého pátého roku pak vysílají jednoho ze sebe, jemuž se toho losem dostane, jako posla k Zalmoxisovi, odevzdávajíce mu žádosti své. Vysílají ho tímto způsobem. Někteří z nich, jsouce k tomu ustanoveni, drží tři kopí v ruce, jiní pak uchopivše toho, jenž se k Zalmoxisovi vyslati má, za ruce a za nohy, máchají jím v povětří a metají ho v ta kopí. Když pak proboden byv zemře, zdá se jim že jest bůh milostiv; pakli nezemře, viní toho posla, řkouce že jest muž špatný a vinivše ho takto vysílají jiného. Poselství pak vkládají naň, dokud ještě na živě jest. Títéž Thrakové střílejí i šípy proti hromu a blesku vzhůru k nebi a vyhrožují bohu, majíce za to, že kromě jejich boha není žádného jiného.

95. Jakž jsem já od Řeků u Hellespontu a Pontu obývajících slyšel, byl tento Zalmoxis[90]) člověk a otročil v Samu a sice Pythagorovi, synu Mnesarchovu. I nabyl prý zde, když na svobodu přišel, velikého jmění, nabyv pak jeho odešel do své vlasti. Ježto pak Thrakové špatně žili a hodně hloupí byli, tu Zalmoxis

znaje ionické živobytí a mravy nad thrakické jemnější, an byl obcoval s Řeky a to ne právě s nejslabším mudrcem Řeků, Pythagorem, vystavěl si síň mužskou, v níž přední občany pohostinnu přijímaje a častuje učil, že ani on ani jeho spoluhodovníci ani jejich potomci, kteříkoliv se kdy zrodí, nezemrou, nýbrž že přijdou v takové místo, kdež ustavičně žijíce všeliké dobro budou míti. Zatím pak, an to, co jsem řekl, činil a takto mluvil, stavěl si podzemní komnatu; a když byla komnata dostavěna, zmizel z Thrakie a sestoupiv dolů do podzemní komnaty žil tu tři roky. Oni pak ho pohřešovali a jakožto mrtvého želeli. Čtvrtého však roku zjevil se Thrakům a tak došlo to, co Zalmoxis jim povídal, u nich víry. To prý on učinil.

96. Já pak, co se tohoto a podzemní komnaty týká, nejsem ani nevěřící aniž však právě velmi věřící, a myslím, že tento Zalmoxis o mnoho let dříve žil než Pythagoras. Než ať byl nějaký člověk Zalmoxis aneb ať jest on nějaký domácí bůh Getů, rozlučme se s ním.

Tito tedy, jižto se tohoto obyčeje drží, když byli od Peršanů přemoženi, následovali ostatního vojska.

97. Když pak Dareios a pěší vojsko s ním k Istru přišlo, tu kázal Dareios, jakmile byli všichni řeku překročili, Ionům, aby most zrušili a s lodním mužstvem jeho následovali. Když Ionové most zrušili a rozkazy tyto vyplniti hodlali, pravil Koes, syn Erxandrův, vůdce Mytilenských, Dareiovi toto, otázav se ho dříve, zdaž by mu libo bylo radu přijmouti od člověka chtícího mu ji dáti: „Ó králi! vždyť hodláš táhnouti do země, kdež ani pole ani města žádného obývaného viděti nebude; pročež nech tohoto mostu na tom místě státi a zůstav za strážce jeho ty, kteří jej vystavěli. A jestliže se nám podlé přání povede a Skythy najdeme, budeme míti zpáteční cestu; pakli jich nebudeme moci najíti, bude nám aspoň lze bez-

pečně se vrátiti. Nebo toho se nikterak neobávám, abychom nebyli bitvou od Skythů poraženi, nýbrž spíše abychom nemohouce jich najíti a potloukajíce se semo tamo něčeho neutrpěli. I řekl by snad někdo, že toto sobě k prospěchu pravím, abych zde zůstati mohl; já však návrh, jejž nejlepším býti shledávám, ó králi, předkládám, sám pak zajisté s tebou půjdu a nechtěl bych zde zůstati." Velice se Dareios z návrhu toho zaradoval a odvětil mu takto: „Příteli lesbický! až se zdráv opět vrátím v dům svůj, přijď ke mně jistě, abych se tobě za dobrou radu dobrými skutky odměnil."

98. Tak řekl a uvázav řemen na šedesát uzlů svolal náčelníky Ionův k rokování a pravil toto: „Mužové Ionští! od úmyslu, jejž jsem dříve stran mostu vyslovil, budiž upuštěno; vy pak majíce tento řemen čiňte toto. Jakmile mne na Skythy táhnouti uzříte, od této doby počavše rozvažte každého dne jeden uzel; jestliže pak se v této době nevrátím, nýbrž dnové počtem uzlů určení minou, plujte do vlasti své nazpět.[91]) Až do té doby však, ježto jsem se jinak rozmyslil, střežte mostu, všelikou péči na zachování a střežení vynakládajíce. Tak když budete jednati, velice se mi zavděčíte." Když to byl Dareios řekl, kvapil ku předu.

Poloha, hranice a velikost Skythie a Taurie (99—101); Skythové žádají pomoci na sousedech svých (102); obyčeje Taurů, Agathyrsů, Neurů, Androfagů, Melanchlainů, Budinů (103—109); původ a obyčeje Sauromatů (110—117).

99. Dále než skythská země vybíhá Thrakie v moře. Tato země činí chobot;[92]) po ní následuje Skythie, do níž Istros vpadá, obrátiv se ústím svým k jihovýchodu.

Teď pak hodlám délku pobřeží vlastní Skythie, počínaje Istrem, naznačiti. Od Istru už počíná stará

Skythie, k poledni a jihu ležící, a táhne se až k městu, kteréž slove Karkinitis. Od tohoto města obývá v kraji podlé téhož moře*) se prostírajícím, v zemi to hornaté a do Pontu vybíhající, národ taurický až k tak zvanému Drsnatému Chersonesu;[93]) tento pak vybíhá do moře na východ ležícího.**) Máť skythská země dvě strany, kteréž k moři přiléhají, a sice k jižnímu a východnímu***) moři, právě tak jakož attická země; a Taurové obývají v Skythii podobně jako kdyby v Attice jiný národ a ne Athenští na okřídlí sunickém obýval, které čelem svým více†) do moře vyčnívá, od demu Thoriku až k Anaflystu. Pravím pak to, pokudž lze malé toto s velikým porovnávati. Taková jest Taurie.

Kdo však po této straně Attiky neplul, tomu to jinak vyložím: jako kdyby v onom krajním kuse Iepygie, který od přístavu Brentesického††) až k Tarentu se táhne, jiný národ obýval a ne Iepygové. Tyto dvě země za příklady uvádím místo mnohých jiných, jimž se Taurie podobá.[94])

100. Od Taurie pak už obývají Skythové nad Taury a na pobřeží východního moře, západně od kimmerického Bosporu a maietického jezera, až k řece Tanaidu, kteráž do zátoky tohoto jezera vpadá. Hoření pak část Skythie k středozemí směřující ohrazují od Istru předně Agathyrsové, potom Neurové, pak Androfagové, posléze Melanchlainové.

101. Jsou pak všechny strany Skythie, kteráž podobu čtverce[95]) má a jejíž dvě strany mořem jsou zakončeny, stejně dlouhé, i ty, které od středozemí se táhnou, i ty, které podlé moře leží. Nebo od Istru

*) T. j. podlé něhož se Skythie táhne, tedy podlé Pontu (Černého moře). **) Herodot míní jezero maietické (azovské moře). ***) Jižní moře zde = černé moře; východní moře = moře azovské. †) Než ostatní mysy jižního pobřeží. ††) T. j. od Brundisia.

k Borysthenu jest cesta desíti dní, od Borysthenu pak k jezeru maietickému opět desíti dní; od moře pak směrem k středozemí k Melanchlainům nad Skythy obývajícím jest cesta dvaceti dní. Na jednu denní cestu pak počítám dvě stě honů. Tak by tedy byla Skythie na příč vzdélí čtyr tisíc honů a kolmé strany k středozemí směřující měly by tolikéž honů.

Tato země jest velikosti takové.

102. Skythové, když poznali, že nejsou s to, aby samojediní vojsko Dareiovo polem přemohli, vypravili k sousedům posly. I sešli se tedy králové jejich a radili se, ježto vojsko se blížilo veliké. Byli pak ti, kteří se sem sešli, králové Taurů a Agathyrsů a Neurů a Androfagů a Melanchlainů a Gelonů a Budinů a Sauromatů.

103. Taurové drží se těchto obyčejů: Obětují Panně[96]) i vytonulce[97]) i ty Řeky, kteréž vypluvše v moře zajmou, tímto způsobem: Posvětivše je udeří kyjem hlavu jejich. Někteří vypravují, že vrhají tělo se skály dolů (nebo chrám založen jest na skále), a že hlavu na kůl nabodují; jiní pak, co se hlavy týká, souhlasí, tělo však, povídají, že nebývá se skály svrženo nýbrž v zemi pochováno. Bohyně tato, jíž obětují, praví Taurové sami, že jest Ifigeneia, dcera Agamemnonova. — S nepřáteli pak, jež zajmou, nakládají takto. Jeden každý usekne nepříteli hlavu a nese si ji domů, potom ji na dlouhé bidlo nabodnuv vztýčí nad domem svým do výšky, a to obyčejně nad komínem. I říkají, to že jsou strážcové celého domu v povětří čnící. Živí pak se tito lidé plenem a válkou.

104. Agathyrsové[98]) pak jsou rozkoší a nosení zlata nejvíce milovní; obcování s ženami mají společné, aby byli vespolek bratří a jsouce sobě příbuzní ani závisti ani záští proti sobě neměli. Co do ostatních obyčejů, přilnuli k Thrakům.

105. Neurové pak mají skythské obyčeje. O jeden

věk dříve, než se tažení Dareiovo stalo, potkalo je, že musili celou vlast svou pro hady opustiti. Nebo jednak vydávala jejich země sama mnoho hadů ze sebe, jednak se jich ještě více z pouští na ně přihrnulo, až posléze stísněni jsouce vlast svou opustili a u Budinů se osadili.

Tito lidé zdají se čaroději býti. Vypravujíť o nich Skythové a Řekové v Skythii usedlí, že každého roku jednou jeden každý z Neurů na několik dní vlkem se stává[99]) a že pak zase své podoby nabývá. Mne arci vypravujíce toto nepřesvědčí, než oni to nicméně předce vypravují a přisahají na to co vypravují.

106. Androfagové pak mají ze všech nejsurovější obyčeje, ježto ani práva neznají ani zákona žádného nemají. Řeč mají zvláštní a oni jsou jediní lidojedi.

107. Melanchlainové pak nosí všichni vesměs černé šaty, od nichž také příjmení své mají; obyčeje mají skythské.

108. Budinové[100]) pak, národ to veliký a četný, jsou vesměs náramně modroocí a rusovlasí. V jejich zemi jest dřevěné město vystavěno a jmeno toho města jest Gelonos. Délka zdi jest s každé strany třiceti honů; jest též vysoká a celá dřevěná; i domy jejich a svatyně jsou dřevěné. Jsouť tam svatyně řeckých bohů, po řecku sochami a oltáři a dřevěnými chrámy opatřené, a Dionysovi ku poctě odbývají ob rok slavnost a bakchují. Nebo Gelonové jsou původem svým Řekové, a byvše z obchodních osad*) vypuzeni osadili se mezi Budiny; i mají řeč na polo skythskou, na polo řeckou.

109. Budinové pak nemají téhož jazyka, jako Gelonové; avšak ani živobytí Budinů a Gelonů není jednostejné. Nebo Budinové, jižto jsou praobyvatelé,

---

*) T. j. z měst na severním pobřeží černého moře ležících.

jsou kočovníci a oni jediní ze všech lidí tamějších jedí šišky (jedlové) *); Gelonové pak vzdělávají půdu a živí se obilím a mají zahrady a nejsou Budinům podobni ani postavou ani barvou. Řekové pak nazývají i Budiny Gelony, ne dobře je nazývajíce. Země jejich celá pokryta jest všelikými hvozdy. V nejhustším pak hvozdu jest veliké a hojné jezero a kolem něho rákosí; v něm chytají se vydry a bobři a jiná zvířata čtverhranotvářná, **) jichž kožemi se sisyry ***) obšívají a jichž varlata dobrá jsou k hojení materníku. [101])

110. O Sauromatech pak vypravuje se toto: Když Řekové s Amazonkami (Samoženkami) [102]) bojovali (Amazonky nazývají Skythové *Oiorpata*; znamená pak jmeno toto po řecku *mužovraždné*; nebo *oior* slove jim muž, *pata* pak vražditi), tehdáž prý Řekové, svítězivše v bitvě u Thermodontu odpluli vezouce na třech lodích všechny Amazonky, kteréž mohli zajmouti; tyto pak udeřivše na šírém moři na muže shodili prý je s lodí dolů. Nebyly však lodí povědomy a neuměly ani s kormidly zacházeti, ani s plachtami ani s vesly; proto, když byly muže shodily, unášeny byly vlnou a větrem; i přišly k Skalám [103]) maietického jezera. Tyto Skály jsou v zemi svobodných Skythů. Tu vystoupily Amazonky z lodí a putovaly do krajiny obývané. Napadnuvše pak první stádo koní rozchvátaly je a jezdíce na nich plenily krajinu skythskou.

111. Skythové pak nemohli věci té pochopiti; nebo ani řeči ani oděvu ani rodu jejich neznali, nýbrž byli v udivení, odkud přišly a pokládali je za muže

*) Mylně vykládají někteří „Budinové jedí vši,“ odvozujíce časoslovo φθειροτραγέουσι od φθείρ (veš); znamenáť φθείρ zde *šišku.*

**) T. j. zvířata širokou tvář mající, jako vydry.

***) Sisyra = kožich. Budinové si obšívali (lemovali) kožichy po krajích těmito kožemi.

jednostejný věk *) mající; i svedli s nimi bitvu. Po bitvě pak zmocnili se Skythové mrtvol a takto seznali, že to jsou ženy. Když pak se radili, vidělo se jim nižádným způsobem už jich neusmrcovati a nejmladší ze sebe k nim vyslati a to asi tolik počtem, kolik bylo Amazonek. Tito měli se blízko nich polem rozložiti a činiti, cokoliv by ony činily a kdyby je stíhaly, neměli bojovati, nýbrž zpět prchati a až by přestaly stíhati, zase se vrátiti a blízko nich polem ležeti. Na tom se usnesli Skythové chtíce, aby se jim z oněch děti zrodily.

112. I činili jonáci vysláni byvše, jakž jim bylo uloženo. Když pak Amazonky seznaly, že nikoliv nepřišli jim škodit, nechaly jich na pokoji a každým dnem postupovalo jedno vojsko blíže k druhému. Neměli však ani jonáci, právě tak jakož Amazonky, ničeho kromě zbraní a koní, nýbrž žili týmž životem, jako ony, homíce a plenice.

113. K polední pak činily Amazonky toto. Rozptylovaly se po jedné a po dvou, rozcházejíce se daleko od sebe, aby si polehčily. Seznavše to Skythové činili totéž. I setkal se jeden z nich s jednou Amazonkou o samotě, a Amazonka ho neodháněla, nýbrž byla mu po vůli. A mluviti s ním arci nemohla (nebo nerozuměli sobě vespol), avšak rukou mu dala znamení, aby příštího dne na totéž místo přišel a ještě jednoho s sebou přivedl, okazujíc mu, **) aby dva přišli a že i ona jednu přivede. Jonák pak když odešel, řekl to ostatním, a druhého dne šel sám na ono místo a vedl i jiného s sebou i našel Amazonku, která sama druhá ***) tam čekala. Když pak ostatní jonáci o tom zaslechli, oboulali i oni ostatní Amazonky.

*) T. j. Skythové, pokládajíce Amazonky za muže, domnívali se, že mají vesměs totéž stáří, že to jest zástup mladých holobrádků. **) Rozuměj „všelikými posunky.“ ***) T. j. majíc jednu družku při sobě.

114. Potom sloučivše oba tábory bydleli spolu, jeden každý tu za ženu maje, s níž se byl poprvé smísil. Jazyku pak žen nemohli se muži naučiti, ženy však naučily se jazyku mužů. A když sobě vespol rozuměli, pravili muži Amazonkám toto: „Nám jsou rodiče, jsou i statky. Nyní tedy neveďmež déle takového života, nýbrž odšedše odtud mezi lidi žijme u nich; za ženy pak budeme míti vás a žádné jiné.“ Tyto však odvětily na to takto: „My bychom nemohly s vašimi ženami pospolu bydleti; nebo není nám týchž obyčejů, jako oněm. My metáme šípy a oštěpy a jezdíme, ženským pracím však jsme se nenaučily; vaše ženy pak nečiní nic z toho, co jsme my jmenovaly, nýbrž dělají ženská díla a meškají na vozech, nechodíce ani na lov ani nikam jinam. Nemohly bychom se tedy s nimi snášeti. Než jestli chcete nás za ženy míti a za spravedlivé muže jmíni býti, jděte k rodičům, a vzavše si svůj podíl ze statků přijďte k nám a bydleme pak sami pro sebe.

115. I uposlechli jonáci a učinili tak. Když pak vzavše si podíl jim přislušící nazpět přišli k Amazonkám, pravily jim ženy toto: „Nás drží strach a bázeň, jak bychom měly v této krajině obývati, jednak vás otců zbavivše, jednak vaší zemi velice uškodivše. Nuže ježto chcete nás za ženy míti, učiňte toto zároveň s námi. Vzhůru! odejděmež z této země a překročivše řeku Tanais bydleme tam.“

116. I toho uposlechli jonáci. Překročivše pak řeku Tanais putovali k východu slunce, s cestu tří dní od Tanaidu a tří dní od jezera maietického k severu; a přišedše do toho kraje, v němž nyní obývají, osadili jej. I mají z této příčiny ženy Sauromatův ještě starý způsob živobytí, vycházejíce na koních na lov i s muži i bez mužů a do války chodíce a jednostejný oděv s muži nosíce.

117. Jazykem mluví Sauromatové skythským,

avšak nesprávně hned od počátku, poněvadž se Amazonky jemu správně nenaučily. Strany sňatku pak ustanoveno jest u nich takto. Žádná panna se nevdá, dokud neusmrtila jednoho nepřítele. I umírají z nich některé jako stařeny, aniž by se byly vdaly, nemohouce zákona naplniti.

V společné poradě vešli někteří královė sousední se Skythy v spolek, jiní zpěčovali se (118. 119.). Opatření Skythů proti Peršanům (120. 125.); poselství Dareiovo a odpověď Idanthyrsova (126. 127.); lest Skythův (128—130.); dary Skythův a význam jejich (131. 132.).

118. K těchto řečených národů tedy králům shromážděným přišli poslové Skythů a pravili zvěstujíce, že Peršan, jakmile si na druhé pevnině vše podmanil, přes úžinu Bosporu most položiv v tuto pevninu*) přešel a že po přechodu Thraky si podmaniv přes řeku Istros most klade, chtěje i zde vše své moci podrobiti. „Nuže vy nižádným způsobem opodále neprodlévejte a nedejte nám zahynouti, nýbrž s týmž smýšlením jděme blížícímu se nepříteli vstříc. Neučiníte-li toho — dobře; my stísněni jsouce aneb vlast opustíme, aneb zůstavše v ní učiníme smlouvu. Nebo co máme počíti, nebudete-li vy chtíti nám pomáhati? Vám však se tím nikterak nepolehčí. Nebo Peršan nepřišel zajisté více na nás než na vás**) a nebude mu po chuti, aby se, podrobiv nás, vás vzdaloval. I povíme vám důležitý toho důkaz. Kdyby Peršan toliko na nás táhl, chtěje se nad námi za dřevní porobu vymstiti, měl by nechávaje ostatních na pokoji toliko na naši zemi táhnouti, a takto by všem zjevno učinil, že táhne na Skythy a ne na ostatní. Avšak od té doby co v tuto pevninu přešel, podrobuje si všechny,

*) T. j. do Europy. Druhá pevnina = Asie.
**) T. j. Peršanův příchod čelí právě tak k vaší porobě, jako k naší.

kdožkoliv se mu namanou; i má už v moci své jak ostatní Thraky, tak i zejmena naše sousedy Gety.“

119. Když Skythové takové vybídnutí činili, radili se králové, jižto se byli od těch národů sešli, a mínění jejich se různila. Gelon*) a Budin a Sauromat jednosvorně se rozhodnuvše slibovali Skythům, že jim přispějí, Agathyrs pak a Neuros a Androfagos a králové Melanchlainů a Taurů odvětili Skythům takto: „Kdybyste vy nebyli ti, jižto Peršanům dříve ublížili a válku počali, vidělo by se nám, že žádajíce za to, zač nyní žádáte, spravedlivě mluvíte, a my bychom uposlechnouce vás s vámi pospolu jednali. Avšak vy jste vpadše do jejich země bez nás Peršanům potud vládli, pokud vám bůh toho popřával; a oni teď, an je týž bůh vzbuzuje, rovnou měrou vám splácejí. My pak ani tehdáž těmto lidem v ničem jsme neublížili, aniž se o to pokusíme, abychom jim dříve**) ublížili. Jestliže však i na naši vlast potáhnou a nám dříve ublíží, nebudeme toho trpěti. Pokud však toho neuzříme, zůstaneme doma; nebo myslíme, že Peršané nepřitáhli na nás, nýbrž na ty, kteříž se křivdou stali vinni.“

120. Toto poselství když Skythové uslyšeli, usnesli se na tom, aby žádné bitvy v šírém poli nesvedli, ježto jim těchto spojenců nepřibylo, nýbrž aby couvajíce a stáda svá odhánějíce studnice, jichž by jim bylo minouti, a prameny zasypali a trávu ze země vytrhali, rozdělivše se na dvé. A k jedné části, jížto Skopasis kraloval, aby se Sauromati přidali; tito pak aby krokem couvali, když se Peršan v tu stranu obrátí, prchajíce přímo k řece Tanaidu k jezeru maietickému, a když Peršan se vrátí, aby blížíce se ho stíhali. Tato byla jedna část říše, jíž bylo uloženo tou cestou kráčeti, kterouž jsem vytkl. Ostatní dvě části

---

*) T. j. král Gelonů, král Budinů atd. **) Rozuměj : než oni nám.

královských Skythů, totiž i veliká část, jížto Idanthyrsos vládl, i třetí část, jížto Toxakis kraloval, měly, spojivše se v jedno a rozmnoženy byvše Gelony a Budiny, předčívajíce pořád Peršany cestou jednoho dne zpovlovna couvati, ustupujíce a činíce, co bylo ustanoveno. Předně měli tito přímým směrem k zemím oněch táhnouti, kteří jim spojenství svého odepřeli, aby i je k válce přiměli a, ježto dobrovolně válku s Peršany nepodstoupili, měli je proti vůli jejich k válce donutiti, a potom měli do své vlasti se vrátiti a na Peršany udeřiti, až by v poradě se jim vidělo takto učiniti.[104])

121. Takto se uradivše šli Skythové vojsku Dareiovu vstříc, vyslavše nejlepší svých jezdců za předchůdce. Vozy pak, na nichž děti a všechny ženy jejich přebývaly, a všechna hovada předeslali, nechavše si jen tolika hovad, kolik by jich jim k výživě postačovalo; i přikázali, aby se vše to dál a dále k severu ubíralo.

122. To tedy ubíralo se napřed. Předchůdcové Skythů pak když našli Peršany, kteří už cestou asi třídenní od Istru byli pokročili, lehli polem o jednu denní cestu před nimi a vyhlazovali všechny zemské rostliny. Peršané pak když uzřeli, že se jízda Skythův zjevila, táhli na ni; tato však krokem dál a dále couvala. Potom Peršané, táhnouce za tou jednou částí,*) stíhali ji k východu a k řece Tanaidu. A když tito řeku Tanais překročili, Peršané, překročivše ji po nich, stíhali je, a prošedše zemí Sauromatův přišli do země Budinů.[105])

123. Pokudž Peršané zemí skythskou a sauromatskou táhli, nebylo jim čeho pleniti, ježto byla ta země holá; když pak do země Budinů vpadli, tu došedše dřevěného města,**) kteréž bylo od Budinů

---

*) které velel Skopasis (viz kap. 126). **) Viz kap. 108.

opuštěno a všeho prázdno, zažehli je. Učinivše to postupovali krokem dál a dále ku předu, až prošedše i touto zemí v poušť přišli. V této poušti neobývají nižádní lidé; leží pak ona nad zemí Budinů a prostora její jest sedmi dní pouti. Nad touto pouští obývají Thyssagetové, z jichžto země čtyry veliké řeky přicházejí, které zemí Maietův tekou a v tak zvané maietické jezero vpadají. Jmena těchto řek jsou Lykos, Oaros, Tanais, Syrgis.[106])

124. Když tedy Dareios do pouště přišel, ustal v stíhání a položil vojsko polem u řeky Oaru. Toto učiniv zbudoval osm velikých hradů,[107]) stejně od sebe vzdálených, asi šedesát honů jeden od druhého, jejichž ssutiny až do mé doby se zachovaly. Zatím co on na to se oddával, obešli ho stíhaní Skythové horem a vraceli se do Skythie. Když byli tito docela zmizeli a nikde už se neobjevovali, tu Dareios hradů oněch napoly hotových zanechal a obrátiv se táhl k západu, domnívaje se, že to jsou všichni Skythové*) a že prchají k západu.

125. Když pak uháněje s vojskem svým co nejrychleji do Skythie přišel, utkal obě části Skythů a stíhal je; tito pak předčili ho pořád cestou jednoho dne. I prchali Skythové, ježto Dareios nepřešťával je stíhati, jakž se byli uradili, do země oněch, kteří jim za pomoc žádajícím byli odepřeli, a sice nejprvé do země Melanchlainů. Když pak vpadše tam i Skythové i Peršané je byli zbouřili, táhli Skythové do kraje Androfagův a zbouřivše i tyto couvali do Neurie, a když i tito byli zbouřeni, táhli Skythové couvajíce do země Agathyrsů. Agathyrsové však vidouce, že sousedé před Skythy utíkají a zbouřeni jsou, vyslali dříve než Skythové do jejich země vtrhli, hlasače a zakázali Skythům, aby pomezí jejich nepřekročili, oznamujíce jim, že jim,

*) T. j. že kromě těchto Skythů není už více žádných.

pokusí-li se o vpád, nejprvé bude s nimi bojovati. Oznámivše toto táhli Agathyrsové na pomezí, hodlajíce blížící se Skythy odháněti. Melanchlainové pak a Androfagové a Neurové nedali se v odpor, když Peršané zároveň se Skythy do jejich země vpadli, a zapomenuvše na výhrůžku svou*) utíkali polekáni jsouce dál a dále k severu do pouště. Skythové pak nešli k Agathyrsům, ježto jim to tito zakázali, nýbrž lákali opět Peršany z Neurie do své vlasti.

126. Když pak se toto opakovalo a konce nemělo, vzkázal Dareios po jezdci vyslaném ku králi Skythův Idanthyrsovi toto poselství**): „Podivný člověče! co utíkáš pořád, ač ti lze opak toho činiti? Jestliže dostatečným se sobě býti vidíš, abys proti mé moci čelil, nuže bojuj stanuv a upustiv od těkání; pakli však uznáváš se býti slabším, nuže i tehdy upusť od útěku a nesa pánu svému darem zemi a vodu[108]) přijď s ním mluvit.“

127. Na to odvětil Skythův král Idanthyrsos toto: „Takto se má počínání mé.***) Já jsem posud před žádným člověkem ze strachu neutíkal, ani dříve, aniž nyní před tebou utíkám, aniž jsem nyní něco jiného učinil, než v míru činívám. Proč však s tebou nebojuji hned, i to ti povím. Nám není ani měst ani polí, o něžto bychom se báti musili, aby nebyla dobyta neb popleněna, a pro něž by třeba bylo rychleji s vámi polem se setkati. Jestliže však mermomocí honem k tomu přijíti má, tož máme hroby otcovské. Nuže, tyto vynašedše pokuste se o jich rozkotání, a seznáte pak, budeme-li s vámi o tyto hroby bojo-

---

*) Kterouž byli v společné poradě vyslovili, totiž že se Peršanům vstříc postaví, budou-li se tito nepřátelsky k nim míti (viz konec kap. 119.)

**) Doslovně: „pravil Dareios, vypraviv posla ku králi Skythův Idanthyrsovi, toto.“

***) T. j. příčina, za kterouž takto jednám, jest tato.

vati, či nebudeme-li bojovati. Dříve však, nebude-li se nám to zdáti záhodno, nesetkáme se s tebou. O boji budiž tolik řečeno; za pány své pak toliko Zeusa pokládám, praotce svého, a Histii, královnu Skythův. Tobě však místo země a vody dary pošlu takové, jaké ti přijíti mají a za to, že jsi pánem mým se býti pravil, přeji ti, abys zplakal.“ [109])

128. I odešel hlasač, aby to Dareiovi zvěstoval; králové Skythův pak uslyševše jmeno otroctví hněvem se naplnili. I vyslali hned onu část, kteráž se Sauromaty byla spolčena, kážíce, aby se smluvili s Iony, jižto mostu přes Istros položeného střáhli; těm pak, kteří doma zůstali, vidělo se Peršanů už nevoditi semo tamo, nýbrž kdykoli by picovali, na ně dotírati. Pozorujíce tedy, kdy by vojíni Dareiovi picovali, činili, o čemž se byli uradili. Jízda Skythů obrátila vždy jízdu Peršanů na útěk; i uchylovali se jezdci Peršanů prchajíce k pěchotě; pěchota pak jim pomáhala. Skythové však, zahnavše jízdu, vraceli se, bojíce se pěchoty. I v noci činili Skythové podobné útoky.

129. Co však Peršanům příznivo, Skythům pak, dotírajícím na vojsko Dareiovo, protivno bylo, to k největšímu udivení povím; bylť to hlas oslů a podoba mezků. Nebo skytská země neplodí ani oslů ani mezků, jakž jsem i svrchu *) už řekl, a není v celé skythské zemi ani osla ani mezka pro mrazy. Proto tedy oslové jigajíce jízdu Skythů děsili a často mezi samým cváláním na Peršany koně, když jigání oslů zaslechli, lekali a obraceli se a trnuli, napínajíce uši, ježto nebyli dříve ani takového hlasu slyšeli ani takové podoby viděli. To tedy po nějakou malou dobu Peršanům pomáhalo. **)

130. Skythové pak, kdykoli Peršany úzkostí sklíčeny viděli, činili toto, aby ještě delší čas v Skythii

*) Viz kap. 28. **) *po nějakou malou dobu*; nebo koně Skythův brzo tomu navykli.

setrvali a takto, hlad trpíce, se soužili. Nechávajíce několika hovad svých i s pastýři za sebou táhli na jiné místo, Peršané pak vzali ta hovada a vzavše je nabývali touto věcí dobré mysli.

131. To se často tak dálo; posléze však byl Dareios už v nesnázích a králové Skythů seznavše to vyslali hlasače, nesoucího Dareiovi darem ptáka a myš a žábu a pět šípů. Peršané pak tázali se posla, dary nesoucího, na význam těchto darů. Onen pak pravil, že mu nic jiného není nařízeno, než aby odevzdav dary co nejrychleji se vzdálil i kázal Peršanům, aby, jsou-li moudří, sami se dovtípili, co tyto dary znamenati mají. Uslyševše to Peršané rokovali o tom.

132. Dareiovo mínění bylo, že Skythové vzdávají mu samy sebe a zemi a vodu, vykládaje takto, že myš v zemi řebývá a týmž plodem se živí jakop člověk, žába pak ve vodě, a pták že nejvíce koni se podobá a šípy že jakožto zbraň svou jemu vydávají. Takové mínění projevil Dareios; tomuto však odporovalo mínění Gobrya, jednoho z těch sedmi mužů, kteří maga zahladili; soudilť on, že dary ty toto znamenají: „Jestliže nevzletíte k nebi proměnivše se v ptáky, ó Peršané ,aneb nezalezete-li do země proměnivše se v myši, aneb neskočíte-li v jezera proměnivše se v žáby, nevrátíte se zpět, ježto vás těmito šípy postřílíme.“ Takto vykládali Peršané dary ty.

133. Ona část Skythů pak, kteréž dříve přikázáno bylo, aby podlé jezera maietického na stráži byla, tehdáž pak, aby k Istru táhla a s Iony se smluvila, pravila toto, když přišla k mostu: „Mužové Ionští! přicházíme svobodu vám nesouce, chcete-li nás poslechnouti. Dovídámeť se, že vám Dareios přikázal, abyste toliko šedesáte dní mostu stříhli a nevrátí-li se v této době, do vlasti své se vrátili. Pročež učiníte-li teď takto, neshledá na vás ani Dareios viny, ani my. Setrvejte zde určitý počet dní a pak se vraťte.“

K radě Gobrya táhne Dareios kvapně v noci ze Skythie (134. 135.); Skythové domlouvají Ionům, aby most rozbourali; lest Ionů (136—142). Dareios se vrátil do Asie a zanechal v Evropě Megabaza (143. 144.)

134. Když Ionové slíbili, že tak učiní, kvapili tito co nejrychleji nazpět; ostatní Skythové pak, i pěší i jezdci, postavili se po odeslání darů Dareiovi vstříc, aby se s ním polem setkali. A když byli Skythové sšikováni, běžel zajíc mezi oběma vojsky; Skythové pak všichni, jak ho kteří viděli, honili ho. A když takto zbouřeni byli a ryk vydávali, tázal se Dareios, co by tento hřmot nepřátel znamenal a dověděv se, že zajíce honí, promluvil k těm, s nimiž vůbec i jindy mluvíval: „Tito lidé námi velice opovrhují a zdá se mi nyní, že Gobryes o těch skythských darech pravdu pověděl. Ježto tedy i mně už se zdá, že se věci tak mají, potřebí dobré rady, aby nám bylo bezpečně se vrátiti.“ Na to pravil Gobryes: „Ó králi! já jsem jakž takž už podlé pověsti znal nepřemožitelnost těchto lidí, přišed pak sem ještě více jsem ji seznal, an vidím, že se nám vysmívají. Nyní tedy vidí se mi, abychom, jakmile noc nastane, ohně rozžali, jakož to i jindy činíváme, a oklamavše *) ty vojíny, kteří k válečným trampotám nejslabší jsou a uvázavše všechny osly se vrátili dříve než by Skythové k Istru táhli a most zničili aneb než by se Ionové na něčem usnesli, co by nás zahubiti mohlo.“

135. Tak radil Gobryes; a když potom noc nastala, užil Dareios této rady; i zanechal tam v táboře neduživých vojínů a těch, jichž byla nejmenší škoda, též všech oslů, ježto byl dal dříve uvázati. Zanechal pak oslů a slabých vojínů z té příčiny, aby oslové jigání vydávali; lidí pak oněch zanechal tam za pří-

*) ἐξαπατᾶν (oklamati) má zde důraznější význam než obyčejně; znamenáť: „klamně zůstaviti.“

činou slabosti jejich předstíraje jim, že hodlá sám s jádrem vojska na Skythy udeřiti; oni pak aby zatím táboru střáhli. Napomenuv zůstavené muže k tomu*) a rozžav ohně kvapil Dareios co nejrychleji k Istru. Oslové pak, když je bylo vojsko zůstavilo, právě proto mnohem více řvali; i domnívali se Skythové, slyšíce osly, že jsou Peršané zajisté v ležení.

136. Když nastal den, poznali zůstavení Peršané, že jsou od Dareia zrazeni; i vzpínali ruce k Skythům a pravili, co se hodilo. **) Tito pak, jakmile to slyšeli, shlukli se nakvap, a sice i ty dvě části Skythův, i ona, ku které Sauromati a Budini a Geloni připojeni byli, ***) a stíhali Peršany přímo k Istru táhnouce. Ježto pak největší část perského vojska pěší byla a cest neznala (nebyloť tam ražených silnic), Skythové však jezdci byli a kratší cesty znali, minula se obě vojska a Skythové přišli mnohem dříve k mostu než Peršané. Seznavše tu, že Peršané ještě nepřibyli, pravili k Ionům, jsoucím na lodích: „Mužové Ionští! určitý počet dní uplynul a vy nejednáte po právu ještě tu meškajíce. Než poněvadž jste dříve z bázně zde vytrvávali, nyní zrušivše most co nejrychleji odejděte zdrávi a svobodni, bohům a Skythům díky vzdávajíce; vašeho dřevního pána však my tak skrotíme, že už na žádný národ nepotáhne.“

137. Na to se Ionové radili. Miltiada Athenského,[110]) vůdce a vládce Chersonesských u Hellespontu obývajících, mínění bylo, aby Skythův uposlechli a Ionii osvobodili; Histiaia Miletského mínění však bylo tomuto protivné; pravilť, že nyní skrz Dareia jeden každý z nich v svém městě samovládu má; kdyby pak Dareiova moc v nivec přišla, že ani on nebude s to, aby Miletskými vládl aniž kdo jiný jinou obcí, ježto

---

*) Aby táboru stráhli. **) T. j. pravili, co se za takových poměrů hodilo, prosili za milost. ***) Viz kap. 120.

každému městu bude raději lidovlády než samovlády se chtíti. Když Histiaios toto mínění vykládal, byli v okamžiku všichni tomuto mínění nakloněni, ač dříve Miltiadův návrh schvalovali.

138. Byli pak to tito, kteříž hlasovali a u krále ve vážnosti byli: samovládci Hellespontských Dafnis Abydský a Hippoklos Lampsakenský a Herofantos Parický a Metrodoros Prokonnesský a Aristagores Kyzikenský a Ariston Byzantský. Tito byli z Hellespontu. Z Ionie pak Strattis Chijský a Aiakes Samický a Laodamas Fokajský a Histiaios Miletský, jehožto mínění bylo Miltiadovu mínění protivné. Z Aiolů pak byl přítomen toliko jediný znamenitý muž, Aristagores Kymský.

139. Když tito mínění Histiaiovo volili, vidělo se jim k tomu tyto skutky a tato slova připojiti, totiž část mostu se skythské strany zrušiti a sice pokud luk dosahuje, aby se něco předce činiti zdáli v pravdě ničeho nečiníce a aby se Skythové násilím nepokoušeli o překročení řeky po mostě, dále pak při bourání mostu se skythské strany říci, že vše učiní, cokoliv by Skythům po vůli bylo. To tedy připojili k usnešení onomu a potom odpověděl za všechny Histiaios řka toto: „Mužové skythští! přicházíte dobré nesouce a kvapení vaše jest vhodné; a jakož vy nám prospěšnou cestu ukazujete, tak i my ochotně následujeme. Nebo, jak vidíte, bouráme most a budeme všelikou ochotnost vynakládati, chtíce býti svobodni. Zatím pak co my zde bouráme, záhodno jest vám, abyste oněch hledali a abyste našedše je za nás a za vás nad nimi tak se pomstili, jakž toho oni zasluhují.“

140. I uvěřili Skythové po druhé Ionům, že pravdu mluví a vrátili se na hledání Peršanů; avšak minuli jich docela. Vinni tím byli Skythové sami, ježto byli pastvy koní zničili a prameny zasypali. Nebo kdyby toto nebyli učinili, bylo by jim, kdyby byli

chtěli, lze bývalo snadně Peršany najíti. Teď však, co se jim nejlepším opatřením zdálo, právě v tom pochybili. Skythové tou částí země své táhli, kde byla tráva pro koně a voda, a zde vyhledávali nepřátele domnívajíce se, že i oni takovými krajinami utíkají; Peršané pak táhli držíce se té cesty, kterouž byli dříve učinili, a takto našli stěží most. Ježto pak v noci tam přišli a že most rozbourán jest, shledali, byli u veliké úzkosti, že je Ionové opustili.

141. Byl však u Dareia muž egyptský, jenž silou hlasu všechny lidi předčil. Tomuto muži kázal Dareios, aby se na samém kraji řeky postavil a Histiaia Miletského volal. I učinil tento tak, Histiaios pak uslyšev hned první volání všech lodí k převezení vojska poskytl a i most opět spojil.

142. Tak tedy Peršané vyvázli a Skythové po druhé Peršanů minuli. I soudí Skythové o Ionech jednak, že, jakožto svobodní lidé, jsou nejšpatnější a nejnemužnější všech, jednak přihlížejíce k porobě jejich praví, že jsou otroci svých pánů nejvíce milovní a nejméně utíkaví. Tuto hanu metají Skythové tedy na Iony.

143. Dareios pak táhl skrz Thrakii a přišel do města Sestu v Chersonesu.[111]) Odtud sám s koráby do Asie se vrátil, zůstavil však v Evropě za vojevůdce Megabaza, muže perského, jemuž byl Dareios kdysi poctu vzdal, vyřknuv mezi Peršany takovéto slovo: Když jednou Dareios marhany jísti chtěl a první marhan rozřízl, tázal se ho bratr Artabanos, čeho by asi tolik si přál, kolik jest zrnek v tom marhanu. Dareios pak pravil, že by raději si přál, aby měl tolik Megabazů než aby ho Řecko bylo poslušno. Takovým slovem tedy ho v Persii poctil, tehdáž pak zůstavil jej tam za vůdce s osmi myriadami (80.000) mužů svého vojska.

144. Tento Megabazos zůstavil tímto slovem nesmrtelnou památku u Hellespontských. Když byl v Byzantiu, dověděl se, že Kalchedonští o šestnáct let dříve než Byzantští tu krajinu *) osadili, a dověděv se o tom pravil, že Kalchedonští za této doby byli slepí; nebo zajisté že by nebyli, mohouce krásnější krajinu osaditi, ošklivější si zvolili, kdyby nebyli slepí bývali.[112]) Tento Megabazos tedy, byv v zemi Hellespontských za vůdce zůstaven, podroboval si ty, kteří nesmýšleli po medsku.

145. Tak si tento počínal. V též době však stalo se jiné veliké válečné tažení proti Libyi[113]) z příčiny, kterouž vyložím, až dříve toto vyložím.

Dějiny řeckých osad v Libyi (145—167).

Synové synů **) Argoplavců[114]) vypuzeni byvše od týchž Pelasgů, kteří z Brauronu ženy Athenských unesli, — od těchto ***) tedy z Lemnu vypuzeni byvše pluli do Lakedaimonu a sednuvše si na Teygetu †) rozžali oheň. Lakedaimonští pak uzřevše to vyslali posla, aby se dověděli, kdo a odkud jsou. Tito pravili poslu tážícímu se, že jsou Minyové[115]) a potomci oněch bohatýrů, kteří po Argoi pluli; tito že přistavše k Lemnu je z lodili. Lakedaimonští pak, uslyševše tuto zprávu o původu Minyů tázali se jich po druhé, za jakým účelem v tuto krajinu přišli a proč oheň rozžali. Tito pak odpověděli, že od Pelasgů vypuzeni jsouce k otcům svým[116]) přicházejí, ježto tak nejvíce sluší, a že žádají, aby spolu s nimi směli obývati a jejich práv i půdy účastni býti. Lakedaimonští se usnesli, že je přijmou svolivše se ke všemu, co by sami chtěli. Nejvíce jimi, aby takto učinili, pohnula

*) T. j. *svou* krajinu, v kteréž nyní přebývají. **) *Synové synů* zde ne *vnuci*, nýbrž *potomci*. ***) Napodobil jsem anakoluth originálu. †) Pohoří v Lakonii; po atticku slove Taygetos.

plavba Tyndarovců po Argoi. Přijavše tedy Minyy udělili jim půdy své a rozdělili je mezi fyly; tito pak ihned sňatky uzavřeli a ty ženy, kteréž s sebou z Lemnu přivezli, provdali za jiné.

146. Avšak po uplynutí nedlouhé doby vedli si Minyové zpupně, žádajíce podílu v království a jiné bezbožné věci páchajíce. Vidělo se tedy Lakedaimonským je usmrtiti a zajavše uvrhli je do vězení. Usmrcují však Lakedaimonští, koho usmrtiti chtí, v noci, za dne pak nikoho. Když tedy je odpraviti hodlali, vyžádali si ženy Minyů, jsouce občanky a dcery nejčelnějších Spartiatů, aby směly do vězení jíti a jedna každá se svým mužem promluviti. Tito pak je vpustili, netušíce, že by nějakou lesť chtěli nastrojiti. Tyto však jakmile do vězení vešly, učinily takto. Veškeren oděv, jejž měly, daly mužům, samy pak vzaly si oděv mužů. Minyové pak obléknuvše se ženským oděvem šli, jakoby ženy byli, ven a uprchnuvše takovým způsobem zasedli opět na Teygetu.

147. V též době však strojil se Theras, syn Autesiona, syna Tisamena, syna Thersandra, syna Polyneikova k vystěhování z Lakedaimonu. Byltě tento Theras, jenž z rodu Kadmova[117]) pocházel, bratr matky synů Aristodemových, Eurysthena a Proklea, a pokud tyto děti nedospělé byly, měl Theras jako poručník vládu královskou v Spartě. Když však sestřenci jeho vzrostli a vládu převzali, tu Theras za nesnesitelné pokládaje, aby jiní jím vládli, an sám byl vlády okusil, pravil, že nezůstane v Lakedaimonu, nýbrž k svým příbuzným odpluje. Byli pak na ostrově, jenž nyní There slove, dříve však Kalliste*) slul, potomci Membliara, syna Poikilova, muže foinického. Byltě Kadmos, syn Agenorův, hledaje Europu, k ostrovu, nyní There slovoucímu, přistal a když přistal, tu buď že se mu

---

*) *Kalliste* = „nejkrásnější ostrov.“ Ost. viz pozn. 118

krajina ta zalíbila aneb že z jiné příčiny se mu chtělo tak učiniti — zkrátka zanechal na tomto ostrově i jiných *) Foiničanů i také příbuzného svého Membliara. Tito obývali na ostrově, jenž Kalliste slul, už osm lidských věků, než Theras z Lakedaimonu přišel.

148. K těmto tedy Theras, maje s sebou lidstvo z fyl spartanských, se chystal, chtěje s nimi bydleti, nikoliv aby je vypudil, nýbrž pokládaje je zcela za příbuzné své. Když pak i Minyové, uprchše z vězení, na Teygetu zasedli a Lakedaimonští je usmrtiti chtěli, žádá Theras, aby se žádná vražda nedála i slíbil, že je sám ze země vyvede. A když Lakedaimonští k jeho návrhu svolili, plul s třemi třicetiveslími[119]) k potomkům Membliarovým, neveda s sebou všechny Minyy, nýbrž něco málo jich; nebo věčšina jich odebrala se k Paroreetům a Kaukonům[120]) a vypudivše tyto ze země rozdělili se na šestero částí a potom založili tam tato města, Lepreon, Makistos, Frixy, Pyrgos, Epion, Nudion.[121]) Věčší část těchto měst za mé doby Eličti ztroskotali. Ostrovu pak onomu dáno po muži, jenž jej osadil, jmeno Thera.

149. Syn jeho však pravil, že nepopluje s ním (otcem); proto tedy onen řekl, že ho zanechá jako ovci mezi vlky.[122]) Z tohoto slova dostalo se jonáku tomu jmena Oiolykos *) a toto jmeno nějak zobecnělo. Z Oiolyka pošel Aigeus, po němž se Aigovci nazývají, veliká to fyle v Spartě. Ježto pak mužům této fyly nezůstávaly děti na živě, založili podlé věštby chrám Erinyí Laiových a Oidipových;[123]) a po té jim zůstávaly na živě. Totéž se stalo i v Theře potomkům jejich.[124])

---

*) *I jiných — i také.* Ani zde, ani jinde, neváhal jsem tohoto způsobu mluvení, v řečtině velmi oblíbeného, napodobiti, vystříhaje se ho toliko tehdáž, když by jasnosti slohu na ujmu byl.

**) Jmeno *Oiolykos* znělo by v českém překladu asi *Ovcivlk.*

150. Až potud shodují se Lakedaimonští u vypravování s Theřany, dále však toliko Theřané jediní vypravují že se toto stalo: Grinos, syn Aisaniův, potomek tohoto Thera a panovník ostrova Thery, přišel do Delf veda s sebou z obce své hekatombu; provázeli pak ho i jiní občané i také Battos, syn Polymnestův, z rodu Eufemovců Minyckých. Pythia pak Grinovi, králi Theřanů, o něčem jiném věštby žádajícímu, věštila, aby v Libyi město založil. Onen však odvece řka: „Já, ó pane, jsem už sestárlý a léty těžký k takové pouti; kaž tedy někomu z těchto mladších, aby to učinil.“ Tak pravil a zároveň okazoval na Batta. Tehdáž se tedy to stalo, potom však odšedše nedbali věštby, nevědouce kde by Libye byla a netroufajíce si na nejisto osadníky vyslati.

151. Na to pak po sedm let v Theře nepršelo; i uschly jim všechny stromy na ostrově mimo jediný. Když Theřané věštírny se tázali, radila jim Pythia vyslání osadníků do Libye. Ježto pak žádné pomoci v bídě nebylo, vyšlou do Krety[125]) posly, aby se vyptávali, zdali kdo z Kretů aneb z metoiků (podruhů) už do Libye přišel. I přišli poslové, putujíce po ostrově semo tamo, též do města Itanu; zde setkají se s jakýmsi šarlatníkem, jemuž bylo jmeno Korobios. Ten pravil, že větry byv unesen do Libye přišel, a sice na ostrov Plateu[126]) v Libyi. I vedli ho, zjednavše si ho za mzdu, do Thery. Z Thery pak vypluli nejprvé muži nemnozí jako vyzvědači. A když je byl Korobios na tento ostrov Plateu dovedl, zůstavili zde Korobia zanechavše mu potravy na několik měsíců; sami pak pluli co nejrychleji domů, aby Theřanům o tom ostrově zvěstovali.

152. Když pak tito delší čas, než bylo umluveno, nepřicházeli, došla Korobiovi veškera potrava. Potom byla loď samická, jejížto pán byl Kolaios, plujíc do Egypta k tomuto ostrovu zahnána. Dověděvše se Samičtí

od Korobia o celém tom příběhu nechají mu potravy na jeden rok, sami pak vypluvše z ostrova směřovali k Egyptu, avšak byli východníkem zaháněni. A ježto tento vítr nepřestával, přišli skrz sloupy Heraklovy do Tartessu, božským řízením jsouce vedeni. Toto město bylo za té doby ještě nedotknuto;*) pročež tito vrátivše se nazpět nejvíce ze všech Řeků, o nichž určitě víme, zbožím svým vydělali, mimo Sostrata z Aiginy, syna Laodamantova; s tímto zajisté nemůže nikdo se příti.**) Samičtí pak vzavše desátý díl výdělku, totiž šest talentů, dali měděnou nádobu, na způsob argolického krateru, zhotoviti (na jejímž kraji do kola hlavy nohův jako cimbuří vyčnívají), a poslali ji darem do chrámu Heřina, podloživše jí tři měděné sedmiloketní kolossy, koleny se stýkající.[127]) A za příčinou tohoto činu povstal poprvé tuhý svazek přátelský Kyreňanů a Theřanů se Samickými.

153. Theřané pak když zůstavivše Korobia na ostrově do Thery přišli, zvěstovali, že osadili ostrov u Libye. I vidělo se Theřanům vyslati z každých dvou bratrů jednoho, na nejž by los padl, a lidi ze ze všech okresů, jichž bylo sedm, a vůdcem a králem ustanovili Batta. Tak tedy vyslali dvě padesátiveslí do Platey.

154. To tedy vypravují Theřané; v dalším vypravování pak shodují se už Theřané s Kyrenskými; nebo co se Batta týká, nesouhlasí Kyrenští nikterak s Theřany. Vypravujíť takto: Jest v Kretě město Axos, v němž byl král jmenem Etearchos; tento maje dceru, jejíž jmeno bylo Fronime, po matce osiřelou, pojal druhou ženu. Tato pak přišedši v dům volila Fronimě opravdovou macochou býti; i týrala ji a vymýšlela si na ni všelijaké věci a posléze viníc ji ze smilství na-

*) T. j. do toho města nepřicházeli tehdáž ještě cizí lidé za obchodem. **) Rozuměj: *v této věci*, co se týká největšího výdělku.

mluvila muži, že tomu tak jest. Tento pak přemluven byv od ženy hříšný skutek na dceru svou nastrojil. Byltě v Axu Themison kupec z Thery. Toho přijal Etearchos pohostinu a vzal ho pod přísahu, že mu zajisté splní, zač by ho žádal. Když pak ho byl pod přísahu vzal, přivedl dceru, odevzdal mu ji a kázal, aby ji odvedl a v moře pohřížil. Themison pak rozhněvav se z toho úskoku a zrušiv přátelství učinil toto: Vzav dívku odplul; když pak na širém moři byl, spustil ji, aby přísaze Etearchovi učiněné dostál, v moře přivázav ji s obou stran provazy, pak ji opět vytáhl a přišel s ní do Thery.

155. Pak si Polymnestos, vážený muž mezi Theřany, Fronimu vzal a měl ji za ženinu, a když nějaký čas uplynul, narodil se mu syn jektavý a bleptavý, jemuž dáno jmeno Battos, jak Theřané a Kyrenští vypravují; ale jakž já míním, nějaké jiné jmeno; Battos pak mu převzděli, když do Libye přišel a dostalo se mu toho jmena z věštby, kteráž mu byla v Delfech dána a z hodnosti, kteréž dosáhl. Libyčtí zajisté králi říkají *battos* a z té příčiny myslím, že Pythia věštíc mu jej po libycku oslovila, vědouc, že bude králem v Libyi.[128]) Nebo když byl v muže vzrostl, šel do Delf strany hlasu svého se zeptat; a tázajícímu se odvece Pythia toto:

„Batte! pro hlas *) jsi přišel; vládce však Foibos Apollon
káže, abys v ovciplodnou Libyi stěhoval se“

jako kdyby po řecku byla řekla: „O králi! pro hlas jsi přišel.“

Onen pak odvece těmito slovy: „O pane! jáť jsem přišel k tobě, abych strany hlasu se tázal, ty pak mně jiné nemožné věci věštíš, káže mi, abych Libyi osadil. Jakou pak mocí? jakým lidstvem?“ Takto

---

* T. j. abys zvěděl, zdali a jak bys dobrého hlasu nabyti mohl.

mluvě nepohnul boha k jiné věštbě. Když pak se mu v tatáž slova věštilo, jako dříve, odešel Battos mezi věštbou do Thery.

156. Potom však i jemu i ostatním Theřanům neštěstí **) se vrátilo. Nemohouce příčiny toho poznati vyslali Theřané do Delf strany přítomné bídy. Pythia pak jim odvětila, osadí-li s Battem Kyrenu v Libyi, že jim lépe bude. I vyslali na to Theřané Batta s dvěma padesátiveslími. Tito pluli do Libye; nemohouce však jinak učiniti, vrátili se do Thery zpět; ale Theřané házeli na ně, když se vraceli, a zbraňovali jim přistati, i kázali, aby zpět pluli. Tito pak jsouce nuceni pluli zpět a osadili ostrov u Libye ležící, jehož jmeno, jakž i svrchu řečeno, Platea jest. Ostrov tento rovná prý se prostorou nynějšímu městu Kyrenských.

157. Když na tomto ostrově dva roky pobyli, tehdy, ježto se jim nic dobře nedařilo, jednoho ze sebe tam zanechavše odpluli všichni ostatní do Delf, a přišedše do věštírny činili dotaz, řkouce, že obývají v Libyi a že obývajícím tam není lépe. Pythia pak odvece jim na to takto:

„Lépe-li ovciplodnou Libyi znáš, jenž jsi nebyl tam,
než já, jenž jsem byl, chytrosti se obdivuji tvé.“

Když to uslyšel Battos a jeho druzi, pluli nazpět, ježto jim bůh nechtěl stěhování sleviti, až by do Libye přišli. Přišedše tedy na ostrov a vzavše toho, jehož byli zde zanechali, osadili v Libyi samé krajinu naproti ostrovu, jejíž jmeno bylo Aziris,[129]) kterouž nejkrásnější lesohory s dvou stran obkličují; a podle ostatních stran teče řeka.

158. V této krajině obývali šest roků; sedmého pak roku uprosili je Libyčtí řkouce, že je v lepší krajinu uvedou, a přemluvili je k odchodu. I vedli je

**) Totiž ono neštěstí, o němž Her. v kap. 151. vypravuje (zkáza stromů).

Libyčtí vzdálivše je odtud k západu; aby pak Řekové nejkrásnější z oněch krajin na pouti své neuzřeli, vypočtli si trvání dne *) a vedli je v noci podlé ní. Jest pak této krajině jmeno Irasa.[130]) Přivedše je potom k pramenu, jenž prý Apollonův jest, pravili: „Mužové hellenští! zde vám příhodno bydleti; nebo zde jest nebe děravé.“[131])

159. Za živobytí Batta zakladatele, jenž čtyřicet let vládl a jeho syna Arkesilaa, jenž šestnáct let vládl,[132]) bydleli Kyrenští v tom počtu, v jakém z počátku byli do osady se vypravili. Za třetího krále však, jenž slove Battos Šťastný, vybídla Pythia výrokem svým všechny Řeky, aby vypluli a s Kyrenskými pospolu v Libyi obývali; činilit Kyrenští tehdáž vyzvání slibujíce rozdělení země. Vynesla pak Pythia tento výrok:

„Kdož pozdě v Libyi přelahodnou přijde, země když rozdává se, pravím, že želet bude pak toho jednou.

Když pak bylo mnoho lidstva do Kyreny se shluklo a veliký kus země sousedním Libyům a jejich králi, jemuž bylo jmeno Adikran, se odnímal, poslali tito, ježto se jim země ubíralo a Kyrenští zpupně s nimi nakládali, do Egypta a poddali se sami Apriovi, králi egyptskému. Tento pak sebrav veliké vojsko Egyptských vyslal je proti Kyreně. Kyrenští pak vytáhše v krajinu Irasa k pramenu Thesti setkali se polem s Egyptskými a svítězili při tom setkání. Nebo poněvadž Egyptští dříve nebyli Řeků zkusili a jimi pohrdali, přišli tak na záhubu, že toliko něco málo z nich do Egypta se vrátilo. Za to Egyptští vytýkajíce to tuze Apriovi od něho odpadli.[133])

160. Tohoto Batta syn byl Arkesilaos, jenž stav

---

*) T. j. oni si čas vypočítali, aby do nejkrásnější krajiny teprv v noci přišli, obávajíce se, že by Řekové, kdyby tam za dne přišli a krásu krajiny seznali, právě tam se usadili.

se králem nejprvé s bratry svými se svářil, až tito opustivše jej v jinou krajinu Libye odešli a tam o své ujmě to město založili, kteréž tehdáž i nyní Barke se nazývá;[134]) a zároveň se založením jeho odvrátili od Kyrenských Libycké. Na to táhl Arkesilaos na ty Libycké, již byli bratry jeho přijali i spolu od něho odpadli; Libyčtí pak uleknuvše se jeho utekli k východním Libyům. Arkesilaos však stíhal utíkající, až stíhaje je v Leukonu, místě libyckém, se octl a Libyům se vidělo naň udeřiti. I porazili Kyrenské setkavše se s nimi tak, že tam sedm tisíc těžkooděnců Kyrenských padlo. Po této ráně *) když Arkesilaos stonal a právě lék vypil, zardousí ho bratr jeho Learchos, Learcha pak usmrtí lstí žena Arkesilaova, jíž bylo jmeno Eryxo.

161. I zdědil vládu po Arkesilaovi syn jeho Battos, jenž byl chromý a nezdravých nohou. Kyrenští pak pro nehodu, kteráž je byla potkala, vyslali do Delf lidi, aby se tázali, jakou ústavu zavedše by se nejlépe měli. Pythia pak kázala jim, aby si z Mantiney arkadské zákonodárce přivedli. Žádali tedy Kyrenští, Mantinejští pak dali jim muže z občanů nejváženějšího, jemuž bylo jmeno Demonax. Tento muž přišed do Kyreny a seznav vše, předně z nich tři kmeny učinil, rozděliv je takto: Do jedné části přišli Theřané a sousedé,**) do druhé Peloponnesští a Kretové, do třetí všichni ostrované. Pak vyhradil králi Battovi statky***) a kněžství, všecko ostatní však, co dříve králové měli, přenesl na lid.[135])

162. Za tohoto Batta trvala sice tato ústava; avšak za jeho syna Arkesilaa strhla se veliká bouře o výsady. Nebo Arkesilaos, syn Batta Chromého a

*) T. j. *porážce*. Τρῶμα znamená původně ránu tělesnou, metaforicky však též všeliké neštěstí, zvláště u válce.
) T. j. *Libyčtí* sousedé. *) T. j. korunní statky.

Feretimy, zdráhal se na tom přestati, co byl Demonax Mantinejský vymezil, i požadoval výsad svých předků. Avšak podlehl stroje domácí rozbroje a utekl se do Samu, matka pak jeho utekla se do Salaminy na ostrově Kypru. Salaminou vládl za té doby Euelthon, jenž do Delf kadidelnici podívání hodnou darem poslal, kteráž v pokladnici Korinthských stojí. Přišedši k němu žádala Feretime vojska, kteréž by je v Kyrenu uvedlo. Euelthon však dával jí raději vše jiné než vojsko. I brala ona, co se jí dávalo, říkajíc, krásné sice že i toto jest, krásnější však ono, totiž poskytnutí vojska, jehož žádala. To když při každém daru říkala, poslal jí Euelthon konečně zlaté vřeteno a přeslici i s vlnou. Když pak Feretime opět totéž slovo vyřkla, pravil Euelthon, takovými věcmi že ženy obdařuje, nikoliv pak vojskem.

163. Arkesilaos pak, jsa za té doby v Samu, sbíral všude lidi slibuje udělení pozemků. A když se valné vojsko shluklo, odebral se Arkesilaos do Delf, aby se věštírny o návratu tázal. Pythia pak odvece mu toto: „Čtyrem Battům a Arkesilaům čtyrem,[136]) na osm věků lidských, dává Loxias kralovati v Kyreně; o více však, než toto, radí vám, abyste se ani nepokoušeli. Ty však buď klidné mysli vrátiv se do vlasti. A jestliže najdeš pec plnou hrnců, nevypaluj hrnců, nýbrž odešli je větrem příznivým. Vypálíš-li však pec, nevkroč do místa obtečeného; sice zemřeš i sám i nejkrásnější býk.“ [137])

164. To odvece Pythia Arkesilaovi. On pak vzav mužstvo, jež se v Samu shluklo, vrátil se do Kyreny a zmocniv se vlády nespomínal věštby, nýbrž poháněl k pokutě protivníky za své vyhnanství. Z těchto se jedni docela ze země vzdálili; jiné zajal Arkesilaos a poslal do Kypru k usmrcení. Tyto zachránili Knidičtí, když je byl vítr k jejich zemi zahnal, a poslali je do Thery. Opět jiné z Kyrenských, kteří se byli

do veliké věže jakéhosi Aglomacha utekli, dal Arkesilaos, nahromadiv do kola dříví, upáliti. Rozpomenuv se pak už po skutku na věštbu, že mu byla Pythia zakázala, aby, najde-li v peci hrnce, jich nevypaloval, vzdaloval se sám dobrovolně města Kyrenských, obávaje se věštěné mu smrti a domnívaje se, že to místo obtečené jest Kyrene. Měl však ženu z příbuzenstva svého, dceru krále Barčanů, jemuž bylo jmeno Alazeir. K tomuto jde a tam ho Barčané a někteří z uprchlíků Kyrenských, kteří ho uzřeli, po náměstí jdoucího usmrtí, a taktéž i tchána jeho Alazeira. Tak tedy Arkesilaos, buď vědomky aneb nevědomky s věštbou se chybiv, osud svůj naplnil.

165. Feretime pak, matka jeho, dokud Arkesilaos v Barce žil, uvaliv sám na sebe neštěstí, dotud držela v Kyreně výsady syna svého, řídíc všechny záležitosti a zasedajíc v radě. Když však se dověděla, že jí syn v Barce zemřel, utekla se do Egypta. Byltě Arkesilaos Kambysovi, synu Kyrovu, dobré prokázal; nebo ten Arkesilaos to byl, jenž Kyrenu Kambysovi odevzdal a v poplatek se uvázal. Přišedši pak do Egypta zasedla tam Feretime jako prosebnice u dvéří Aryanda, žádajíc, aby jí pomohl, předstírajíc záminku, že jí syn pro své medské smýšlení zahynul.

166. Tento Aryandes byl vladařem Egypta od Kambysa ustanoven, později pak vyrovnávaje se Dareiovi zahynul. Nebo uslyšev a uzřev že Dareios hodlá takovou památku po sobě zůstaviti, kteréž by žádný jiný král nebyl zanechal, dělal to po něm, až za to odplaty dostal. Byltě Dareios dal zlato tak páliti, aby se co možná nejryzejší stalo a razil z něho peníze;[138]) Aryandes pak za vladaření svého v Egyptě činil totéž se stříbrem; a až podnes jest nejčistší stříbro Aryandovo. Dareios však znamenav, co činí, dával mu něco jiného za vinu, totiž že se proti němu vzpouzí, a usmrtil ho.

167. Tehdáž pak tento slitovav se nad Feretimou, dal jí veškero vojsko z Egypta, i pozemní i lodní, a vůdcem pozemního vojska jmenoval Amasisa, muže Marafského, vůdcem loďstva pak Badra, jsoucího z rodu Pasargadův. Dříve však než vyslal vojsko, poslal hlasače do Barky, aby vypátral, kdo by byl vrahem Arkesilaa. Barčané však sami všichni to na sebe brali, řkouce, že mnoho zlého od něho utrpěli. Když se toho byl Aryandes dověděl, tu poslal vojsko spolu s Feretimou. Tato příčina však byla jen záminkou; v skutku pak vysláno bylo vojsko, jak se mně zdá, k pokoření Libyckých. Nebo Libyckých kmeny jsou mnohé a všeliké; a toliko skrovná část jich byla krále poslušna, věčší část nic Dareia nedbala.

Episoda o národech libyckých, o jejich mravech a obyčejích (168—199).

168. Libyčtí obývají v těchto sídlech:

Od Egypta počínaje jsou první všech Libyckých *Adyrmachidové*, kteří věčším dílem egyptské obyčeje mají, kroj však takový nosí, jaký ostatní Libyčtí. Ženy jejich nosí okolo obou lýtek měděný kruh; vlasy mají dlouhé a když najdou vši, rozkousne každá své vši na odvet*) a pak je zahodí. To se stává u tohoto kmene libyckého jediného. Také tito Libyčtí jediní okazují králi panny, kteréž se provdati hodlají; a kteráž z nich se králi zalíbí, té odnímá panenství. Tito Adyrmachidové táhnou se od Egypta až k přístavu, jemuž jméno Plynos jest.[133])

169. S těmito sousedí *Giligammové*, obývajíce v kraji na západ ležícím až k ostrovu Afrodisiadě. U pobřeží toho kraje leží ostrov Platea, jejž Kyrenští osadili; na pevnině pak jest přístav Menelaův a Azi-

*) To znamená zde *ἀντιδάκνειν*: nebo předložka *ἀντί* naznačuje odplatu.

ris, osada Kyrenských. Zde počíná i silfion; a toto silfion táhne se od ostrova Platey až k ústí Syrty. Obyčeje mají tito podobné, jako druhé kmeny.[140])

170. S Giligammy sousedí na západ *Asbytové*, kteří bydlí nad **) Kyrenou. K moři nedosahují Asbytové; nebo na pomoří obývají Kyrenští. Čtverospřežení jsou tito z Libyckých ne nejméně, nýbrž nejvíce milovní a největší část obyčejů Kyrenských horlivě napodobují.

171. S Asbyty sousedí na západ *Auschisové*. Tito bydlí nad (za) Barkou a dosahují moře u města Euesperid.[141]) Uprostřed země Auschisů pak obývají *Bakalové*, skrovný kmen, kteří moře dosahují u města Taucheiry v kraji Barčanů. Obyčeje mají tytéž jako ti, kteří za Kyrenou obývají.

172. S těmito Auschisy sousedí na západ *Nasamoni*, kmen četný, kteří v létě stád svých u moře zanechávajíce do krajiny Augila palem očesávat chodí.[142]) Tyto jsou tam hojné a veliké a všechny vydávají ovoce. Kobylky pak, kteréž chytí, suší na slunci, roztloukají je a sypajíce prášek ten do mléka pijí. Žen mívá jeden každý mnoho a obcování s nimi jest společné a podobné jako u Massagetů: postavujíť hůl před dvéře a pak s ženou obcují. Když pak kdo z Nasamonů poprvé se žení, jest obyčej, že nevěsta v první noci se všemi hosty po sobě souloží; a jeden každý z nich jí po souložení dává dar, jejž z domova s sebou přinesl. Přísaha pak a věštění mají se u nich takto. Přisahají skrz ty muže, kteří že nejspravedlivější a nejlepší mezi nimi byli povídají; skrz tyto přisahají, dotýkajíce se hrobů jejich. Věštby pak vyhledávají chodíce k náhrobkům předkův, a pomodlivše se zde spějí na hrobu, a jaký sen se komu v spánku

---

*) T. j. *na jih* od Kyreny; nebo krajiny od moře vzdálené mají vyšší polohu než krajiny přímořské.

zdá, toho se drží. Smlouvy pak uzavírají takto. Jeden dává druhému ze své ruky píti a pije sám z ruky druhého; nemají-li pak žádné tekutiny, berou prach ze země a lízají jej.

173. S Nasamony pak sousedí*) *Psyllové.*[143]) Tito zahynuli tímto způsobem. Vál jednou poledník a vysušil jim všechny cisterny a celá jejich země, jsoucí na západním pobřeží Syrty, byla bez vody. I táhli tito, uradivše se jednosvorně, k jihu (povídám to, co Libyčtí povídají), a když se v písčině octli, zavál poledník a zasypal je. Od jejich zahynutí drží Nasamoni jejich zemi.

174. Nad těmito pak k jihu obývají v dravčí Libyi *Garamanti,*[144]) kteří před každým člověkem utíkají a každému se vyhýbají; tito nemají žádného válečného náčiní aniž se umějí brániti.

175. Tito tedy bydlí nad Nasamony; podlé moře pak sousedí s Nasamony na západ *Makové,* kteříž nosí čupryny, nechávajíce vlasů na vrcholku hlavy růsti, s obou stran však je až na kůži ostřihujíce. Do boje pak nosí kůže pštrosů za štíty. Jejich zemí teče řeka Kinyps, prýštící se z tak zvaného pahorku Milostek, a pak vpadá v moře.[145]) Tento pahorek Milostek jest hustou lesinou pokryt, any ostatní části Libye svrchu řečené holé jsou. Od moře k němu jest cesta dvou set honů.

176. S těmito Maky sousedí *Gindanové,* jichžto jedna každá žena mnohé kožené nákotníky nosí, jakž se povídá, z této příčiny: Kdykoli s nějakým novým mužem se smísí, uvazuje si takový nákotník; která pak jich nejvíce má, ta se vidí býti nejlepší, jelikož byla milována od nejmnožších mužů.

177. Na okřídlí vybíhajícím od těchto Gindanů

*) Lépe by byl Herodot řekl *„sousedili;“* srovn. konec kap. 173.

do moře, obývají *Lotofagové*, kteří toliko ovocem lótu[116]) se živí. Ovoce pak toho lótu jest asi té velikosti jako ovoce lentyšku, *) sladkostí pak podobá se ovoci palmy. Z toho ovoce dělají Lotofagové i víno.

178. S Lotofagy sousedí podlé pomoří *Machlyové*, kteří též lótu požívají, avšak méně než dříve řečení lidé. Táhnou se k veliké řece, jíž jest jmeno Triton;[117]) tato vpadá do velikého jezera tritonského, v němž ostrov jest, jemuž jmeno Fla. Tento ostrov prý jest božským výrokem Lakedaimonským k osazení vykázán.

179. Vypravuje pak se i tato pověst, že Ieson, když byl u paty Pelia loď Argo dostavěl, vloživ do ní hekatombu celou, zvláště pak měděnou třínožku kolem Peloponnesu plul, chtěje do Delf přijíti. Avšak když plavě se u Maley byl, uchvátil ho severní vítr a unesl do Libye; než však zemi uzřel, octl se v mělčinách jezera tritonského. Nevědoucímu pak, jak by vyvázl, zjevil prý se Triton a kázal mu, aby jemu tu třínožku dal, řka, že jim cestu ukáže a je bez pohromy vyvede. Když Ieson uposlechl, tu prý jim Triton východ z mělčin okázal a třínožku v chrámě svém postavil a zasednuv na třínožce věštbou Iesonu i druhům jeho předpověděl, až nějaký potomek těch, kteří na Argoi pluli, třínožku tu si odnese, tehdáž že musí do konce sto řeckých měst kolem tritonského jezera povstati. Toto uslyševše uschovali prý Libyčtí tam obývající tu třínožku.

180. S tímto kmenem Machlyů sousedí *Auseové*. Tito a Machlyové bydlí kolem tritonského jezera a pomezí jejich dělí řeka Triton. Machlyové nechávají vlasů růsti v týlu, Auseové pak na temeni. O výroční slavnosti Atheny dělí se panny jejich na dva zástupy a bojují spolu kameny a dřevy, říkajíce, že vzdávají po obyčeji předkův obět bohyni zde zrozené, kterouž

---

*) Pistacia lentiscus Linn., lentyšek, Mastixbaum.

my Athenu nazýváme. O těch pannách však, jež na rány zemrou, praví že nebyly opravdové panny. Než pak pannám bojovati dají, činí ti lidé toto. Ozdobivše po každé nejkrásnější pannu přílbou korinthskou a úplnou zbrojí řeckou a posadivše ji na vůz vozí ji kolem jezera. Čím však za starodávna panny zdobili, než se Řekové u nich osadili, nemohu říci, myslím však, že bývaly egyptskou zbrojí zdobeny. Nebo z Egypta pravím že i štít i přílba k Řekům přišla. O Atheně praví, že jest dcerou Poseidona a Tritonidy, a že zanevřevši pro něco na otce Zeusovi se oddala a Zeus že ji dcerou svou učinil. To vypravují; souložení pak s ženami jest u nich obecné; a když ženě dítě povyroste, scházejí se muži třetího měsíce na to a kterému muži se dítě podobá, za jeho dítě bývá jmíno.

181. Tolik jsem posud pověděl o Libyech kočujících, kteří při moři obývají; za nimi pak směrem k středozemí jest dravčí Libye, a za dravčí Libyí táhne se pahořina písečná od Theb egyptských až k Heraklovým sloupům.[148]) Touto pahořinou když se jde, naskytují se po každé pouti desítidenní pahrbky s velikými kruchy solnými[149]) a na vrcholi každého pahrbku vystřikuje z prostřed soli studená a sladká voda. Vůkol pak obývají lidé na kraji pouště a nad dravčí Libyí. První jsou *Ammonští*, vzdálení jsouce od Theb cestou desíti dní.[150]) Tito mají svatyni svou od Thebského Zeusa; neboť i socha Zeusova v Thebách má, jakž jsem svrchu řekl, beranní hlavu. Tito mají ještě *) jinou vodu pramenitou,[151]) kteráž záhy z rána vlažná bývá, za té doby však, kdy na náměstí hlučno jest, studenější; nastane poledne, a voda jest už hodně studená a tehdáž ovlažují lidé zahrady své; ale když se den sklání, ubývá jí studenosti, až pak, když slunce zapadá, opět vlažná jest;

*) *„Ještě jinou“* než vodu právě jmenovanou.

potom jí víc a více teplosti přibývá, a když jde na půlnoc, tehdáž vře klokotem; mine půlnoc a voda chladne až do rána. Nazývá pak se tento pramen *sluneční.*

182. Za Ammonickými pak, když zase deset dní cesty tou pahořinou písečnou ujdeš, jest zase pahrbek solný, podobný ammonskému, a voda; kolem něho obývají lidé. Toto místo slove *Augila.*[152]) Sem chodívají Nasamoni, aby palmy očesali.

183. Když pak od Augil zase deset dní cesty ujdeš, jest jiný solný pahrbek[153]) a na něm voda a mnoho daktyloplodných palem právě tak jako na druhých pahrbcích, a kolem něho obývají lidé, kteří *Garamanti* slovou, kmen to náramně veliký; tito nanášejí na sůl hlínu a pak sejí. Tudy jest nejkratší cesta k Lotofagům, od nichž jest ke Garamantům třicet dní pouti. Zde jsou i voli zpátkem se pasoucí. Zpátkem se pasoucí jsou však proto, že mají rohy k předu sehnuté; proto chodí zpátkem, když se pasou; nebo napřed nemohou jíti, ježto by rohama do země vráželi. Jinak se neliší nic od jiných volů, leč tímto a pak tloušťkou a tvrdostí kůže. Tito Garamantové stíhají aithiopské jamníky (troglodyty)[154]) čtverspřežením. Nebo jamníci aithiopští jsou nerychlejších nohou ze všech lidí, o nichž nás vypravování dochází. Živí pak se jamníci hady a ještěrkami a jinými takovými zeměplazy; řeč pak jejich nepodobá se žádné jiné, nýbrž vřeští jako netopýři.

184. Od Garamantů pak zase cestou desíti dní vzdálen jest jiný solný pahrbek s vodou, a kolem něho obývají lidé, kteří *Atarantové* se nazývají. Tito jsou jediní všech nám známých lidí bezejmenní; nebo všem dohromady jest ovšem jmeno Atarantové; avšak jednotlivým lidem není žádného jmena. Tito klnou slunce když příliš pálí a lají mu všelikou hanou, že je pálčivostí hubí, i lidi samé i vlast jejich.

Potom jest, zase cestou desíti dní jsa vzdálen, jiný solný pahrbek, s vodou, a kolem něho obývají též

lidé. S tímto pahrbkem solným stýká se hora, jejíž jmeno Atlas. Hora tato jest úzká a se všech stran okrouhlá, vysoká však jest prý tak, že jejích vrcholů ani nelze viděti, ježto jich nikdy ani v létě ani v zimě mraky neopouštějí. Tuto horu praví tamější lidé sloupem nebes býti.[155]) Po té hoře dostali i lidé ti jmena svého; nazývají se zajisté *Atlantové.* O nich se vypravuje, že nejedí žádného živočicha a že žádných snů nemají.

185. Až k těmto Atlantům tedy mohu jmena kmenů v pahořině písečné obývajících říci, odtud pak dále už nikoliv. Táhne pak se pahořina ta až k sloupům Heraklovým a i za nimi ještě, a vždy po desíti dnech pouti jsou solné báně a obyvatelé. Obydlí pak všech těchto lidí vystavěna jsou ze solných kruchů.[156]) Nemá zajisté tato část Libye dešťů; nebo kdyby zde pršelo, nemohly by ovšem stěny, jsouce ze soli, trvati. Sůl, kteráž se zde vykopává, jest i bílé i šarlatové barvy. Nad touto pahořinou pak k jihu a smérem k středozemí Libye jest krajina pustá a bezvodná a bezživoká a bezdeštná a bezdřevná a není v ní ani krapte vláhy.

186. Tak *) tedy od Egypta k tritonskému jezeru jsou kočující Libyové; tito jedí maso a pijí mléko, kravského masa však nepožívají z týtéž příčiny, jako Egypťané **) a prasat nechovají. Též ženy Kyrenských štítí se krav požívati za příčinou Isidy egyptské, ba ony jí ku poctě i posty i slavnosti konají. Ženy Barčanů pak nejen krav nepožívají, nýbrž ani prasat.

187. Tomu jest tedy tak; Libyové pak na sever od tritonského jezera obývající nejsou už kočovníci, aniž se týchž obyčejů drží, aniž strany dětí to činí, co kočující Libyové činívají. Nebo kočující Libyové

---

*) *Tak,* t. j. jakž vyloženo v kap. 168.—180; kap. 181. až 185. činí episodu. *) Viz II, 41.

— zdali všichni, to nemohu jistě říci, avšak mnozí z nich — činí toto. Pálí dětem svým, když čtvrtého roku dosáhnou, výčeskem vlny žíly na temeně, někteří pak i žíly na skráních z té příčiny, aby jim sliz z hlavy tekoucí[157]) pořád neškodil. A pro to, povídají, že jsou nejzdravější lidé. I jsou zajisté v skutku Libyčtí nejzdravější všech lidí, jež my známe; ovšem zdali z této příčiny, nemohu říci, avšak nejzdravější jsou. Chytá-li se však dětí při pálení křeč, mají pro to tento prostředek: postřikují je močem kozlovým a tak je křísí. Povídámť tu, co Libyčtí sami povídají.

188. Oběti pak jsou u těch kočovníků takovéto: Uříznou zvířeti kus ucha jako prvotinu a přehodí jej přes dům, a když to učiněno, zakroutí se zvířeti krk. Obětují pak toliko slunci a měsíci. Těmto obětují všichni Libyčtí; ti pak, kteříž kolem jezera tritonského obývají, obětují nejvíce Atheně, pak Tritonovi a Poseidonovi.

189. V zhotovování roucha a aigid[158]) soch Atheniných následovali Řekové žen libyckých; nebo celá úprava jest tatáž, leda že roucho libycké jest kožené a třepení aigid že není hadové, nýbrž z řemenu. Ba i jmeno svědčí, že roucho palladií *) z Libye pochází; nebo libycké ženy kladou přes roucho hladké kozí kůže s třepením, brocem **) natřené a tyto *kozí kůže* přejmenovány jsou od Řeků *koziny* (aigidy). Též se mi zdá, že slavnostný jásot zde nejprvé povstal; nebo toho jásotu velice užívají Libyanky a užívají ho krásně. — Také spřahování čtvera koní naučili se Řekové od Libyckých.

190. Mrtvé pak pochovávají tito kočovníci jako Řekové kromě Nasamonů. Tito pochovávají mrtvého sedícího i mají pozor na to, kdy duši vypustí, aby ho hned posadili a aby nezemřel leže. — Obydlí je-

---

*) *Palladion* = socha Pallady (Atheny). **) Broc (mařena domácí), rubia tinctorum Linn., Krapp.

jich jsou vystavěna z antheriků *) proplétaných rákosím a jsou nositelná.

Takové obyčeje tedy mají tito.

191. Na západ pak od řeky Tritonu sousedí s Ausey už Libyané rolničtí a řádné domy mající. Jmenují se *Maxyové.* Tito si na pravé straně hlavy nechávají vlasů růsti, na levé však si je stříhají; tělo pak si natírají rudkou. Tito povídají, že pocházejí z mužů Trojských.

Tato krajina, jakož i ostatní Libye západní, má mnohem více zvěři a lesů než země kočovníků. Nebo ona část Libye, kteráž na východ leží a v kteréž kočovníci obývají, jest nízká a písčitá až k řece Tritonu; ona část však, kteráž odtud na západ leží, totiž země rolnických Libyanů, jest velice hornatá a lesnatá a má mnoho zvěři. Zde jsou zajisté ti velicí hadi a lvi a slonové a medvědi a úžovky a rohatí oslové a psohlavci a bezhlavci, kteří na prsou mají oči (tak aspoň povídají Libyané) a divocí muži a divoké ženy a valné množství jiných zvířat nesmyšlených.[159])

192. U kočovnických Libyanů však není těchto zvířat, avšak jsou tam jiná takováto: bělořiti a zorkady a bubaly a osli, ne ti rohatí, nýbrž jiní, kteří nepijí, a orye, z jichžto rohů se postranice foiniky dělají (velikostí pak se rovná toto zvíře volu), a lišky a hyény a ježovci a divocí berani a diktyové a šakalové a pardali a boryové a zemští krokodilové asi tříloketní, ještěrkám nejvíce podobní, a pštrosi a malí hadi jednorozí. Tato zvířata jsou tam a i jiná, která všude jinde jsou, mimo jeleny a kance; nebo jelenů a kanců není v Libyi docela. Myší pak jsou tam tři druhy; jedny slovou *dvounohé*, druhé *zegerie* (jmeno toto jest libycké a znamená po řecku pahrbky), třetí

---

*) *Antherik* znamená zde podlé svědectví scholiasty *lodyhu* (stonek) *asfodelu.*

ježatci. Také jsou zde kolčavy v hladyši (silfiu) nejvíce podobné tartessickým. — Tolik zvířat má země kočujících Libyanů, pokudž nám bylo lze poptáváním vypátrati.[160])

193. S Maxyy libyckými sousedí *Zauekov*., jimž u válce ženy jejich jsou za vozataje.

194. S těmito sousedí *Gyzanti*, u nichž včely hojné medu dělají, a ještě mnohem více prý medaři vyrábějí. Tito lidé se vesměs rudkou natírají a jedí opice, jichžto u nich na horách plno a plno jest.

195. Blízko těchto, vypravují Karchedonští, leží ostrov jmenem Kyraunis,[161]) vzdélí dvou set honů, šířky pak skrovné, na nějž lze z pevniny pěšky se dostati; tento jest pln oliv a rév. Na něm jest prý jezero, z jehož bahna panny domácí ptačími péry, smolou namazanými, zlatý písek vytahují. Zdali v pravdě tomu tak jest, nevím; píši, co se povídá; avšak možné jest to zajisté, ježto i v Zakynthu[162]) jsem sám viděl, jak se z jezera smoly dobývalo. Jest tam i více jezer, největší však z nich jest vzdélí i vzšíří sedmdesáti stop, vzhloubí pak dvou sáhů. Do toho jezera spouštějí bidlo uvázavše na konci myrtovou ratolest a pak vytahují tou ratolestí smolu, kteráž voní jako asfalt a lepší jest pierské smoly. Lije pak se smola do cisterny blízko jezera vykopané; a když jí hodně mnoho shromážděno jest, pak se z cisterny nabírá v džbány. — Cokoliv do jezera toho vpadne, plyne pod zemí dále a vyskytuje se pak v moři, kteréž asi čtyry hony od jezera vzdáleno jest. — Tak by tedy i to, co se o ostrově u Libye ležícím povídá, mohlo býti pravdivé.

196. Povídají pak Karchedonští i toto, že jest v Libyi krajina a lidé za sloupy Heraklovými usedlí, ku kterýmž když přijdou a zboží své vyloží kus vedlé kusu na břehu kladouce, vstupují prý pak opět do lodí a dělají dým. I přicházejí prý obyvatelé uzřevše dým k moři a kladou zlato za zboží na zemi a pak

zase od zboží odcházejí. Karchedonští pak vystoupivše z lodí dívají se na zlato a když se jim zdá, že dosti jest zlata za to zboží, odcházejí vzavše si je; pakli se jim nezdá dosti býti, vstupují opět do lodí a čekají; oni pak vrátivše se přidávají k tomu ještě zlata, až je uspokojí. Křivdy pak nepáchá prý přitom žádná strana; nebo ani oni nedotýkají prý se zlata, až jeho tolik jest, zač zboží stojí, aniž se dotýkají obyvatelé zboží dříve, než si oni zlato vezmou.[163])

197. To jsou ty kmeny libycké, jež nám lze jmenovati; a nejvíce jich ani teď nedbá zhola krále medského, aniž jeho tehdáž dbalo. To pak mohu ještě o této zemi říci, že v ní obývají čtyry národy a ne více, pokudž my víme; a dva z nich jsou praobyvatelé, ostatní dva však ne; Libyčtí a Aithiopové jsou praobyvatelé, onino v severní, tito v jižní Libyi obývajíce, Foinikové pak a Řekové jsou příchozí.

198. Dále pak se mi zdá, že Libye ani *) úrodností není právě tak znamenitá, aby se mohla Asii neb Evropě přirovnati, vyjma toliko krajinu Kinyps (nebo krajina ta má totéž jmeno jako řeka). **) Tato se ovšem vydáváním plodů Demetřiných ***) rovná kterékoliv nejlepší zemi a nepodobá se nic ostatní Libyi; máť černou půdu a jest napájena prameny a nemusí se sucha obávati †) aniž bývá přílišnými dešti soužena (nebo v této části Libye pršívá); i rovná se roční úrodou obilí babylonské zemi. ††) Dobrá jest i ta krajina, v níž Euesperiti obývají; dáváť, když největší plodnost jeví, i stonásobnou úrodu, krajina Kinyps však i třistanásobnou.

---

*) Herodot praví „*ani*,“ poněvadž mu na mysli tanulo „právě jako se Libye *velikostí* nemůže Asii neb Evropě vyrovnati.“ Srv. kap. 36. a 3?. **) Viz kap. 175. ***) Plody Demetřiny = obilí; nebo Demeter = Ceres = Živěna. †) Personifikace. ††) O úrodnosti země babylonské viz I, 193.

199. Kyrenská země, kteráž jest nejvyšší v té části Libye, v níž kočovníci obývají, má tři žně, což podivuhodno jest. Nejprvé duje se v pomoří úroda ke žni a sklizení;[164]) a když už tato sklizena jest, duje se k sklizení úroda v prostředních krajinách za pomořskými ležících, jimž říkají *bunoi;* a když tato úroda v prostřední krajině sklizena jest, dozrává už a duje se úroda v nejhořenější části, tak že, když první úroda už vypita a snědena jest, poslední se sklízí.[165]) Tak trvá Kyrenským doba sklízení osm měsíců. To budiž až potud vyloženo.

Obležení a dobytí Barky; msta Feretimy; zpáteční tažení Peršanů; ošklivá smrt Feretimy.

200. Když Peršané, kteříž Feretimě nápomocni byli, byvše z Egypta od Aryanda vysláni do Barky přišli, obléhali město žádajíce, aby jim ti, kdož smrtí Arkesilaa byli vinni, vydáni byli. Ježto však veškeren lid vinen byl, zamítla se žádost ta. Tu obléhali Peršané Barku po devět měsíců, dělajíce podkopy, aby se do města dostali, a činíce tuhé útoky. Podkopy jakýsi kovář vypátral štítem, mědí potaženým použiv této chytrosti. Nose štít uvnitř hradeb městských kolem kladl jej na zemi. I bylo na ostatních místech, na něž štít kladl, ticho: na těch místech však, kdež se kopalo, zněla měď štítu. I dělali zde Barčané protivné podkopy a usmrcovali perské podkopavače. Tak bylo toto vypátráno; útoky pak Barčané též odráželi.

201. Když pak válka dlouho se protahovala a s obou stran mnoho vojínů padalo, a z Peršanů zajisté ne-méně, vymyslí si vůdce pěšího vojska toto: Seznav že Barčanů nelze mocí pokořiti, lstí však že lze, učiní toto: Vykopav v noci široký příkop, položil přes něj slabá dřeva; svrchu pak pokryl dřeva hlinou a srovnal to s povrchem ostatní půdy. Na úsvitě pak vyzval Barčany k vyjednávání. Tito

vyzvání rádi uposlechli a vidělo se jim vyjednávati. Smlouvu pak učinili, přisahajíce nad oním tajným příkopem, v ten rozum, že, pokudž této země stane, potud i přísaha strany země má trvati, a že Barčané králi budou dávati, co jemu náleží, Peršané pak že dále ničeho proti Barčanům nepodniknou. Po této přísaze Barčané důvěřujíce smlouvě jednak sami z města vycházeli, jednak nechávali každého z nepřátel, kdožkoli chtěl, do města vkročiti, otevřevše veškery brány. Peršané však strhli tajné lešení a řítili se do vnitř města. Strhli pak lešení, kteréž byli učinili, z té příčiny, aby přísaze dostáli, ježto se byli zavázali, že přísaha Barčanům složená po celou tu dobu trvati bude, pokudž země tak setrvá, jakž tehdáž byla. Když pak dřeva strhli, netrvala už více přísaha strany země.

202. Feretime pak nejhlavnější vinníky, když jí byli od Peršanů vydáni, po hradbách městských na koly dala vraziti, ženám pak jejich prsy uřezati a jimi zeď posázeti. Ostatní pak Barčany dala Peršanům za kořist kromě těch, kteříž z Battova rodu pocházeli a vraždou onou vinni nebyli. Těmto odevzdala Feretime město.

203. Ostatní Barčany tedy učinili Peršané otroky a potom odtáhli. A když k městu Kyrenských přibyli, pustili je Kyrenští, šetříce nějaké věštby, městem. Když však vojsko městem táhlo, radil Badres, náčelník lodního vojska, aby město podmanili, Amasis pak, náčelník zemského vojska, zbraňoval tomu, řka, že byl proti jedinému městu řeckému, proti Barce, vyslán. Jakmile však byli městem prošli a na vršku Zeusa Lykajského[166]) se rozložili, líto jim bylo, že Kyreny nedobyli; i chtěli zase podruhé do města vejíti; Kyrenští však jich nenechali. Na to připadl na Peršany, ač nikdo s nimi nebojoval, strach,[167]) i utekli as 60 honů od města a tu se teprv zastavili. Když pak vojsko zde leželo, přišel od Aryanda posel, jenž je

nazpět volal. I prosili Peršané Kyrenské, aby jim poskytli potravy na cestu, a když jí dostali, táhli odtud do Egypta. Libyčtí však na ně od té doby napadali a zabíjeli pro šaty a zavazadla ty, kteříž pozadu zůstávali a se za vojskem vlekli, až konečně do Egypta přišli.

204. Toto vojsko Peršanův nepřišlo v Libyi dále než k městu Euesperidám. Všechny Barčany pak, jež byli otroky učinili, vyvlékli z Libye ku králi a král Dareios dal jim v baktrické krajině ves k obývání; oni pak dali této vsi jmeno Barka. Tato ves v zemi baktrické byla ještě za mne *) obývána.

205. Avšak ani Feretime **) nedokonala šťastné života. Nebo jakmile se z Libye do Egypta navrátila, pomstivši se nad Barčany, zemřela bídně; rozlezlať se za živa červy, čímž zjevno, že příliš krutá pomsta na lidi záští bohů uvaluje.

Taková tedy a tak veliká byla pomsta Feretimy, choti Battovy, nad Barčany.

Poznamenání k čtvrté knize.

1. Proč vlastně Skythové otroky oslepovali, o tom nedí Herodot ničeho. Oslepovali je snad proto, aby nemohli utéci? aneb aby nemlsali másla? Zdá se, že zde v rukopisech Herodota mezera jest. — Ostatně míní zde Herodot, (an praví „k vůli mléku, které pijí") *podmáslí* z kobylího mléka, kteréž, jak známo, posud zamilovaným nápojem Kalmukův jest (kumys).

2. *To co se nahoře ssází* t. j. máslo (Hippokrates to nazývá *butyron*, z čehož latinské *butyrum* povstalo, z tohoto pak německé *Butter*). *To co se dole ssází* t. j. tuhé a

---

*) T. j. když jsem já v té krajině byl. **) Jakož se perskému vojsku na zpátečním tažení dobře nevedlo, tak ani Feretime neskonala šťastně. Slovy „avšak ani" naráží se tedy na konec kap. 203.

slizké částice mléka, z nichž Skythové sýr dělali; takový usušený sýr slul *hippake*.

3. Jako Skythové původ rozličných kmenů od *tří* synů Targitaových odvozovali, tak pokládali Řekové za praotce své *tré* synů Hellenových, Germani za praotce své *tré* synů Manových. *Trojka* jest vůbec v národních pověstech všech národů posvátné číslo. — Jmeno „*Kolaxais*" vykládá Neumann z mongolského jazyka řka, že znamená „lupiče."

4. Humboldt (Kosmos I., 359) domnívá se, že základem této báje jest temná upomínka na starodávné jakési spadnutí povětroňů (aërolithů). Spíše však se podobá pravdě, že Skythové bájí touto toliko symbolicky naznačiti chtěli, že věci, jichž si nejvíce vážili, t. j. pluh, jho a j. nebyly od lidí vynalezeny, nýbrž jim přímo od bohů darovány.

5. S jmenem „Auchatové" srovnává Neumann jmeno značného kmene mongolského, jenž slove *Aochat*: jmeno to vykládá „nejstarší," což se shoduje s pověstí, že Auchatové pocházeli od *nejstaršího* bratra Lipoxaia. Jmeno „Katiarové" vykládá týž badatel „následující muži" (po mongolsku: Khoitu ere). Vykládání těchto jmen z jazyka mongolského jest oprávněné, jelikož jisto jest, že byli Skythové národ čeledi mongolské. „V obraze dřevních Skythův, připatříme-li mu se dobře, nelze nám neviděti podobenství pozdějších Hunův, Avarův, Kozarův, Pečencův, a nade všecko Mongolův čili Tatarův: všude, třebas časové nestejní, úkazové stejní jsou." (Šaf. star. str. 233.)

6. Jmeno „Skyth" (Skythes) není ani řeckého, aniž však (dle svědectví Herodota řkoucího, že Skythové sami sebe nazývali Skoloty) skythského původu. Strany etymologie jmena toho jest veliký spor mezi učenci. Šafařík obvyklou učeností a důmyslností vykládá, že *Skythes* jest zřečtěná forma jmena *Čud*, jímž Slované od nepaměti lidi čeledi uralské, zvláště kmene finského, nazývali. „Slované těch stran, kde Skoloti kočovali, blízcí . . . staré a obvyklé to jmeno *Čud* od vlastních Čudův čili Finnův na mongolské Skoloty přenesli, buďto proto, že Skolotové tito z horních krajin zauralských, z pravlasti Čudův, na Dněpr a Černomoří přitáhli, buďto že je drželi za pokrevní a spoluplemenníky Finnův, jakož v pravdě oba, Mongolové i Finnové, k jednomu a témuž plemenu mongolskému přináležejí." (str. 238.)

7. Pověst tuto vykládá Herodot sám v kap. 31. právem v ten rozum, že to jest *sníh*. Jako za dob Herodoto-

vých, tak až podnes v krajinách těch náramné bývají spousty sněhu, náramné závěje, kteréž všechny stepi od gubernie chersonské až k hranicím čínským se táhnoucí takřka nepřístupné činí.

8. Geryones, trojtělný obr, syn Chrysaora a dcery Okeanovy Kalliroy. I Hesiod dí o něm, jako Herodot, že obýval na ostrově Erythei za sloupy Heraklovými. Hekataios však nazval ho králem pevniny ambrakické (Epiru).

9. Homer pravil, že jest Okeanos řeka plochu zemskou kolem do kola obtékající; a tento náhled udržel se i u pozdějších spisovatelů, zvláště u básníků. Herodot často důrazně náhled tento haní; srv. II, 21. 23.; IV, 36. Herodotovi sleve Okeanos *moře světové,* jehož části jsou jižní (indické), středozemní moře atd.

10. Kimmerický brod = nejužší místo Kimmerického Bosporu. Kimmerie = snad severozápadní část poloostrova Tamanu. Kimmerický Bosporos = úžina Jenikalská, která Černé moře s azovským pojí.

11. Sinope (nyní Sinub) založena jest dle pověsti od Syrů. R. 751. př. Kr. usadili se v městě tom Miletští a a teprv r. 631. Kimmeričtí. Příznivou poloh u svou stalo se město to záhy pro obchod veledůležitým.

12. Aristeas (asi r. 700.) přišel až k uralskému pohoří, pod nímž Issedoni obývali. Země a národy, jež na této cestě seznal, líčil v básni „Arimaspea“ nazvané, kterou ž Herodot četl. Záhy kolovalo o tomto muži podivném ve - liké množství bájí (viz kap. 14—16), čímž se osobnost jeho vždy více a více mythickým šerem zahalovala Báseň jeho už záhy zanikla.

13. Řečtí básníci blahoslavili Hyperborejské (t. j. lidi nad mrazivým severním větrem obývající) jakožto zbožné, v prvotní neporušenosti mravů setrvávající, ustavičnému míru se těšící, dlouhoživoucí lidi, u nichž Apollon (bůh slunce) nejraději a nejdéle meškává.

14. Zdá se, že zde pověst stotožnila Aristea s Aristaiem (Aristaios), jenž v bájesloví řeckém synem Apollonovým se nazývá. Aristaios jmín byl za ochrance stád, včelařství, orby a vinařství.

15. Krkavec byl posvátný pták Apollonův. Báje tato upomíná na známé učení Pythagorovo o metempsychosi (stěhování-se duší lidských v těla rozličných zvířat); a město Metapontion bylo zajisté po Krotoně nejhlavnější sídlo Pythagorových žáků.

16. Herodot míní bohaté město obchodní *Olbii*, kteréž od Miletských asi r. 655. založeno jest; slulo *město Borysthenských*, neb i také *Borysthenes* podlé jmena blízké řeky Borysthenu (Dněpru). Město to, kteréž lidnatostí, bohatstvím, slávou a mocí vynikalo, (k čemuž i jmeno *Olbia* t. j. *šťastná* n. *bohatá* poukazuje), leželo na pravém břehu Buhu asi 5 mil od jeho ústí; zříceniny jeho (Stomogil jmenované) podnes viděti jest u vesnice Iljinskoje nedaleko Odesy.

17. Řekoskythové byli bez pochyby Skythové, kteříž majíce obchod s Olbiany řeckým způsobům a obyčejům navykli.

18. Hylaie t. j. lesnatá krajina. Tak nazvána krajina tato, poněvadž se lesy svými od holé stepi blízké lišila. I v středověku ještě byly zde mohútné lesy, po nichž však nyní skoro ani památky není.

19. Lovecké kmeny Thyssagetův a Iyrkův obývaly, jak se zdá, v guberniích simbirské, samarské a kasanské až k patě jižního uralského pohoří. Thyssageti byli lidé kmene čudského, předkové a příbuzní potomních Merjanů, Mordvínů, Čeremišanů, Votjáků (viz Šafaříkových star. str. 246.). O Iyrcích domnívají se někteří, že to byli Turci; ba Šafařík má i za to, že místo *Iyrkai* u Herodota zrovna čísti dlužno „*Tyrkai.*“

20. „Jsou piknosí a mají dlouhou bradu.“ To připadá úplně na Kalmuky, kteříž podnes v těchto krajinách obývají.

21. *Pontikon* t. j. střemcha, prunus padus Linn., Vogelkirsche. Až podnes vaří Kalmuci ovoce stromu toho v mléce, procezují to skrz řešeto a vyvařují procezeninu tu až zhustne; když pak se kousek tohoto lektvaře ve vodě rozpustí, jest prý z toho dosti dobrá a silná polévka. — Baškiři pak zacházejí s těmito planými třešněmi *úplně* tak jak Herodot o Argippaiech vypravuje.

22. Byl to vůčihledě nejjednodušší způsob stanů; nezáželi kolů do země, nýbrž používali ledajakéhos stromu, pokryli jej plstí — a stan byl hotov.

23. T. j. když Skythové (od černého moře) k nim (t. j. až k severní části uralského pohoří) cestují, musejí skrz sedm národů různojazyčných putovati a potřebují tedy sedmi tlumočníků. Herodot jmenoval toliko pět národů, Sauromaty, Budiny, Thyssagety, Iyrky, Argippaiy; k těmto sluší ještě Gelony připočísti (viz kap. 108); který byl sedmý národ, nevíme.

24. Podobný obyčej měli Massageti (viz I., 216, a indičtí Padaiové (viz III., 99).

25. Etymologii tuto (kteráž snad od Aristea pochází) znal i Aischylos. Arimaspové provozovali, jakž se lze domysliti, havířství a dobývali zlata z uralského pohoří. V ten smysl dá se aspoň vyložiti báje o ustavičných bojech Arimaspů se zlatostřežnými nohy (srovn. III., 116). Taktéž snad báje o *jednom* oku Arimaspův naznačuje kahance, jichž kovkopové užívají.

26. Výrazy tyto jsou prostonárodní. V jiných zemích — tanulo Herodotovi při tom na mysli — jest právě naopak; naleje-li se vody na zemi, stává se bláto, horkem pak tuhne země.

27. Kimmerický bosporos (úžina jenikalsá) zamrzuje i nyní v zimě snadně; neho zde se stává zácpa stříže z azovského moře přicházející, i postačuje neveliký mráz, aby se z této stříže pevný led stal. Též severní úzká část azovského moře zamrzuje obyčejně a někdy i kus černého moře u úžiny jenikalské.

28. Sindové obývali právě naproti poloostrovu taurickému (Krim) na patě pohoří Kaukasu na poloostrově, jenž nyní Taman slove. Město jejich slulo Sinda (nyní Anapa).

29. V jižní Rusi bývá někdy, avšak zřídka, zemětřesení (r. 1838. a 1843.)

30. Herodot zde zřejmě dí, že episod (to znamená slovo „přídavek“) se nejen neštítil, nýbrž že jich i schvalně vyhledával. Viz úvodu str. 8.—11.

31. *Epigonoi* (t. j. potomci) slulo epos, v němž se tažení synů oněch sedmi reků, kteří při útoku na Theby zahynuli, líčilo. Synové těchto reků podnikli tažení to, aby smrt otcův svých pomstili. Kdo toto epos složil, neví se; staří však, jakož vůbec náramné množství všelikých básní Homerovi připisovali, tak i tuto za jeho dílo vydávali; o čemž důkladněji pojednám v úvodu k překladu Homera.

32. O Dodoně viz pozn. 29. k 1. knize. — Chobot *melický* slove nyní *zeitunský* (naproti ostrovu Negroponte). — *Karystos* město na jižním pobřeží Euboie (Negroponte); nyní slove *Karysto*. — Ostrov Andros nyní = Andri, Tenos = Tino, Delos = Dili.

33. Jmena *Arge* a *Opis* (n. Upis) jsou vlastně příjmení bohyně Artemidy; tato příjmení prenesena jsou později na kněžkyně Artemidy. *Arge* (t.. j. jasná) slula Artemis ja-

kožto bohyně luny; *Opis* pak znamená totéž, co Eileithyia (bohyně ženám ku porodu pracujícím pomáhající).

34. *Olen* jmín byl za nejstaršího pěvce a skladatele hymnů k poctě Apollona zpívaných. Osobnost jeho zahalena jest temným šerem mythickým.

25. O Abarisovi, divotvorném knězi Apollona, kolovaly, právě jako o Aristeovi, mnohé báje. Jedna z nich hlásala, že Abaris na zlatém šípu, jejž byl od Apollona obdržel, povětřím letěl, a takto celý svět obejel.

36. Herodot mínil, že Evropa délkou svou rovná se Asii a Libyi dohromady. Viz kap. 42.: „Nebo co do délky táhne se Evropa podlé obou a co do šířky nedá se ani jedna ani druhá s Evropou porovnati.“

37. *Okřídlí* (ἀκτή) nazývá Herodot ony dvě části, kteréž od středozemí asiatského jako ramena na západ k moři se táhnou. První okřídlí jest Malá Asie, jíž Herodot na dvě části dělí; severní část táhne se od řeky Fasisu (Rioni) k mysu sigejskému (Jenišer), jižní část od chobotu myriandrického (město Myriandros slulo později Issus, nyní slove Lajazzo) k mysu triopickému (Krio).

38. Herodot pokládal mínění těch, kteří Libyi jako zvláštní díl světa od Asie oddělovali, za mylný. Jemu se zdálo, že Assyrie, Foinikie, Arabie i Afrika dohromady toliko jediné velikánské okřídlí (výběžek) činí, kteréž se tu, kde úžina suezská začíná, náramně súžuje a pak zase náramně rozšiřuje.

39. Foiničané podnikali za příčinou obchodu mnohé daleké a odvážlivé plavby. Už za doby krále Salomona plavívali se do Ofíru (Indie). Viz I. Král. 9, 27: „A poslal Chýram (král tyrský) na těch lodích služebníky své, plavce umělé na moři s služebníky Šalomounovými, kteřížto přeplavivše se do Ofir nabrali tam zlata čtyry sta a dvacet centnéřů, a přivezli králi Šalomounovi.“

40. Herodot nevěděl ještě ničeho o slunečníku (ekliptice) a rovníku; proto se mu tvrzení Foiničanů, „že plujíce kolem Libye měli slunce po pravé ruce“ nezdálo hodnověrné. Avšak *právě to* dokazuje, že Foiničané opravdu Afriku oplavili. Viz Humboldtův Kosmos II, 407.

41. *Hannonovi* nařídili Karthaginští (okolo r. 520.), aby Afriku oplavil a takto velikost její vyskoumal. Hanno sepsal o tom knihu jazykem punickým; řecký překlad toho spisu (mající název: Annona, krále Karchedonských, oplavení) zachoval se podnes.

42. *Soloeis* jest, jak se zdá, nynější mys *Cantin;* jiní mají Soloeis za mys *Spartel.*

43. V starém věku bylo rozšířeno mínění, že jest v Okeanu místo, kdež mělčiny a spousty řasy další plavbě zbraňují (srovn. II, 102).

44. *Skylax* byl rodilý z ostrova Karyandy (nedaleko přímoří karského). Vypsání plavby, kteréž se pod jeho jmenem zachovalo, nepochází zajisté od něho, nýbrž složeno jest v době mnohem pozdější.

45. *Domonosiči* jest napodobnění řeckého *φερέοικοι*. Plstěné stany Skythův byly na vozech upevněny; i nebylo tedy Skythům třeba jich bourati, kdykoli se jim zachtělo na jiné místo se přestěhovati, nýbrž vozili je pořád s sebou. Každý vůz byl o čtyrech neb šesti kolech a táhla jej dvě neb tři spřežení volů.

46. Paterotoký Istros t. j. mající pět ústí. Nyní vpadá Dunaj toliko *trojím* ústím v moře. — Tyres = Dněstr, Hypanis = Buh, Borysthenes = Dněpr, Tanais = Don. Ostatní tři řeky Pantikapes, Hypakyris, Gerrhos nejsou známy. Pantikapes (jejž Herodot za vedlejší řeku nedaleko moře do Dněpru vpadající vydává) snad = Koňské vody (viz Šaf. star. str. 226.)

47. Pyretos = Prut; Araros snad = Seret, Naparis snad = Jalovica, Ordessos = Ardžiš; Tiarantos docela neznámá řeka.

48. Maris = Maroš. Agathyrsové obývali v dnešním Sedmihradsku.

49. „Herodot povozuje řeky Atlas, Auras a Tibisis, t. dnešní Alutu, Šil a Temeš, z Haemu, rozuměj *severního*, t. ze dnešních hor sedmihradských. Staří nepochybně jmenovali oboje to pohoří ve Thracii a mezi Valachií i Sedmihradskem, řečištěm Dunaje blíž Ršavy prosečené, thrackým názvem Haemus .... Slovce *βορέην* (k severu) místo *νότου* jest pomýlení buď samého Herodota, slyšícího Haemus na hory thracké, an to o sedmihradských rozuměti měl, buď jeho přepisovačův.“ Šafařík na str. 383. (pozn. 31).

50. O Krobyzech viz Šaf. star. str. 381. — Athrys = dnešní Jetra; Noes a Artones jsou neznámé řeky. Paionové obývali v severozápadní Makedonii. Pohoří Rhodope slove nyní Dorpada — Dagh. Skios = Isker.

51. Angros a Brongos jsou nepochybně toliko rozdílná jména tétéž řeky (Moravy). *Angros* slula, pokudž dnešním

tureckým Srbskem tekla, *Brongos* pak od toho místa, kdež do Bulharska vstupuje. Triballové obývali v dolení Moesii (v Srbsku tureckém).

52. Někteří praví, že Herodot jmena pohoří *Karpates* a *Alpeis* (t. j. jmena Tater a Alp) mylně za jmena dvou řek měl.

53. Totéž praví Herodot o Buhu (v kap. 52.) o Pantikapu (v kap. 55.), o Donu (v kap. 57.), že vznikají z jezer. Veškera tato podání jsou mylná.

54. Herodot se diví tomu, že tak malý pramen veškeru vodu tak veliké řeky hořkou činí. Novověcí cestovatelé vypravují, že má voda řeky Buhu několik mil před ústím *slanou* chuť, čehož příčinou jest mořská voda, kteráž jižními větry do řeky bývá hnána. Z toho povstala báje o hořké vodě této řeky a o onom pramenu nade vše pomyšlení hořkém.

55. Novověcí cestovatelé potvrzují zúplna to co Herodot zde praví. Jestiť opravdu Dněpr až podnes z nejkrásnějších řek evropských jednak velebným tokem svým, jednak bujnou vegetací, kteráž břehy jeho zdobí.

56. *Mys Hippolaův* slove nyní *mys stanislavský*. — *Mater* t. j. matka bohů *Kybele*, kteráž se zvláště ve Frygii ctila. V špatnějších rukopisech jest psáno *Δήμητρος*.

57. *Závodiště Achillovo* slulo úzké okřídlí (čili násep), kteréž ještě před nedávnem souviselo, nyní však na několik ostrovů a ostrůvků roztrženo jest. Na této náspi byl posvátný háj Achilla, jenž v mnohých městech na severním pobřeží černého moře ležících za poloboha ctěn byl. — Město Karkinitis leželo u chobotu karkinského, jenž nyní chobotem perekopským slove.

58. Podlé Herodotova vypsání odděluje se Gerrhos od Dněpru v krajině též Gerrhos nazvané, potom teče na *východ*, ježto odděluje kočovné a královské Skythy od sebe (viz kap. 18. a 19.) a posléze vpadá u města Karkinity do Hypakyrisu. Tuto poslední zprávu potvrzuje též Mela. Nyní není žádné řeky, na kterouž by se veškera podání tato hodila.

59. Histie n. Hestia (Vesta) jmína byla od Řeků za ochrannou bohyni domácnosti, za jejíž sídlo se ohnisko, jakožto nejhlavnější část každého obydlí, považovalo. S touto bohyní stotožnili Řekové skythskou Tabiti a to zajisté vhodně. Jmeno Tabiti vykládá Neumann z mongolského *tab*, t. j. blahobyt Tabiti tedy = dárkyně blahobytu. Že

Skythové *nejvíce* Histiu ctili, vysvítá i z kap. 127; zde zajisté nazývá Idanthyrsos tuto bohyni *královnou* Skythův. — *Zeus skythský* byl, jak se zdá, personifikace *nebe;* i řecký Zeus byl původně za boha nebe jmín; nebo jmeno Zeus (které z djeus povstalo) shoduje se úplně se sanskr. *djáus* (t. nebe a bůh nebe). Skythské jmeno Papaios znamená *otce;* Mongolové jmenují *babai* otce i pána. — Jmeno *Api* odvozuje Neumann od mong. *abija* t. j. zúrodňovati. — *Oitosyros* byl jako řecký Apollon bůh slunce; jmeno jeho vykládá N. „příčina roků.“ — O nebeské Afroditě viz pozn. 100. k 1. knize. — *Thamimasadas* jest zajisté složeno z *thami* a *masadas*. *Thami*, zdá se, že znamenalo v skythském jazyku *moře;* nebo Plinius dí, že Skythové azovské moře nazývali *Tema*runda, t. j. moře matku. Slůvko *masadas* srovnávají mnozí s zendským *mazdáo*, t. j. bůh. Jestli opravdu i Skythové podobně nazývali boha, znamenalo by jmeno Thamimasadas *boha moře*, což se ovšem s řeckým „Poseidaon“ ku podivu shoduje.

60. Starodávný obyčej tento zachovávají Mongolové podnes. Herodot vykládá obyčej tento tím, že neměli Skythové dříví. Spíše chtěli tím Skythové naznačiti, že se žádnou částí (tedy ani kostmi) zvířete bohu za obět ustanoveného nesmí pohoditi.

61. Ještě v předešlém století (r. 1740.) měli Burjetové (kmen čeledi mongolské) v obyčeji, maso zvířete v jeho vlastní kůži vypékati.

62. Podobný obyčej měli i jiní kmenové. O Alanech zajisté vypravuje Ammianus Marcellinus (31, 2): „Ani chrámu není u nich viděti ani svatyně, nýbrž podlé barbarského obyčeje zadělávají obnažený meč v zemi a ctí jej jako Marta.“ Též Quadové ctili meč za boha (Amm. M. 17, 12).

63. Že si Skythové v barbarském tomto obyčeji velice libovali, tomu nasvědčuje i to, že Řekové toto stahování kůže s hlavy *ἀποσκυθίζειν* nazývali; jest to časoslovo od jmena *Skyth* odvozené. Týž obyčej (skalpování) mají, jak známo, i indianské kmeny v Americe.

64. I u germanských kmenů bylo to za starodávna v obyčeji. Tak na př. longobardský král Alboin lebky tchána svého za pohár užíval a přinutil i choť svou, Rosamundu, aby z ní pila, začež se mu ona zavražděním jeho pomstila.

65. Že Alanové podobný obyčej měli, vypravuje Ammianus Marcellinus (31, 2). Podlé svědectví Tacitova

(Germ. kap. 10.) věštili germ. hadači z prutů, v něž byla znamení (runy) vyřezána. O jiném, avšak předce poněkud podobném obyčeji Mongolův čteme v rukop. královdv. Jarosl. v. 51. a násl.: „Sebrachu sě nalit čaroději, hadači, hvězdáři, kúzelnici, na dvě straně kolo rozstúpichu, i na dli *trest* črnú položichu, i ju na dvě póle rozščepichu: prvej póle Kublaj imě vzděchu, vterej póle králi imě vzděchu, *vetchými slovesy* (*θεσπίζειν*) nad sím vzpěchu. Počechu trsti spolu vojevati, i tresť Kublajeva svícezíše." Proto volil jsem v překladu slovo *třtina*.

66. Obyčej ten zachovávali Mongolové ještě v středověku (v 14. stol.) Ještě tehdáž rozstavovali, jako za starodávna, usmrcené lidi na koních jako nějakou tělesnou stráž kolem mohyly. Obyčej tento zakládal se na domněnce, že zemřelý lidí a zvířat mu obětovaných používati může.

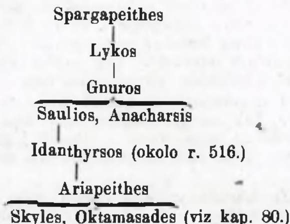
67. Anacharsis proslul moudrostí svou tak, že od některých mezi sedm řeckých mudrců počten byl.

68. Máteř bohů, t. j. Kybele, měla v Kyziku slavný chrám.

69. Kamkoliv kultus frygické Kybely přenesen byl, všady se hod její starodávným způsobem frygickým hřmotně a orgiasticky slavil; proto nesměly nikde při její slavnosti bubny (tympana) frygické scházeti. — Obrázky t. j. obrázky Kybely aneb jejího milence a kněze, krásného mladíka Attisa. Takovými obrázky ověšovali se zvláště frygičtí kněží Kybely, tak zvaní *Gallové.*

70. Ἐπίτροπος neznamená zde bezpochyby opatrovníka nezletilého sirotka, nýbrž *plnomocníka* (mandatarius). Poněvadž naše slovo „poručník" též tento význam má, hodí se zde zajisté lépe, než kterékoliv jiné slovo.

71. Rodopis královského rodu skythského jest podlé svědectví Herodotova tento:

72. Lakedaimonští vyššího - vzdělání duševního hrubě nedbali a vědu a umění za věci malicherné pokládali, ježto se jim zdálo, že v politickém a vůbec v praktickém životě žádného prospěchu neposkytují. — *Rozumná slova* t. j. praktická. Ostatně viz pozn. 155 k 1. knize.

73. V rukopisech čte se zde pokažené slovo *διεπρήστευσε*. Konjektury od učenců učiněné zdají se mi vesměs mylné. Já se domnívám, že Herodot napsal *διεπρήτευσε*, t. j. prodal, vyzradil. Utvořeno jest časoslovo to od *πρήτης* — (att. *πράτης*) *prodavač*, jako z *πολίτης* pochází *πολιτεύω*, z *προφήτης* *προφητεύω*. Co se významu týká, dokládám, že i *πιπράσκειν* (jako naše *prodati*) někdy znamená „zraditi."

74. Podlé vzoru řeckého *βακχεύω* a latinského *bacchor* utvořil jsem časoslova *bakchuji*, poněvadž by každé opsání slova toho bylo rozvláčné a tudy nehezké. *Bakchovati* jest: slavnos Bakchovu hřmotně a u vytržení mysli odbývati.

75. Kyaneai petrai (tmavé skály) sluly dvě skály u vchodu z thrakického bosporu (úžiny cařihradské) do černého moře (z nichž jedna na evropském, druhá na asiatském břehu leží). Úžina cařihradská jest zde toliko asi $1/2$ míle široká; i zdají se skály ty z dálky takřka branou černého moře býti. Řecká báje hlásala o nich, že druhdy, kdykoli loď nějaká do černého moře vplouti chtěla, se sblížily a loď rozdrtily. Proto sluly tyto skály i Symplegades a Syndromades (sbíhající-se skály). Argo prý byla první loď, kteráž bez pohromy proplula a od té doby, — tak pěli básníci — stojí skály ty utvrzeny a nepohnuty.

76. Byl to slavný chrám Zeusa Uria (Zeus Urios = dárce příznivého větru), na pobřeží asiatském; stál asi na tom místě, kdež nyní starý hrad Anadoli-Kavak stojí. Odtud lze velikou část černého moře přehlédnouti.

77. 11.100 honů = $277^1/_2$ míle; 3300 honů = $82^1/_2$ míle. Počet tento jest příliš veliký: dle Berghausova měření jest délka černého moře 150 mil, šířka asi 52 mil.

78. Nyní jest nejužší místo Bosporu vzšíří šesti honů. Ježto zde voda silným proudem žene, snadně lze se domysliti, že během času břehy značně omlela.

79. Doslovně „šíje" n. „krk." Černomoří jest takřka trup, Propontis hlava, Bosporos, jenž Černomoří s Propontidou pojí, krk celého toho soumoří.

80. Podlé měření Berghausova jest Propontis (Mare di Marmara) vzdélí toliko 30 mil (tedy 1200 honů) a vzšíří 30 mil (tedy 400 honů).

81. *Úzkost Hellespontu* (στεινότης) t. j. šířka *(minimum* šířky) na nejužším místě Hellespontu mezi Abydem (Nagara) a Sestem (Jalova). Zde dal Xerxes přes Hellespont most vystavěti, když na Řecko chtěl udeřiti (VII, 34.). Nyní jest nejužší toto místo vzšíří 10 honů (1/4 míle), tedy o 3 hony širší než za doby Herodota. Délku Hellespontu vyměřil Herodot dobře; jestiť Hellespont vzdélí 10 mil (400 honů).

82. Podlé toho měla by se délka noci k délce dne (ceteris paribus), jako 60.000: 70.000 čili 6: 7. Avšak Herodot mluví o dlouhém dnu. I zdá se, že se Herodot zmýlil, aneb že slovo μακρημερίη (doslovně *dlouhodní* t. j. dlouhý den) korruptela jest.

83. Maietické jezero (azovské moře) jest *mnohem* menší než černé moře. Staří znali vůbec azovské moře špatně.

84. Též Plinius vypravuje, že tamější obyvatelé azovské moře „Temerunda" t. j. „matku moře" nazývali. Řekové si vykládali v tentýž rozum i jmeno *Maietis*, odvozujíce je od μαῖα (t. j. kojná).

85. Artemis zvaná *Orthosie* ctila se v Spartě. O její slavnosti mrskali Spartanští několik chlapců, až z nich krev tekla. Srovn. pozn. 96.

86. Jest to ono místo, kde nyní na evropském břehu hrad Rumili-Hissar, na asiatském hrad Anadoli-Hissar stojí. Šířka Bosporu jest zde asi 500 kroků.

87. *Krkem* řeky nazývá Her. to místo, kde se Dunaj na několik proudů dělí; tyto proudy jsou takřka hlavy té řeky (metaforicky).

88. Město Heraion (t. j. Heřino) slulo později Herakleia, nyní slove Erekli. — Apollonie = Sizeboli; Kontadestos snad = Teke Deresi; Agrianes (Ergene) vpadá jížně od Hadrianopole v řeku Hebros (Marica). Ainos = Enos.

89. Getové tedy obývali na pravém břehu Dunaje v dnešním Bulharsku. Později se přestěhovali na levý břeh a bydleli v dnešní Valachii a Multanech; ještě později pak osadili, šířice se na západ, Sedmihradsko a Uhry. Jisto jest, „že *Getův* a *Dakův* národ jeden a týž jest, ačkoli dvojího příjmí, onoho Řekům, tohoto Římanům známějšího a užívanějšího." (Šaf. star. str. 379.).

90. Jak jmeno muže tohoto, jemuž Getové později božskou poctu vzdávali, znělo, nelze určitě rozhodnouti;

nalezáme čtyry formy: Zalmoxis, Zamolxis, Zalmolxis, Salmoxis.

91. Z vypravování toho vysvítá, jak si lidé tehdáž, nejsouce v počítání zběhlí, pomáhali. — Co se rozkazu Dareiova týká, nelze si jeho vysvětliti než tím, že Dareios nezamýšlel touž cestou se do vlasti vrátiti; jinak by nebyl ani kusa opatrnosti měl. Hodlal bezpochyby azovské moře obejíti a podlé východního pobřeží černého moře prosmykem nyní Derbend slovoucím do Persie se vrátiti.

92. Herodot mínil tedy, že jižní část Thrakie dále do moře vybíhá než severní část Thrakie a než Skythie s touto částí hraničící.

93. Drsnatý Chersonesos slula východní část poloostrova taurického.

94. Herodotovo porovnání má, chceme-li je krátce vyjádřiti, tento význam: „Jako sunické okřídlí jest výběžek Attiky, a onen kus Iepygie (t. j. Kalabrie), jenž od Brundisia k Tarentu sahá, výběžek Iepygie, taktéž se má taurický poloostrov k Skythii.“

95. Herodotův náhled o Skythii jest tento: Skythie má podobu čtverce. Východní stranu toho čtverce činí západní strana azovského moře, jižní stranu černé moře a sice ona část černého moře, kteráž od kimmerického bosporu až k ústí Istru sahá; západní strana táhne se od ústí Istru až k zemi Agathyrsův, severní strana odtud až k Melanchlainům (t. j. až k ústí řeky Donu).

96. Krvolačnou tuto bohyni taurickou (Pannu) stotožnili Řekové s Artemidou, k čemuž zajisté to zavdalo příčinu, že v dobách předhistorických v Řecku tu i onde lidské oběti se vzdávaly. Tato (krvolačná) Artemis slula Řekům Ifigeneia (t. j. Silorozenka); básníci řečtí pak stotožnili toto příjmení Artemidy s dcerou krále Agamemnona. Poněvadž však obětování lidí v Řecku záhy přestalo, u divokého národa taurického pak se udrželo, tudy povstala známá ona báje, že Ifigeneia, dcera krále Agamemnona, majíc od otce svého Artemidě obětována býti, právě od této bohyně zachráněna a do Taurie přenesena byla, kdežto jako kněžkyně její lidi obětovala.

97. Slovo „vytonulec“ zdálo se mi zde nejvhodnějším překladem řeckého *ναυηγός* býti, poněvadž zde Her. mluví o lidech, kteří při utonutí lodi sami neutonou, nýbrž vytonou.

98. Agathyrsové obývali za času Herodota v dnešním Sedmihradsku.

99. Podobné pověsti o *vlkodlacích* (Werwölfe) naskytují se i v bájích Slovanů, Němců, Litvanů a jiných národů. Ostatně odkazujeme strany Neurů čtenáře k Šafaříkovým starožitnostem, kdežto se nedostihlou důmyslností vykládá, že Neurové náleželi ku kmenu vindickému (str. 164.—168.). Za času Herodota obývali Neurové v podkrají řeky Buhu v zemi až podnes Nurskou jmenované.

100. Naproti oněm mužům (Brehmerovi, Kufahlovi, Hallingovi a j.), jimž se Budinové národem kmene germanského býti vidí, dokázal Šafařík (157—164), že patřili k čeledi slovanských národů. Slovo πυρρόν neznamená ovšem, že byli Budinové vlasů světlohnědých neboli náhnědých (jakž Šafařík slovo to vykládá); znamenáť πυρρός vlastně barvu plamennou, t. j. náčervenou a pak také nážlutou (rusou, poněvadž jde barva ohně i do červena i do žluta), jakož i všechny odstíny mezi náčervenou a nážlutou barvou. Avšak ostatní důvody, zvláště pak ty, jež Šafařík na str. 161—163. (*e, f, g, h)* podává, jsou tak důmyslné a tak makavé, že bohdá už nikomu nenapadne popírati, že byli Budinové Slované. — Strany sídla Budinův byl Herodot na omylu an v kap. 21. praví, že na východním břehu Donu, nedaleko Sarmatův obývali; podlé svědectví Ptolemaia (III, 5, 24) a Amiana Marcellina (XXXI, 2, 14) sídlili v sousedství Neurův (východně od Neurův), na Volyni a Bělorusi, čemuž, jak se zdá, i slova Herodota samého (v kap. 105.) nasvědčují.

101. Herodot míní zde tak zvané *castoreum*, t. j. nážlutý, mazavý, silnou vůni vydávající mok, o němž staří mylně se domnívali, že se v *stroji* bobrů nalézá. Na témž omylu zakládá se i náš výraz „bobrový stroj“ (t. j. Bibergeil.)

102. O bojovných mužatkách (Amazonkách) kolovalo u Řeků mnoho bájí. Podlé nejstarší báje sídlily Amazonky na pobřeží řeky Thermodontu. Že však Řekové, když břehy Thermodontu později osadili, takových žen zde nenašli, tudy povstala báje, že se Amazonky za starších dob odtud vystěhovaly, a sice do země Sauromatův, poněvadž se Řekům zpráva donášela, že ženy Sauromatův právě tak lovu a války milovné jsou, jako muži; za tou příčinou tedy stotožňovali Řekové později rozhlášené Amazonky s ženami Sauromatův.

103. Kremnoi (Skály) slulo obchodní město, kteréž na pobřeží azovského moře v zemi královských (svobodných)

Skythův bylo. Neumann dovozuje na základě svědectví Ptolemaiova, že leželo nedaleko dnešního města Nogaiska.

104. Těmto válečným opatřením, jež Her. zde a v následujících kapitolách líčí, podobá se v mnohém ohledu způsob, jakým Rusové r. 1812. s Francouzi válku vedli.

105. Toto líčení pochodu Dareiova, jakož i následující, jest bez pochyby mylné a přehnané, čímž ovšem není Herodot sám vinen. „Herodot psal svou historii v 80ti letech po Dariově tažení, dle rozličných odpolu báječných, divotvornost té války nad míru zveličujících podání a pověstí. K takovým pověstem přináleželo i to, že Darius v tom svém tažení až k Budinům proniknul, což se bezpochyby skutečně stalo; ale poněvadž bájka tažení to již byla nad míru zveličila, tedy i Herodot klade Budiny, jemu od jinud neznámé, hluboko za Don. Již pak naskrze není možné, aby Darius, jakž Herodot vypravuje, přes celý sever, počna od Dunaje až za Don k Volze, a odtud nazpět hořejšími krajinami až ku pramenům Volhy a Dněpru, pak dole přes krajiny na Berezině, Bohu a Dněstru byl vojenské tažení v čase dvou měsíců vykonal: ale ku *pravým* sídlům Budinův, t. až ku pramenům řeky Bohu ovšem jakž takž prodrati se mohl.“ (Šafařík na str. 159.)

106. Které řeky *Lykos, Oaros, Syrgis* jsou, těžko určiti. *Oaros* má Klaproth za Volhu (kterou pozdější dějepisci *Rha* n. *Rhos* nazývají). *Lykos* pokládá Reichard za totožnou s Pliniovou řekou *Lagous* (Hist. nat. VI, 7, 21) a praví, že Herodot tak nazval hořejší Volhu, maje ji za zvláštní řeku. *Syrgis* snad = *Donec.*

107. Že by byl Dareios v poušti u řeky Oaru osm velikých hradů založiti si umínil, není pravdě podobno. Až podnes viděti jest v rovinách podlé černého a azovského moře se prostírajících zbytky velikých *mohyl.* Tyto mohyly pokládali Řekové podlé černého moře obývající za nedostavěné *hrady* a Herodot vypravování jejich uvěřil.

108. Podání země a vody pokládali Peršané za symbolické uznání svrchovanosti perského krále. Srovn. V., 48. 73. VII, 131.

109. Výraz *κλαίειν λέγω* (jehož zvláště komičtí básníci často užívali), znamená ovšem (jakož latinský výraz *iubeo plorare*) doslovně „žádám tobě, abys zplakal;“ avšak význam, který Řekové slovům těm podkládali, byl mnohem silnější než doslovní význam. *Κλαίειν λέγω* znamenalo

Řekům asi to, co u nás „kéž bys zlámal vaz“ aneb latinské „i in malam crucem.“

110. Jest to týž Miltiades, jenž slavného vítězství u Marothonu dobyl. Jeho strýc, Miltiades starší, odpůrce Peisistrata vystěhoval se r. 556. z Athen a založil na poloostrovu thrakickém zvláštní knížetství.

111. Ze zpráv Ktesiových a Justinových jde na jevo, že Skythové prchající vojsko Dareiovo krutě stíhali a nemálo mu uškodili. Také některé řecké osady, na př. Byzantion, Chalkedon počínaly si nepřátelsky proti Dareiovi a rozbouraly bez pochyby most přes Bosporos položený, pročež Dareios k Helespontu musil táhnouti, aby zde na nejužším místě na půdu asiatskou přešel.

112. Město Byzantion mělo polohu, kteráž zvláště obchodu velmi přízniva byla; také byl kraj, v němž město to založeno bylo, velmi úrodný.

113. Poněvadž se Peršané skoro za též doby k válečnému tažení do Libye chystali, naskytuje se Herodotovi příležitost delší episodu v dílo své vplésti. I líčí nejprvé založení a dějiny města toho (145—167), pak národy libycké a jejich obyčeje (168—199) a teprv v kap. 200. vrací se k vypravování svému. Toto tažení libycké stalo se asi r. 512.

114. Argoplavci přistali prý, když se do Kolchidy plavili, k ostrovu Lemnu a pojali za ženy Lemňanky, kteréž právě nedlouho před tím všechny muže byly zavraždily. Potomci jejich v čtvrtém koleně vypuzeni jsou z Lemnu od Pelasgův a utekli se do Lakedaimonu.

115. Argoplavci slovou často Minyové, poněvadž účastníci plavby té byli z kmene Minyův thessalských.

116. Zeusorozenci (Dioskuroi) Kastor a Polydeukes, synové Ledy, choti Lakedaimonského krále Tyndarea, byli též z Argoplavců. Proto pravili uprchlíci lemničtí, že přicházejí k otcům svým, t. j. do země předkův svých.

117. Úplný rodopis až ke Kadmovi sahající jest tento: *Theras* — Autesion — Tisamenos — Thersandros — Polyneikes — Oidipus — Laios — Labdakos — Polydoros — *Kadmos.*

118. Ostrov *Kalliste* (dnešní Santorin) zasluhoval dříve úplně jmena toho úrodností a lahodností svou. Nyní tam není viděti než pusté sopkoviny a rozsedliny.

119. *Třicetiveslí*, t. j. loď o třiceti veslech, *padesáti-*

veslí loď o padesáti veslech. Nejvhodnější překlad řeckého τριήρης (lat. triremis) jest snad *trojveslí*, t. j. loď trojí řadu vesel mající; taktéž čtveroveslí = τετρήρης, pateroveslí = πέντήρης.

120. Paroreeti a Kaukoni jsou týž národ. Kaukoni kteříž v Trifylii obývali, sluli Paroreeti, poněvadž Trifylie není než podhoří (παρώρεια) arkadské vysočiny. Kaukoni jest tedy národopisné, Paroreeti zeměpisné jmeno.

121. Lepreon leželo nedaleko dnešního místa Strovici, Makistos na dnešním mysu Kaïaffa, Frixy nedaleko Olympie, Pyrgos na pomezí Arkadie a Messenie u řeky Nedy; poloha měst Epia a Nudia nedá se určiti.

122. Podobný výraz čteme v evang. sv. Mat. X., 16: „A já posýlám vás jako ovce mezi vlky."

123. Známo jest, že Oidipus nevědomky otce svého Laia usmrtil a vlastní svou matku za ženu pojal. Proto lpěla na celém pokolení Oidipově kletba. Tato kletba zastihla i pokolení Aigovců, potomků Oiolykových, poněvadž se Oiolykos neposlušností svou proti otci byl prohřešil. *Erinye* (lat. Furiae), kteréž eufemisticky i *Eumenidy* (t. j. dobromyslné, milostivé bohyně) sluly, byly bohyně mstící porušení posvátných povinností lidských, zvláště zavraždění rodičů, krvoprznění a j. zločiny.

124. Text jest zde v rukopisech porušen; přeložil jsem to tak, jakž se mi zdálo nejvhodnější býti, sdíleje náhled Steinův, že některá slova (asi *συνέβη δέ*) v rukopisech vynechána jsou.

125. Kretové vládli za nejstarších dob (za krále Minosa) mořem a plavili se do dalekých krajin za příčinou obchodu. — Itanos slove nyní Sitanos. — Metoikové (podruzi) = přistěhovalci, kteří na Kretě jako obchodníci neb řemeslníci se usadili.

126. Platea slove nyní Bomba. — Theřané zůstavili na tom ostrově Korobia, aby si takto právo vlastnické pojistili.

127. Ty tři kolossy sedmiloketní, koleny se stýkající, činily podstavec krateru (tedy tak zvané *ὑποκρητηρίδιον*). Krater s podstavcem dohromady činil velikánský třínožník.

128. Vypravování o koktavosti Batta jest bezpochyby lichá báje, kteráž tím povstala, že libycké slovo *battos* (t. j. král) zněním svým Řeky na časoslovo *βατταρίζειν* (t. j. koktati) upomínalo.

129. Slavný cestovatel Barth vypravuje, že zříceniny této osady v údolí řeky Vádi Temmineh (naproti ostrovu Bombě) našel. Avšak povaha krajiny se velice změnila. Kde druhdy krásné lesy byly, jsou nyní toliko zmrzačilé křoviny; řeka Vádi Temmineh vysýchá často skoro docela.

130. Na jmeno Irasa upomíná podnes jmeno údolí Irséma, kteréž nedaleko chobotu bombského se táhne. Také tento kraj pozbyl své bývalé krásy. Ostatně se prostora kraje, jsouc velmi obmezena, nehodila k založení velikého města; a proto bezpochyby neusadili se zde Řekové, nýbrž táhli dále až došli příhodného místa, kdež založili Kyrenu (dnešní Kureu).

131. „Zde jest nebe děravé“ t. j. „zde hojně pršívá“. Podobný jest výraz v Genesi (VII., 11): „A průduchové nebeští otevříni jsou.“

132. Battos I. založil Kyrenu r. 631. a vládl až do roku 591. Arkesilaos vládl od r. 591. až do r. 575.; Battos II. (Šťastný) od r. 575. do r. 570., Arkesilaos II. od r. 570. do r. 550.; Battos III. od r. 550 do r. 530; Arkesilaos III. od r. 530. do r. 513.

133. Egypťané neznali zbraní řeckých a řeckého způsobu válčení; a, ježto nebyli nikdy s Řeky boje svedli, měli sami sebe za nejlepší bojovníky a pohrdali Řeky. O vzpouře Egypťanů proti Apriovi a nastoupení Amasisa na vládu viz II., 161 a d.

134. Barke (později slula Ptolemais) ležela asi 100 honů ($2^1/_2$ míle) od moře vzdálena. Co Řekové z Kyreny sem se přestěhovali (asi r. 560.), zkvetla Barke nad míru obchodem a dobýváním nových krajů; Kyrenští musili samostatnost její uznati. Když však Peršané lstí jí dobyli, hynula moc a sláva její čím dále tím více; a teprv za doby Ptolemaiův opět se povznesla. Zříceniny její viděti jest v rovině *El Merdžeh.*

135. Demonax zrušil samovládu a zavedl ústavu republikánskou. Královské rodině ponecháno toliko statků korunních a hodnosti kněžské.

136. Syn Arkesilaa III. byl Battos IV., tohoto syn byl Arkesilaos IV., s nímž rod Battovců vyhynul.

137. *Ἡ ἀμφίρρυτος* = obtečené místo (ostrov). Pythia tím slovem mínila Barku, Arkesilaos se však domýšlel, že míní Kyrenu a proto se vzdaloval města toho. Z tohoto výroku vysvítá, jak velice se povaha oněch krajin změnila:

neb ani tam, kde Kyrene, ani tam kde Barke ležela, nelze místa najíti, o němž by výraz *ἀμφίῤῥυτος* platil. — Býkem nejkrásnějším mínila Pythia krále Barky Alazeira.

138. Herodot míní tak zvané *dareiky* (dukáty Dareiovy). Dareikos asi 7 zlatých.

139. *Plynos* jest bez pochyby nynější *Ras Halem.*

140. *Afrodisias* (t. j. ostrov Afroditin) naproti dnešnímu místu pomořskému *Al Hyera.* — *Menelaův přístav* (jmena toho dostal proto že sem Menelaos přistal; viz II, 119) ležel západně od města Paraitonia, nedaleko dnešního Maroa Tebruk. — Silfion (lat. laserpitium) rostlina z pokolení hladyšů; Arabové ji nazývají *drias.* Rostlina ta pokládala se za nejlepší píci dobytka a šťáva její za výborný lék.

141. Město Euesperides dostalo později po dceři krále Ptolemaia III. jmena Berenike; nyní slove Benghází. — Taucheira, později Arsinoe, nyní Tokra.

142. Podnes ještě tam chodívají Beduini z Benghází za týmž účelem.

143. Plinius vypravuje, že Nasamoni bitvou národ Psyllův skoro docela zahladili. Několik lidí národu toho uniklo záhuby; potomci jejich byli rozhlášeni za obratné krotiče hadů.

144. Tyto Garamanty sluší rozeznávati od stejnojmenného národa, o němž Her. v kap. 183. vypravuje. Mela a Plinius jmenují je Gamfasanty.

145. Kinyps jest, jak se zdá, nynější pobřežní říčka Vadi el Kaam, kteráž asi $1\frac{1}{2}$ míle od dnešního města Lebedy v moře vpadá. Prýští se z jednoho odvětví pohoří Meselláta, na němž tři pahrbky (vzvýší asi 350 stop) vyčnívají. Toto odvětví s třemi pahrbky má Barth za onen pahorek Milostek. Neshoduje se s tím ovšem udání Herodotovo, že pahorek Milostek 200 honů od moře vzdálen jest, nebo vzdálenost těch tří pahrbků od moře jest toliko 40 honů (1 míle); avšak snad se Herodot zmýlil anebo vniklo zde během časův moře hlouběji do země. — Krajina, kterouž Kynips teče, (též Kynips jmenovaná) byla, jakž Her. v kap. 198. vypravuje, tak požehnaná, že i třistanásobnou úrodu dávala; nyní leží ladem.

146. Kyrenský lótos (rhamnus lotus) liší se od egyptského (o němž viz II, 92 a pozn. 59. k druhé knize). O kyrenském lótu zmiňuje se už Homer v Odyssei (IX, 94) pravě, že z druhů Odysseových, kteříž medosladkého ovoce

lótu okusili, nikomu se nechtělo do vlasti se vrátiti, nýbrž že volili u Lotojedců zůstati a s nimi povždy lótu požívati. Až podnes roste lótos na tom pobřěží, kde Lotofagové obývali (v nynějším Berbersku a ještě hojněji na ostrově Girbě), až podnes jedí obyvatelé ovoce stromu toho, kteréž sidra nazývají; avšak neživí se pouze jím, jako Lotojedci, a vyhledávají si raději jiných pokrmů; nemáť také lótos tak čarolíbezné chuti, jako řecké báje hlásaly.

147. Také v Boiotii jest řeka Triton, vpadající do jezera kopaiského. Zde se Athene od nejstarších dob ctila, pročež i přijmení Tritonis, Tritogeneia (t. j. u Tritona narozená) dostala. Když se Řekové (Minyové) na libycké pobřeží vystěhovali, přenesli kult Atheny s sebou do Libye a po boiotské řece nazvali i libyckou řeku Triton. Potom povstala mylná pověst, v kterouž (jak z kap. 189. jde) i Herodot věřil, že v Libyi nejdříve se Athene ctila, odtud pak že služba její do Řecka byla přenesena. — Místa řeky Tritonu a jezera tritonského nelze jistě určiti; zmizelať řeka i jezero náplavou písku a bahna.

148. Herodot dělí Libyi na tři rovnoběžné pruhy. První pruh (pomořská Libye) obsahuje dnešní Marokko, Fez, Algier, Tunis, Tripolis; druhý pruh (dravčí Libye) jest dnešní Belad al Džerid; třetí pruh (pahořina písčitá) jest Sahara. Viz II., 32.

149. Minutoli vypravuje, že mezi Augily a Ammoniem několik míst viděl, kteráž asi vzdélí $^1/_4$ míle solí tak pokryta byla, že se zdálo, jakoby bylo hodně sněhu napadlo. Na jiných místech našel kalužiny, jichž voda tolik soli v sobě držela, že šaty jeho, postřikl-li je touto vodou, solnou korou se potáhly. — Sůl ammonská (sal ammoniacum) byla pro výbornou jakost svou v starověku tak rozhlášena, že perští králové žádné jiné soli neužívali.

150. Poněvadž karavana denně čtyry míle (neb nanejvýše pět) ujde, byla by podlé Herodota vzdálenost Theb od Ammonia asi 40—50 mil; v skutku však obnáší vzdálenost ta 100 mil. Z toho soudí Heeren, že Herodot jedné zastávky (a sice tak zvané *veliké oasy* (El Vah), která téměř uprostřed Theb a Ammonia leží, mlčením pominul. Ammonští bydleli kolem proslavené svatyně Ammonovy, kteráž v půvabné oase Sivah ležela. Minutoli dí o této krajině: „Četné prameny sladké vody napájejí tento kraj, jiné jsou slané; půda jest tu i tam vlhká, bahnitá a malými solnými jezery pokryta. Úrodný tento kraj jest vzdélí dvou mil, vzšíří $^1/_2$ míle.“

151. Totéž vypravuje o tomto „pramenu slunečním“ Mela. Pramen tento podnes viděti jest asi $^1/_4$ hodiny od chrámu jihovýchodně v háji daktylovém a činí malé jezero. Minutoli vypravuje o něm: „Pramen ten jest vzdélí asi třiceti, vzšíří asi dvaceti kročejů; vzhloubí prý jest šesti sáhů, jest však tak jasný, že až na dno viděti lze. Vyhazuje vždy množství bublin, jako voda v kotli vroucí. Teplota toho pramene se opravdu periodicky mění; a ač změna tato není tak silná, jakž někteří přehánějíce vypravují, byla předce i mně i druhům mým dosti citelná. V noci zajisté jest voda teplejší než ve dne a na úsvitě se z ní kouří. Bez pochyby jest to teplé zřídlo, jehož přirozenou teplotu za dne pro palčivé vedro sluneční méně jest cítiti.“

152. Daktyloplodná oasa Augila (nyní Audžila) jest podnes karavanám ze západní Afriky do Kahiry se ubírajícím vítané zastaveníčko. Vzdálena jest od oasy Sivah cestou asi desítidenní.

153. Místo to, jež Her. zde míní, jest nynější město *Zuila* na východním pomezí Fezzanu ležící, kdež podnes karavany z Egypta a Sudanu přicházející odpočívají. Avšak Zuila vzdálena jest od Audžily cestou *dvacetidenní*; i zdá se, že Her. zde opět jedno místo přeskočil, a sice (jak Heeren soudí) *Zalu*, kteráž asi uprostřed Audžily a Zuily leží. — Garamanti obývali v oase Fazanii (Fezzanu), kdež měli město Garama (Džerme); sídla jejich táhla se však jižně až k Sudanu; byliť Garamanti „národ náramně veliký.“

154. Jamníci aithiopští jsou, jak se zdá, dnešní Tibbové (Tibbo); tito zajisté podnes (aspoň dílem) v jamách (jeskyních) obývají; a jako Garamanti jamníky honili, tak ještě za nedávna sultán fezzanský na Tibby každého roku honbu činil a ulovené na trhu v Tripoli jako otroky prodával.

155. Už Homer dí o Atlantovi, obru nebetyčném (Odyss. I., 52), že zná hloubky všeho moře a že drží sám a sám sloupy vysoké, které zemi a nebe od sebe dělí (aby nebe na zemi nespadlo).

156. I Plinius vypravuje, že si obyvatelé tamější příbytky ze soli staví.

157. *Flegma* slul starým sliz rheumatický snadno v zánět (pro to jmeno φλέγμα od φλέγω zapáliti) přecházející; toto flegma pokládáno za příčinu všech katarrhů. Ježto pak zvláště hlavu za sídlo toho slizu považovali a myslili,

že z hlavy do celého těla přechází, proto doufali Libyané, že pálením žil na hlavě zlo z kořene vyvrátí.

158. Aigida (aigis) slove básníkům řeckým, zvláště Homerovi, mohútný štít Zeusův, o němž báje hlásala, že uprostřed jeho hlava Gorgony upevněna jest, kraje pak jeho že samými hady posázeny jsou; a kdykoli Zeus tímto štítem zamáchne, tehdy že strach a leknutí na lidi připadá. I mileným dětem svým Apollonovi a Atheně propůjčoval Zeus štít ten, aby buď sami sebe, buď jiné chránili. — Jmeno *αἰγίς* odvozeno jest zajisté od *ἀΐσσω*, t. j. *řítiti se, hnáti se* a znamenalo původně mrak bouřku v sobě nesoucí aneb bouřku samu, což se s původním názorem o Zeusu úplně shoduje; byltˇ Zeus původně jmín za boha nebe a tudy i za pána a původce všech úkazů, kteréž se na nebi jeví. Přijmení Zeusa *αἰγίοχος* znamenalo původně boha, jenž bouřenosný, bleskoplodný mrak v rukou drží, t. j. vládce bouřky; i naznačovala se přijmením tím tatáž moc Zeusova, ku kteréž veliké množství jiných přijmení poukazuje. Později však zaniklo vědomí původního významu slova *aigis*; i povstala báje, že tato aigis jest mohútný štít, jehož Zeus rovněž tak užívá, jako bojovník v bitvě. Ještě později pak povstala mylná etymologie, podlé níž se slovo *αἰγίς* od *αἴξ* (t. j. koza) odvozovalo a jako „štít kozí koží potažený“ vykládalo. Tato etymologie byla příčinou mnohých bájí, a taková báje jest i vypravování Herodota, že Řekové zhotovování aigid Atheniných od Libyanek navykli; musímeť právě opak toho za pravdu uznati; srovn. pozn. 147.

159. Slonů a medvědů není už v těchto krajinách. — Rohatí osli = antilopy (?). — Psohlavci a bezhlavci míní Her. bez pochyby lidi, nikoliv zvířata. Ostatně jde ze slov Herodotových „a veliké množství jiných zvířat *nesmyšlených*,“ že Her. v tyto báječné tvory sám nevěřil.

160. Běloříti snad jakýsi druh gazel. — Též zorkady a orye vykládají se na jisté druhy gazel. — Bubali = buvoli (?). — Foinix = zvláštní způsob lyry; jmena svého dostala tato lyra, buď že Foiničan byl vynálezcem jejím, aneb (což se více pravdě podobá) že se z palmového dřeva zhotovovala (palma = foinix). — Diktys (podlé Hesychia) jistý druh vlků. — Borys jest neznámé zvíře. — O rohatých hadech vypravuje Herodot též II., 74. — Novověcí cestovatelé našli v Africe i jeleny i kance. — Dvounohá myš t. j. mus iaculus, zemský n. skákavý zajíc, Springhase. Těchto zvířat jest v Africe podnes veliké množství; tamější lidé nazývají je *jerbôa*. Mají velmi krátké přední nohy, pročež

se staří mylně domýšleli, že jim přední nohy docela scházejí. — Poněvadž jmeno *zegeris* znamená pahrbek, vysvítá z toho, že měl tento druh myší hrb.

161. *Kyraunis* jest snad ostrov Kerkena.

162. Zakynthos slove nyní Zante. Podnes jsou na ostrově tom u Khieri hojné prameny asfaltu. — Co se rozumování Herodotova týká, jímž chce dokázati, že pověst o vytahování zlatých zrn na ostrově Kyrauni není pravdě nepodobna, netřeba tuším vykládati, že jest sprostností svou nápadné.

163. Až podnes prý podobným způsobem Arabové s některými kmeny černochů sudanských obchod vedou.

164. „Duje se úroda ke žni a sklízení.“ Napodobil jsem zde slova Herodotova, jakož vůbec co možná největší šetření originálu za zásadu jsem si vytkl. Ve slovech *ὀργᾷ ἀμᾶσθαί τε καὶ τρυγᾶσθαι* jest krásná personifikace, poněvadž infinitivy tyto (jež jsem přeložil „ke žni a sklízení) takměř účel naznačují, za kterýmž úroda jakoby zúmyslně se duje a dozrává.

165. Že zpráva Herodotova o třech žněch v Kyrensku podstatná jest, potvrzují i novověcí cestovatelé. Barth viděl v jižní části Kyrenska, jak žito teprv dozrávalo; den před tím však byl v pomoří Kyrenském už žito v snopy svázané viděl.

166. Zeus Lykaios ctil se zvláště v Arkadii, odkudž arkadští osadníci službu jeho do Kyreny přenesli. Příjmení *Lykaios* není odvozeno od *λύκος* vlk a neznamená boha vlky hubicího (jakž se staří mylně domýšleli), nýbrž pošlo z kořene *luk* (*λυκ*) (srovn. pozn. 80. k 1. knize) a znamenalo tudy vlastně boha *světlodárce.*

167. Takový náhlý strach, který na lidi připadá, aniž by si příčiny jeho byli svědomi, připisovali staří působení Pana, z čehož povstalo pořekadlo *Πανεῖα* neb *Πανικαὶ ταραχαί* panický strach.

Kniha pátá.

Megabazos podrobil Perinthské a celou Thrakii (episoda o boji Perinthských s Paiony).

1. Peršané od Dareia v Evropě zůstavení, jimž Megabazos vévodil, nejprvé z Hellespontských Perinthské, zdráhající se poslušnými býti Dareia, podrobili, s nimiž i dříve už od Paionů krutě bylo naloženo. Nebo když Paionům strymonským bůh kázal, aby na Perinthské táhli a jestliže Perinthští vstříc se postavivše je zavolají jmenem jejich, aby na ně udeřili: učinili Paioni tak. Když pak Perinthští v předměstí vstříc se jim postavili, tu souboj trojí z vyzvání učiněn jest: postavilit muže proti muži a koně proti koni a psa proti psu. Jakmile pak Perinthští vítězi jsouce v dvou soubojích z radosti *paian* pěli, [1]) soudili Paioni, toto právě že mínila věštírna, i pravili asi k sobě vespolek: „Teď by se věštba naplniti mohla, teď nám sluší jednati.“ A tak na Perinthské, když paian zapěli, udeří Paioni; i svítězili nad nimi velice a nechali jich málo na živě.

2. Co tedy od Paionů dříve jim se stalo, tak se stalo; tehdáž pak, ač Perinthští o svobodu bojujíce hodnými muži býti se prokázali, předce je Peršané a Megabazos množstvím svým přemohli. Když pak Perinth pokořen byl, táhl Megabazos s vojskem skrz Thrakii, každé město a každý národ lidí zde obýva-

jících králi podrobuje; byloť mu to od Dareia nařízeno, aby Thrakii podrobil.

Obyčeje Thrakův (3—8); pověsti o kraji na sever od Thrakie ležícím (9—10).

3. Thrakův národ největší jest všech lidských národů po Indech. A kdyby jeden jím vládl aneb kdyby svorně smýšlel, nepřemožitelný by byl a daleko nejmocnější všech národů podlé mého mínění. Avšak toto nemožno jest a nelze, aby se u nich kdy stalo; a proto právě jsou slabí.

Jmena mají mnohá, slovouce v jednom každém kraji jinak. Obyčejů však se tito všichni podobných přidržují ve všem, kromě Getův a Trausův a těch, kteříž nad Krestonskými obývají. [2])

4. Z těchto co Getové v nesmrtelnost věřící činí, vyloženo už ode mne. *) Trausové pak v druhých věcech ve všech totéž konají, co druzí Thrakové; když však kdo na svět přijde a když kdo se světa sejde, činí toto: Kolem narozeného sedí příbuzní a hořekují, že mu od samého narození bude tolika neštěstí zakoušeti, vypočítávajíce při tom lidská neštěstí veškera. Toho však, kdo se světa sejde, žertujíce a veselíce se v zemi pochovávají, dokládajíce, z kolika neštěstí vyvázl a že teď v samé blaženosti jest.

5. Ti pak, kteříž nad Krestonskými obývají, činí toto: Žen má jedenkaždý mnoho. Když pak někdo z nich zemře, bývá veliká pře mezi ženami a horlivé usilování přátel jejich o to, kteráž z nich byla od muže nejvíce milována; která pak vyhraje a cti té dosáhne, ta blahoslavena jsouc od mužů i žen bývá u hrobu usmrcena od nejbližšího příbuzného svého, a byvši usmrcena pochovává se s mužem v jednom hrobě.

---

*) Viz IV, 94.

Ostatní pak za veliké neštěstí si to pokládají; nebo to jest u nich největší hanou.

6. Ostatní pak Thrakové mají tento obyčej: Prodávají děti své k vyvezení do ciziny. Panen nestřehou, nýbrž nechávají jich obcovati s kterýmiž muži samy chtějí; žen však střehou náramně. Ženy si kupují od rodičů za drahé peníze. Body znamenánu býti *) pokládá se za slavné, nebýti znamenánu za neslavné, nečinnu býti za nejkrásnější, půdu vzdělávati za nejnectnější, válkou a plenem se živiti za nejkrásnější.

7. Tyto jsou nejznamenitější jejich obyčeje; bohy pak ctí jediné tyto, Area a Dionysa a Artemidu. [3]) Králové jejich však, lišíce se od občanů, ctí nejvíce z bohů Herma a přisahají toliko skrz tohoto a praví, že od Herma pocházejí.

8. Pohřbu dostává se bohatým lidem z nich takovéhoto: Tři dni vystavují mrtvolu a obětovavše všeliká zvířata hodují, oplakavše dříve mrtvého; potom jej pochovají spálivše ho na popel aneb jinak v zemi ho uloživše; nasypavše pak mohylu ustanovují všelikerý závod, při němž nejvěčší odměny podlé určitého pořádku pro dvouboje se ustanovují.

9. Co se kraje na sever od této země ležícího týká, nemůže nikdo jistoty pověděti, jací lidé v něm obývají, nýbrž za Istrem jeví se země býti pustou a nekonečnou. O jediném toliko národu obývajícím za Istrem jest slyšeti, jehož jmeno prý jest Sigynnové a jenž medského kroje užívá. [4]) Koně jejich jsou prý po celém těle huňatí a mají chlupy na pět prstů vzdélí, a jsou malí a piknosí a neschopni muže unesti; když však do vozu se zapřáhnou, jsou prý nad míru bystří a proto jezdí prý tamější lidé po vozech. Hranice těchto lidí táhnou prý se až blízko k Enetům adriat-

*) T. j. tetovovánu býti.

ským. *) Také se povídá, že jsou to přistěhovalci medští; ale jak by byli z Medie se přistěhovali, nemohu vypátrati; než délkou času může se vše státi. Tolik však vím, že Ligyané nad Massalií obývající kramářům říkají *sigynnové*, Kypričtí pak oštěpy tak jmenují.

10. Thrakové však vypravují, že včely drží krajiny za Istrem ležící a pro tyto že nelze dále ku předu se dostati. Mně pak, povídajíce toto, nezdají se povídati, co by pravdě se podobalo; nebo tato zvířátka jsou, jakž vědomo, zimomřivá; mně se spíše zdá, že severní země pro mrazy nejsou obydleny.

To tedy vypravuje se o této krajině; pomořské však části její učinil Megabazos poslušny Peršanův.

Dareios obdaroval Histiaia a Koa (11.); uslyšev o Paionech (12. 13.) káže Megabazovi, aby Paiony do Asie vyvedl (14.); vyplnění rozkazu toho (15.); o Paionech u jezera prasického obývajících (16.).

11. Dareios pak, jakmile překročiv Hellespont do Sard přišel, rozpomenul se na dobrodiní Histiaia Miletského a na radu Koa Mytilenského a obeslav je do Sard dával jim na vůli, aby čehokoliv žádali. Tu netoužil Histiaios, an Miletem vládl, po žádné druhé vládě, žádal však za Myrkinos, kraj edonský, [5]) hodlaje tam město založiti. Ten tedy volí si toto; Koes pak, nejsa vládcem, nýbrž sprostým občanem, žádá, aby se stal vládcem Mytileny.

12. Když se obou vůle splnila, šli oba za tím, co si byli volili; Dareiovi pak přihodilo se, že uzřevšímu takovouto věc zlíbilo se Megabazovi nařiditi, aby podmanil Paiony a je z Evropy do Asie odvlekl:

Byl jakýsi Pigres a Mantyes, mužové Paionští, kteří, když byl Dareios do Asie se vrátil, chtějíce sami Paiony vládnouti, do Sard přišli vedouce s sebou sestru veliké a krásné postavy. Tito dávali po-

*) O Enetech viz pozn. 200. k 1. kn.

zor, až by Dareios před městem Lydů k soudu zasedl a pak učinili toto: Ustrojivše sestru svou, jakž mohli nejlépe, poslali ji pro vodu, nádobu na hlavě mající a koně za uzdu za sebou vedoucí a len předoucí. Když šla žena vedlé Dareia, povšiml si toho; nebo co žena ta činila, nebylo ani po perském obyčeji, ani po lydském ani vůbec po obyčeji nižádného národa asiatského. A když si toho povšiml, vyšle některé z kopinníků svých, káže jim pozor dávati, co žena s koněm počne. I šli tito za ní; žena pak, když k řece přišla, napojila koně a napojivši jej a naplnivši nádobu vodou, šla touž cestou nazpět vedlé Dareia, nesouc vodu na hlavě, a táhnouc za sebou koně za uzdu a otáčejíc vřeteno.

13. Dareios pak divě se tomu, co byl i od vyzvědačů uslyšel i sám viděl, kázal, aby mu ji přivedli na oči; a když byla přivedena, octli se tam i bratří, kteří nedaleko pozor dávali. Když pak se Dareios tázal, odkud by byla, pravili mladíci, že jsou Paioni a ona že jest jejich sestra. Onen pak se zase tázal, jacíže lidé jsou Paioni a kdeže obývají a za jakým účelem oni sami do Sard přišli. I pravili tito, že přišli, aby sami sebe jemu vzdali a že Paionie jest země u Strymonu ležící, Strymon pak že jest nedaleko Hellespontu, a že jsou potomci Teukrův z Troje. [6]) Vše to vypravovali tito, Dareios pak se tázal, zdali by všechny ženy tam tak pracovité byly. I odpověděli tito ochotně, že i tomu tak jest; vždyť to bylo právě pro to učiněno.

14. Tu napíše Dareios list Megabazovi, jejž byl v Thrakii za vůdce zůstavil, poroučeje mu, aby Paiony z vlasti jejich vyvlekl a k němu přivedl i muže i děti i ženy. I cválal hned jezdec k Hellespontu, nesa toto poselství a přepraviv se přes něj odevzdal list Megabazovi. Tento pak, když jej přečetl, vzal si průvodčí z Thrakie a táhl na Paionii.

15. Paioni pak dověděvše se, že Peršané na ně táhnou, shlukli se a vytáhli k moři, domnívajíce se, že Peršané o vpád se pokusí. Tak byli tedy Paioni hotovi vojsku Megabaza blížícímu-se cestu zamezovati; Peršané pak dověděvše se, že Paioni shromážděni jsou a vchodu s mořské strany střehou, obrátí se s průvodčími hořejší cestou a nepozorováni od Paionův udeří na města jejich, kteráž byla od mužů opuštěna; ježto tedy na prázdná města udeřili, snadně jich dobyli. Paioni pak, když se dověděli, že města jejich jsou obsazena, hned se rozptýlili a jeden každý odebral se do své otčiny; i vzdali se sami Peršanům. Tak tedy z Paionů Siriopaioni a Paioplové a všichni, kteříž až k prasickému jezeru obývali, ze sídel svých vyvlečeni a do Asie odvedeni byli.

16. Ti však, kteří okolo hory pangaiské a u jezera prasického samého obývali, nebyli od Megabaza podrobeni. Pokusilť se ovšem, aby i ty podmanil, kteří na tom jezeře takto obývají:

U prostřed jezera stojí lešení, na vysokých tyčích upevněná, k nimž ze suché země těsný vchod jest po jediném mostě. Tyče tyto, které pod lešeními stojí, postavili za starodávna všichni občané dohromady, od té doby pak postavují pořád nové zachovávajíce tento obyčej: Přinášejí je z hory, jejíž jméno Orbelos jest, a kdykoli kdo ženu nějakou pojme, podstavuje tři koly; pojímá však jeden každý mnoho žen. Bydlí pak tímto způsobem: každý má na tom lešení chýši, v níž žije, a padací dvéře, vedoucí lešením dolů do jezera. Děti malé uvazují provazem za nohu, bojíce se, aby se neskulily dolů. Koním a soumarům dávají za píci ryby. Těchto jest tam takové množství, že, když někdo dvéře zdvihne a po provaze prázdnou vrši do jezera spustí, za nedlouhou chvíli ji plnou ryb vytáhne. Ryb těch jsou dva druhy, jež nazývají papraky a tilony.

Amyntas, král makedonský, podrobí se Peršanům; odvážlivý čin Alexandra, jeho syna (18.—21.). Makedonští králové jsou rodem Řekové (22.).

17. Podmanění Paioni tedy vedeni byli do Asie. Megabazos pak, když Paiony podmanil, vyšle do Makedonie jakož posly sedm mužů perských, kteří po něm nejváženější byli u vojště. Vysláni však byli tito k Amyntovi, aby země a vody pro krále Dareia žádali. Jest pak od prasického jezera velmi krátká cesta do Makedonie; nebo nejblíže sousedí s jezerem stříbrné báně, z nichž později Alexandrovi každého dne talent stříbra přicházel, za těmito báněmi pak když horu Dysoron zvanou překročíš, jsi už v Makedonii.

18. Když tito Peršané k Amyntovi vyslaní tam přišli, žádali předstoupivše před Amynta pro krále Dareia země a vody. Onen pak jim to dal a pozval je k hostině a upraviv velikolepé hody laskavě je častoval. Když pak byli po obědě, pravili Peršané popíjejíce toto: „Hostiteli makedonský! nám Peršanům jest v obyčeji, že když velikou hostinu ustrojíme, tehdáž i ženiny i manželské ženy přivádíme, aby za stolem seděly. Pročež ty, an jsi nás ochotně přijal a nádherně nás častuješ a králi Dareiovi vody a země podáváš, následuj našeho obyčeje.“ I pravil na to Amyntes: Ó Peršané! nám není toto v obyčeji, nýbrž aby muži od žen odděleni byli. Poněvadž však vy, jsouce páni, toho žádáte, dostane se vám i toho.“ Pověděv to poslal Amyntes pro ženy. Když pak tyto zavolány byvše přišly, zasedly všechny vedlé sebe naproti Peršanům. Tu Peršané uzřevše ženy lepé postavy pravili Amyntovi řkouce, že to co učiněno jest, není moudré; lépe zajisté že by bylo, kdyby ženy vůbec nebyly přišly, než že přišedše neusadily se vedlé nich, nýbrž naproti nim sedí, bolest očím působíce. I kázal Amyntes nucen jsa, aby si vedlé nich

sedly. Když pak ženy poslechly, dotýkali se Peršané hned ňader jejich, ježto byli více vína vypili, a leckdos z nich chtěl i líbati.

19. Amyntes vida to, jakkoliv těžce to nesl, předce se zdržoval, ježto se Peršanů náramně bál; Alexandros však, Amyntův syn, jenž přítomen byl a to viděl, jsa mlád a nezakusiv ještě svízelů, nemohl se déle zdržeti, pročež těžce to nesa pravil k Amyntovi toto: „Ty otče, hov stáří svému, a odejda odpočiň si, aniž setrvávej u pitky; já pak meškaje zde všeho, čeho bude třeba, poskytnu hostem.“ Na to dí Amyntes znamenav, že Alexandros k nějaké různici se má: „O synu! však já ze slov tvých, an jsi hněvem rozpálen, znamenám, že chceš odstraniv mne různici začíti; já tedy tebe žádám, abys žádné hádky nezačal s těmito muži, abys nás nezničil, nýbrž měj strpení vida to co se děje; strany mého odchodu však uposlechnu tebe.“

20. Když Amyntes požádav takto syna odešel dí Alexandros k Peršanům: „Ženy tyto, ó hosté, budou vám docela po vůli, ať je všechny aneb ať kolikožkoli z nich míti chcete. O tom rozhodnete vy sami. Teď však (nebo už beztoho doba spaní přichází a vidím, že jste hodně napiti) těmto ženám, libo-li vám, dejte se vykoupati, a až se vykoupají, vezměte si je zase.“ Když to řekl a Peršané tomu přisvědčili, poslal ženy, jakmile ven vyšly, do ženských komnat, sám pak přistrojil Alexandros rovný počet hladkotvářných mužů oděvem ženským a podav jim dýky vedl je do vnitř a přiváděje je pravil Peršanům toto: „Ó Peršané! Vidno jest, že jste dokonalou hostinou častováni; nebo všeho, cokoliv jsme měli, a cokoliv bylo lze vynajíti a vám poskytnouti, dostalo se vám, a což největší ze všeho jest, i matek a sester svých nad to poskytujeme vám, abyste docela seznali, že vás vším, čeho hodni jste, uctíváme a k tomu,

abyste králi, jenž vás vyslal, zvěstovali, že muž hellenský, náměstník [7]) Makedonův, vás častoval i stolem i lůžkem.“ Tak pravil Alexandros a posadil k jednomu každému perskému muži muže makedonského, za ženu vydávaného. Tito pak, když se jich Peršané dotknouti chtěli, usmrtili je.

21. Takovou smrtí tedy tito sešli, i sami i družina jejich; bylit zajisté provázeni i vozy i služebníky i všelikým náčiním; vše to zmizelo zároveň s nimi se všemi. Potom však za nedlouhou dobu bylo veliké shánění-se Peršanův po těchto mužích; než Alexandros chytře je zastavil dada mnoho pokladů a sestru svou, jíž bylo jmeno Gygaie; dalt to Alexandros Bubarovi, muži perskému, náčelníku těch, kteříž zahynulé hledali, a tak hledání zastavil. Těchto Peršanů smrt tedy takto se ututlala a smlčela.

22. Že pak ti, kteříž od Perdikka pocházejí, Hellenové jsou, [8]) jakož také sami praví, to i já vím a v pozdějším vypravování *) dokáži, že jsou Hellenové; a nad to i Hellenové, kteříž v Olympii slavnostný závod pořádají, [9]) nalezli že tomu tak jest. Nebo když se Alexandros závoditi odhodlal a právě pro to do Olympie sešel, odbývali ho Hellenové, kteří k běhu o závod se měli, říkouce, že to není zápas barbarských zápasníkův nýbrž hellenských. Když však Alexandros dokázal, že jest Argejský, uznán jest za Hellena a když se k běhu v závodišti měl, vyšlo jeho jmeno zároveň s prvním. [10]) Tak se toto událo.

Dareios, obeslav Histiaia do Sard, odvedl ho do Sus (23. 24.); Artafernes jmenován náměstníkem Sard, Otanes vůdcem pomořského vojska (25.); výbojná tažení Otanova (26. 27.).

23. Megabazos veda Paiony s sebou přišel k Hellespontu a překročiv jej přišel do Sard. Ježto pak

*) Herodot míní kap. 137. knihy osmé: avšak důkazu zde nepodává.

Histiaios Miletský onen kraj, jehož k žádosti své od Dareia za odměnu zachování mostu dostal, už ohrazoval (místo to jest u řeky Strymonu a slove Myrkinos): pravil Megabazos, znamenav co Histiaios činí, jakmile s Paiony do Sard přišel, Dareiovi toto: „Ó králi! cos to učinil, dada muži hellenskému mocnému a chytrému město založiti v Thrakii, kdež nesmírná jest hojnost dříví k stavění lodí a mnoho dříví veslového a stříbrné báně; kolem pak obývá mnoho lidu řeckého, mnoho též barbarského, jenž dostav náčelníka ve dne v noci činiti bude, cokoliv mu onen bude kázati. Pročež překaz muži tomu co nyní činí, abys nebyl v domácí válku zapleten; překaz mu to však obeslav ho k sobě jemným způsobem; a když ho v rukou míti budeš, hleď, aby více mezi Řeky nepřišel.“

24. Tak pravě Megabazos snadně přemluvil Dareia, že dobře předvídá, co by se stalo. I vypravil na to Dareios posla do Myrkinu s tímto poselstvím: „Histiaie! král Dareios toto praví: Já přemýšleje shledávám, že mně a vládě mé není muže dobromyslnějšího nad tebe; a to ne ze slov, nýbrž ze skutků poznav vím. Pročež nyní, an veliké věci vykonati obmýšlím, přijď mi jistě, abych je tobě sdělil.“ Uvěřiv těmto slovům a za veliké si pokládaje, že se rádcem královým stane, přišel Histiaios do Sard. Když pak přišel, pravil mu Dareios toto: „Histiaie! Já jsem tě obeslal z této příčiny: Co jsem se od Skythů vrátil a tys mně z očí přišel, po ničem jiném jsem v krátce netoužil tak, jako po tom, abych tebe uzřel a s tebou v hovor přišel, seznav že všech pokladů nejdražší jest přítel rozumný a dobromyslný; a že ty oboje to strany mých záležitostí máš, toho mohu tobě ze zkušenosti dosvědčiti. Nyní tedy (nebo dobře jsi učinil, že jsi přišel) zanech Miletu a města v Thrakii nově založeného, a následuje mne do Sus měj vše, cokoliv já mám, jsa mým hodovníkem a rádcem.“

25. Když to Dareios řekl a Artafrena, [11]) bratra svého z téhož otce, náměstníkem Sard ustanovil, táhl do Sus veda s sebou Histiaia. Náčelníkem vojska pomořského učinil Otana, jehož otce Sisamna, byvšího z královských soudcův, král Kambyses, že za peníze nespravedlivý rozsudek vynesl, usmrtiti a celého odříti rozkázal; z odřené kůže dal pak řemenův nařezati a jimi stolec potáhnouti, na němž Sisamnes sedě soudíval. Potáhnuv pak stolec takto jmenoval Kambyses soudcem místo Sisamna, jejž byl usmrtil a odřel, syna Sisamnova, nařídiv mu, aby pamětliv byl, na jakém stolci sedě soudí.

26. Tento Otanes tedy, jenž na tomto stolci zasedal, stal se tehdáž nástupcem Megabazovým v náčelnictví a podmanil Byzantské a Kalchedonské, podmanil i Antandros v troické zemi, podmanil Lamponion, a dostav lodí od Lesbických podmanil Lemnos a Imbros, kteréž ostrovy oba tehdáž ještě Pelasgové drželi. (Lemničtí ovšem statečně bojovali a bránili se, až posléze podlehli; těm, kteříž z nich na živě zůstali, ustanovili Peršané za náměstníka Lykareta, bratra Maiandria, jenž byl Samem vládl. Tento Lykaretos zemřel vládna v Lemnu.)

27. Příčina toho byla tato: Zotročoval a podroboval všechny, jedny vině, že se tažení na Skythy stranili, druhé pak, že vojsku Dareiovu, ze Skythie se vracejícímu, škodili. [12])

Ukončení rozbrojů v Miletu a zavedení pořádku.

28. To tedy tento jsa náčelníkem vykonal; potom byla nedlouho přestávka svízelů, a zase počaly z Naxu a Miletu Ionům přicházeti svízele.

Ostrov Naxos předčil tehdáž nad všechny ostrovy; Milet pak byl za též doby v největším svém květu a byl okrasou Ionie; před tím však po dva

lidské věky rozbrojem nedužil, až je Paričtí smířili; nebo tyto byli si Miletští ze všech Řeků za smírce zvolili.

29. Usmířili však je Paričtí takto: Když mužové jejich nejlepší do Miletu přišli, pravili, vidouce domácnost jejich hrozně zhubenu, že chtějí celou zemi jejich projíti. Činíce pak to a chodíce po celém Miletsku, kdykoli v pusté zemi pole dobře vzdělané viděli, zaznamenali si jmeno pána toho pole. Prošedše pak celou zemi a málo takových našedše, jakmile do města se vrátili, učinili shromáždění a usoudili, aby ti v městě obývali, jichž pole dobře vzdělána našli (pravilić o těchto, že se zdá, že i obecných věcí tak budou dbáti, jako svých vlastních); ostatním pak Miletským, kteříž dříve v rozbroji byli, kázali, aby jich poslouchali.

Vyhnanci Naxičtí žádají Aristagora, vládce Miletu, za pomoc; Aristagores přemluvil Artafrena, aby se výprava proti Naxu podnikla; nešťastný výsledek výpravy.

30. Tak tedy Paričti Miletské smířili; tehdáž pak počaly z těchto měst takto svízele přicházeti Ionii.

Z Naxu uteklo několik boháčů *) před lidem a utekše přišli do Miletu. Správcem Miletu byl za té doby Aristagores, syn Molpagorův, zeť a příbuzný Histiaia, syna Lysagorova, jejž Dareios v Susech zdržoval. Nebo vládcem Miletu byl Histiaios, jenž tehdáž právě v Susech dlel, když ti Naxičtí přišli, dávní to přátelé Histiaiovi. Přišedše pak do Miletu žádali Naxičtí Aristagora, zdali by jim snad nějaké moci

*) *παχυς* znamená vlastně člověka vytylého, břicháče; že však vytylost často nesvědčí pouze o tom, že jde někomu jídlo k duhu, nýbrž i o tom, že ji a pije, co hrdlo ráčí, tudy převzdívali Řekové boháčům *břicháčů*; naproti tomu užívali někdy výrazu *λεπτός* (t. j. hubený) o sprostých lidech, o chuďasích.

poskytl, aby mohli do vlasti se vrátiti. Tento pak uváživ, že mu, jestliže jeho pomocí v otčinu se vrátí, Naxem bude vládnouti, vzal si za záminku přátelství Histiaiovo s nimi a pronesl k nim tato slova: „Sám nejsem ovšem s to, abych vám takové moci poskytl, jíž bych vás proti vůli občanů naxických město držících zpět uvedl; nebo proslýchá se, že mají Naxičtí osm tisíc pavezníkův a množství dlouhých lodí. *) Než přičiním se předce, vynakládaje všelikou horlivost. Myslímť takto. Artafrenes jest můj přítel a krále Dareia bratr a vládne všemi pomořskými národy v Asii a má valné vojsko a valné loďstvo. Tento muž tedy, doufám, že učiní, zač ho požádáme.“ Uslyševše to dali Naxičtí Aristagorovi vůli, aby jednal jakž by mohl nejlépe; i vyzývali ho, aby sliboval dary a že útraty na vojsko oni sami zapraví; měliť mnoho naděje, že, až se v Naxu objeví, Naxičtí vše budou činiti, cokoliv oni nařídí, a taktéž i druzí ostrované; nebo z těchto ostrovů, totiž Kyklad, nebyl ani jeden ještě Dareiovi poddán.

31. Když pak Aristagores do Sard přišel, pravil Artafrenovi, že Naxos jest ostrov velikosti sice skrovné, jinak však krásný a výnosný a Ionie blízký, a že na něm jest mnoho pokladů a otroků. „Nuže tedy ty táhni na tuto krajinu, uváděje do ní nazpět utečence. A učiníš-li tak, přichystány jsou jednak u mne veliké poklady pro tebe mimo výlohy na vojsko (nebo tyto spravedlivo jest, abychom my, jsouce návodčí, zapravovali), jednak získáš králi ostrovy, totiž Naxos a ty, kteréž na něm závisí, Paros a Andros a jiné, kteréž Kyklady slovou. Odtud pak můžeš se vypraviti a snadně na Euboiu udeřiti, ostrov to veliký a bohatý, ne menší Kypru a velmi snadný k dobytí. Vystačuje pak sto lodí k pokoření všech těchto

*) t. j. válečných lodí.

ostrovů.“ Onen pak odvece mu takto: „Ty se jevíš býti domu královskému rádcem dobrých věcí a vše co připomínáš, jest dobré mimo počet lodí. Místo jednoho sta lodí budou ti začátkem jara dvě stě po ruce. Než musí toto i král sám schváliti.“

32. Když to Aristagores uslyšel, odešel pln radosti do Miletu; Artafrenes pak, když byl do Sus poslal a návrh Aristagorův Dareiovi sdělil a i tento jej schválil, chystal dvě stě trojveslí a náramně veliké vojsko Peršanův a spojencův, a vůdcem jich jmenoval Megabata, muže perského z rodu Achaimenovců, příbuzného svého a Dareiova, s jehož dcerou v pozdější době Pausanies Lakedaimonský, syn Kleombrotův, ač pravdivá-li tato pověst jest, se zasnoubil, ježto se mu zachtělo vládcem Řecka se státi. [13]) Jmenovav tedy Megabata vůdcem poslal Artafrenes vojsko k Aristagorovi.

33. Megabates pak vzav k sobě z Miletu Aristagora a vojsko ionské a naxické předstíral, že popluje k Hellespontu; když však u Chiu se octl, přistal s koráby ke Kaukasům, aby odtud severním větrem k Naxu se přeplavil. Ježto však souzeno nebylo, aby Naxičtí touto výpravou zahynuli, přihodilo se toto. Když Megabates stráže lodní obcházel, nebylo právě na jedné myndské lodi žádného strážníka. I rozkázal rozhorliv se hněvem kopinníkům svým, aby náčelníka této lodi, jemuž bylo jmeno Skylax, vynašli, jej svázali a lodní děrou do pola tak prostrčili, aby hlava venku byla, tělo pak uvnitř. Když však byl Skylax svázán, zvěstuje kdosi Aristagorovi, že Megabates jeho přítele myndského svázal a jej hanobí. I šel tento k Peršanu a orodoval zaň; když však ničeho, oč žádal, nevymohl, šel sám a osvobodil jej. Dověděv se o tom horšil se Megabates náramně a potrhoval se na Aristagora. Tento však pravil: „Co tobě do těchto věcí jest? nevyslal tě Artafrenes, abys mne poslouchal a plul, kamkoliv já rozkáži? co se

do všeho pleteš?“ Tak pravil Aristagores; onen však rozhněván jsa tím, když noc nastala, vyslal do Naxu po loďce lidi, aby Naxickým vše, co se na ně strojí, oznámili.

34. Naxičtí netušili ovšem zhola, že by tato výprava na ně udeřila; když však se o tom dověděli, snesli hned všechno zboží své z venkova do tvrze a činili přípravy pro obležení a nanesli si honem potravy a nápoje. A tak byli tito připraveni na válku jim nastávající; Peršané pak, když koráby z Chiu do Naxu přepravili, našli je už zataraseny a obléhali je čtyry měsíce. Když pak Peršanům peníze, jež byli s sebou přinesli, došly a Aristagores sám už mnoho byl vynaložil a obležení ještě více peněz požadovalo, tu vystavěli utečencům Naxických hrad a vrátili se na pevninu špatně pochodivše.

Aristagores obmýšlí od Peršanův odpadnouti; poselství Histiaiovo (35.); Ar. radí se s přívrženci svými (36.); odstranění vládců v městech ionických; Ar. jde do Sparty, aby za pomoc žádal (37. 38.).

35. Aristagores pak nemohl Artafrenovi slibu svého splniti, a zároveň byl v tísni, ježto se náhrady útrat válečných na něm žádalo; též ho lekalo, že vojsku nešťastně se bylo vedlo a že s Megabatem se rozdvojil; i obával se, že vláda Miletu se mu odejme. Toho všeho se strachuje obmýšlel odpadnutí; nebo zároveň s tím sběhlo se také, že přišel člověk mající hlavu body znamenánu ze Sus od Histiaia, aby Aristagora pobídl k odpadnutí od krále. Nebo Histiaios chtěje Aristagora pobídnouti k odpadnutí, nijak jinak nemohl mu bezpečně pokynutí dáti, ježto se cest stříhlo; i ostříhal nejvěrnějšímu svých otroků hlavu a vbodal v ni znamení a čekal, až by mu opět vlasů narostlo. Jakmile pak mu vlasy opět narostly, poslal jej do Miletu nepřikázav mu nic jiného, než aby při-

šed do Miletu Aristagorovi kázal, aby mu vlasy ostříhal a na hlavu se mu podíval. Body ty však, jakž ode mne už svrchu řečeno, znamenaly odpadnutí. To učinil Histiaios pokládaje zadržování své v Susech za velikou nehodu; i doufal silně, že, stane-li se odpadnutí, bude k moři propuštěn; kdyby však Milet se nevzbouřil, domníval se, že se už nikdy více do něho nevrátí.

36. Histiaios tedy toto obmýšleje vypravil posla, Aristagorovi pak sešlo a sběhlo se vše toto v tétéž době. I radil se s přivrženci svými, objeviv jim svůj úmysl i poselství Histiaiovo. Tu pronášeli všichni totéž mínění, radíce k odpadnutí; toliko Hekataios bájepisec [14]) nejprvé zrazoval od vyzdvižení války proti králi Peršanův, vypočítávaje všechny národy, jimiž Dareios vládl i jeho moc; potom, když jich nepřemluvil, radil zase, aby hleděli, jak by se stali pány moře. I pravil řka, jinak že nikterak nevidí možnosti toho (ježto ví, že moc Miletských jest slabá); kdyby však poklady z chrámu v Branchidech, jež byl Kroisos Lyďan věnoval, se pobraly, měl velikou naději, že opanují moře; i doložil, takto že jim bude lze pokladů užíti a nepřátelé že nebudou moci jich vydrancovati. Poklady tyto byly veliké, jakž ode mne vyloženo v první knize *). Tento návrh ovšem nesvítězil, vidělo se však předce odpadnouti a uzavřeno, aby jeden z nich do Myuntu plul k vojsku od Naxu se vrátivšímu, kteréž zde leželo, a aby se pokusil o zajetí náčelníků meškajících na lodích.

37. I byl za tímto účelem vyslán Ietragores a zajal lstí Oliata, syna Ibanoliova, Mylasejského a Histiaia, syna Tymnova, Termerského a Koa, syna Erxandrova, jemuž byl Dareios Mytilenu daroval, a Aristagora, syna Herakleidova, Kymského a mnohé jiné;

---

*) Viz I, 92.

po tom odpadl už Aristagores zjevně a strojil vše, co mohl, proti Dareiovi. I prohlásil nejdříve, upustiv od samovlády, rovnoprávnost *) v Miletu, aby Miletští ochotně s ním odpadli, po tom totéž i v ostatní Ionii činil; některé z vládců vypuzoval, náčelníky pak těch lodí, kteréž byly proti Naxu s ním pluly, — tyto, chtěje obcím se zavděčiti, jim vydal, jiného jinému městu odevzdávaje, odkudž právě jeden každý pocházel.

38. Koa' Mytilenští, jakmile ho dostali, vyvedli a ukamenovali, Kymští pak svého propustili; a taktéž i jiní nejmnožší je propouštěli.

Tak byli tedy vládcové z všech měst odstraněni; Aristagores pak, když je odstranil, kázal, aby v jednom každém městě občané vévodu si zvolili, potom sám vypravil se jako vyslanec s trojveslím do Lakedaimonu; potřebí zajisté bylo nějakých mocných spojenců si vyhledati.

Episoda o králi Anaxandridovi a jeho synech (39—41.); o osudech Doriea (42—48).

39. V Spartě nekraloval už Anaxandrides, syn Leontův, nýbrž byl mrtev; měl pak království Kleomenes, syn Anaxandridův, nedosáhnuv jeho statečností, nýbrž rodem. Anaxandrides měl za ženu dceru sestry své; a ta byla podlé srdce jeho, neměl z ní však žádných dětí. Za tou příčinou zavolali ho eforі a pravili: „Jestliže ty o sebe se nestaráš, nám zajisté nelze dopustiti, aby rod Eurysthenův vymřel. Pročež ženu, kterouž máš, vyvrz, anaž ti nerodí dětí, a pojmi jinou; a když tak učiníš, budeš Spartanům k libosti.“ Onen však odpověděl řka, že ani jednoho ani druhého neučiní a že oni neslavně mu radí domlouvajíce

*) Rovnoprávnost občanův, t. j. svobodné zřízení republikánské.

mu, aby ženu, kterouž má, ač mu ničeho nezavinila, pustil a jinou si vzal; a že jich neposlechne.

40. Na to efoři a kmeti poradivše se přednesli Anaxandridovi toto: „Poněvadž tedy vidíme, že k ženě, kterouž máš, lneš, nuže učiň takto a neprotiv se tomu, aby Spartané na něčem jiném proti tobě se neusnesli: Nežádámeť na tobě propuštění ženy, kterou máš, nýbrž poskytujž jí všeho toho, čeho jí teď poskytuješ; avšak jinou ještě ženu mimo ni si vezmi, kteráž by ti děti porodila.“ Když tak asi mluvili, svolil Anaxandrides a maje od té doby dvě ženy měl dvojí domácnost, což nikterak nebylo po spartansku.

41. Když pak nedlouhá doba prošla, porodila žena, kterouž si později vzal, tohoto Kleomena. Když však tato kralevice Spartanům na svět vyvedla, stalo se i dřívější ženě, kteráž před tím neplodná byla, že počala. A když opravdu s útěžkem byla, obtěžovali ji příbuzní druhé ženy dověděvše se o tom, řkouce, že jen tak chvástá chtíc nějaké dítě podložiti. A poněvadž tito mnoho hluku o tom dělali, zasedli efoři nedůvěřujíce, když přišel čas, kolem ženy k porodu pracující a stříhli jí. Ona pak porodila Doriea a hned na to počala Leonida, a po něm hned Kleombrota; někteří i praví, že Kleombrotos a Leonides byli dvojčata. Ona pak, kteráž Kleomena porodila a druhá žena krále byla, dcera Prinetada, syna Demarmenova, neporodila už podruhé.

42. Kleomenes byl, jak se povídá, nerozumný a velice ztřeštěný, Dorieus pak byl ze všech druhů svých daleko první a domníval se docela, že stateční jemu se dostane vlády. Tak tedy se domýšlel; když však Anaxandrides zemřel a Lakedaimonští zachovávajíce obyčej svůj Kleomena jakožto nejstaršího králem ustanovili, žádal Dorieus těžce to nesa a nechtě, aby jím Kleomenes vládl, od Spartanův lidu a vy-

stěhoval se, ani věštírny delfické se nezeptav, [15]) kterou zemi by měl osaditi, ani žádného z obvyklých obřadů nevykonav. A ježto to těžce nesl, plul směrem k Libyi; za průvodčí mu byli muži z Thery. Když pak do Libye přišel, usadil se v nejkrásnějším kraji Libyanů podlé řeky Kinypu. Odtud třetího roku od Libyckých a od Karchedonských vypuzen byv přišel opět do Peloponnesu.

43. Tu jemu Antichares, muž eleonský, z vešteb Laiových radu dal, aby Herakleu v Sikelii osadil, řka, že celá krajina okolo hory Eryku Heraklovcův jest, an jí Herakles dobyl. I šel onen uslyšev to do Delf, aby se věštírny zeptal, zdali krajiny, do níž se chystá, dobude. Pythia pak věštila, že dobude. I vzal Dorieus loďstvo, jež byl i do Libye vedl, a plavil se k Italii.

44. Sybariti vypravují, že toho času oni s králem svým Telyem k tažení proti Krotonu se chystali, a tu že Krotonští, bojíce se náramně, Doriea žádali, aby jim pomohl a že dosáhli, čeho žádali; Dorieus že s nimi proti Sybari [16]) táhl a jí s nimi dobyl. To tedy praví Sybariti, že Dorieus a jeho druzi učinili. Krotonští však tvrdí, že žádný cizinec války proti Sybaritům se nesúčastnil, leč Kallies věštec elejský z pokolení Iamovců, a ten tímto způsobem: Utekl prý od Telya, vládce Sybaritů, a přišel k nim, ježto, když proti Krotonu obětoval, obét se dobře nedařila. To tedy vypravují zase tito.

45. Důkazy pak toho podávají obě strany tyto. Sybariti dokládají se posvátného okršlku a chrámu jsoucího u suchého Krathiu, jejž, jak povídají, Dorieus dobyv města s Krotonskými Atheně, příjmením Krathické, založil: za největší pak důkaz smrt Doriea samého pokládají, říkouce, že uchyluje se od toho, co mu bylo věštěno, zahynul; nebo kdyby se nebyl v ničem uchýlil a byl jen to činil, k čemu vy-

pak sousedí Kappadokové, jež my Syriy jmenujeme. S těmi hraničí Kilikové, kteří se k tomuto moři táhnou, v němž tenhle ostrov Kypros leží; tito odvádějí králi ročních daní pět set talentů. S těmito Kiliky sousedí tuto Armenští, kteří též mnoho dobytka mají, s Armenskými pak Matienští, kteří tuto zemi drží. S těmi sousedí zdehle země kissická, v níž tady u řeky Choaspu toto město Susa leží, kdež veliký král věk svůj tráví a své pokladnice má. Když toho města dobudete, pak už směle lze vám s Zeusem zápasiti bohatstvím. [19]) O krajinu nevelikou aniž tak úrodnou a o skrovné pomezí za nutno máte boje podstupovati proti Messenským, kteříž vám jsou rovnomocni, a Arkadům a Argejským, jimž není zhola žádného zlata ani stříbra, kterýchž věcí žádostivost člověka ponouká, aby bojoval a zemřel: a když Asií veškerou vám snadně lze vládnouti, volili byste si něco jiného?“ To pravil Aristagores, Kleomenes pak odpověděl těmito slovy: „Ó hoste miletský! odkládám odpověď na třetí den.“

50. Tehdáž tedy přišli až potud; když pak den k odpovědi ustanovený nastal a oba na místě umluveném se sešli, tázal se Kleomenes Aristagora, kolikadenní by byla cesta od moře Ionů ku králi. Tu Aristagores, jenž v ostatních věcech chytrý byl a dobře ho omamoval, v tomto pochybil; nebo an neměl pravdy říci, chtěl-li Spartany do Asie vyvesti, řekl předce, že jest cesta vzhůru tří měsíců. Onen pak překaziv mu další řeč, kterouž Aristagores o cestě pronesti hodlal, pravil: „Ó hoste miletský; vzdal se ze Sparty před západem slunce; neboť nečiníš návrhu Lakedaimonským ku přijetí způsobného, chtěje je od moře tři měsíce daleko vésti.“ [20])

51. Kleomenes, jakmile to byl řekl, odešel domů; Aristagores pak vzav ratolest prosebnou [21]) šel do domu Kleomenova a přišed tam jako prosebník žádal Kleo-

mena, aby ho vyslechl odstraniv dítě své; stálať u Kleomena dcera jeho, jíž bylo jmeno Gorgo; ta byla jediným dítětem jeho a byla osmi- neb devítiletá. Kleomenes však mu kázal, aby řekl, co by chtěl a pro dítě se neostýchal mluviti. Tu pak sliboval mu Aristagores z počátku deset talentů, jestliže mu vyplní, čeho žádal. Když však Kleomenes jemu odepřel, postupoval Aristagores podávaje více a více peněz, až, když už byl 50 talentů slíbil, dítě zvolalo: „Otče, poruší tě cizinec, jestliže nevstaneš a neodejdeš.“ I šel Kleomenes, zaradovav se z rady dítěte, do jiné komnaty, a Aristagores se docela ze Sparty vzdálil, aniž by mu bylo lze bývalo o cestě ke králi více vyložiti.

52. Má pak se cesta ta takto: [22]) Všude jsou královské noclehárny a nejkrásnější hospody, a celá cesta vede obývanou a bezpečnou krajinou. Skrz Lydii a Frygii táhne se dvacet nocleháren; cesta ta jest 94 ½ parasangu dlouhá. Hned za Frygií jest řeka Halys, u níž jsou brány, jimiž projíti se musí, aby se přes řeku překročilo; jest zde také veliká strážnice. Když pak do Kappadokie přijdeš a touto zemí až k horám Kilikův cestuješ, jest 28 nocleháren a 104 parasangy. Na pomezí těchto musíš dvojí branou projíti a dvě strážnice minouti; a když tyto přejdeš a Kilikií cestuješ, jsou tři noclehárny a 15 ½ parasangu. Pomezí Kilikie jest řeka plavná, jmenem Eufretes (Eufrates). V Armenii pak jest patnáct nocleháren, 56 ½ parasangu, a i zde jest strážnice. Touto zemi tekou čtyry plavné řeky, které ovšem překročiti se musí, předně Tigris, pak druhá a třetí řeka, které totéž jméno mají, ač nejsou jedna řeka aniž z jedné krajiny tekou; nebo první z dotčených řek teče z Armenie, druhá pak z Matieny. Čtvrtá řeka má jmeno Gyndes; tuto byl druhdy Kyros na 360 struh rozdělil. Z této Armenie když do Matieny vstou-

píš, jsou čtyry noclehárny; když pak odtud do Kissie přijdeš, jest 11 nocleháren a 42 ½ parasangu až k řece Choaspu, kteráž též plavná jest a u níž město Susa založeno. Všech nocleháren v celosti jest 111. Tolik nocleháren jest tedy, když se ze Sard do Sus vzhůru jde.

53. Jestli tato cesta královská po parasangách dobře vyměřena a má-li parasang 30 honů, jakož v skutku má, jest ze Sard do královského hradu Memnonia [23]) slovoucímu 13500 honů, poněvadž jest 450 parasangů. Ujde-li se tedy každého dne 150 honů, potřebí jest právě 90 dní.

54. Tak tedy od Aristagora Miletského, když Kleomenovi Lakedaimonskému řekl, že cesta ku králi tří měsíců jest, pravdivě bylo řečeno. Než žádá-li kdo ještě důkladnější zprávy, já mu i tu podám. Nutno zajisté cestu z Efesu do Sard k této připočísti. I pravím tedy, že všech honů dohromady od moře řeckého až k Susům (nebo tak se nazývá memnonské město) jest 14040; nebo z Efesu do Sard jest 540 honů. A tak ta tříměsíčná cesta o tři dni se prodlužuje.

Episoda z dějin athenských (55—96).

a) Smrt Hipparcha; původ Gefyrských; písmo přineseno do Řecka z Foinikie (55—61).

55. Vypovězen jsa ze Sparty šel Aristagores do Athen, kteréž se vládcův takto zhostily:

Když Hipparcha, syna Peisistratova a bratra vládnoucího Hippia, [24]) jemuž se zdál sen živý a pravdivý, Aristogeiton a Harmodios, kteříž rodem z předkův Gefyrských pocházeli, byli usmrtili, byli Athenští potom neméně, nýbrž ještě více, než před tím, pod vládou.

56. Sen Hipparchův však byl tento: V noci před

hodem Panathenaií [25]) zdálo se Hipparchovi, že muž veliký a krásný přistoupiv k němu tato záhadná slova pronesl:

„Snes lve [26]) snášelivou myslí věc nesnesitelnou; kdožkoli se prohřeší, s trestem se minouti nemůže.“

Toto předložil, jakmile den nastal, veřejně snověštcům; potom zažehnav [27]) sen vedl průvod, při němž skonal.

57. Gefyrští, z nichž byli vrazi Hipparcha, pocházejí, jakož oni sami praví, původně z Eretrie, ale, jakž já pátraje nalezám, jsou Foiničané a sice z těch Foiničanů, kteříž s Kadmem do země nyní Boiotie zvané přišli a v tanagrické části této země obývali. Odtud byli dříve Kadmejští od Argivských, pak zase tito Gefyrští od Boiotů [28]) vypuzeni i odebrali se do Athen. Athenští pak přijali je s výminkami do své obce, uloživše jim, aby se zdržovali mnohých věcí, jichž nehodlám jmenovati.

58. Ti Foiničané, kteří s Kadmem přišli a z nichž i Gefyrští byli, přinesli, když se v této zemi usadili, mnohé vědomosti mezi Helleny, zvláště pak písmena, jichž Řekové, jak se mně zdá, [29]) dříve neměli, a sice ta písmena, jichž Foiničané vesměs užívají; později však během času změnili zároveň s řečí i podobu písmen. Kolem nich bydleli v největší části sousedních krajin Ionové, kteříž naučivše se od Foiničanů písmenům a málo je změnivše jich užívali a užívajíce říkali, jakž i spravedlnost žádala, že se *Foinikeia* nazývají, poněvadž je *Foinikové* do Řecka přinesli. Také nazývají Ionové knihy od starodávna kůže, poněvadž druhdy, když ještě kněh (byblových) [30]) neměli, koží kozích a ovčích užívali; a ještě za naší doby píší mnozí z barbarů na takových kožích.

59. Viděl jsem i sám také kadmejská písmena ve svatyni Apollona Ismenského v Thebách boiotských, vyryta na třech třínožkách, kteráž se věčším dílem

ionským podobají. Jedna z těch třínožek má nápis: „Amfitryon daroval mne přicházeje od Teleboiských.“ [31])

Tento nápis mohl by z věku Laia, syna Labdaka, syna Polydora, syna Kadmova býti.

60. Druhá třínožka hlásá veršem šestiměrným:

„Skaios pěstibitec dalekostřelnému podal mne
Apollónu [32]) dobyv vítězství, ozdobu krásnou.“

Skaios byl by syn Hippokoontův, ač je-li dárcem tento muž a ne nějaký jiný s Hippokoontovým synem stejnojmenný; on žil za Oidipoda, syna Laiova.

61. Třetí pak třínožka hlásá takéž veršem šestiměrným:

„Laodamas samovládce podal tobě Apollónu
dobrostřelnému, třínožku tu, ozdobu krásnou.“

Za vlády tohoto Laodamanta, syna Eteoklova, vypuzeni jsou Kadmejští od Argivských a odebrali se k Encheleům, [33]) Gefyrští pak zůstali tam a ustoupili později před Boioty do Athen; a v Athenách jsou od nich svatyně založeny, jichž ostatní Athenští účastni nejsou, a mezi těmi zvláštními svatyněmi jest i svatyně achajské Demetry a orgie.

b) Vypuzení Peisistratovců z Athen (62—65).

62. Sen Hipparchův tedy a původ Gefyrských, z nichž vrazi Hipparchovi byli, vyložen už ode mne; musím však ještě nad to vrátiti se k vypravování, kteréž jsem z počátku vyložiti hodlal, totiž jak Athenští vládců byli zproštěni. Když Hippies vládl a na Athenské pro smrt Hipparchovu rozhořčen byl, tehdy Alkmaionovci, kteří z Athen pocházeli a od Peisistratovců vypuzeni byli, když se jim zároveň s ostatními vyhnanci athenskými vší mocí usilujícím návrat dařiti nechtěl, nýbrž pokoušejíce se o návrat a o osvobození Athen a opevnivše Leipsydrion nad Paionií velice k úrazu přišli — Alkmaionovci tedy vše proti

Peisistratovcům strojíce přejali od Amfiktyonů stavbu chrámu delfického, jenž nyní stojí, tehdáž však ještě nestál. Ježto pak jmění dosti měli a z rodu ode dávna slavného byli, zbudovali chrám vůbec krásněji, než bylo nákresem určeno, zvláště pak průčelí chrámu z parického kamene vystavěli, ač bylo smluveno, že jej mají z vápence vystavěti. [34])

63. Jakž tedy Athenští vypravují, porušovali tito mužové v Delfech prodlévajíce Pythii penězi, kdykoli někteří Spartiati ať za soukromým, ať za obecným účelem pro věštbu přišli, aby je k osvobození Athen pobádala. Lakedaimonští pak, když se jim ustavičně totéž kázalo, vyšlou Anchimolia, syna Asterova, muže mezi občany váženého, s vojskem, aby Peisistratovce z Athen vypudil, ač byli tito s nimi co nejvíce spřáteleni; pokládaliť rozkaz boha výše přízně lidské; vyšlou pak tyto po moři na lodích. Anchimolios, když k Faleru přistal, vypravil mužstvo své na břeh; Peisistratovci však, dověděvše se o tom dříve, žádali v Thessalii pomoci, ježto byli s Thessaly v spolek válečný vešli. Thessalové pak vyslali k žádosti jejich z obecného usnešení tisíc jezdců s králem svým Kineem mužem Koniajským. Těchto spojenců když Peisistratovci dostali, osnovali toto: Zpustivše rovinu *) Falerských a učinivše tento kraj pojezdným vyslali na tábor nepřátel jízdu; tato pak udeřivši na ně usmrtila i mnohé jiné z Lakedaimonských i také Anchimolia samého; ty pak, kteříž z nich na živě zůstali, vytiskli do lodí. Prvnímu vojsku Lakedaimonských tedy takto se vedlo; i jest zajisté Anchimoliův hrob v Attice v Alopekách, blízko Heraklova chrámu, v Kynosargesu stojícího. [35])

64. Na to Lakedaimonští věčší výpravu vypra-

*) T. j. vymýtivše stromoví v této rovině a zničivše osení, aby byla půda všude jezdcům příhodná.

vivše proti Athenám poslali, učinivše vůdcem vojska Kleomena, syna Anaxandridova; i nevyslali už více vojsko to po moři nýbrž po suché zemi. Když tito do kraje attického vtrhli, setkala se s nimi nejdříve jízda Thessalův, kteráž však za nedlouho se obrátila; i padlo z ní přes čtyřicet mužů; ostatní pak bez meškání přímo k Thessalii spěchali. Kleomenes pak přišed do města zároveň s těmi Athenskými, jižto svobodni býti chtěli, obléhal vládce *) v pelasgické tvrzi [36]) sevřené.

65. Avšak zajisté by nebyli Lakedaimonští Peisistratovce vyzdvihli; nebo jednak oni nehodlali delší obležení učiniti, jednak byli Peisistratovci pokrmy a nápoji dobře se zaopatřili; i byli by je několik dní obléhali a pak se vzdálili. Avšak stala se příhoda oněm neblahá, těmto pak nápomocná; nebo když děti Peisistratovců ze země vypravovány byly, přišly v zajetí. Jak se toto stalo, bylo jim už vše v zmatku; i uvolili se za vydání dětí v to, čeho Athenští žádali, že v pěti dnech z Attiky se vystěhují. Na to pak se do Sigeia u řeky Skamandru ležícího vystěhovali, byvše šest a třicet roků vládci Athenských, jsouce též **) rodem Pyličtí a Neleovci a pošedše z týchž předkův jako rod Kodrův a Melanthův, kterýž dříve přistěhovav se do Athen Athenským kraloval. Pro to také Hippokrates, ***) pamětliv jsa toho, dal synu svému jmeno *Peisistratos*, dávaje mu je po Peisistratovi, synu Nestorově.

Tak byli Athenští vládcův zproštěni: cokoliv pak pamětihodného, byvše osvobozeni, vykonali aneb utrpěli, než Ionie od Dareia odpadla a než Aristagores

---

*) t. j. členy vládnoucí rodiny. **) Rozuměj: *jakož i potomci Kodrovi,* o nichž se Her. v druhé řádce zmiňuje. ***) Srovn. I, 59.

Miletský přišed do Athen je za přispění žádal, to chci teď nejdříve pověděti.

c) Ustanovení Kleisthena mladšího v Athenách a Kleisthena staršího v Sikyonu (66—69).

66. Atheny, bywše i dříve veliké, tehdáž když vládců zproštěny byly, staly se věčšími. Byli pak v nich dva muži nejmocnější, Kleisthenes Alkmeonovec, o němž se povídá, že Pythii penězi porušil, a Isagores syn Tisandrův z rodu slavného, avšak předkův jeho nemohu pověděti; než sourodáci jeho obětují Zeusu Karskému. [37]) Tito mužové zápasili spolu o moc, a Kleisthenes, když podlehl, spolčil se s lidem sprostým. [38]) Potom Athenské, jižto byli na čtyry třídy (fyly) rozděleni, rozdělil na deset tříd, [39]) i odstranil pojmenování po synech Ionových, Geleontu, Aigikoru, Argadovi a Hopletovi a zavedl jmena po jiných heroech domácích, mimo Aianta; tohoto, jakož souseda a spojence, ač byl cizinec, k tomu počtu přidal.

67. V tom, jakž se mně zdá, nápodobil tento Kleisthenes děda svého mateřského Kleisthena, vládce Sikyonu.

Kleisthenes podniknuv válku s Argivskými jednak rhapsodům [40]) zakázal, v Sikyonu zápasiti, a sice za příčinou homerických básní hrdinských, ježto Argivští a Argos ustavičně v nich se opěvují: jednak, ježto na samém náměstí Sikyonských rekosvatyně Adresta, syna Talaova, byla a posud jest, tohoto, an Argivský byl, zachtělo se Kleisthenovi ze země odstraniti. I šel do Delf a tázal se věštírny, smí-li Adresta odstraniti. Pythie pak odvece mu řkouc, Adrestos že jest král Sikyonských, on však kamenovatel. [41]) Že tedy bůh mu toho nepovolil, vymýšlel si, vrátiv se, prostředek, jímž by Adrestos sám se odstranil. Když pak mínil, že prostředek vynašel, vzkázal do Theb boiotských poselství, že chce Melanippa, syna Astakova, v město

své přivesti; Thebští pak mu jej dali. A když byl Kleisthenes Melanippa do Theb přivedl, vykázal mu v prytaneiu samém svatyni a postavil jej tam na nejpevnějším místě. Přivedlť si však Kleisthenes Melanippa (nebo i to musím pověděti), jakož největšího nepřítele Adrestova, jenž mu byl i bratra Mekistea i zetě Tydea usmrtil. Když pak mu byl svatyni vykázal, odňal Adrestovi oběti a slavnosti a dal je Melanippovi. Dříve pak slavívali Sikyonští Adresta zajisté velikolepě; nebo země tato bývala Polybova, Adrestos pak byl syn dcery Polybovy, i odkázal Polybos, zemřev bez mužských potomků, vládu Adrestovi. [42]) I jinak slavívali Sikyonští Adresta, i také zejmena utrpení jeho tragickými chory světívali, [43]) neslavíce Dionysa, nýbrž Adresta. Kleisthenes však chory Dionysovi vrátil, ostatní poctu pak dal Melanippovi.

68. Tak tedy byl s Adrestem naložil; fylám Dorských pak, aby nebylo Sikyonským týchž fyl, jako Argivským, dal jiná jmena. [44]) Tu teprv nejvíce potupil Sikyonské; nebo dal jim jmena po praseti a oslu, přivěsiv k těmto slovům koncovku; toliko se svou fylou jinak naložil; nebo této dal jmeno po své vládě. Tito tedy sluli *Vladilidé*, druzí *Prasetinští*, jiní *Oslovičtí*, opět jiní *Sseletinští*. *) Tato jmena měli Sikyonští i za vlády Kleishena i po jeho smrti ještě 60 let; potom však, rozmyslivše se společně jinak, změnili je v jmena *Hylleové* a *Pamfylové* a *Dymanati*, čtvrté třídě pak dali po synu Adrestově, Aigialeovi, jmeno *Aigialeové*. [45])

69. To tedy byl sikyonský Kleisthenes učinil: athenský pak Kleisthenes, jenž byl vnukem tohoto si-

---

*) Řecká jmena těchto fyl jsou: *Archelaoi* (od *ἄρχω vládnu* a *λαοί lidé*), *Hyatai* (*ὗς prase*), *Oneatai* (*ὄνος osel*), *Choireatai* (*χοῖρος ssele*). — Koncovka, již přivěsil, jest *ᾶται*.

kyonského a po něm i jmeno své měl, pohrdnuv zase *) Iony, jakž se mně zdá, napodobil soujmenovce svého Kleisthena, aby Athenským nebylo týchž fyl jako Ionům. Nebo jakmile veškeren lid, jejž dříve byl od sebe odstrkoval, [46]) tehdáž k svému sstoupilstvu přidružil, přejmenoval fyly a učinil z menšího počtu věčší; ustanovil také místo čtyr fylarchů deset a do každé fyly vtělil po desíti dědinách. **) I byl tím, že s lidem se spolčil, mnohem mocnější svých odpůrců.

d) Kleomenes pokouší se o zavedení reakce v Athenách (70—73).

70. Isagores pak zase, když podlehl, strojil toto proti němu: vyzvalť Kleomena Lakedaimonského, jenž mu byl přítelem od obležení Peisistratovců; lpělo pak na Kleomenovi podezření, že chodí k ženě Isagorově. Kleomenes pak nejdříve poslal do Athen hlasatele a vypudil Kleisthena a s ním i mnohé jiné z Athenských, dokládaje, že míní *proklatce*. Toto poselství vzkázal z návodu Isagorova; nebo na Alkmeonovcích a jich přivržencích lpěla vina vraždy této, on sám pak neměl v ní podílu aniž jeho přátelé.

71. Tito proklatci Athenských dostali jmena svého takto. Byl mezi Athenskými Kylon, vítěz olympický. Tento z přepychu bažil po vládě a opatřiv si zástup druhů pokusil se o dobytí hradu; když se mu však nepodařilo, jeho se zmocniti, zasedl jako prosebník u sochy (Atheniny). Jej i druhy jeho pohnuli prytanové naukratií, [47]) kteříž tehdáž Atheny spravovali, aby se odtud vzdálili a soudu se podrobili, slíbivše jim, že usmrceni nebudou; avšak na Alkmeonovcích lpí vina, že je usmrtili. To se stalo před věkem Peisistratovým.

---

*) Rozuměj: jako děd jeho Sikyonskými pohrdl. **) Dědina (n. okres) = δῆμος.

72. Když Kleomenes poselstvím svým Kleisthena a proklatce vypuditi kázal, uprchl Kleisthenes samoten; potom však nicméně Kleomenes do Athen přibyl s nevelikým vojskem a přišed tam vyhnal 700 rodin athenských, kteréž mu byl Isagores naznačil. Učiniv to pokoušel se opět o to, aby radu [48]) zrušil, a hodlal správu třem stům přivrženců Isagorových svěřiti. Když pak rada tomu se protivila a povoliti nechtěla, obsadili Kleomenes a Isagores a přivrženci jeho hrad. Ostatní z Athenských však, jednosvorného jsouce smýšlení, obléhali je dva dni; třetího pak dne vytáhli všichni, kdožkoli byli z Lakedaimonských, ze země učinivše smlouvu. I naplnilo se Kleomenovi znamení; nebo když byl do hradu vystoupil hodlaje se jeho zmocniti, šel do stánku bohyně, aby se jí kořil: kněžkyně pak povstavši z křesla pravila dříve než práh překročil: „Ó cizinče lakedaimonský! vzdal se zpět aniž vkročuj do svatyně; neslušíť Dorským sem vkročiti.“ Onen pak odvece: „Ó ženo, však já nejsem Dorský, nýbrž Achajský.“ [49]) I nevšímal si tedy napomenutí toho a zmocnil se hradu a tak tehdáž zase s Lakedaimonskými vypuzen jest. Ostatní *) pak odsoudili Athenští k smrti, mezi nimi i Timesithea Delfského, jehožto činy pažemi a odvahou **) vykonané mnohé a převeliké bych mohl jmenovati. — Tak tito zajati byvše skonali.

73. Athenští pak po těchto událostech Kleisthena a těch 700 rodin, jež byly od Kleomena vyhnány, nazpět povolali a vypravili posla do Sard, spolek chtějíce učiniti s Peršany; věděli zajisté, že jim nastává válka s Lakedaimonskými a Kleomenem. Když pak poslové do Sard přišli a poselství své vyřídili, tázal

*) Mimo Isagora; nebo tento odešel s Kleomenem (viz kap. 74.) **) t. j. činy, jimiž i velikou sílu tělesnou i odvážlivou udatnost ducha osvědčil.

se jich Artafrenes, syn Hystaspův, náměstník Sard, jací lidé jsouce a kde na světě obývajíce Peršanův spojenci se státi žádají; a dověděv se toho od poslů odpověděl jim zhola takto: jestliže Athenští králi Dareiovi země a vody podávají, že s nimi spolek uzavře; pakli nepodávají, kázal poslům, aby se vzdálili. Tito pak o své ujmě, „že podávají“ pravili, chtíce spolek učiniti; když však do vlasti se vrátili, těžce z toho byli obviňováni.

e) Válečné tažení Peloponnesských, Boiotův a Chalkidských proti Athenským; porážka Boiotův a Chalkidských (74—78).

74. Kleomenes věda, že od Athenských velice byl pohaněn i slovy i skutky, sbíral z celého Peloponnesu vojsko neříkaje, k čemu je sbírá; chtělť lid Athenských potrestati a Isagora za vládce ustanoviti; nebo tento byl zároveň s ním z hradu se odebral. I vpadl Kleomenes s vojskem velikým do Eleusiny; zároveň Boiotové podlé úmluvy Oinou a Hysie, nejkrásnější obce Attiky, obsadili a Chalkidští s druhé strany vpád činíce plenili kraje attické. Athenští pak, ačkoliv s několika stran jsouce sevřeni, Boiotům a Chalkidským napotom hodlali zlým zpomenouti, zatím však Peloponneským, jsoucím v Eleusině, vstříc se postavili.

75. Když pak obě vojska polem se hodlala setkati, uvážili nejdříve Korinthští, že by nejednali spravedlivě, i rozmyslili se jinak a odtáhli; potom se taktéž rozmyslil i Demaretos, syn Aristona, jenž též králem Spartiatův byl a spolu s Kleomenem vojsko z Lakedaimonu vyvedl a za dřívější doby nikdy s ním nebýval rozdvojen. Za příčinou tohoto rozdvojení vydán jest v Spartě zákon, že nesmějí, když vojsko vytáhne, oba králové s ním jíti (nebo až dotud chodívali oba s vojskem); a jakož jeden z králů vůdcovství se zprošťuje, tak že i jednoho z Tyn-

darovců doma má býti zanecháno (nebo před tím i tito obadva jakožto pomocníci vojsko provázeli). [50]) — Tehdáž tedy ostatní spojenci vidouce, že králové Lakedaimonských nesvorní jsou a že Korinthští stanoviště své opustili, sami se pryč odebrali.

76. Byli pak tehdáž Dorští už po čtvrté do Attiky přišli; dvakrát vtrhli válečně a dvakrát k dobrému lidu athenského: po prvé tehdáž, když Megaru osadili (o tomto tažení právem lze říci, že za kralování Kodra se stalo), po druhé a po třetí, když k vypuzení Peisistratovců přišli, po čtvrté pak tehdáž, když Kleomenes veda Peloponnesské do Eleusiny vpadl. Tak tehdáž po čtvrté Dorští do Attiky přišli.

77. Když tedy výprava tato neslavně se zmařila, tehdy Athenští hodlajíce se pomstiti nejprvé proti Chalkidským táhnou; Boioti pak spějí k Euripu Chalkidským na pomoc. Když Athenští pomocné vojsko uzřeli, vidělo se jim dříve na Boioty než na Chalkidské udeřiti. I setkali se Athenští s Boioty a svítězili velice, a hodně mnoho nepřátel usmrtivše 700 jich zajali. Téhož dne přepravili se Athenští do Euboie a udeřili na Chalkidské; svítězivše i nad těmito zůstavili čtyry tisíce kleruchův [51]) na statcích hippobotův; hippoboti sluli bohatí statkáři Chalkidských. [52]) Všechny pak, jež i z těchto zajali, spolu se zajatými Boioty drželi spoutány u vězení; později však je vybavili, dostavše výkupného po dvou minách za každého. Okovy pak jejich, jimiž byli spoutáni, pověsili v hradě; tyto až do mne ještě tam byly, visíce na stěnách, od Meda *) ohněm vůkol popálených, naproti stánku k západu obrácenému. [53]) Desátek výkupného pak věnovali na zhotovení čtverospřežení měděného: toto stojí na levo, jak mile se v předsíni, kteréž na hradu jest, vstoupí; napsáno pak jest na něm toto:

---

*) T. j. od krále medského (perského) Xerxa; viz VIII, 63.

„Národy Boiotův a i Chalkidských pokořivše
Athenských synové války slavnými činy
pouty chmurnými zhasili zpupnost železnými.
V desetinu spřežení Palladě tohle dali.“

78. Jeví pak se netoliko v jediné příčině, nýbrž ve všech, jak důležitá věc jest rovnoprávnost, *) ježto i Athenští, pokavadž od vládců byli spravováni, žádné ze sousedních obcí nebyli u věcech válečných lepší, když však vládcův se zhostili, daleko prvními se stali. I vysvítá z toho, že pokavadž vládou byli poutáni, schvalně byli neteční, jakožto pro pána pracujíce; když však svobody dosáhli, každý z nich ochotně usiloval, aby si něco vydělal.

f) Spolek Thebských a Aiginských (79—81); o příčině nepřátelství Aiginských a Athenských (82—89).

79. Tak si tito počínali; Thebští pak potom k bohu poslali, toužíce nad Athenskými se pomstíti. Pythie pak jim pravila, že sami o sobě nebudou s pomstu; i kázala, aby to mnohohlasné hromadě přednesli a nejbližší (lidi) prosili. Poslové tedy odšedše svolali hromadu a přednesli výrok. Když pak poselství slyšeli, že mají nejbližší prositi, řekli Thebští: „Což neobývají nám nejblíže Tanagrejští a Koronejští a Thespičtí? a tito vždycky spolu s námi bojujíce ochotně až do konce nám pomáhají! proč tedy potřebí tyto prositi? však spíše snad není význam věštby tento.“

80. Když tak přemítali, pravil posléze kdosi dovtípiv se toho: „Já míním, že pochopuji, co má věštba znamenati. Asopovy dcery jsou, jakž se praví, Thebe a Aigina. [54]) Ježto tedy tyto sestry jsou, míním, že nám bůh kázal, abychom Aiginské prosili, aby nám

*) Vyrozumívá se všeobecná rovnoprávnost občanská, t. j. ústava republikánská.

byli nápomocni.“ A ježto se jim vidělo, že žádný výklad tohoto lepší se nevyskytl, prosili ihned po poslech Aiginské vyzývajíce je, aby jim podlé věštby na pomoc přispěli, ježto jsou jim nejbližší. Tito pak odpověděli jim prosícím, že jim na pomoc Aiakovce posílají.

81. Když však Thebští s pomocí Aiakovců v boj se dali a od Athenských krutě byli zděláni *), poslali opět do Aiginy a vrátili jim Aiakovce, za to pak žádali mužstva. Aiginští zpyšněvše štěstím velikým a rozpomenuvše se na staré nepřátelství s Athenskými, k prosbě Thebských tehdáž neopověděnou válku proti Athenským zdvihli: nebo když tito na Boioty naléhali, přistali na dlouhých korábech k Attice i poplenili Faleron, poplenili i mnohé obce na ostatních místech pomoří, a činíce toto velice Athenským škodili.

82. Starodávné nepřátelství Aiginských proti Athenským však povstalo z této příčiny.

Epidaurským nevydávala země žádné úrody. Strany tohoto neštěstí tedy tázali se Epidaurští v Delfech: Pythie pak jim kázala, aby sochy Damie a Auxesie [55]) postavili, a když je postaví, že se jim lépe bude dařiti. I tázali se Epidaurští opět, zdali z mědi mají ty sochy zhotoviti čili z kamene; Pythie pak zamítla oboje a kázala z dříví štěpné olivy. Žádali tedy Epidaurští Athenské, aby jim dovolili olivu poraziti, pokládajíce tyto olivy za nejsvětější. Vypravuje se také, že oliv nikde jinde na světě nebylo za onoho času než v Athenách. [56]) Athenští pak pravili, že jim to dovolí pod tou zámluvou, aby každého roku Atheně městostrážné a Erechtheovi oběti přinášeli. Uvolivše se v to dosáhli Epidaurští čeho žádali a zhotovivše

*) Výraz tento, ač jest poněkud sprostší, zvolil jsem pro to, že řeckému περιεφθέντων výborně odpovídá.

z těchto oliv *) sochy postavili je. I vydávala jim země úrodu a plnili Athenským, což bylo umluveno.

83. Za této doby ještě, jakož i za dřívější, byli Aiginští Epidaurským i jinak povinni i také zvláště tím, že musili do Epidauru choditi, aby se k právu dostavovali. Později však vystavěli si koráby a oddavše se hrdosti odpadli od Epidaurských. Jsouce takto s nimi rozdvojeni škodili jim, poněvadž mořem vládli, i odňali jim také tyto sochy Damie a Auxesie a odvezli a postavili je v středozemí své vlasti na tom místě, jež Oie slove a asi 20 honů od města vzdáleno jest. Postavivše sochy na tom místě vzývali je obětmi a ženskými chory škádlivými, ustanovujíce oběma bohyním po desíti choregech. [57]) Tyto chory nelály žádnému muži, nýbrž ženám domácím. Takové obřady měli i Epidaurští. **) Jsou však těm bohyním i tajné obřady ustanoveny.

84. Když tyto sochy uneseny byly, neplnili Epidaurští Athenským více, co bylo umluveno. I poslali Athenští k nim a nevražili na ně; tito však vykládali, že nejednají nespravedlivě; nebo dokavadž sochy v zemi své měli, dotud že plnili co bylo umluveno; od té doby však, co jich zbaveni jsou, že nejsou povinni ještě totéž odváděti; i kázali jim, aby na Aiginských, majících sochy ty, toho vymáhali. Za tou příčinou poslali Athenští do Aiginy a žádali soch nazpět; Aiginští však odpověděli, že nemají s Athenskými co činiti.

85. I vypravují Athenští, že po té žádosti vypraveni jsou občané po jednom trojveslí kteříž byvše od obce vysláni a přišedše do Aiginy sochy tyto, jakožto zhotovené z jejich dříví, z podstavků odtrhovati se

---

*) Nápadně praví Her. „*oliv*;“ svrchu byla toliko o jedné olivě řeč. **) Rozuměj: dříve, dokavadž sochy v Epidauru stály.

jali, aby je odvezli. Nemohouce však tímto způsobem jich se zmocniti otočili prý je provazy a tahali, a v tom prý hrom zahučel a zároveň s hromem stalo se zemětřesení; plavci pak, kteříž sochy vlekli, pominuli prý se z toho smyslem a ubíjeli se vespol jako nepřátelé, až ze všech jedinký na živě zůstal a do Faleru se vrátil.

86. Tak tedy vypravují Athenští že se to událo; Aiginští pak říkají, že nepřišli Athenští toliko po jedné lodi (nebo jednu loď aneb několik málo lodí byli by prý, i kdyby sami nebyli žádných korábův měli, snadně odrazili), nýbrž že s mnohými loďmi k jich zemi přistali, oni pak že před nimi couvli a mořské bitvy se neodvážili. To však nemohou určitě pověděti, zdali couvli nahlížejíce, že v mořské bitvě slabší Athenských jsou či hodlajíce učiniti, což i v skutku učinili. Athenští prý tedy, když se jim nikdo na odpor nestavěl, z lodí vystoupili a k sochám se odebrali, nemohouce však jich z podstavků vytrhnouti otočili prý je provazy a tahali, až prý obě sochy jsouce vytahovány totéž učinily, což se mně nezdá hodnověrné, ovšem pak snad někomu jinému: padlyť prý před nimi na kolena, a od té doby setrvávají prý v tomto postavení. Tak tedy prý si počínali Athenští; o sobě pak vypravují Aiginští, že dověděvše se, že by Athenští hodlali proti nim táhnouti, pomoci Argivských si vyžádali. A když Athenští na půdu aiginskou vstoupili, octli se tam Argivští jim pomoc přinášejíce; byliť z Epidauru, nepozorováni jsouce, k ostrovu se přeplavili a zaskočivše Athenským cestu ku korábům udeřili na ně, kteříž ničeho nebyli dříve zaslechli; a v tom, praví, zároveň zahřmělo a zemětřesení se stalo.

87. To tedy vypravují i Argivští i Aiginští, a i Athenští přisvědčují, že toliko jediný muž z nich se zachránil a do Attiky unikl. Než Argivští praví, že

tento jediný na živě zůstal, když *oni* vojsko attické zničili, Athenští pak, když *bůh* je zničil; avšak ani tento jediný nezůstal prý na živě, nýbrž zahynul tímto způsobem: Vrátiv se do Athen zvěstoval to neštěstí; ženy však těch mužů, kteří proti Aigině táhli zazlivše se proti němu, že on jediný ze všech se zachránil, chopily se ho se všech stran a jedna každá bodajíc jej sponkami šatův tázala se ho, kde by její muž byl. A tak tento zahynul, Athenským pak ještě hroznějším neštěstí onoho zdál se býti čin žen. Nevědouce však čím by jiným ženy potrestali, změnili jich kroj v ionský; nebo před tím nosily ženy Athenských kroj dorský, jenž se korinthskému nejvíce podobal; změnili tedy jich oděv v plátěnnou sukni. [58])

88. Není však, chceme-li se pravdy držeti, tento kroj původně ionský, nýbrž karský, poněvadž veškeren staro řecký kroj žen byl týž, jejž nyní dorským nazýváme. Argivským pak a Aiginským vidělo se za tou příčinou zákon tento ustanoviti, aby se u obou národů sponky o polovici věčší dělaly než tehdáž byly, a aby ženy do chrámu oněch bohyní nejvíce sponky darem přinášely a aby žádného attického náčiní ani žádné hliněné nadoby attické k oběti nenosily, nýbrž aby se příště tam z domácích džbánů pilo.

89. Ženy Argivských a Aiginských tedy od té doby athenským na posměch nosily a nosí až posud věčší sponky než před tím; nepřátelství Athenských a Aiginských pak vzalo počátek, jakž jsem vyložil.

Tehdáž tedy, když Thebští ku pomoci je vyzývali, rozpomínajíce se na to, co se strany soch událo, přispěli Aiginští Boiotům. I plenili pomoří Attiky; Athenským pak hodlajícím proti Aiginským táhnouti přišla věštba z Delf, aby od toho ublížení Aiginských třicet roků vyčkali a jedenatřicátého roku, vykázavše Aiakovi posvátný okršlek, válku proti Aiginským začali, a že se jim dařiti bude, co by chtěli. Pakli

však hned na ně potáhnou, že mezi tím časem mnoho od nepřátel utrpí, mnoho také ovšem jim uškodí, konečně však že je podrobí. Tato slova když se Athenských donesla, vykázali sice Aiakovi okršlek ten, jenž i nyní na náměstí jest; avšak slyševše, že by třicet roků měli čekati, nechtěli strpení míti, ježto byli od Aiginských křivdy zkusili.

Lakedaimonští chtějí v Athenách opět tyrannidu zavesti; Sosiklees zavrhuje politiku jejich (90—93).

90. Když však k pomstě se chystali, učiněna jim závada, strojena jsouc od Lakedaimonských. Nebo tito dověděvše se, co bylo od Alkmeonovců Pythii učiněno a od Pythie jim a Peisistratovcům, za dvojnásobné neštěstí to pokládali, že muže s nimi spřátelené *) z vlasti jejich byli vypudili, a že jim učinivším toto vděčnosti žádné od Athenských neprokazováno. Kromě toho ponoukaly je i věštby hlásající, že mnohé nehody jim od Athenských pojdou; těch věšteb byli dříve nevědomi, tehdáž však, když je Kleomenes do Sparty přinesl, je seznali. Bylť Kleomenes věšteb těch z hradu Athenských **) nabyl, jež dříve Peisistratovci chovali a když vypuzeni byli, v chrámu zanechali; a když jich tito zanechali, vzal si je Kleomenes.

91. Když pak tehdáž Lakedaimonští věštby obdrželi a pozorovali, že se Athenští vzmáhají a nikterak ochotni nejsou jich poslouchati, znamenali, že lid attický, bude-li svoboden, jim rovnomocným by se stal, bude-li pak samovládou vázán, že sláb a k poslušenství ochoten bude: seznavše tedy vše to obeslali Hippia, syna Peisistratova, ze Sigeia u Hellespontu, kamž se byli Peisistratovci utekli. Když pak Hippies, jsa vyzván,

*) Viz kap. 63. **) O pobytu Kleomena na hradě athenském viz kap. 72.

k nim přibyl, obeslali i poslance spojenců svých a pravili k nim toto: „Muži pomocní! nahlížíme, že jsme sami neučinili dobře; nebo povzbuzeni byvše klamnými věštbami muže, kteříž s námi jak nejvíce spřáteleni byli a se zavázali, že Atheny v poddanosti nám udrží, — ty jsme z vlasti vypudili a pak učinivše to odevzdali jsme město nevděčnému lidu, jenž jakmile námi osvobozen byv se vyšinul, nás a krále našeho potupil a vyhnal a na pýchu se oddav se vzmáhá, jakž to nejvíce jich sousedé Boioti a Chalkidští poznali a jakž brzo snad i leckdos jiný pozná, že pochybil. Ježto tedy oním činem jsme pochybili, pokusíme se nyní o to, abychom to zároveň s vámi napravili; nebo právě za tou příčinou obeslali jsme tohoto Hippia a vás z měst, abychom společným usnešením a společnou výpravou v Atheny ho uvedli a jemu vrátili což jsme mu odňali.“

92. Tak tito pravili; spojenců však věčšina neschvalovala slov těch. Druzí ovšem byli zticha, avšak Sosiklees Korinthský pravil toto:

„Toť věru nebesa budou pod zemí a země nad nebesy se bude vznášeti, a lidé v moři budou sídlo míti a ryby tu, kde dříve lidé sídlo mívali, an vy, ó Lakedaimonští, svobodná zřízení rušíce do měst zaváděti se chystáte zvolnovládu, nad niž není nic nespravedlivějšího na světě ani krvolačnějšího. Jestliže vám toto zdá se dobré býti, aby města od zvolnovládců byla spravována, nuže ustanovte sami u sebe nejdříve zvolnovládce a pak se snažte, abyste je i u ostatních ustanovili. Teď však vy sami nezakusivše zvolnovládců a dbajíce nejusilovněji o to, aby se v Spartě nevyskytli, nedbáte rovnou měrou o spojence. Kdybyste však byli toho zkusili, jako my, byli byste s to, abyste o tom lepší mínění projevili, než nyní jevíte.“

„Město Korinthských mělo tuto ústavu: Byla

tam oligarchie a tito *), kteříž Bakchiovci sluli, [59]) spravovali město a nevdávali dcer svých i nebrávali si žen mimo rod svůj. Amfionovi pak, jenž byl z těchto mužů, byla chromá dcera, jmenem Labda. [60]) Ježto tuto nikdo z Bakchiovců nechtěl za ženu pojíti, vzal si ji Eetion, syn Echekratův, z okresu Petry, rodem Lapith a Kaineův potomek. Když pak ani z této ženy, ani z žádné jiné děti se mu nerodily, vydal se do Delf, aby se strany potomstva tázal. Vcházejícího však oslovila Pythie hned těmito slovy:

„Éetióne, nikým ctěn nejsi, velectihodný jsa.
Labda těhotna; zrodí balvan; [61]) ten mocné se zřítí
na muže vládomocné, trestat bude město Korinthských.“

Tato věštba, kteráž byla Eetionovi dána, donesla se nějak Bakchiovců, jimž věštba už dříve kdysi strany Korinthu daná nevyrozumitelná byla; tato směřovala k témuž jako věštba Eetionovi daná a zněla takto:

„Orlice na Skále [62]) hnízdí, porodí lva mocného,
syrovojedce, a ten zochabí kolena mnoha lidstva.
A proto mějte pozor, vy Korinthští, jižto bydlíte
kol krásné Peirény [63]) a kol vysokého Korinthu.“

Tato věštba tedy, kteráž Bakchiovcům dříve byla dána, byla jim záhadná; tehdáž však, když se o věštbě Eetionovi dané dověděli, vyrozuměli hned, že i dřevní výrok shoduje se s výrokem Eetionovi daným. Vyrozumněvše i toto chovali se zticha, hodlajíce dítě, jež by se Eetionovi narodilo, usmrtiti. Jakmile pak žena porodila, pošlou deset ze sebe do okresu, v němž Eetion obýval, aby děťátko usmrtili. I žádali tito přišedše do Petry a vešedše v příbytek Eetionův dítě; Labda pak nevědouc ničeho, proč tito přišli a domnívajíc se, že z přátelství k otci ho žádají, přinesla dítě a

*) Rozuměj: *oligarchové* (kteréž slovo z předcházejícího *„oligarchie“* se musí vyrozuměti).

dala je jednomu z nich do rukou. Tito však byli se na cestě usnesli, že onen, kdož by nejprvé z nich dítě obdržel, o zemi jím mrští. Když však Labda dítě jim vydala, stalo se božským řízením, že dítě na toho muže, jenž ho dostal, se usmálo, a zpozorovavšímu to zbraňovalo milosrdenství jakési je usmrtiti, a dal, obměkčen byv, dítě druhému, tento pak třetímu. Tak prošlo dítě všech deset z ruky do ruky jsouc dáváno, an ho nikdo nechtěl usmrtiti. I vrátili tedy dítě matce nazpět a vyšedše ven a stojíce u dveří láli sobě vespolek, viníce jeden druhého a zvláště onoho, jenž první dítěte dostal, že neučinil, jakž bylo umluveno, až posléze po nějaké chvíli se usnesli, že opět vejdou a všichni zavraždění se súčastní.

Než z Eetionova rodu mělo Korinthu hoře vzrůsti. Bylať Labda vše to slyšela stojíc u samých dveří; a obávajíc se, aby se nerozmyslili a dostavše dítěte po druhé neusmrtili, uschovala je, kdež se jí nejlepší skrýše býti viděla, do skříně, vědouc, že, vrátí-li se a přijdou-li dítě hledat, vše proslídí. Což se i stalo. Když byli zase vešli a hledajíce dítě ho nenašli, vidělo se jim odejíti a těm, kteří je vyslali, zvěstovati, že vše vyplnili, což jim bylo přikázáno.

Tito tedy odešli a řekli to; Eetionovi pak pachole rostlo a, že tomu neštěstí ušel, dáno mu po skříni jmeno Kypselos (Skříňovský). Když pak Kypselos v muže vzrostl a věštírny se tázal, dána mu v Delfech odpověď dvojsmyslná, [64]) jížto důvěry nabyv o Korinth se pokusil a také se jeho zmocnil. Byl pak výrok tento:

„Šťasten muž ten, jenžto nyní vchází v obydlí mé,
Kypselos Eetovec, panovník slavného Korinthu,
sám i také synové, synové však těchto synů ne.“

Taková byla ta věštba. Když pak Kypselos vlády dosáhl, prokázal se takovýmto mužem býti: Mnohé z Korinthských vypudil, mnohé o statky připravil,

avšak nejvíce jich o život. Když byl třicet roků vládl a život šťastně dokonal, stal se dědicem jeho vlády syn Periandros. Periandros pak byl na počátku mírnější otce svého; ale od té doby, co skrz posly s Thrasybulem, zvolnovládcem Miletu, obcoval, stal se ještě mnohem krvolačnějším než Kypselos. Bylť se Thrasybula tázal, vyslav k němu hlasatele, jaké by nejbezpečnější opatření učinil, aby mohl jak nejkrásněji město spravovati. Thrasybulos pak posla od Periandra přišlého vyvedl za město a vkročiv zde na pole procházel se osením, vyptávaje se ho opět a opět strany jeho příchodu z Korinthu a zároveň, kdykoli uzřel nějaký klas vyčnívající, utrhnul jej a utrhnuv zahodil, až nejkrásnější a nejbujnější část osení tímto způsobem zničil; prošed pak polem odbyl hlasatele, aniž by mu byl rady nějaké poskytl. [65]) Když se hlasatel do Korinthu vrátil, dychtil Periandros radu uslyšeti. Onen však pravil, že mu Thrasybulos ničeho neřekl a že se diví, proč ho k takovému muži vyslal, jenž potrhlý a zhoubce svého vlastního majetku jest; a zároveň mu vypravoval, co byl od Thrasybula viděl.

Periandros však porozuměv počínání tomu a pochopiv, že mu Thrasybulos radil, aby výtečníky občanův usmrtil, všelikou bídu na občany vydával. Nebo čeho byl Kypselos při smrcení a vyhánění opominul, Periandros to dokonal, a za jeden den všechny ženy Korinthských svlekl k vůli své choti Melisse. Nebo když byl do Thesprotie k řece Acherontu posly vypravil k věštírně mrtvých [66]) strany zástavy jednoho přítele, pravila Melissa zjevivši se, že ani nenaznačí, ani nepoví, na kterém místě zástava leží, ježto ji zebe a nahá jest; šaty, kteréž s ní v hrob položil, že jí nic neprospívají, poněvadž nebyly spáleny; na důkaz pravdivosti těchto slov že mu připomíná, že Periandros do studené peci chleby vsadil. To když Periandrovi bylo zvěstováno (bylotť mu to neklamné zname-

ní, ježto opravdu s Melissou, když už mrtva byla, se byl smísil), dal hned po tomto poselství ohlásiti, aby všechny ženy Korinthských do chrámu Heřina přišly. I šly tyto tam jako k slavnosti nejkrásněji vystrojeny jsouce, onen pak rozstaviv kopinníky své svlekl je všechny bez rozdílu, i svobodné ženy i služebné, pak vházel šaty v jámu a modle se k Melisse je spálil. Když to učinil a podruhé k věštírně poslal, oznámil mu duch Melissin, na kterém místě zástavu přítele byla uložila.

Taková, vězte, jest zvolnovláda, ó Lakedaimonští, a takové skutky páše. Nám pak Korinthským hned tehdáž bylo divno, když jsme viděli, že pro Hippia posíláte, nyní však ještě více se vám divíme, že tak mluvíte; i zapřisaháme vás skrze bohy hellenské, abyste nezaváděli zvolnovlády v městech. Neustanete-li však, nýbrž pokusíte-li se mimo právo o to, abyste Hippia nazpět uvedli: vězte že Korinthští s vámi nebudou souhlasiti.“

93. Tak mluvil Sosiklees, poslanec korinthský; Hippies pak odpověděl mu, dovolávaje se týchž bohův jako onen, že zajisté Korinthským nejvíce ze všech po Peisistratovcích se bude stýskati, až jim přijdou určení dnové, kdy jim bude od Athenských hoře snášeti. Tak odpověděl Hippies, an věštby nejdůkladněji ze všech lidí znal. Druzí spojenci pak dříve v mlčení trvali; ale když byli Sosikleovu svobodnou řeč slyšeli, tu jeden každý se ozval a k mínění korinthského vyslance se přidal; i zapřisahali Lakedaimonské, aby nezaváděli žádných novot v městě řeckém.

h) Hippias jde do Sigeia a do Sard; episoda o válce Mytilenských a Athenských (94—96); Arist. přemluví Athenské k přispění válečnému (97).

94. Tak se to skončilo; Hippiovi pak, když byl zde odmrštěn, dával Amyntes Makedonský Anthemus,

dávali i Thessalové Iolkos. On však ničeho nepřijal, nýbrž vrátil se do Sigeia. Toho města byl Peisistratos mečem od Mytilenských dobyl a zmocniv se ho ustanovil tam zvolnovládcem syna svého z levého boku, Hegesistrata, jenž se mu z argivské ženy zrodil. [67]) Tento nedržel bez boje, čeho byl od Peisistrata dostal. Válčiliť mezi sebou z Achilleia a Sigeia dlouhý čas Mytilenští a Athenští, onino zemi nazpět požadujíce, Athenští pak neuznávajíce požadavku a dokazujíce, že Aiolové nemají více práva k ilické zemi než oni a všichni ostatní Řekové, kteřížkoli Menelaovi pomáhali, aby únos Heleny pomstil.

95. Když pak válčili, událo se v bojích i všelicos jiného, [68]) i také že básník Alkaios, když jednou setkání se stalo a Athenští vítězili, útěkem ušel, zbraň jeho však Athenští ukořistili; i zavěsili ji v chrámu Atheninĕ v Sigeiu. O tom složil Alkaios píseň, kterouž do Mytileny poslal, oznamuje nehodu tu příteli svému Melanippovi. [69]) Mytilenské však a Athenské smířil Periandros, syn Kypselův; nebo jej si zvolili za rozsudího; rozsoudil pak v ten rozum, aby obě strany podržely, co v držení mají. Tak se Sigeion dostalo Athenským v moc.

96. Když byl Hippies z Lakedaimonu do Asie se vrátil, všeho se chápal, aby Athenské u Artafrena osočil a vše činil, aby Atheny podrobil sobě a Dareiovi. Tak si počínal Hippies; i vyšlou Athenští, dověděvše se toho, posly do Sard a domlouvají Peršanům, aby nevěřili vyhnancům athenským. Artafrenes však jim kázal, aby, chtějí-li zdrávi býti, Hippia nazpět přijali. Tento návrh zamítli Athenští, když jim byl zvěstován, a zamítnuvše jej usnesli se na zjevném nepřátelství proti Peršanům.

97. Když tak smýšleli a s Peršany v nepřátelství vešli, v té době právě Aristagores Miletský, vypověen byv od Kleomena Lakedaimonského ze Sparty,

do Athen přišel; nebo toto město bylo z ostatních *) daleko nejmohůtnější. I předstoupil před hromadu národní Aristagores a vykládal totéž co v Spartě o hojnosti zboží v Asii a o válčení perském, že ani štítů ani kopí nemají, a že by snadni byli k přemožení. To tedy vykládal a k tomu ještě, že Miletští jsou osadníci Athenských a že slušno aby je chránili, ježto jsou mocni. I nebylo, čeho by nebyl sliboval a prosil tak důtklivě, až je přemluvil. Zdáť se, že snáze jest mnohé oklamati nežli jednoho, ježto nebyl s to, aby Kleomena Lakedaimonského jediného oklamal, avšak při třiceti tisících Athenských se mu to povedlo. Athenští tedy přemluveni byvše uzavřeli dvacet korábů vyslati na pomoc Ionům a za vůdce jich ustanovili Melanthia, občana vůbec váženého. Tyto koráby byly počátkem svízelů i Hellenům i barbarům.

Útěk Paionův (98); dobytí a požár Sard (99—101); zpáteční tažení a porážka Ionův (102); nové přípravy válečné (103).

98. Aristagores pak odplul před nimi a přistav k Miletu vymyslil si záměr, z něhož ovšem Ionům žádný užitek neměl pojíti (však bez toho to proto neučinil, nýbrž aby krále Dareia zarmoutil): vyslalť do Frygie muže k Paionům, kteříž od řeky Strymonu Megabazem byli odvlečeni a ve Frygii sami o sobě v jedné vsi obývali. Tento muž když k Paionům přišel, pravil toto: „Mužové Paionští! vyslal mne Aristagores, vládce Miletu, abych vám spásu podával, chcete-li uposlechnouti. Nyní zajisté veškera Ionie od krále odpadla a vám volno do vlasti se navrátiti. Až k moři jest vám samým o to dbáti, odtud pak budeme my dbáti.“ Uslyševše to Paioni měli to za věc velevítanou; i vzali děti a ženy a utíkali k moři;

*) *Z ostatních*, t. j. ze všech měst řeckých po Spartě.

někteří však z nich ze strachu tam zůstali. Když pak Paioni k moři přišli, přeplavili se do Chiu. A když už v Chiu byli, přišla v patách za nimi četná jízda Peršanův k moři stíhajíc je. Nezastihše jich však oznámili Paionům do Chiu, aby se navrátili. Ale Paioni neuposlechli vyzvání toho, nýbrž z Chiu dopravili je Chijští do Lesbu, Lesbičtí pak do Dorisku; odtud pak pěšky táhli do Paionie.

99. Aristagores pak, když Athenští s dvaceti koráby přišli, vedouce spolu s sebou pět trojveslí Eretrianův, kteří netáhli Athenským k vůli, nýbrž Miletským samým k libosti, splácejíce jim dluh (nebo Miletští byli dříve Eretrianům ve válce proti Chalkidským až do konce pomáhali tehdáž, když Chalkidským proti Eretrianům a Miletským Samičtí přispívali) [70]) — tito tedy když přišli a když i ostatní spojenci přibyli, učinil Aristagores tažení do Sard. Sám ovšem netáhl v pole, nýbrž zůstal v Miletu a ustanovil jiné z Miletských za vůdce, totiž svého bratra Charopina a z ostatních občanů Hermofanta.

100. Ioni přišedše s touto výpravou do Efesu zůstavili koráby v Koressu [71]) v Efessku, sami pak táhli vzhůru velikou mocí válečnou majíce za průvodčí Efesské. I táhli podlé řeky Kaystriu, pak překročili Tmolos a dobyli Sard, aniž se jim kdo vstříc stavěl; dobyli však mimo hrad všech ostatních částí města; hrad pak hájil sám Artafernes, maje moc válečnou nenepatrnou.

101. Vyplenění dobytého města překazila jim však tato událost. Bylať v Sardech věčší část domů z rákosí, a ty, kteréž z cihel byly, měly předce krovy z rákosí. Když pak kdosi z vojínů jeden dům zapálil, šel požár od domu k domu a rozmáhal se po celém městě. Když město hořelo, tehdy Lydové a ti Peršané, kteříž na hradě [72]) byli, se všech stran obklíčeni byvše, ježto požár kolem do kola vše trávil, a

nemajíce kudy z města vyjíti, hrnuli se na náměstí a k řece Paktolu, kteráž zlatý písek z hory Tmolu přinášejíc středem náměstí teče a pak v řeku Hermos vpadá, tato pak v moře. Na břehu této řeky tedy a na náměstí se shromažďujíce byli Lydové a Peršané nuceni, aby se bránili. Ioni pak vidouce, že jedni z nepřátel se brání, jiní u velikém množství se blíží, ulekli se a ustoupili k hoře Tmolos jmenované, odtud pak vraceli se za noci ku korábům.

102. Tak lehly Sardy popelem a s nimi také chrám domácí bohyně Kybeby,[73]) což předstírajíce Peršané později na odvet pálili chrámy v Řecku. Tehdáž pak Peršané před řekou Halyem sídla mající, uslyševše o tom shlukli se a spěchali Lydům na pomoc I nezastihli ovšem už Ionů v Sardech, pročež po sledu za nimi se brali a dostihli jich v Efesu. I postavili se jim Ioni vstříc, avšak srazivše se s nimi velice jsou poraženi; a Peršané mnohé z nich pobili, a to také znamenité muže, mezi nimi i Eualkida, náčelníka Eretrianů, jenž v mnohých zápasech věnců dobyl a od Simonida Kejského velice byl veleben. Ti pak, kteříž z bitvy vynikli, rozptýlili se po městech.

103. Tehdáž tedy takto bojováno; Athenští pak docela opustili Iony a když je Aristagores skrz posly často vyzýval, odpovídali že jim nebudou pomáhati. Ioni pak, ač pomoci Athenských pozbyli, nicméně válku proti králi strojili, poněvadž byli proti Dareiovi už takových činův se dopustili. I vpluli do Hellespontu a podrobili si Byzantion a všechna druhá města tam ležící a vypluvše pak zase z Hellespontu pohnuli věčší část Karie k válečnému přispění; nebo i město Kaunos, kteréž dříve jim nechtělo pomáhati, přidalo se k nim tehdáž, když byli Sardy spálili.

Povstání Kypřanův (104); Dareios touží nad Athenskými se pomstíti (105); propuštění Histiaia (106—107); Kypřané od Peršanů poražení (108—113); dobytí měst kyprických (115).

104. Kypřané pak všichni dobrovolně k nim se přidali kromě Amathuntských; nebo i Kypričtí byli od Medů takto odpadli:

Onesilos byl mladší bratr Gorga, krále Salaminských, a syn Chersia, syna Siroma, syna Euelthontova. Tento muž i dříve už často domlouval Gorgovi, aby od krále odpadl, tehdáž pak, když uslyšel, že i Ioni odpadli, náramně naň naléhal a ho ponoukal. Když však ho přemluviti nemohl, tu Onesilos vyhlídal, až Gorgos z města Salaminských vyšel, a v spojení s přívrženci svými zavřel mu brány. I utekl se Gorgos, byv města zbaven, k Medům; Onesilos pak vládl Salaminou a přemlouval všechny Kypřany, aby s ním odpadli. Ostatní přemluvil všechny, Amathuntské však, kteří ho uposlechnouti nechtěli, obléhal táborem leže před jejich městem.

105. Onesilos tedy obléhal Amathus; Dareios pak, když mu zvěstováno, že Athenští a Ioni Sard dobyli a je spálili a že strůjcem spolku, jenž to osnoval, byl Aristagores Miletský — zprvu, jak se praví, když to uslyšel, Ionů nic nedbal, dobře věda, že těmto zajisté vzbouření bez trestu neprojde, nýbrž vyptával se, kdo Athenští jsou, a dověděv se toho žádal luku a vzav jej a položiv šíp na tětivu vystřelil jej k nebesům a při tom řekl: Ó Zeuse; kéž mi lze jest nad Athenskými se pomstíti;“ a když to vyřkl, rozkázal jednomu ze služebníků svých, aby, kdykoliv by k jídlu zasedl, po každé jemu třikrát řekl: „Pane! pamětliv buď Athenských.“

106. Rozkázav toto zavolal před tvář svou Histiaia Miletského, jejž už dlouhý čas u sebe držel, a

pravil toto: „Dovídám se, Histiaie, že poručník *) tvůj, jemuž jsi ty Milet poručil, vzbouření proti mně učinil; přivedlť proti mně z druhé pevniny vojíny a přemluvil též Iony, kterýmž bude skutku svého pykati, aby spolu s nimi táhli, i zbavil mne Sard. Nuže tedy, jak se ti to asi líbí? jak by bylo mohlo něco takového bez tvého návodu se státi? hleď, abys nemusil sám sobě později vinu dávati.“ Histiaios na to odvece: „Králi! kteraké slovo jsi vyřkl! já že bych byl osnoval věc, z níž by tobě hoře, nechť veliké nechť malé, pojíti mělo? Za jakým účelem bych tak byl jednal? čeho se mi nedostává? Vždyť mám vše, cožkoli ty sám máš, a za hodna mne uznáváš, abych o všech tvých záměrech slyšel. Věru jestliže poručník můj něco takového páše, jako jsi ty řekl, věz, že to sám o své ujmě páše. Vůbec však já aspoň nemohu slovu tomu věřiti, že by Miletští a poručník můj proti tvé vládě se vzpouzeli: činí-li však něco takového a slyšel-lis ty, ó králi, pravdu, nuže poznej, co jsi učinil, an jsi mne od moře odvlekl. Zdáť se, že Ioni, když jsem jim z očí zmizel, učinili, po čem dávno toužili; kdybych však já byl v Ionii býval, nebylo by žádné město sebou hnulo. Pročež pusť mne nyní jak nejrychleji, abych se do Ionie odebral, abych tobě tam vše opět v pořádek uvedl a abych ti toho poručníka Miletu, jenž to nastrojil, do rukou odevzdal. Až toto podlé vůle tvé vykonám, přisahám ti skrz bohy královské, že nesvleknu té sukně, s níž se do Ionie odeberu, dříve než až ti Sardou, největší ostrov, [74]) poplatnou učiním.“

107. Tak mluvě obelstil Histiaios Dareia; i uvěřil mu tento a odeslal jej rozkázav mu, aby se zase do Sus navrátil, jakmile by vyplnil, co přislíbil.

---

*) Zde = plnomocník, náměstek, mandatarius. Viz pozn. 70. k 4. kn.

108. Mezitím však, co poselství o Sardech ku králi šlo a' Dareios s lukem to učinil, co jsem pověděl, a s Histiaiem rozmluvu měl a Histiaios od Dareia vyslán byv k moři se ubíral — mezi tím celým časem stalo se toto:

Onesilovi Salaminskému, obléhajícímu Amathuntské, zvěstuje se, že se nadíti jest příchodu Artybia, muže perského, vezoucího s sebou na lodích veliké vojsko perské. Dověděv se toho rozeslal Onesilos hlasače po Ionech, vyzývaje je ku pomoci. I přišli Ioni nerozmýšlevše se dlouho s velikým vojskem. A když Ionové do Kypru přibyli, už také Peršané, přeplavivše se z Kilikie, táhli pěšky proti Salamině; Foinikové pak pluli kolem mysu, jenž slove *Klíče Kypru*.

109. Když se toto dálo, pravili vládcové Kypru, svolavše náčelníky Ionův: „Muži Ionští! vůli vám dáváme, na které byste chtěli udeřiti, zdali na Peršany čili na Foiniky. Jestliže na suchu se chcete Peršanům vstříc postaviti a s nimi se potýkati, byl by už čas, abyste z lodí vystoupili a na zemi se sšikovali; my pak bychom do vašich lodí vstoupili a s Foiniky zápasili; pakli s Foiniky raději se potýkati chcete, volte toto; avšak sluší vám, nechať to neb ono volíte, tak si počínati, aby Ionie a Kypros, pokudž na vás jest, svobodny byly.“ Na to odpověděli Ioni: „Nás vyslalo veškerenstvo Ionův, abychom moře ostříhali, ne pak abychom Kyprickým lodí odevzdali a sami na Peršany na zemi udeřili. My tedy tam, kdež nám vykázáno jest, snažiti se budeme býti statečni; vám pak sluší pamětlivu býti, co jste otročíce od Medů trpěli, a hodnými muži býti.“ Tak odpověděli Ioni.

110. Když pak Peršané v rovinu Salaminských byli přišli, rozdělili králové Kyprických [75]) vojsko své tak, že ostatní Kyprické ostatním vojínům vstříc postavili, vybrané mužstvo Salaminských a Solských

však postavili proti Peršanům. Artybiovi vůdci Peršanův postavil se vstříc dobrovolně Onesilos.

111. Artybios však jezdil na koni, jenž naučen byl proti těžkooděnci se vzpínati a vztyčovati. Dověděv se tedy o tom pravil Onesilos k štítonoši svému, jenž rodem z Karie pocházel a u věcech válečných proslaven a i jinak pln statečnosti byl: „Dovídám se, že kůň Artybiův se vztyčuje a nohama a tlamou sápe, na koho se oboří. Ty tedy rozmysli se hned a rci, koho z nich hodláš na zřeteli míti a udeřiti, zdali koně čili Artybia samého.“ I odvece na to panoš jeho: „O králi! jáť jsem hotov i oboje učiniti i jedno z toho a vůbec vše, cokoliv my ty rozkážeš; ale co se mi vhodnějším tobě býti zdá, to povím. Králi a vůdci sluší, pravím, potýkati se s králem a vůdcem; nebo jestli porazíš vůdce, jest to veliký čin; porazí-li naopak on tebe (což kéž se nestane), jest to poloviční neštěstí zemříti rovným mužem. Nám pak služebníkům sluší zase se služebníky se potýkati a s koněm, jehož chytrých kusů nic se neboj; nebo já ti slibuji, že se už žádnému muži vstříc nepostaví.“

112. To řekl; a hned na to setkala se vojska i na zemi i na moři. Na moři toho dne vynikali Ioni a přemohli Foiniky, a z Ionů nejvýtečněji si vedli Samičtí; na zemi pak, když se vojska sblížila a setkavše se bojovala, stalo se oběma vůdcům toto: Když se Artybios sedě na koni proti Onesilovi hnal, udeří Onesilos, jakž byl se zbrojnošem se umluvil, Artybia samého ženoucího se naň; když pak kůň nohama na štít Onesilův se vrhl, tu panoš mečem *) koně udeřiv nohy mu uťal.

113. Artybios tedy, vůdce Peršanův, zároveň s koněm tam padl; když však i druzí bojovali, zběhl

---

*) δρέπανον vlastně „srp“, zde pak „meč na způsob srpu zakřivený“ (ἅρπη).

zrádně Stesenor, vládce Kuria, jenž měl u sebe mužstvo nepatrné. Tito Kuriové jsou, jak se praví, osadníci Argivských. Když Kuriové zběhli, učinily i válečné vozy Salaminských totéž, co Kuriové. Když se toto stalo, měli Peršané nad Kypřany převahu. I dalo se vojsko na útěk a padlo mnoho mužů, mezi nimi i Onesilos, syn Chersiův, jenž odpadnutí Kypřanů způsobil, a král Solských, Aristokypros, syn Filokyprův, a sice toho Filokypra syn, jejž Solon Athenský přišed do Kypru básní nejvíce ze všech vládců velebil. [76])

114. Onesilovi usekli Amathuntští proto, že je byl obléhal, hlavu a pověsili ji v Amathuntu nad branou. Když tu hlava visela a už dutá byla, uhnízdil se v ní roj včel a naplnil ji plásty medovými. Když se toto stalo a Amathuntší strany toho věštírny se tázali, věštěno jim, aby hlavu sňali a pochovali a Onesilovi každého roku oběti vzdávali, a učiní-li takto, že jim to prospěšno bude. I učinili Amathuntští tak a činí tak až posud.

115. Když Ioni, kteříž u Kypru mořskou bitvu svedli, znamenali, že po Onesilovi veta jest a města Kypřanův že obležena jsou kromě jediné Salaminy, tuto pak že Salaminští dřevnimu králi Gorgovi odevzdali, — znamenavše tedy toto odpluli Ioni ihned do Ionie. Z měst pak na Kypru ležících nejdelší čas vzdorovalo nepřátelům město Soly, jehož hradby Peršané kolkolem podkopali a tak pátého měsíce města dobyli.

Opětné dobytí měst hellespontských (116—117): Karové od Peršanů dvakrát poraženi (118—120); pomsta Karův (121); Hymees, Artafernes a Otanes dobývají mnohých měst (122, 123). Návrh Aristagorův (124) a Hekataiův (125); Aristagorův útěk do Myrkinu a smrt jeho (126).

116. Kypřané tedy, byvše rok svobodni, opět znova v otroctví upadli. Daurises pak, jenž Dareiovu

dceru za ženu měl, a Hymees a Otanes a jiní náčelníci Peršanův, kteříž takéž dcery Dareiovy měli, stíhali ty Iony, kteříž do Sard byli táhli, a dohnali je k lodím nazpět a když bitvou svítězili, rozdělili se potom o města a plenili je.

117. Daurises obrátil se proti městům u Hellespontu ležícím a dobyl Dardanu, dobyl též Abydu a Perkoty a Lampsaku a Paisu, každého dne jednoho města. Když pak od Paisu k městu Pariu táhl, došlo ho poselství, že Karové s Iony se spolčili a od Peršanův odpadli. I obrátil se z Hellespontu a táhl s vojskem na Karii.

118. Avšak to se nějak Karům dříve zvěstovalo, než Daurises přitáhl. I shlukli se Karové, dověděvše se o tom, u tak zvaných Bílých sloupův a u řeky Marsya, [77]) kteráž z Idriady přichází a v řeku Maiandros vpadá. Když se Karové zde shlukli, tu se pronášely mnohé rady, nejlepší však, jakž se mně zdá, byla rada Pixodara, syna Mausolova, muže Kindyského, jenž měl dceru krále Kilikův, Syennesia, za ženu. Tohoto muže návrh čelil k tomu, aby Karové Maiandros překročili a majíce řeku v zadu bitvu svedli, aby Karové nemohouce nazpět se uteci a nuceni jsouce tam vytrvati ještě udatnějšími se osvědčili, než povahou svou už byli. Tento návrh nesvítězil, nýbrž jiný, aby raději Peršanům byl Maiandros na zad než jim, vůčihledě proto aby Peršané, kdyby se utíkati jali a při setkání poraženi byli, do řeky hnáni byli a vrátiti se nemohli.

119. Když pak Peršané přišli a Maiandros překročili, tu Karové u řeky Marsya na Peršany udeřili i bojovali tuhým bojem a po dlouhou dobu; posléze však množstvím překonáni jsou. Z Peršanů padlo na dva tisíce mužův, z Karův pak na deset tisíc. Kteříž z nich vyvázli, sevřeni jsou v Labrandech v svatyni Zeusa válečného, [78]) ve velikém a posvátném háji

platanovém. Karové jsou, pokud my víme, jediní všech lidí, kteříž Zeusu válečnému oběti vzdávají. Sevřeni jsouce tedy zde radili se o spáse své, zdaž by lépe učinili, kdyby se Peršanům vzdali aneb kdyby Asii docela opustili.

120. Když se tak radili, přispěli jim na pomoc Miletští a jich spojenci. Tu pustiři Karové, oč se dříve byli radili, mimo sebe a chystali se opět znova k boji. I setkali se s Peršany na ně táhnoucími, avšak v boji ještě mnohem více než dříve poraženi jsou. Padloť zde vůbec mnoho mužů, nejvíce byli však Miletští biti. *)

121. Po této porážce zotavili se však Karové zase a obnovili boj. Nebo dověděvše se, že Peršané hodlají na jejich města táhnouti, učinili zálohu na cestě do Mylas vedoucí, do níž když se Peršané v noci dostali, zahynuli a sice i sami i vůdcové jich Daurises a Amorges a Sisamakes; a s nimi zahynul též Myrsos, syn Gygův. Náčelníkem této zálohy byl Herakleides syn Ibanoliův, muž mylasský.

122. Tito Peršané tedy tak zahynuli; Hymees pak, jenž sám též z těch byl, kteříž Iony, již byli do Sard táhli, stíhali, obrátil se k Propontidě a dobyl Kiu v Mysii. Toho města dobyv a uslyšev, že Daurises Hellespont opustil a na Karii táhne, vzdálil se od Propontidy a vedl vojsko k Hellespontu i podrobil všechny Aioly, kteří v ilickém kraji obývají, podrobil též Gergithy, zbytky to starodávných Teukrův. Skonal pak Hymees, jenž tyto národy podrobil, v Troadě nemocí.

123. Tak tento skonal; i přikázáno Artafrenovi, náměstníku Sard, a Otanovi, třetímu vůdci, aby na

*) Ač se *nyní* slova toho v tomto významu toliko v sprostší mluvě užívá, volil jsem předce tento překlad, poněvadž slovo to řeckému *ἐπλήγησαν* překrásně odpovídá.

Ionii a sousední Aiolidu táhli. Dobyli pak v Ionii Klazomen a v Aiolidě Kymy.

124. Když bylo těchto měst dobyto, tu Aristagores Miletský (nebylť on, jak se objevilo, srdnatosti veliké), jenž byl Ionii vzbouřil a veliké věci osnoval, o útěku přemýšlel vida co se dálo a za nemožné pokládaje krále Dareia překonati. Za tou příčinou tedy svolal soupovstalce a radil se s nimi řka, že by lépe jim bylo, aby měli nějaké útočiště, kdyby předce z Miletu byli vytištěni; i tázal se, zdali by je měl odtud do Sardoy vésti, aby tam osadu založili, aneb do Myrkinu v zemi Edonův, kteréž město byl Histiaios opevnil, když ho darem od Dareia dostal. Tak se tázal Aristagores.

125. Tu pronesl bájepisec Hekataios, syn Hegesandrův, mínění, aby se do žádné z těchto krajin neubíral, nýbrž aby na ostrově Leru hrad vystavěl a zticha se choval, kdyby z Miletu vypuzen byl, a pak aby odtamtud vyplul a do Miletu se vrátil.

126. To radil Hekataios, Aristagores však zamýšlel nejvíce do Myrkinu odtáhnouti. I odevzdal Milet Pythagorovi, váženému občanu; sám pak vzav si, kdož s ním jíti chtěli, plul do Thrakie a dobyl kraje, do něhož se byl odebral. Učiniv pak odtud tažení usmrcen jest od Thraků i s vojskem svým, když město jakési obléhal a Thrakové podlé smlouvy z města vytáhnouti chtěli. [79])

Poznamenání k páté knize.

1. *Paion* (v staroionickém č. epickém nářečí zní slovo to *paiéon*, v novoionickém nářečí Herodotově *paion*) byl hymnus, jímž Řekové buďto bohy (zvláště Apollona) vzývali, aby neštěstí odvrátili (píseň prosebná), aneb je za odvrácení neštěstí, za dobytí vítězství velebili (chvalozpěv,

vítězoslavný zpěv). Opakoval se v těchto písních pravidelně refrain: *ie Paian, ie Paian*, tedy v novoionickém nářečí *ie Paion* (*Paieon, Paion, Paian* bylo původně, jakž se zdá, přijmení Apollona). Když tedy Perinthští slavíce vítězství opět a opět *ie Paion* provolávali, domnívali se nepřátelští *Paioni*, že volají Perinthští na ně a že se tudy věštba vyplnila.

2. Krestonští jsou dle náhledu Herodotova (viz I, 57) zbytek starých Pelasgův (viz o tom pozn. 51. k 1. knize). Sousedé jejich severní byli *Maidové*.

3. Že Thrakové *Dionysa* velice ctili, o tom hlásají nesčíslné báje řecké. *Artemis* slula thrackým Edonům *Kotys* n. *Kotytto*, jiným kmenům thrackým *Bendis*.

4. Některým badatelům zdají se *Sigynnové* býti předkové *Cikánů*: *Ritter* srovnává jmeno to s jmenem hindostanských *Činganův* (Sinti).

5. Důležitost tohoto kraje vykládá Megabazos Dareiovi v kap. 23. Důležitost toho místa uznali i Athenští, kteříž zde r. 437. slavné město *Amfipolis* založili (často jmenované v dějinách boje řecko-makedonského; viz úvod prof. Novotného k řečem Domosthenovým).

6. Dle svědectví Herodotova učinili *Teukrové* a *Mysové* už před válkou troickou tažení do Evropy (viz VII, 20) a založili osadu u řeky Strymonu (nynější Strumy). Pigres a Mantyes pro to o původu Paionův z asiatských Teukrův se zmínili, aby Dareiovi dokázali, že má jakožto vládce Asie právo k Paionům, ježto tito původem svým k asiatským národům patří.

7. Líčenou pokorou pochlebuje Alexandros Peršanům, an *dědičného* krále Makedonův přirovnává náměstníkům (satrapům) od perského krále libovolně ustanovovaným.

8. I jinde jeví Herodot náklonnost svou ku královskému rodu Makedonův, zvláště pak k Alexandru I. (jenž až do r. 454. vládl; srovn., VII. 173; IX., 44). Meškalť také (podlé svědectví Suidova) nějaký čas u dvora makedonského krále.

9. Pořadatelé tohoto slavnostného závodu sluli *Hellánodikai* (sudí Hellenův) a volili se z elejských občanů. Hry olympické (Olympia), kteréž se u chrámu Zeusa olympického každého čtyrletí odbývaly, byly v pravdě slavností panhellenskou (všeřeckou) a nepatrným pojidlem různých kmenův řeckých. Scházívaliť se k těmto hrám netoliko

Řekové z vlastní Hellady, nýbrž ze všech končin světa (na př. ze Sicilie, z Afriky a odjinud). Kdo v těchto hrách vítězoslavného věnce si dobyl, získal nejen sobě, nýbrž i celému rodu svému a vlasti své slávu nesmrtelnou.

10. Slova ta znenají: „Když pořadatelé losem rozhodovali, v jakém pořádku se zápasníci postaviti mají, vyšlo jmeno Alexandra z osudí zároveň s jmenem prvního zápasníka t. j. Alexandrovi dostalo se losem druhého místa.“ Mylně vykládají jiní slova ta v ten rozum, že při hlasování po skončeném závodu jemu druhé ceny se dostalo. Tomuto výkladu odporuje zhola příčestí *ἀγωνιζόμενος*, kteréž tudy někteří svévolně proměňují v *ἀγωνισάμενος*.

11. Že jmeno tohoto muže znělo *Artafrenes* (ne *Artafernes*), dokazuje perská forma *Artafrana;* také v nejlepších rukopisech Aischylových naskytuje se forma *Artafrenes*, jížto Aischylos (v Peršanech v. 777.) užil k slovní hříčce (*φρένες* = mysl). Pozdější spisovatelé užívají ovšem vesměs formy *Artafernes.*

12. Místo toto jest vůčihledě v rukopisech pokaženo a souvislost myšlenek porušena.

13. Jinou zprávu podává Thukydides (I, 128); on dí, že Pausanias za manželku sobě žádal dceru krále Xerxa a že za tím účelem Xerxovi list poslal a službu svou mu nabídl. Thukydides dokazuje obšírně a rozhodně vinu Pausaniovu; Herodot však soudil přízniněji o něm, jak ze slov „ač pravdivá-li tato pověst jest“ jde; pochybovalť Her. o tom, že byl Pausanias zrádcem vlasti. Rozumí se samo sebou, že sluší více věřiti Thukydidovi, jehož kritika daleko předstihuje Herodotovu.

14. Jest to týž Hekataios (bájepisec, logografos), jenž byl předchůdcem Herodota v dějepisectví; viz o něm úvodu str. 6.

15. Kdykoliv Řekové někde osadu založiti hodlali, vždy se některé věštírny tázali, schvaluje-li bůh tuto výpravu čili nic. Schválení božské poskytovalo jim naděje, že se výprava zdaří, a zároveň užívali schválení toho za důkaz, že se právem v držení nové osady uvázali.

16. Město Sybaris (v dolení Italii u chobotu tarentského) ztroskotáno r. 510.; později (r. 445.) založeno na zříceninách jeho město Thurioi. Sybariti byli rozkošnictvím a malátností tak rozhlášení, že tyto vlastnostijejich v pořekadlo vešly.

17. První, jenž mapu země vykreslil, byl ionický filosof Anaximandros; pak Hekataios velice tento vynález zdokonalil. Mapa Aristagorova byla bezpochyby od Hekataia samého aneb aspoň podlé vzoru mapy Hekataiovy vykreslena.

18. „Boj jejich jest takovýto: „luk a krátké kopí“ t. j. *bojují toliko lukem a krátkým kopím.* Naproti tomu měli spartanští těžkooděnci (hopliti) veliký okrouhlý štít, brnění, přílbu a plechovice na nohou, pak dlouhé kopí (vzdélí 7, ba i 9 stop) a pádný meč. Obšírněji vykládá Her. o zbrani Peršanův VII., 61.

19. T. j. na světě vám co do bohatství nikdo nebude roven; směle budete moci pak Zeusu samému se přirovnávati.

20. Kleomenes byl z počátku zajisté návrhu Aristagorovu nakloněn; avšak když uslyšel, že by cesta do Sus tři měsíce trvala, předvídal, že by Spartané to zajisté zamítli a nařídil Aristagorovi, aby nakvap Spartu opustil.

21. *Prosebná ratolest* (hiketerie), t. j. ratolest olivy, bílou vlnou ovitá, kterouž prosebník v ruce držel.

22. Tato silnice královská z Efesu do Sus byla pro perskou říši důležitější z příčin politických a vojenských, než za příčinou obchodu; pro to byly na mnohých místech tvrze s posádkou perskou a stace, v nichž vojsko, když na pochodu bylo, přenocovalo. Bez takové silnice bylo by králům perským nesnadné bývalo potlačení povstání, kteráž brzo zde brzo onde se jevila. Délka této celé silnice (z Efesu až do Sus) byla 14040 honů, t. j. 351 mil. — Řeky, o nichž se Her. v kap. 52. (ř. 6. zd.) bez udání jmena zmiňuje, jsou *veliký a malý Záb* (Zabatos).

23. Královský hrad „Memnonia“ (což přiměřeně *Memnonov* vyjádřiti lze) měl jmeno své po Memnonovi, báječném králi východních Aithiopů, t. j. Assyřanů, o němž báje vypravuje, že Troům na pomoc přišel a rukou Achillovou zahynul. Královský hrad v Susech byl v skutku slohem staroassyrským vystavěn.

24. Zúmyslně přidává Her. slovo „vládnoucího“; nebo později povstala pověst, že *Hipparchos* byl vládcem a že tudy zavražděním jeho Aristogeiton a Harmodios vlast jarma tyrannidy zprostili; pro to také praví Her. dále, že po usmrcení Hipparcha Athenské ne méně, nýbrž ještě více než před tím, jho tyranna tížilo. Obšírně a důkladně

vyvracuje Thukydides (VI., 53) mylnou onu pověst, kterouž se zásluha Aristogeitona a Harmodia přespříliš zveličovala.

25. Panathenaie (-aia) = t. j. slavnost všeathenská, kteráž se vždy po uplynutí čtyr roků odbývala a čtyry dni (od dne 25. Hekatombaionu, až do 28. H. t. j. od 7. do 10. srpna) trvala. Bylať to upomínka na spojení politické všech obyvatelů Attiky. — *Malé* Panathenaie slavily se každého roku jednou.

26. Králové aneb i také členové královského rodu slovou často symbolicky *lvové*.

27. Měl-li kdo zlý a děsný sen, prosil boha, v jehožto ochranu zvláště důvěřoval, aby nedal snu tomu se vyplniti. Tak vykládám i zde *ἀπειπάμενος* a tudy jsem přeložil „zažehnav sen." Jiní vykládají slovo to „nedbaje snu", při čemž, tušim, sami nedbají významu slova *ἀπείπασθαι*.

29. Slova „odtud byli dříve Kadmejští od Argivských vypuzeni" táhnou se k tažení tak zvaných Epigonův (potomkův, t. j. synův oněch sedmi rekův, kteří po prvé na Theby táhli; viz pozn. 31. k 4. knize) na Theby, které se téměř současně s válkou trojskou stalo. Vypuzení Gefyrských stalo se o šedesát roků později.

29. Stesichoros, proslulý básník lyrický (jenž okolo r. 630. př. Kr. žil) pravil Palameda, báječného reka, býti vynálezcem písmen; Aischylos Promethea, jiní Orphea, Lina a j. Že Herodotovo podání pravdivé jest, dokázáno v novější době nezvratně; nebo jmena řeckých písmen jsou původu foinického, a taktéž se co do podoby, pořádku a platnosti řecká písmena v celku s foinickými (semitskými) shodují. Toliko v tom byl Herodot na omylu, že kladl přinesení písmen do Řecka v dobu starodávnou, v dobu báječného Kadma; nebo teprv r. *664.* př. Kr. vyskytují se první stopy užívání písmen v Řecku.

30. V Egyptě se už ode dávna psávalo na papyru, jenž se z lýčí rostliny „byblos" n. „papyros" (Cyperus papyrus) zvané zhotovoval. V Řecku užíváno v rozsáhlejší míře papyru teprv od doby krále Psammeticha.

31. Amfitryon byl syn tirynthského krále Alkaia. Když Alkmenu za choť pojmouti chtěl, musil se jí slibem zavázati, že bratry její pomstí nad Telebojskými, od nichž byli usmrceni. I táhl proti Telebojským a potřel je úplně.

32. Slovo *Apollon* mělo původně první slabiku dlouhou, jakož se to ještě často u Homera a také zde v obou

nápisech jeví. Že se překladatel i v takových věcech originalu držeti musí, rozumí se samo sebou.

33. Encheleové = kmen illyrský. Králové jejich odvozovali původ svůj od Kadma, jenž prý, jak báje hlásala, z Theb do Illyrie se vystěhoval a tam až do své smrti kraloval.

34. *Pórinos lithos* n. *póros* = jistý druh vápence, jenž se mramoru podobá, avšak ani tak krásný, ani tak trvanlivý není jako mramor. Proslulý krásou svou byl zvláště mramor z ostrova Paru.

35. *Alopeky* (také v jedn. počtu Alopeke) = okres (dědina) fyly Antiochovy. *Kynosarges* = veřejná prostora východně od Athen, na patě hory Lykabettu; zde byl v okršlku zdí ohraženém chrám Heraklův.

36. *Pelasgická zeď* = starodávná hradba na severozápadní straně hradu athenského, vystavěná, jakž pověst hlásala, od Pelasgův.

37. Těmi slovy naznačuje Herodot, že se tudy lze domnívati, že byl rod Isagorův původu *karského.*

36. Sprostý lid byl dříve od boháčů (statkářů attických) utiskován; Kleisthenes se ho ujal znamenaje, že jeho pomocí bude mu lze protivníky své pokořiti a v čelo správy obecné se postaviti.

39. Tato změna Kleisthenem učiněná (rozvržení na 10 stříd) byla veledůležitá. Dříve, dokavadž bylo toliko čtvero fyl, sestávala obec (*πόλις*) z jisté ode dávna privilegované *části* rodin; tyto rodiny měly práva a výhody, od nichž ostatní lid vyloučen byl. Kleisthenes pak přijal šmahem všechny svobodné Atheňany (ba i mnoho cizinců a otroků) v svazek obce a tudy počet fyl rozmnožil. Od té doby nabývala ústava athenská vždy více a více rázu *nesmíšené* demokracie. Že ty starodávné čtyry fyly po synech Ionových (Geleon, Aigikoreus, Argades, Hoples) nazvány byly, jest právě tak lichá báje, jako že ionský kmen jmena svého dostal po starodávném předku Ionu. Jmena těchto mužů vymyšlena jsou později. Jmeno *Aigikoreové* (Aigikoreis) znamená kozáky (pak vůbec pastýře), *Argadové* (Argadeis) rolníky, *Hopletové* (Hopletes) řemeslníky; význam čtvrtého jmena *Geleontové* (Geleontes) jest záhadný.

40. *Rhapsodi* byli muži, kteří chodíce po řeckých městech epické písně, zvláště zpěvy, za jichžto původce Homer byl jmín, přednášeli.

41. Často se stávalo, že sprostý lid proti boháčům se vzbouřil a je kamenoval. Kleisthenes snad k takovému skutku kdysi lid roznítil a proto mu Pythie převzděla *kamenovatel.*

42. Lysianassa, dcera Polyba, krále sikyonského, byla provdána za Talaa, syna Biantova, krále argivského. Talaos měl dva syny, Pronakta a Adrasta. Pronax zemřel záhy, Adrastos pak, zdědiv království po otci, vypuzen jest od Amfiaraa z vlasti a utekl se do Sikyonu, kdež po svém dědu vládu zdědil. Amfiaraův syn Melanippos usmrtil pak bratra jeho Mekistea a zetě Tydea.

43. Ode dávna bylo v rozličných městech řeckých v obyčeji, že v čas vinobraní zástup lidí dithyrambem osudy Dionysa, dárce vína, opěvoval. Velice zdokonalen jest dithyramb Arionem, tak že mnozí mylně Ariona i za vynálezce dithyrambu pokládali (viz pozn. 12. k 1. knize). Průvod lidí, jenž dithyramb zpíval, slul *tragický chor:* byl to zárodek, z něhož se později v Athenách tragédie vyvinula. V Sikyonu, dle svědectví Herodotova, velebil se za starodávna heros Adrestos týmž způsobem, jakýmž jinde Dionysos.

44. V Sikyonu měl dříve kmen dorský převahu, jenž za starodávna ze severního Řecka byl se přistěhoval a staré obyvatelstvo achajské si podmanil. Kleisthenova snaha směřovala k tomu, abyDorové převahy pozbyli a praobyvatelé (Achaiové) jí nabyli. Pomocí utlačovaných Achajských stal se Kleisthenes tyrannem (zvolnovládcem).

45. *Aigialeové*, t. j. obyvatelé pobřeží, pomořané (aigialos = pobřeží moře). *Aigialeus* byl báječný, později *smyšlený* heros této fyly.

46. Kleisthenes athenský, jenž z rodu staroslavného pocházel (jeho otec byl Megakles, o němž viz I, 59), zprvu sprostého lidu si nevšímal, nýbrž hájil toliko zájmy své strany (*μοῖρα*, factio); avšak znamenaje, že by nemohl býti s protivníky své, v jichž čele Isagoras stál, usiloval o to, aby veškeren lid (ba i mnozí z cizinců a otroků) do svazku obce byl přijat, čímž si ovšem mohútnou podporu získal.

47. Solon rozdělil z finančních a vojenských ohledů Attiku na 48 okresů, kteréž nazval *naukrarie,* poněvadž *nejhlavnější* povinnost každého okresu byla, jeden koráb válečný potřebným mužstvem osaditi a vypraviti. *Naukrarové* (t. j. páni lodí) sluli ti občané každého okresu, kteří střídajíce se buď na své útraty aneb jsouce od ostatních občanů téhož okresu penězi podporováni koráb osaditi a

vypraviti musili, pročež celý okres *naukraria* se nazýval. Kdo právě naukrarem byl, tomu byla také, pokud jiný naukraros na jeho místo nenastoupil, veškera správa toho okresu svěřena. Tyto *naukrary* míní Herodot; nebo *prytanové* (přednostové) *naukrarii* (místo zkaženého *ναυκράρων* musí se čísti *ναυκραριέων*) jsou právě *naukrarové*. V tom však byl Herodot na omylu; nebo povstání Kylonovo událo se dříve než Solon novou ústavu zavedl, a tento zákonodárce teprv zřídil naukrarie.

48. O radě athenské viz úvod prof. Novotného k řečem Dem. str. 51. (a pozn.).

49. Kleomenes pravil se býti Achajským, jakožto potomek Herakla Achajského; nebo za praotce královského rodu Spartanův jmín byl Herakles.

50. T. j. dříve posílali Spartané, jakož oba krále, tak i obě *sochy* Tyndarovců do války, majíce za to, že Tyndarovci výdatnější podpory poskytnou než kdyby sochy jich doma zůstaly. (Rovněž tak poslali Aiginští Thebským sochy Aiakovců na pomoc; viz kap. 80.). Od té doby však posílali toliko sochu jednoho Tyndarovce do boje. — Tyndarovci, t. j. Dioskurové Kastor a Polydeukes (Pollux), synové Zeusa a Ledy, nevlastní synové Tyndarea, krále spartanského. Dioskurové jmíni byli za zvláštní ochránce Sparty.

51. Kleruchos = držitel lánu (*κλῆρος* lán). Později se tak nazývali *osadníci*, kteří, když Athenští kraje některého dobyli a jeho držení si pojistiti chtěli, vysláni a statky v kraji nově dobytém podělováni byli. Volili se k tomu obyčejně chudí občané, nemající doma statkův. Her. nám zde podává *první* historicky konstatovaný příklad takového konfiskování cizích statků a rozdělování jich mezi athenské občany. Později užívali Athenští velmi zhusta toho opatření a sice za trojím účelem: 1. aby odbojné a vzdorovité státy potrestali a jiné ustrašili, 2. aby zahraničné državy tím snáze uhájili, 3. aby se chudiny, kteráž byla státu břemenem a často nebezpečná, zprostili.

52. *Hippobotové* (obyčejně slovou *hippotrofové*) t. j. vlastně *držitelé koní*. Tak se nazývali často bohatí statkáři, poněvadž toliko oni koně chovati mohli.

53. *Stánek* t. j. nejsvětější část svatyně, v níž stála socha boha neb bohyně (lat. *cella*). Zde míní Herodot stánek slavného chrámu Athenina (Parthenonu).

54. Podlé starší báje byla Aigina dcera *peloponneského*

Asopa (řeky); později vydávána za dceru *boiotského* Asopa (řeky v Boiotii); bezpochyby pochází odchýlení to od Thebských, kteří tím dokázati chtěli, že Thebští a Aiginští jsou sobě rodem příbuzní.

55. *Damie* (od *δαμάω* krotím, podmaňuji) vlastně *krotitelka*, t. j. bohyně nutící vzdornou půdu, aby úrodu vydávala. *Auxesie* (od *αὐξάνω* dávám vzrůst, množím) = *množitelka*.

56. Podlé báje athenské nebylo zprvu oliv ani v Attice aniž kde jinde na zemi; Athene prý *první* olivu stvořila Athenským. Viz VIII, 55 a pozn. k této kap.

57. Slavnosti Damie a Auxesie měly tedy týž ráz jako slavnosti Demetry (Živěny), což snadno lze si vysvětliti, ježto ony bohyně právě tak byly ochrankyně úrody polní, jako Demeter: byl to ráz největší rozpustilosti a nevázanosti. Že ty chory ženské toliko ženy hanou a úšklebky pronásledovaly, jest věc přirozená, ježto byla slavnost ta výhradně ženská slavnost, právě tak jako Thesmoforie, o nichž viz pozn. 104. k 2. knize.

58. *Dorský chiton* = sukně vlněná, sahající od ramenou asi po kolena, bez rukávů a na levé straně uprostřed sešitá, dole však rozevřená. — *Ionský chiton* = sukně plátěná s rukávy, od jednoho konce k druhému sešitá, až po kotníky sahající a řasovitá. Dorská sukně spínala se na ramenou sponkami, ionská sukně nosila se bez sponek. Košil nenosili ani muži ani ženy; chiton sloužil i za košili i za roucho.

59. Když se Dorové do Peloponnesu přistěhovali, vypudil Heraklovec Aletes z Korinthu královský rod Sisyfovců a zmocnil se sám království. Po něm kralovalo ještě deset králův; pátý z nich byl Bakchis, po němž se všichni členové panujícího rodu Bakchiovci nazývali. Po smrti desátého krále Telesta zrušena vláda královská a volil se každého roku z Bakchiovců jeden *prytanis* (správce říše), jehož moc velice byla obmezena vplyvem všech Bakchiovců; bylo tedy zřízení Korinthu v skutku oligarchické, jakž dí Herodot. Tato oligarchie trvala 90 let, až do roku 655. Toho roku učinil se Kypselos samovládcem (tyrannem), jenž 30 let vládl; po něm zdědil tyrannidu jeho syn Periandros, jenž až do r. 584. vládl. Nezletilý synovec jeho Psammetichos, jenž po něm na vládu nastoupil, přemožen pomocí Spartanův a zavedena opět vláda oligarchická. Pravdu tedy pověděla Pythie, když Kypselovi do chrámu

delfského vcházejícímu oznámila, že šťasten bude i on i synové jeho, ne však synové synův (vnukové) (viz věštbu v kap. 92. na str. 146).

60. *Labda* (Lambda) = písmeno *Λ* (l). Jmena toho dostala dcera Amfionova pro křivost nohou; nebo *Labda* převzdíváno lidem křivonohým, kolenama do sebe a nohama od sebe chodícím.

61. Slovem „balvan“ narážela Pythie na to že byl Eetion domovem v okresu Petře (Petre = Skála).

62. Slovem *aietos* (orel, orlice) naráží se na jmeno *Eetion*, jakož slovy „na skále“ na okres Petre, v němž Eetion bydlel.

63. *Peirene* krásný pramen, prýštící se pod hradem korinthským (Akrokorinthos jmenovaným). Voda toho pramene pokládala se za nejzdravější v celém Řecku.

64. Dvojsmyslnost jest ve slovech „synové však těchto synů ne,“ poněvadž lze je vyložiti „synové synů nebudou už šťastni“ aneb „synové synů nebudou už králi slavného Korinthu.“ Oboje se splnilo.

65. Aristoteles vypravuje naopak, že Periandros dal toto poučení Thrasybulovi, jenž k němu posla vypravil. Římští dějepisci přenesli to na krále Tarquinia Zpupného. Ten prý, když k němu posel syna jeho Sexta, v Gabiech meškajícího, přišel, na otázku poslovu, jak by si měl Sextus počínati, ničeho neodpověděl, nýbrž šel do zahrady a procházeje se zde jako v myšlénky pohřížen nejvyšší makovice holí stínal. Sextus tomu porozuměl a dal nejčelnější Gabiany usmrtiti (Livius I., 54).

66. Řeka Acheron v Thesprotii (v Epiru) teče jezerem Acherusia jmenovaným a vpadá do chobotu ambrackého; nyní sloye řeka ta Verlichi n. Delika. Acheron slula též známá řeka báječná v říši podzemní. — *Věštírna mrtvých* (nekyomanteion) t. j. místo, kde lidé duše zesnulých vzývali, aby z podzemí na svět vystoupily a věštily.

67. Obyčejně pokládaly se sňatky jen tehdáž za řádné, když muž i žena z téhož státu byli. Ježto tedy Hegesistratos Peisistratovi z argivské ženy (tato byla, jak se zdá, jeho třetí manželka) se narodil, nebyl jmín za řádného syna.

68. Herodot míní zde zajisté zvláště rozhlášený onen souboj Pittaka s Frynonem, vůdcem Athenských. Frynon, muž obrovské postavy a síly, vyzýval Mytilenské k souboji.

Pittakos postavil se mu vstříc, hodil mu síť přes hlavu, porazil a zabil jej.

69. Alkaios, slavný básník lyrický a zároveň udatný vojín. Heslem jeho bylo: „Láska, píseň, válka.“ Že v boji s Athenskými utekl a zbraň svou odhodil a potom příteli svému zvěstoval „Alkaios zdráv, avšak zbraň jeho ta tam; pověsiliť ji Athenští v chrámě jasnooké bohyně (viz Strabo XIII., 600): z toho lze jen uzavírati, že útěk a odhození zbraně v nešťastném boji krajané Alkaiovi za hanu nepokládali; nikterak pak nesmíme o udatnosti jeho pochybovati; nebo Alkaios v bitvách velice si liboval; strávilť takřka celý život svůj bojováním a básněním. Podobně jako Alkaiovi vedlo se i jinému proslulému básníku, Archilochovi (a též Horácovi); a i tento v jedné básni zřejmě se vyznává, že štít v boji ztratil a že si jiný opatří a to ne špatnější. Naproti tomu pokládáno u Spartanův za největší hanu, bez štítu domů se vrátiti.

70. Boj tento předlouhý veden byl o úrodný a hojnost kovů v sobě chovající kraj Lelanton; Chalkidští posléze svítězili.

71. Koressos, předměstí Efesu u paty hory Koressu; zde byl přístav uzavřený (měltť otvor nehrubě široký) a tudy bezpečný.

72. *Πόλις* znamená zde *hrad* měsstký (akropolis), *ἄστυ* pak *město* pod hradem a okolo něho se rozprostírající.

73. Kybebe = Kybele; o ní viz pozn. 69. k 4. knize. Chrám její, jenž tehdáž popelem lehl, vystavěn později opět. Zříceniny tohoto nového chrámu, hlásající bývalou velikolepost, viděti jest podnes.

74. *Sardo* (Sardinie) byla ještě v 3. století př. Kr. mylně za největší všech ostrovů pokládána (srovn. též I, 170). Už Bias radil Ionům, aby vesměs Ionii opustili a do Sardinie se vystěhovali.

75. Na ostrově Kypru bylo devatero znamenitých měst (Amathus, Chytroi, Keryncia, Kittion, Kurion, Lapethos, Marion, Salamis, Soloi) a devatero králův.

76. Plutarch vypravuje v životopise Solona (kap. 26.): „Solon přeplaviv se z Egypta do Kypru neobyčejnou laskavostí přijat jest od Filokypra, jednoho tamních králův, jenž držel město nevelíké vystavěné od Demofonta, syna Theseova, u řeky Klariu v místech ovšem pevných, avšak nelahodných a špatných. I přemluvil ho Solon, aby, ježto byla na blízku krásná rovina, město tam přeložil a je věč-

ším a příjemnějším učinil; a sám jsa přítomen péči jevil při zakládání města. I zmiňuje se sam o tomto založení; nebo osloviv v elegii Filokypra praví pak: „Teď tedy ty, dlouhý čas zde vládna Solickými obývej v tomto městě i rod váš (tvůj); mne pak zdráva po rychlé lodí od slavného ostrova doprovázejž Kypris (Afrodite) violověncová, a za toto založení (města) vděk a slávu mi opatřiž a návrat do vlasti naší.“ — Z toho zároveň jde, že slovem ἔπη (jehož se obyčejně o básni epické aneb aspoň o básni veršem epickým [šestiměrným] složené užívá) zde elegie (složená distichem) se vyrozumívá.

77. Tato řeka Marsyas jest dnešní řeka Čina, kterouž sluší rozeznávati od známé řeky stejnojmenné ve Frygii. Obě řeky vpadají v Maiandros. Zdá se, že bylo původně slovo Marsyas appellativum.

78. Zeus válečný (stratios) vyobrazoval se s kopím v levé a s dvojitou sekerou v pravé ruce. Podlé svědectví Plutarchova slula sekera po karsku *labrys* n. *labraus,* odtud nazván tento Zeus příjmením *Labraundes* a ves, v níž chrám jeho byl, *Labraunda.*

79. Thrakové, obleženi jsouce od Aristagora učinili s ním smlouvu, že město opustí, jestliže volný odchod jim se zaručí. Což když jim slibeno bylo, úkladně vojsko Aristagorovo přepadli. Aristagoras usmrcen r. 497.

Kniha šestá.

Návrat Histiaiův a záměry jeho (1—5); válečné přípravy Peršanův a Ionův (6—7).

1. Aristagores tedy, když byl Ionii vzbouřil, takto skonal; Histiaios pak, vládce Miletu, propuštěn byv od Dareia, přibyl do Sard. Když byl ze Sus tam přišel, tázal se ho Artafrenes, náměstník Sard, jaká by se mu zdála příčina býti, že Ioni odpadli. I pravil onen, že neví a divil se tomu, co se stalo, právě jakoby ničeho o věcech těch nevěděl. Artafrenes však, vida jej se přetvářeti, pravil věda důkladně o příčině odpadnutí: „Takto se, Histiaie, tyto věci mají. Tento střevíc jsi ušil ty, Aristagores pak jej obul.“

2. To řekl Artafrenes narážeje na povstání; Histiaios pak ulekl se, tuše, že Artafrenovi vše vědomo, a jakmile první noc přišla, uprchl k moři, oklamav krále Dareia; nebo an mu byl slíbil, že mu Sardou, ostrov největší, podrobí, hodlal se uvázati v náčelnictví Ionův u válce proti Dareiovi. Přeplaviv se do Chiu spoután jest od Chijských, domnívajících se, že k rozkazu Dareia něco proti nim obmýšlí. Dověděvše se však, an jim vše vypravoval, že jest nepřítelem královým, propustili jej.

3. Tu Histiaios, když se ho Ioni vyptávali, za jakou příčinou tak horlivě Aristagorovi přikázal, aby od krále odpadl, a proč takovou bídu Ionům způsobil, nevykládal jim skutečné příčiny, nýbrž pravil, že král

Dareios si umínil Foiniky přestěhovati a v Ionii usaditi, Iony pak ve Foinikii; a proto že mu to přikázal. Tak děsil Iony, ač král zhola nic takového nebyl si umínil. [1])

4. Potom Histiaios po Hermippovi, muži atarnejském, Peršanům v Sardech meškajícím listy poslal, ježto byli s ním dříve o povstání rokovali. Hermippos však neodevzdal listů těm, k nimž poslán byl, nýbrž donesl a doručil je Artafrenovi. Tento dověděv se, co se strojilo, kázal Hermippovi, aby listy Histiaiovy oděvzdal těm, jimž je měl odevzdati, odpovědi však, jež by Peršané Histiaiovi poslali, aby jemu dal. Když se ti takto vyzradili, tu Artafrenes mnoho Peršanův usmrtil.

5. I nastal v Sardech strach; Histiaia pak, když ho takto naděje sklamala, odvezli Chijští do Miletu, an byl Histiaios sám toho žádal. Miletští však jsouce rádi, že se i Aristagora zhostili, nebyli nikterak ochotni jiného zvolnovládce do vlasti přijmouti, ježto byli svobody okusili; ba, když Histiaios v noci násilím do Miletu se navrátiti hodlal, poraněn jest v stehno od někoho z Miletských. Jsa takto z vlasti své vyháněn vrátí se zpět do Chiu; odtud pak, an nemohl Chijských přemluviti, aby mu lodí poskytli, přeplavil se do Mytileny a přemluvil Lesbické, aby mu lodí poskytli. Osadilíť tito osm trojveslí mužstvem a pluli s Histiaiem do Byzantia; zde pak meškajíce zajímali lodí z Pontu plovoucí, vyjma lodí těch, kteří ochotnými se býti pravili Histiaia poslouchati.

6. To činili Histiaios a Mytilenští. V Miletu pak očekával se příchod velikého loďstva a vojska zemského: nebo vůdcové Peršanův se spojili a učinivše jedno vojsko táhli na Milet, ostatních měst méně dbajíce. Z loďstva jejich byli Foinikové nejhorlivější; táhli pak s nimi i Kypřané, kteří nedávno podrobeni byli, a Kilikové a Egyptští.

7. Tito tedy táhli na Milet a na ostatní Ionii; Ioni pak dověděvše se o tom, vyslali zástupce své do Panionia. Sešedším se v tomto místě a radícím se vidělo se zemského vojska nesbírati proti Peršanům, nýbrž usnesli se na tom, aby Miletští sami hradby hájili, loďstvo však aby se mužstvem osadilo, ani jedné lodí nevyjímaje, a aby osadivše lodí co nejrychleji u Lady [2]) se shromáždili a před Miletem mořskou bitvu svedli. Lade jest malý ostrov ležící u města Miletských.

Bitva mořská u ostrova Lady (8—17); dobytí Miletu (18—21).

8. I sešli se na to Ioni s koráby lidem osazenými, a s nimi též z Aiolů ti, kteří v Lesbu obývají. Postavili pak se takto. Východní křídlo zaujímali Miletští sami, majíce 80 korábů, s nimi sousedili Prienští s 12 koráby a Myuntští s třemi; s Myuntskými pak sousedili Tejští s 17 koráby, s Tejskými Chijští se 100 koráby; vedlé těchto postaveni byli Erythrajští a Fokajští; Erythrajští s osmi, Fokajští s třemi koráby; [3]) s Fokajskými sousedili Lesbičtí se 70 koráby; poslední pak stáli Samičtí se 60 koráby, západní křídlo zaujímajíce. V celosti byl počet všech 353 trojveslí.

9. Tyto byly koráby Ionův, počet korábů barbarův však byl 600. Když i tyto k Miletsku připluly a vojsko zemské veškero přitáhlo, tu náčelníci Peršanův dověděvše se o množství ionských lodí obávali se, že nebudou s to, aby je překonali, a že takto, nebudou-li vládnouti mořem, ani Miletu nebudou moci dobyti a že v nebezpečenství se octnou, od Dareia trestu dojíti. Toto uvažujíce shromáždili zvolnovládce Ionův, kteříž byvše od Aristagora Miletského vlády zbaveni k Medům se byli utekli a tehdáž s druhými na Milet táhli; z těch tedy svolavše ty, kteříž přítomni byli,

pravili jim toto: „Muži ionští! nyní jeden každý z vás objeviž se dobrodincem domu králova; nechať jeden každý z vás své občany od ostatního vojska pomocného odtrhnouti se snaží. I zvěstujte jim předstírajíce toto, že neutrpí nic nemilého za povstání, a že ani chrámy jim nebudou zažženy ani domy, a že v ničem jim nebude věčšího násilí zakoušeti než dříve. Neučiní-li však toho, nýbrž dají-li se předce v boj, rcete jim toto vyhrožujíce, co je zastihne, že, až bitvou poraženi budou, otroky se stanou a že jich pacholata vyklestíme, panny pak do Bakter odvlečeme a že zemi jiným odevzdáme."

10. To pravili tito; vládcové pak vysílali v noci posly, jeden každý svým občanům to zvěstuje. Ioni však, jimž se toto poselství vzkazovalo, trvali ve vzdornosti [4]) a nechtěli se v zradu uvoliti; domnívaliť se jedni každí, že jim toliko toto Peršané oznamují.

11. To se tedy dálo hned když Peršané k Miletu přitáhli; na to pak se Ioni u Lady shromáždění scházívali; mluvili tu k nim mnozí, mezi nimi také fokajský náčelník Dionysios, jenž toto pravil: „Na ostří břitvy kolébá se osud náš, [5]) mužové ionští, máme-li býti svobodni či otroci, a to zběhlí otroci. Nyní tedy, budete-li chtíti svízele podstupovati, budete ovšem napřed namáhání míti, avšak budete s to, abyste nepřátele přemohli a svobodni byli. Budete-li však choulostivosti a nevázanosti se oddávati, nemám žádné naděje, že by vám bylo lze králi toho povstání nepykati. Než poslechněte mne a poručte mně samy sebe k řízení; a já vám, nebudou-li nám bozi nepříznivi, slibuji, že nepřátelé na vás neudeří, aneb, udeří-li, že velikou porážku utrpí."

12. Uslyševše to poručili se Ioni Dionysiovi. On pak vyváděl lodí po každé, jednu za druhou, na moře a cvičil veslaře odbývaje lodími projížďku vespolnou [6]) a vojínům lodním kázal se ozbrojiti; ostatní

část dne držel lodí zakotveny. I vkládal na Iony za dne mnoho práce. Sedm dní poslouchali tito a činili, co rozkazoval; po sedmém dni však Ioni nejsouce takovým pracím zvyklí a jsouce trampotami i sluncem zemdleni, pravili mezi sebou toto: „Proti kterému bohu jsme se prohřešili, že toto snášeti máme? vždyť jsme se zbláznili a rozumem se pominuli, že jsme chvastavému muži fokajskému, jenž toliko tří lodí poskytuje, se poručili! On pak přejav trýzní nás trýzněmi nezhojitelnými, [7]) a mnozí z nás už v nemoc upadli, o mnohých pak jest se téhož nadíti. I jest nám lépe, utrpěti spíše cokoliv jiného než toto a čekati raději, jaké bude příští otroctví, než přítomným sklíčenu býti. Nuže, příště neposlouchejme ho!“ Tak pravili, a potom hned nikdo nechtěl ho poslouchati, nýbrž jako zemské vojsko rozbili si stany na ostrově a trávili čas v stínu, a nechtělo se jim do lodí vstupovati aniž se cvičiti.

13. Když náčelníci Samických znamenali, co Ioni činí, tu uposlechli oněch slov, jež jim byl dříve Aiakes, syn Sylosontův, k rozkazu Peršanův vzkázal, vybízeje je, aby spolek Ionův opustili; nebo jednak viděli velikou nekázeň Ionův, jednak se jim zdálo nemožné moc královu překonati a mínili pevně, že i kdyby toto loďstvo Dareiovo překonali, jiné pateronásobné přibude. [8]) Jakmile tedy uzřeli, že Ioni se zpěčují řádně si počínati, chopili se této záminky a pokládali to za prospěšné zachrániti své chrámy a svá obydlí. — Aiakes pak, jehož slov uposlechli, byl syn Sylosonta, syna Aiakova, a jsa vládcem Samu byl od Aristagora Miletského vlády zbaven, jakož i druzí vládcové v Ionii.*)

14. Když pak Foinikové se blížili, vyvedli i Ioni své lodí proti nim jednu za druhou. Když pak se

---

*) Viz V, 37 a d. O Aiakovi viz IV, 138; o jeho otci Sylosontu III, 139 a d.

sblížili a spolu se setkali, kteří tehdáž z Ionův bázliví aneb stateční muži byli v této mořské bitvě, to nemohu zajisto vypsati; nebo obviňují se vespolek. Vypravuje se, že Samičtí tehdáž, jakž se byli s Aiakem umluvili, plachty roztáhli a z vykázaného jim místa do Samu odpluli, kromě jedenácti lodí. Těchto lodí náčelníci setrvali a bojovali neposlechnuvše náčelníků; i dala jim obec Samických za tento čin tu odměnu, že jich jmena, ježto se hodnými muži býti prokázali, i s jmeny otcův jejich na sloupu zaznamenána jsou; a tento sloup stojí na náměstí. Když pak Lesbičtí uzřeli, že sousedé jejich utíkají, učinili totéž, co Samičtí; a rovněž tak učinila věčší část Ionův totéž.

15. Z těch pak, kteří setrvali v bitvě mořské, nejhůře se vedlo Chijským, ježto slavných skutků dokazovali a nestatně si počínati nechtěli. Byliť, jakž i dříve řečeno jest, sto lodí vypravili a na každé lodí čtyřicet vybraných občanů jako bojovníky. Vidouce pak, že nejmnožší ze spojenců zradu páchají, nechtěli špatným rovni býti, nýbrž osaměvše s několika spojenci bojovali projíždějíce skrz nepřátelské lodí, až zničivše mnoho lodí nepřátelských věčší část svých lodí ztratili.

16. I uprchli pak Chijští se zbylými lodími do vlasti své; ti pak z Chijských, jichžto lodí nebyly s to, *) když byli stíháni, utíkají k Mykale. Zde lodí svých nechali se ztroskotati a zůstavili je tam, sami pak pěšky po zemi se ubírali. A když Chijští putujíce do Efesska přišli, byla noc a měly tam právě ženy thesmoforie. Tu Efesští, jelikož nebyli o Chijských slyšeli, co se jim stalo, vidouce že vojsko do země vpadlo, domnívali se na jisto, že jsou lupiči a že při-

*) T. j. jichžto lodí byly porouchány a tudy s tuto plavbu nebyly.

cházejí ženy uchvátit, i vytáhli všichni vůbec a usmrtili Chijské.

17. Tito tedy s takovými osudy se potkali. Dionysios Fokajský však, když znamenal, že po moci Ionů veta jest, odplul, zničiv tři lodí nepřátel, ne do Fokaie, dobře věda, že, jako ostatní Ionie, v otroctví uvržena bude, nýbrž zrovna bez meškání plul k Foinikii, a potopiv zde kupecké lodí a dobyv mnoha zboží plul k Sikelii. Odtud pak vyjížděl a prováděl loupežnictví ovšem proti Hellenům ne, avšak proti Karchedonským a Tyrsenským.

18. Peršané však, když byli mořskou bitvou nad Iony svítězili, obléhali Milet po moři i po zemi, podkopávajíce hradby a všelikých strojů válečných užívajíce; i dobyli města zúplna šestého roku po odpadnutí Aristagora a zotročili město tak, že neštěstí to shodlo se s věštbou o Miletu vydanou.

19. Nebo když Argivští v Delfech se tázali, jak by město jejich zachrániti lze bylo, dána jim společná věštba, jejíž jedna část k Argivským samým směřovala; mimochodem však také o Miletských bůh věštbu vydal. O slovech týkajících se Argivských připomenu tehdáž, až k tomu místu přijdu; *) co však Miletským nepřítomným bůh věštil, zní takto:

„Tehdáž Milete, strůjce skutků hořeplodných,
mužstvu četnému budeš za kořist slavnou a pochoutku;
tvé manželky budou nohy přemnoha mýti vlasáčům;
pchrám pak náš v Didymech tu jiným bude dán v poručenství.“ ⁹)

Tehdáž tedy toto zastihlo Miletské, ježto muži z věčší části usmrcováni byli od Peršanů vlasáčů, ženy pak a děti v počtu otrokův se octly a svatyně v Didymech i chrám i věštírna vydrancovány a spá-

*) Viz kap. 77.

leny byly. O pokladech v této svatyni učinil jsem už jinde často ve vypravování svém zmínku *).

20. Pak odvedeni jsou zajatí Miletští do Sus. Král Dareios jim nic zlého neučinil, leda že je u tak zvaného červeného moře [10]) usadil v městě Ampě, vedlé něhož řeka Tigris teče a v moře vpadá. Z kraje miletského však podrželi si Peršané okolí města a rovinu, hornatou pak část dali Karům Pedasským v držení.

21. Když Miletští toto od Peršanův utrpěli, neoplatili jim rovnou měrou Sybariti, kteří města svého zbaveni byvše v Lau a Skidru obývali; [11]) nebo když Krotonští Sybari[illegible] ztroskotali, ostříhali si všichni dospělí Miletští hlavy a jevili veliké hoře; bylať tato města ze všech, jež známe, nejvíce sobě spřátelena. I nepočínali si Sybariti nikoliv tak jako Athenští. Nebo Athenští objevili, že je dobytí Miletu náramně hněte, i jinak často i také tím, že když Frynichos drama „dobytí Miletu" složil a provodil, diváci do pláče se dali a jej tisícem drachem pokutovali, že jim domácí neštěstí připomenul a zakázali, aby příště nikdo více toho dramata neprovodil. [12])

Samičtí stěhují se do Sikelie, obsadí zrádně město Zanklu (22—24); válečná tažení Peršanův a smrt Histiaia (25—32).

22. Milet tedy byl od Miletských opuštěn. Samickým pak těm, kteří něco měli, [13]) nelíbilo se nikterak to co náčelníci jejich byli strany Medů učinili; i vidělo se jim, když se hned po mořské bitvě radili, odplouti a přestěhovati se dříve než by vládce Aiakes do jejich země přišel, aniž čekati a Medům i Aiakovi otročiti. Nebo za téhož času vysílali Zanklejští [14]) v Sikelii do Ionie posly a zvali Iony na *Krásné pobřeží*, chtíce zde město ionské založiti. Toto tak zvané krásné pobřeží patří Sikelům a leží

*) Jen dvakrát; viz I, 92 a V, 36.

v té části Sikelie, kteráž k Tyrsenii obrácena jest. K tomuto vyzvání vypravili se tam ze všech Ionů jediní Samičtí a s nimi spolu uprchlíci Miletských.

23. Při tom se přihodila tato událost.

Když Samičtí ubírajíce se do Sikelie k Lokrům Epizefyrským [15]) přišli, obléhali Zanklejští s králem svým, jemuž bylo jmeno Skythes, jedno město Sikelův, usilujíce jeho dobyti. Seznav však to vládce Rhegia Anaxileos, jenž se Zanklejskými v nevoli byl, odebral se k Samickým a přemlouval je, že by měli Krásného pobřeží, k němuž pluli, nechati a Zanklu, kteráž byla od mužů opuštěna, obsaditi. Když pak Samičtí se přemluviti dali a Zanklu obsadili, tu Zanklejšti uslyševše, že město jejich obsazeno jest, spěchali domů a vyzvali na pomoc Hippokrata, vládce Gely; [16]) bylť tento jich spojencem. Když pak Hippokrates s vojskem na pomoc jim přišel, spoutal Skytha, samovládce Zanklejských, že byl ztrátu města zavinil, i bratra jeho Pythogena a dopravil je do města Inyku, ostatní Zanklejské pak vydal Samickým umluviv se s nimi a složiv jim i obdržev od nich přísahu. Za to mu od Samických ta odměna byla slíbena, že z všeho movitého zboží a z otroků v městě polovice se mu dostane, a co na venkově jest, že vše obdrží. I držel tento sám věčší část Zanklejských v poutech jako otroky, tři sta čelných mužů však dal Samickým k usmrcení. Než toho Samičtí neučinili.

24. Skythes pak, samovládce Zanklejských, uprchl z Inyku do Himery, odtud pak šel do Asie a vydal se ku králi Dareiovi. I pokládal jej Dareios za nejspravedlivějšího [17]) všech mužů, kteřížkoli z Hellady k němu přišli. Nebo šel do Sikelie, vyžádav si toho od krále, a zase ze Sikelie zpět ku králi se navrátil a zemřel v stáří velice bohat jsa v zemi Peršanův.

25. Samičtí tedy utekše před Medy překrásné město Zanklu bez namáhání si opatřili.

Po bitvě mořské, která o Milet byla svedena, vedli Foinikové k rozkazu Peršanův Aiaka, syna Sylosontova, do Samu, ježto se jim velice byl zavděčil a veliké věci vykonal. Samickým pak jediným ze všech, kteříž od Dareia odpadli, ani město ani chrámy nebyly spáleny, proto že lodí jejich z bitvy se vzdálily. Po dobytí Miletu pak Peršané hned Karie se zmocnili; některá města dobrovolně se jim podrobila, jiných dobyli násilím.

26. Tak se toto dálo. Když pak Histiaiovi Miletskému meškajícímu u Byzantia a zajímajícímu nákladné lodí Ionův z Pontu plovoucí zvěstováno, co se u Miletu stalo, poručil záležitosti Hellespontu se týkající Bisaltovi Abydskému, synu Apollofanovu, sám pak maje s sebou Lesbické plul k Chiu a svedl v tak zvaných Koilech v chijské krajině boj se stráží Chijských, kteráž mu cestu zabraňovala. Těchto strážců usmrtil valný počet; ostatní pak Chijské, ježto byli mořskou bitvou *) oslábli, překonal Histiaios mužstvem lesbickým, udeřiv na ně z Polichny, města chijského.

27. Ráda však, tuším, dějí se znamení [18]), když se veliká neštěstí městu neb národu přihoditi mají; nebo i Chijským stala se před tím veliká znamení. Předně když do Delf chor sto mládencův poslali, dva toliko z nich se vrátili, osmadevadesát pak postihl a uchvátil mor. Za druhé pak touž dobou, maličko před tou bitvou mořskou, v městě na děti, když se ve škole učily, krov se sesul tak že ze sto dvaceti pacholat jediné toliko vyvázlo. Tato znamení jim bůh před tím zjevil, na to pak bitva mořská, která se udála; obec na zem porazila [19]), a po té bitvě přišel Histiaios s Lesbickými; poněvadž pak byli Chijští oslabeni, snadně je pokořil.

---

*) T. bitvou u ostrova Lady, kdež Chijští ze všech největší ztrátu utrpěli. Viz kap. 15.

28. Odtud táhl Histiaios na Thasos, veda s sebou mnoho Ionův a Aiolův. Když pak Thasos obléhal, přišlo mu poselství, že Foinikové proti ostatní Ionii plují. Uslyšev to nechal Thasu nedobytého i kvapil k Lesbu veda s sebou celé vojsko. Z Lesbu pak, anož vojsko jeho hladovělo, přeplavil se, aby úrodu v kraji atarnejském a v Mysii v údolí řeky Kaiku [20]) požal. V těchto krajinách však byl Harpagos, muž perský, vůdce vojska nemalého, jenž na Histiaia, když na břeh vstoupil, udeřil, jej sama zajal a věčší část vojska jeho zahubil.

29. Byl však Histiaios takto zajat. Když Řekové s Peršany v Maleně v kraji atarnejském bojovali, potýkali se spolu dlouhý čas; jízda pak později se vyvalila a na Řeky udeřila. A sotva jízda toto učinila, obrátili se Řekové na útěk a Histiaios, doufaje že od krále za svou vinu nebude usmrcen, okázal takto, že by rád chtěl na živě zůstati: Když utíkaje od Peršana jakéhosi postižen byl a jsa postižen od něho proboden býti měl, jal se perským jazykem oznamovati, že jest Histiaios Miletský.

30. Kdyby však, když v zajetí přišel, ku králi Dareiovi byl odveden, nebylo by se mu, tuším, nic zlého stalo, a byl by mu král vinu prominul. Avšak právě z té příčiny a aby ušed smrti nestal se opět velikým u krále, narazili Artafrenes, náměstník Sard a Harpagos, jenž ho zajal, když do Sard přiveden byl, tělo jeho tam na kůl, hlavu pak jeho balsamovali a přinesli králi Dareiovi do Sus. Dověděv se o tom vyplísnil Dareios ty, kteříž to učinili, že mu ho nepřivedli živého, pak kázal hlavu jeho umyti a pečlivě opatřiti a pochovati, jakožto hlavu muže, jenž jemu a Peršanům velikým byl dobrodincem. [21])

31. To tedy s Histiaiem se stalo. Loďstvo Peršanův pak přezimovalo u Miletu, druhého pak roku vyplulo a dobylo snadně ostrovů u pevniny ležících,

Chiu a Lesbu a Tenedu. Kdykoli pak barbaři některého ostrova dobyli, pokaždé sháněli lidi. Shánějí pak je tímto způsobem: Muž chopí muže za ruku a takto od moře severního až k jižnímu se roztáhnou a pak protáhnou celým ostrovem honíce lidi. *) Též ionských měst na pevnině založených dobývali týmž způsobem, leda že nesháněli lidí. Nebyloť to možné.

32. Tehdáž náčelníci Peršanův splnili výhrůžky, jimiž byli Ionům hrozili, když proti nim k boji se postavili. Nebo jak se měst zmocnili, vybrali nejsličnější pacholata a učinili je kleštěnci, panny pak nejkrásnější odvlekli ke králi. To tedy činili, města pak i s chrámy zažehali.

Tak tehdáž Ionové potřetí zotročeni jsou, poprvé od Lydů, potom dvakrát od Peršanů. **)

Pokoření Chersonesu a měst hellespontských (33); o vládě Miltiada a jeho nástupců v Chersonesu (34—41).

33. Ubírajíc se od Ionie dobývalo loďstvo perské všech míst v Hellespontu ***) v levo, když se do Hellespontu vpluje, ležících; nebo co v pravo leží, byli si Peršané tažením po pevnině podrobili. Jsou pak v Evropě tyto části Hellespontu: Chersonesos, kdež mnoho měst jest, a Perinthos a tvrze na pobřeží thrackém a Selybrie a Byzantion. Byzantští a protější Kalchedonští ani nevyčkali příchodu Foinikův nýbrž opustivše vlast svou odpluli v moře pohostinné a usadili se v městě Mesambrii. Foinikové pak ohněm vyhubivše tyto krajiny řečené obrátili se k Prokonesu a Artace, a pohubivše i tato místa ohněm pluli opět k Chersonesu, aby ostatní města zpustošili, jichž ne-

---

*) Srovn. také III, 149 a pozn. pod překladem. **) Po prvé pokořil je Kroisos, po druhé Harpagos, vůdce Kyrův (viz I, 169). ***) Hellespontos zde = pomoří u Hellespontu, jako Pontos (černé moře) často znamená též krajinu u černého moře ležící.

byli poplenili, když dříve k této zemi přistali. Ku Kyziku pak ani se neplavili; nebo Kyzičané byli už dříve před touto výpravou Foiniků̊v králi se podrobili. učinivše smlouvu s Oibarem, synem Megabazovým, náměstníkem v Daskyleiu.

34. V Chersonesu pak podrobili Foinikové mimo Kardii všechna ostatní města. Vládl však těmito městy až dotud Miltiades, syn Kimona, syna Stesagorova; dříve pak byl tuto vládu si získal Miltiades. syn Kypselův, tímto způsobem.

Dolonkové, kmen thracký, drželi tento Chersones. Tito Dolonkové tedy tištěni byvše válkou od Apsinthských poslali krále své do Delf, aby se strany války tázali. Pythia pak jim rozkázala, aby si za osaditele do své země toho přivedli, jenž by je, až z chrámu odcházeti budou, první k hostině pozval. I putovali Dolonkové po svaté cestě [22]) zemí Fokův a Boiotův; a když jich nikdo nepozval, uchýlili se do Athen.

35. V Athenách pak měl tehdáž svrchovanou moc Peisistratos; avšak mocen byl i Miltiades, syn Kypselův, z rodiny čtverospřežení milovné, jehož předkové od Aiaka a Aiginy pocházeli, později pak v Athenách se usadili; nebo Filaios, syn Aiantův, první toho rodu Atheňanem se stal. [23]) Tento Miltiades když, sedě v síni domu svého, Dolonky mimojdoucí uzřel, kteří neměli domácího kroje a kopí nesli, zavolal na ně a když se přiblížili, nabídl jim přístřeší a pohostinství. Tito pak přijavše to a byvše od něho pohostěni oznámili mu celou věštbu a oznámivše mu ji prosili ho, aby boha poslušen byl. Miltiades pak uslyšev to dal se řečí tou hned přemluviti, ježto vládu Peisistratovu těžce nesl a pryč býti se mu chtělo. I odebral se hned do Delf, aby se též věštírny zeptal, má-li učiniti, čeho na něm Dolonkové žádali.

Když pak i Pythie ho k tomu pobádala, tu Mil-

tiades, syn Kypselův, jenž před tou dobou čtverospřežením v závodu olympickém byl vyhral, tehdáž z Athenských všechny, kdožkoli se výpravy súčastniti chtěli, k sobě vzal a odplul zároveň s Dolonky i uvázal se v držení toho kraje; a ti, kteří ho k sobě pozvali, učinili ho samovládcem. On pak předně přehradil úžinu Chersonesu z města Kardie do Paktye,[24]) aby nemohli Apsinthští jim do země se vdírati a škoditi. Tato úžina jest vzšíří 36 honů; od této úžiny pak jest celý Chersonesos dovnitř vzdélí 420 honů.

37. Přehradiv tedy krk Chersonesu a překaziv tímto způsobem vpády Apsinthských zdvihl Miltiades nejprvé válku proti Lampsačanům. Lampsačané pak zálohu vzdělavše jej zajali. Měl však s Miltiadem známost Kroisos, král Lydův. Ten dověděv se o tom vzkázal Lampsačanům po poslu, aby Miltiada propustili; pakli ne, hrozil, že je zahladí jako smrk. Když pak Lampsačané semo tamo hádali, co poselství, kterýmž jim Kroisos pohrozil, znamenati má, že je zahladí jako smrk, posléze předce jeden ze starších lidí pravdu uhodl a řekl, že smrk jediný všech stromů, když se porazí, žádných ratolestí nepouští, nýbrž zhola zahynouti musí. I ulekli se Lampsačané Kroisa a propustili Miltiada na svobodu.

38. Tak tedy tento skrz Kroisa vyvázl, po čase pak zemřel bez dětí, i odevzdal vládu a statky Stesagorovi, synu Kimona, bratra svého životného.[25]) A od jeho úmrtí vzdávají mu Chersonesští oběti, jaké sluší zakladateli osady a ustanovují závod koňský a gymnický, při němž z Lampsačanů nikomu není volno zápasiti.

Avšak i Stesagora potkalo, že za války s Lampsačany bezdětný zemřel, udeřen byv v hlavu sekerou v prytaneiu od člověka, jenž se za zběha vydával, v skutku pak nepřítel, a to prudký, byl.

39. Když i Stesagores tímto způsobem skonal, tu vyšlou Peisistratovci Miltiada, syna Kimonova a bra-

tra zemřelého Stesagora, s trojveslím, aby vlády v Chersonesu se zmocnil. Tito s ním i v Athenách dobře nakládali, tvářice se, jakoby ničeho nevěděli o smrti jeho otce, kteráž jak se stala, v jiné části vypravování naznačím. [26]) Miltiades pak přišed v Chersones prodléval doma, jakoby bratra svého Stesagora ještě smutkem ctil. [27]) I shlukli se velmoži Chersonesských dověděvše se o tom, ode všech měst a se všech stran, a když vespolek k Miltiadovi přišli, aby mu soustrast projevili, spoutáni jsou od něho. [28]) Miltiades tedy zmocnil se Chersonesu a živil 500 žoldnéřů, i pojal za ženu Hegesipylu, dceru Olora, krále Thrakův.

40. Tento Miltiades, syn Kimonův, byl teprv nedávno v Chersonesos se vrátil, a opět ho vrátivšího se krutější osud stíhal, než ho dříve byl postihl. Tři léta před tím [29]) byl před Skythy uprchl; nebo Skythové kočující, byvše od krále Dareia podrážděni, spojili se a přitáhli až k tomuto Chersonesu. Jejich návalu nedočekal Miltiades a vzdaloval se Chersonesu, až se Skythové odebrali a Dolonkové ho opět nazpět přivedli.

41. To se tedy stalo tři léta před tou nehodou, kteráž ho tehdáž svírala. Tehdáž pak dověděv se, že Foinikové u Tenedu jsou, naplnil pět trojveslí majetkem svým a odplul do Athen. A když z města Kardie vyplul, plavil se Černým chobotem; an však podlé Chersonesu se ubíral, přikvačí Foinikové na jeho lodí. I utekl se Miltiades s čtyřmi ze svých lodí do Imbru, páté pak Foinikové dostihli a zajali ji. Této lodí náčelníkem byl nejstarší syn Miltiadův, Metiochos, jenž se nenarodil z dcery Olora thrackého, nýbrž z jiné ženy. Toho tedy i s lodí Foinikové zajali a dověděvše se, že by Miltiadův syn byl, dopravili ho ku králi, domnívajíce se, že si velikou zásluhu získají, ježto byl Miltiades mezi Iony v ten rozum se vyjádřil, aby uposlechli Skythův, když je Skythové pobouzeli, aby most zrušili a domů odpluli. [30]) Dareios však,

když mu Foinikové Metiocha, syna Miltiadova, přivedli, nic zlého mu neučinil, nýbrž mnoho dobrého; dalť mu dům a statek a perskou ženu, a děti, které se mu z ní narodily, vřaděny jsou do počtu Peršanův. Miltiades však přišel z Imbru do Athen.

Spořádání Ionie, marné pokusy Mardoniovy (42—45); pokoření ostrova Thasu (46—47); mnozí z Reků podrobují se Dareiovi, mezi nimi také Aiginští, jež Kleomenes hodlá potrestati (48—50).

42. Toho roku nestalo se Ionům už žádné další protivenství od Peršanův, nýbrž stalo se jim toho roku toto, což zajisté velmi prospěšné bylo. Artafrenes, náměstník Sard, svolal vyslance měst ionských a přinutil Iony, aby mezi sebou smlouvou se zavázali, že budou si náhradu dávati [31]) a že se nebudou vespolek drancovati a olupovati. K tomu je tedy přinutil, a také krajiny jich po parasangech vyměřil (parasang nazývají Peršané míru třiceti honů), a po tomto vyměření uložil jedněm každým daně, kteréž beze změny od toho času až do mé doby trvají, jakž byly od Artafrena určeny. [32]) Určeny pak jsou skoro podlé téhož měřítka, jakož už dříve. *) A tato byla pokojná opatření.

43. Z jara pak, když druzí vůdcové od krále náčelnictví byli zproštěni, táhl Mardonios, syn Gobryův, k moři, veda s sebou valné vojsko zemské a také valné loďstvo; byl věku mladého a nedávno za ženu byl pojal Dareiovu dceru Artazostru. Když Mardonios veda toto vojsko do Kilikie přišel, vstoupil sám do lodí a ubíral se dále s druhými lodími, vojsko zemské pak vedli jiní vůdcové k Hellespontu. Když pak Mardonios plavě se podlé břehu Asie do Ionie přišel, tu

*) T. j. od toho času, když Dareios finance říše upravil (III, 90).

se něco stalo, což až vyřknu, velice bude ku podivu těm Řekům, kteří nechtí věřiti, že Otanes v radě oněch sedmi Peršanův v ten rozum se vyjádřil, že by měli Peršané míti lidovládu: [31]) Mardonios totiž všechny zvolnovládce Ionův odstranil a ustanovil v městech lidovládu. To učiniv spěchal k Hellespontu. Když pak veliká síla *) lodí se shlukla a veliké vojsko zemské, přeplavili se přes Hellespont a táhli Evropou, a sice na Eretrii a Atheny.

44. Tato města byla záminkou té výpravy; avšak v úmyslu majíce podrobiti z řeckých měst kolikožkoli by mohli, jednak loďstvem Thasické podrobili, kteříž ani rukou proti nim nepozdvihli, jednak zemským vojskem k dosavadním otrokům svým připojili i Makedony; nebo národy před **) Makedony obývající byly jim už všechny poddány. Z Thasu pak přeplavili se na druhou stranu a pluli podlé pevniny až k Akanthu, z Akanthu pak hodlali horu Athos oplaviti. Při oplavení však připadl na ně veliký a nesnadný severník a krutě jim poškodil, an valné množství lodí na horu Athos vymetl. Vypravujeť se, že lodí zničených bylo na tři sta a přes dvacet tisíc lidí že zahynulo; neboť anož moře u hory Athosu jest plno dravců, zahynuli jedni rozsápáni byvše od dravců; jiní pak neuměli plovati a zahynuli z té příčiny, jiní potřískavše se o skály, ještě jiní zimou.

45. Tak se vedlo loďstvu; na Mardonia však a zemské vojsko, když v Makedonii polem bylo, udeřili Brygové, kmen thracký; i usmrtili jich Brygové mnoho a Mardonia samého poranili. Než předce ani tito neznikli poroby; nebo Mardonios nehnul sebou dříve

---

*) Ještě lépe by se slovy Her. se shodovalo: „veliká věc lodí,“ kterýž způsob mluvení u starých se naskytuje. **) ἐντός se stanoviska perského t. j. *před* Makedony, *východně* od Makedonů.

z těchto krajin až je v porobu přivedl. Avšak když je podmanil, odvedl vojsko nazpět, ježto bylo pěší vojsko od Brygův úraz vzalo a loďstvo u hory Athosu. Tato výprava tedy hanebně pochodivši do Asie se vrátila.

46. Druhého roku kázal Dareios nejprvé Thasickým, kteříž od sousedův osočeni byli, že odpadnouti zamýšlejí, vypraviv k nim posla, aby hradbu svou kolem do kola zbořili a lodí do Abdery odpravili. Nebo Thasičtí, byvše od Histiaia Miletského obleženi *) a majíce veliké důchody užívali jmění svého k stavění dlouhých lodí a zřízení silnější hradby. Důchody ty přicházely jim z pevniny [34]) a z dolů. Ze zlatých dolův v Skaptesyle vycházelo jim obyčejně 80 talentů, z dolův pak na ostrově Thasu samém jsoucích méně sice, avšak předce tolik, že vycházelo Thasickým, ač z úrody polní daní neplatili, každého roku obyčejně důchodů z pevniny a z dolů 200 talentů, a když nejvíce vyšlo, 300 talentů.

47. Viděl jsem i sám tyto doly a daleko nejvíce obdivoval jsem se těm dolům, jež Foinikové vypátrali, kteříž s Thasem tento ostrov osadili, jenž nyní po Foinikovi Thasovi jmeno má. Tyto foinické doly jsou v Thasu uprostřed míst slovoucích Ainyra a Koinyra, naproti Samothrakii, a hora ta jest dobýváním kovů velice rozryta. To jest tedy takové; Thasičtí pak k rozkazu krále i hradbu svou zbořili i lodí všechny do Abdery odpravili.

48. Po té zkoušel Dareios Řeky, co by v úmyslu měli, zdali s ním bojovati či se vzdáti. Vyslal tedy hlasatele po celém Řecku, jiné jinam, káže jim, aby pro krále země a vody žádali. Tyto tedy poslal do Řecka, jiné hlasatele pak rozesílal do měst pomoř-

---

*) Viz kap. 28.

ských jemu poplatných káže, aby lodí dlouhé a jiné k přepravení koní způsobné chystali.

49. I chystali ti toto; hlasatelům pak do Řecka přišlým dali mnozí z pevniňanův, čeho Peršané od nich žádali, a taktéž ostrované všichni, ku kterýmkoliv Peršané žádat přišli. Dali tedy i jiní ostrované Dareiovi země a vody i také Aiginští. Na tyto, když to učinili, dotírali hned Athenští, domnívajíce se, že to Aiginští dali z nepřátelství proti nim, aby spolu s Peršany na ně táhli. I uchopili se rádi této příčiny a chodíce do Sparty žalovali na Aiginské, že tím, co učinili, Řecko zradili.

50. Pro tuto obžalobu odebral se Kleomenes, syn Anaxandridův, jenž tehdáž králem Spartanů byl, do Aiginy, hodlaje největší vinníky Aiginských zajmouti. Ale když se pokoušel o jich zajetí, protivili se mu i mnozí jiní z Aiginských, i také zvláště Krios, syn Polykritův, jenž pravil, že ani jednoho z Aiginských zdráv neodvede; že to bez rozkazu obce Spartanských činí, penězi jsa od Athenských porušen; nebo jinak že by byl spolu s druhým králem k zajímání přišel. Řekl pak toto z návodu Demaretova. Kleomenes však, jsa z Aiginy vystrkován, tázal se Kria, jak by se jmenoval; ten pak mu pravdu pověděl. I řekl k němu Kleomenes: „Nuže už teď si, ó berane, [35]) rohy své mědí oblož, ježto se potkáš s velikým neštěstím.“

O původu a výsadách králův spartanských.

51. Demaretos, syn Aristonův, tedy meškaje v Spartě za této doby osočoval Kleomena. I on byl králem Spartanských, avšak z rodu nižšího. Není však rod tento ničím nižší (nebo oba pocházejí od téhož muže), leč že se rod Eurysthenův podlé prvorozenství více ctí.

52. Lakedaimonští nesouhlasíce s žádným básní-

kem praví, že sám Aristodemos, syn Aristomacha, syna Kleodaia, syna Hyllova, za svého kralování je v tuto zemi přivedl, již nyní drží, ne pak synové Aristodemovi. Po nedlouhém čase pak že Aristodemovi porodila žena, jíž bylo jmeno Argeie (tuto praví býti dcerou Autesiona, syna Tisamena, syna Thersandra, syna Polyneikova), a že porodila dvojčata, Aristodemos pak že dočkav se těchto dětí nemocí skonal. I hodlali Lakedaimonští tehdejší po zákonu staršího z těchto synů králem učiniti; nevěděli však koho voliti, ježto byli sobě i podobni i rovni. Když to tedy rozeznati nemohli, aneb snad už před tím, tázali se rodičky. Tato však pravila, že ani ona sama nemůže jich rozeznati, ač to velmi dobře věděla; řekla to však obmýšlejíc, aby se nějak oba synové králi stali. I byli Lakedaimonští na rozpacích, a jsouce na rozpacích poslali do Delf lidi, aby se tázali, co by měli počíti. Pythie pak rozkázala, aby obě pacholata za krále měli, staršího však aby více ctili. To jim tedy Pythie rozkázala; když pak Lakedaimonští nic méně na rozpacích byli, jak by staršího z nich vypátrali, dal jim radu muž messenský, jemuž bylo jmeno Panites. Radil však tento Panites Lakedaimonským, aby stříhli matky, které pachole dříve koupá a krmí; a jestliže se okáže, že vždy týž pořádek zachovává, tehdy že budou vše věděti, po čem pátrají a co vynajíti chtějí; pakli však i ona bloudí a brzo tak brzo onak činí, tehdy že zjevno bude, že ani ona neví více a nechať se pak na jinou cestu dají. I stříhli tedy Spartiati podlé návodu toho Messeňana matky dětí Aristodemových a shledali, že vždy jednostejně staršímu i při krmení i při koupání přednost dává; ona pak nevěděla, za kterou příčinou se jí stříhlo. Když pak vypátrali pachole, jemuž od matky přednost dávána, vzali je, ježto se jim prvorozencem býti zdálo a chovali je v obecném domě. [30]) Dáno

pak tomuto jmeno Eurysthenes a mladšímu Prokles. O těchto bratřích se vypravuje, že, když v muže vzrostli, po všechen čas svého života nesvorni byli, a rovněž tak že i potomci jejich v sváru setrvávají.

53. To tedy povídají Lakedaimonští samojediní z Hellenů; toto však zaznamenávám podlé pověsti od Hellenův vypravované, že tito králové Dorských až k Perseovi, synu Danainu, boha nepočítaje, [37]) právem se od Hellenův vypočítávají a vyhlašují za Helleny; nebo tehdáž tito už patřili k Hellenům. Pravil jsem však *„až k Perseovi“* a nesáhl jsem dále nazpět z této příčiny, že se nepraví smrtelník býti otcem Persea, jako se Amfitryon otcem Herakla jmenuje. Pročež tedy pravého důvodu užívaje řekl jsem právem „až k Perseovi“. Kdo však od Danay dcery Akrisiovy předky pořád vzhůru sleduje, tomu se objeví, že náčelníci Dorských rodem jsou Egypťané. [38])

54. To tedy vyloženo podlé toho, co Helleni vypravují. Avšak Peršané vypravují, že se Perseus, jsa Assyřan, Hellenem stal, ne však předkové Perseovi; předkové Akrisia pak že nemají žádného příbuzenství s Perseem a ti že jsou, právě jako Helleni povídají. Egypťané. [39])

55. O tom tedy budiž tolik řečeno. Z jaké příčiny však Egypťané a za jaké skutky prokázané královské vlády Dorských dostali, toho pominu, ježto od jiných o tom pověděno jest; čeho však jiní nezaznamenali, o tom připomenu.

56. Pocty ustanovili Spartané králům tyto: dvoje kněžství, totiž Zeusa Lakedaimona a Zeusa nebeského; [40]) pak aby válku vynášeli do kterékoliv země by chtěli a aby žádný ze Spartanův jim v tom nebránil, jinak že v kletbě bude; [41]) pak aby, když se do boje táhne, králové první kráčeli a poslední se vraceli; aby sto vybraných mužů v poli jich stráhlo; zvířat aby táhnouce v pole obětovali, kolikožkoli by chtěli, a z obě-

tovaných zvířat aby se jim všech koží a hřbetů [42]) dostávalo.

57. To jsou pocty u válce; ostatní pak v čas míru ustanoveny jsou jim takto: Koná-li se nějaká obecná obět, aby králové první k hodům zasedli a u těchto aby se začínalo a každému obou králův aby se od všeho dvojnásobně více dávalo než ostatním hostům; a jim aby se nejprvé nalévalo a kůže obětovaných zvířat aby byly jejich; pak aby každého novoměsíce a každého sedmého dne první části měsíce [43]) od obce vyrostlé zvíře obětní pro Apollona se jim dávalo a medimnos ječných krup a lakonská čtvrtka [44]) vína, a při všech závodech aby měli zvláštní místo; pak aby jim náleželo za proxeiny [45]) ustanoviti kteréžkoli z občanů by chtěli, a každý z nich aby dva Pythiy [46]) směl voliti (tito Pythiové jsou muži do Delf posílaní, kteří s králi na obecné útraty jedí); když pak králové k obědu nepřijdou, aby se jim do domu každému dva choiniky ječných krup posílaly a kotyle vína, [47]) když však přijdou, aby se jim vše dvojnásobně dávalo; tatáž pocta aby se jim i od soukromníkův, kteříž je k obědu pozvou, prokazovala; pak aby oni vešteb daných ostříhali s tím však, aby i Pythiové o nich věděli; aby králové samojediní o těchto věcech rozhodovali, totiž komu přísluší dědičnou pannu [48]) míti, když jí otec sám nikomu neodkáže, a o obecných cestách; [49]) pak aby kdožkoli chce dítě za vlastní si vzíti, před králi to učinil; aby zasedali v radě kmetův, jsoucích počtem osmmecítma; když by však nepřišli, aby ti z kmetův, kteří by jim byli nejbližší, poctu králův měli a za ně dva hlasy dali, třetí pak svůj vlastní. [50])

58. Ty pocty dávají se od obce Spartiatův králům za živa, zemřelým pak vzdávají se tyto: Jezdci ohlašují tu událost po vší zemi lakonské; ženy pak chodíce po městě bubnují na kotly. Jakmile se toto stane, musí z každého domu dva svobodní lidé

smutek na se vzíti, [51]) a sice muž a žena; kdožby toho neučinili, těm se těžké pokuty ukládají. Mají pak Lakedaimonští při úmrtí králův týž obyčej jako barbaři v Asii; z barbarů zajisté nejmnožší týž obyčej při úmrtí králův zachovávají. Když totiž král Lakedaimonských zemře, musí z celé Lakonie, kromě Spartiatův, povinný počet perioikův na pohřeb přijíti. Když pak se těchto i heilotův i samých Spartiatův mnohé tisíce na jednom místě spolu se ženami shluknou, bijí se usilovně a oddávají se nesmírnému hořekování tvrdíce o každém králi, jenž poslední zemřel, ten že byl nejlepší. Zemře-li však kdo z králův ve válce, tomu zhotovují podobiznu a vynášejí ji na loži dobře postřeném. Když pak krále pohřbí, nebývá deset dní žádného shromáždění na náměstí, [52]) aniž zasedá sbor voličský; nýbrž po tyto dni mají smutek.

59. Shodují však se v tomto s Peršany. Když po smrti krále jiný král nastoupí, zprošťuje nástupce všechny, kdožkoli ze Spartiatův králi aneb obci něco dlužni byli; u Peršanů pak nastupující král povinný poplatek všem městům odpouští.

60. V tomto pak zase shodují se Lakedaimonští s Egypťany. Hlasatelé jejich a píšťci a kuchaři dědí otcovská řemesla [53]) a tak se píšťcem stává syn píšťcův a kuchařem syn kuchařův a hlasatelem syn hlasatelův. I neoddávají se jiní pro zvučnohlasnost na hlasatelství a nevylučují těchto, nýbrž provozování toho jest dědičné. Tak se tyto věci mají.

Král Demaretos zbaven království.

61. Tehdáž pak Kleomena, prodlévajícího v Aigině a prokazujícího výhodu celému Řecku obecnou Demaretos osočil *), ne že by byl tak o Aiginské

---

*) Rozuměj: u Aiginských (viz kap. 50.)

pečoval jako spíše ze závisti a utrhačnosti. Kleomenes pak vrátiv se z Aiginy stál o to, aby Demareta vlády zbavil, i učinil takovýmto způsobem útok naň.

Aristonovi, jenž v Spartě kraloval a dvě ženy byl pojal, nerodily se děti. A ježto nemyslil, že by on tím byl vinen, pojal třetí ženu, a to takto: Mělť mezi Spartany přítele, jemuž byl více nakloněn než kterémukoliv občanu. Tento muž měl ženu daleko nejkrásnější všech žen v Spartě, a to takovou, kteráž se nejkrásnější stala z nejohyzdnější. Nebo že podoby škaredé byla, proto chůva její, an byla dcera bohatých rodičů a při tom nesličná, znamenajíc že rodičové podobu její za neštěstí pokládají, vymyslila toto. Nosila ji každého dne do chrámu Helenina, jenž v tak zvané Therapně [54]) nad chrámem Foibovým jest. Kdykoli pak ji chůva do chrámu přinesla, postavila ji před sochu a prosila bohyni, aby děvčátko nesličnosti zbavila. Když pak jednou z chrámu odcházela, zjevila prý se jí žena a zjevivši se tázala se jí, co v náručí nese; a ta řekla, že nese děťátko; ona pak žádala, aby jí je okázala, tato však řekla že ne, poněvadž ji od rodičův zakázáno jest, aby ho nikomu neokazovala. Když pak ona dokonce chtěla, aby jí děťátko okázala, tu tedy chůva vidouc že žena velice o to stojí, aby je viděla, okázala jí děťátko; žena pak pohlazujíc hlavu dítěte pravila, že bude ze všech žen v Spartě nejkrásnější. A od toho dne prý podoba dítěte se změnila. Když pak na vdání byla, pojal ji za ženu Agetos syn Alkeidův, právě ten přítel Aristonův. Aristona však soužila touha po této ženě; i vymyslí si toto. Slíbí příteli, jehož tato žena byla, že mu darem dá ze všeho co má, cokoliv by si onen sám vyvolil, a žádá na příteli aby jemu takéž rovnou měrou oplatil. Tento pak neobávaje se pranic strany ženy své, vida že i Ariston má ženu, svolí k tomu; i složili na to obapolnou přísahu. Na to dal Ariston

jemu to, nechť to bylo cokoliv, co si Agetos ze zboží Aristonova vybral; sám pak, když vyhledával, co by na odvet od něho odnesl, tu se jal ženu přítele odváděti. Onen však řekl, že cokoliv jiného mu dáti slíbil, jen toto jediné ne; než nutkán jsa přísahou a lstivým úskokem nechal mu jí odvesti.

63. Tak si tedy Ariston třetí ženu vzal, propustiv druhou. V kratší pak době a nenaplnivši těch desíti měsíců porodí mu žena ta tohoto Demareta. I zvěstuje mu kdosi ze sluhů, an právě v radě seděl s efory, že se mu narodil syn. Onen pak věda dobu, kdy ženu tu si vzal, a vypočítav si na prstech měsíce, řekl zapřisáhnuv se: „Toť by nebyl můj!“ To slyšeli eforі, avšak tehdáž to nepokládali za důležité. Když však chlapec rostl, bylo Aristonovi líto toho, co byl řekl; nebo mínil zajisto, že Demaretos jeho synem jest. Jmeno Demaretos *) však dal mu z této příčiny: Před tím Spartiati všichni vesměs prosbu učinili, **) aby se Aristonovi syn narodil, an mezi všemi králi, kteříž kdy v Spartě byli, se vyznamenával. Pro to tedy dáno mu jmeno Demaretos.

64. Po nějaké době zemřel Ariston, a Demaretovi dostalo se království. Bylo však, jak podobné jest, usouzeno, aby toto ***) se rozhlásilo a Demareta o království připravilo; proto už dříve Demaretos s Kleomenem se znepříznil velice odvedením vojska z Eleusiny, a rovněž tak i tehdáž, když Kleomenes na ty vytáhl, kteří z Aiginských po medsku smýšleli.

65. I učinil Kleomenes, hodlaje se pomstiti, smlouvu s Leutychidem, synem Menarea syna Agiova, jenž z téhož rodu jako Demaretos pocházel, že s ním půjde na Aiginské, učiní-li ho králem místo Dema-

---

*) Demaretos (od *δῆμος* a *ἀρᾶσθαι* prositi, modliti se) — *lidem vyprošený, vymodlený.* **) t. k bohům. ***) t. že se nezdá býti synem Aristonovým.

reta. Leutychides však byl úhlavní nepřítel Demaretův z této příčiny: Když Leutychides s Perkalou, dcerou Chilona, syna Demarmenova se zasnoubil, připravil Demaretos úskokem Leutychida o sňatek, an předešed ho únosem Perkaly [55]) ji za ženu pojal. Z toho. vzniklo Leutychidovi nepřátelství proti Demaretovi Tehdáž tedy návodem Kleomena přisahal Leutychides proti Demaretovi, tvrdě, že nepříslušně vládne Spartanskými, nejsa synem Aristonovým. Po přísaze [56]) pak dovozoval toho před soudem připomínaje ono slovo, jež prohodil Ariston tehdáž, když mu sluha zvěstoval, že se mu narodil syn, a on počítaje měsíce se zapřisáhl řka, že není jeho. Na tento výrok spoléhaje dovozoval Leutychides, že Demaretos ani z Aristona nepošel aniž příslušně v Spartě kraluje; i bral za svědky efory ty, kteří tehdáž přísedící byli a slova Aristonova zaslechli.

66. Posléze, když se o tom hádky dály, vidělo se Spartiatům tázati se věštírny v Delfech, zdaž by Demaretos byl synem Aristonovým. Když se to podlé obmyslu Kleomena na Pythii vzneslo, tu si Kleomenes získá Kobona, syna Aristofantova, muže v Delfech velice mohútného, Kobon pak přemluví Periallu prorokyni, aby řekla, co Kleomenes chtěl. Tak tedy Pythie, když se poslové tázali, rozsoudila, že Demaretos není syn Aristonův. Později ovšem se to rozhlásilo, a Kobon utekl z Delf a prorokyně Perialla zbavena úřadu svého.

67. Takovým způsobem zbaven Demaretos království; pak prchl Demaretos ze Sparty k Medům pro tuto hanu: Když byl království zbaven, úřadoval vyvolen byv k úřadu nějakému. I slavily se jednou gymnopaidie [57]) a Demaretos se díval; tu Leutychides, jenž už místo něho králem byl, služebníka k němu poslav na posměch a pohanění Demareta se ptal, kterak chutná úřadování po kralování. Onen pak uražen jsa otáz-

kou odvece řka, že on už obého zakusil, onen pak ne; otázka však tato že bude Lakedaimonským počátkem aneb tisícera neštěstí aneb tisícera blaha. To praviv a zastřev si hlavu [58]) šel z divadla v svůj příbytek a učiniv hned přípravy obětoval Zeusovi krávu a obětovav ji zavolal matku.

68. Když pak matka přišla, položil jí do rukou drobův [59]) a zaklínal ji pravě takováto slova: „Ó máti! za svědky bera i druhé bohy i Zeusa domácího [60]) prosím tebe, abys mi pravdu řekla, kdo v skutku mým otcem jest. Nebo Leutychides pravil v rozepři, že jsi těhotná jsouc od prvního muže takto k Aristonu přišla; ba některí i všetečnější povídačku povídají, že jsi šla k osláři, sluhovi našemu, a že jsem jeho synem. Já tedy tebe skrz bohy zapřisahám, abys pravdu řekla; nebo jestliže jsi něco z toho, co se povídá, učinila, neučinila jsi to zajisté samojediná, nýbrž jako mnohé jiné. V Spartě pak rozhlášena jest pověst, že Aristonovi nebylo plodistvého semene; jinak že by i předešlé ženy byly mu porodily.“

69. To pravil tento; ona pak mu odpověděla takto: „Ó synu! ježto prosbami na mne naléháš, abych ti pravdu řekla, nuže vše ti budiž pravdivě pověděno. Když mne Ariston v svůj dům odvedl, přišla v třetí noci ke mně postava podobající se Aristonovi, a obcovavši se mnou ověnčila mne věnci, jež měla. Pak odešla a potom přišel Ariston. Jak tento uzřel, že věnce mám, tázal se, kdo by byl dárcem; já pak řekla jsem, že on; on pak zapíral; já pak jsem přisahala řkouc, že nejedná krásně, an zapírá, ježto maličko před tím přišed a obcovav se mnou věnce mi dal. I seznal Ariston vida mne přisahající, že to řízení božské. Také jednak se okázalo, že jsou ty věnce z heroia u dveří dvorních založeného, jež nazývají svatyni Astrabakovu; [61]) jednak hlásali hadači, že, to byl právě tento heros. Tu tedy, ó synu, máš vše

čeho jsi se dověděti chtěl. Buď pocházíš od tohoto heroa a otcem tvým jest Astrabakos heros, aneb Ariston; nebo v té noci jsem tebe počala. Čím pak protivníci nejvíce na tebe dotírají, říkajíce, že Ariston sám, když tvé narození se mu zvěstovalo, před mnohými svědky pravil, že nejsi jeho, anaž lhůta desítiměsíčná nevypršela: tož z neznámosti těchto věcí onen toto slovo prohodil. Porozují zajisté ženy i devítiměsíčné i sedmiměsíčné děti, a ne všechny naplňují deset měsíců; jáť jsem tebe, ó synu, po sedmi měsících porodila. Poznal pak i sám Ariston za nedlouhou dobu, že z nevědomosti to slovo prohodil. Jiným řečem o tvém narození nevěř; nebo nejryzejší pravdu jsi teď slyšel. Z oslářů pak kéž Leutychidovi samému a těm, kdož to povídají, ženy děti rodí."

70. To pravila tato, on pak dověděv se toho čeho žádal a vzav si, čeho na cestu potřebí, šel do Elidy, předstíraje, že jde do Delf aby věštírny se tázal. Lakedaimonští však tušíce, že Demaretos o útěk se pokouší, stíhali ho. Avšak Demaretos ušel jim dříve přeplaviv se do Zakynthu z Elidy. I přeplavili se Lakedaimonští za ním a chápali se jeho a brali mu služebníky. Po té, an Zankynthští ho vydati nechtěli, do Asie ku králi Dareiovi se přeplavil. Ten ho velikolepě přijal a daroval mu krajinu i města.[62]) Tak a takovým osudem přišel Demaretos do Asie, jenžto Lakedaimonským často činy a radami se zastkvěl, zvláště pak i olympické vítězství, jehož čtverospřežením dobyl, k slávě vlasti přidal; to učinil on samojediný ze všech králův, co jich v Spartě bylo.

O dalších osudech Leutychidových a Kleomenových.

71. Leutychides pak, syn Menarcův, když byl Demaretos vlády zbaven, stal se králem, a jemu se narodil syn Zeuxidemos, jemuž někteří ze Spartiatů

Kyniskos říkali. Tento Zeuxidemos nestal se králem Sparty; zemřelť před Leutychidem, zůstaviv syna Archidema. Leutychides pak, když Zeuxidema ztratil, pojal za druhou ženu Eurydamu, sestru Meniovu, dceru Diaktoridovu, z níž se mu žádný mužský potomek nezrodil, nýbrž dcera Lampito, kterouž Archidemos, syn Zeuxidemův, za ženu pojal, an mu ji Leutychides dal.

72. Avšak ani Leutychides nesestárl v Spartě, nýbrž pykal Demaretovi takto: [63]) Vedl Lakedaimonské do Thessalie a když mu lze bylo vše podrobiti, dal se mnohem peněz porušiti. Byv pak při skutku postižen, an tam v táboře rukáv maje plný peněz seděl, a postaven byv před soud utekl ze Sparty, a dům jeho zbořen; utekl však do Tegey a tam skonal.

73. To se stalo v době pozdější; *) tehdáž **) pak, když se Kleomenovi obmysl jeho proti Demaretovi zdařil, vzal si hned Leutychida k sobě a táhl na Aiginské, hrozné záští na ně pro ono pohanění ***) maje. I nechtělo se teď Aiginským, když oba králové na ně přitáhli, ještě vzdorovati, oni pak vybravše deset mužů aiginských, kteří bohatstvím a rodem byli nejznamenitější, odvlekli je, mezi nimi též Kria, syna Polykritova a Kasamba, syna Aristokratova, kteří největší moc měli. Odvedše pak je do země attické v zástavu je dali Athenským, nejhorším nepřátelům Aiginských.

74. Později Kleomena, když se vyzradilo, že proti Demaretovi úskoků byl se dopustil, strach před Spartiaty pojal; i uprchl do Thessalie. Odtud pak do Arkadie přišed obmýšlel novoty popouzeje Arkady proti Spartě; i poháněl je k všelikým přísahám, že za ním půjdou kamkoliv je povede, zvláště pak horlivě náčelníky Arkadův do města Nonakri vodil, aby skrz vodu Stygy [64]) přísahali; nebo v tomto městě praví Arkadové býti vodu Stygy; a jest tam opravdu toto

*) T. r. 469. **) R. 491. ***) Viz kap. 50.

viděti: Skrovná voda prýští se ze skály do rokle, a kolem rokle běží dokola hráze. Nonakris pak, kdež tento pramen se nalezá, jest město arkadské nedaleko Feneu.

75. Když Lakedaimonští seznali, co Kleomenes strojí, ulekli se a povolali ho zpět do Sparty, aby vládl jako dříve. Avšak sotva se vrátil, jala ho, jenž už dříve ztřeštěný byl, šílenost; nebo kdykoli koho ze Spartiatův potkal, udeřil ho holí v obličej. An si tak počínal a rozumem se pominul, vsadili ho příbuzní do klády. [65]) On pak jsa sevřen když viděl, že strážce jeho osaměl, žádal meče; a když mu ho strážce zprvu nechtěl dáti, hrozil mu, co mu učiní, když vyproštěn bude, až posléze strážce zděsiv se těch výhrůžek (bylť on z heilotů), [66]) meč mu podal. Kleomenes pak dostav železa začal od holení se zohavovati. Rozřezávaje si maso vzdélí postupoval od holení k stehnům, od stehen ke kyčlím a slabinám, až k břichu přišel a rozřezav si toto na pruhy zemřel tímto způsobem, jakž nejvíce Hellenův praví, pro to, že Pythii přemluvil, aby proti Demaretovi svědčila, avšak jak Athenští povídají, proto, že vtrhnuv do Eleusiny posvátný okršlek bohů poplenil, a jakž Argivští tvrdí, že z chrámu Argova Argivské, jižto z bitvy tam se byli utekli, vylákal a pobil a háj posvátný nešetrně zažehl.

76. Byloť Kleomenovi, když v Delfech věštby žádal, věštěno, že Argu dobude. Když pak veda Spartiaty k řece Erasinu přitáhl, jenž prý z jezera stymfelského vytéká (nebo toto jezero, jež se v podzemní propasti ztrácí, objevuje prý se v Argu a odtud počínaje nazývají už Argivští tuto vodu Erasinos) [67]) — přišed tedy Kleomenes k této řece obětoval bohu říčnému; ježto však příznivých znamení k přechodu řeky nedostal, pravil že Erasinu sice se obdivuje, ze nechce nad občany svými zraditi, avšak že Argivským vzdor tomu nebude blaze. Po tom vzdáliv se nazpět vedl vojsko k Thy-

rei a obětovav zde moři býka přepravil mužstvo své do kraje tirynthského a do Nauplie.

77. Argivští pak dověděvše se toho, spěchali k moři; a když blízko Tirynthy byli, a sice v té krajině, kteráž Sepeia slove, rozložili se polem proti Lakedaimonským, nenechavše velikého mezitáboří. Tu nebáli se Argivští zjevné bitvy, nýbrž aby lstí nebyli přemoženi; nebo k tomu směřovala věštba, kterouž byla Pythie těmto a Miletským společnou věštila, znějící takto:

„Až mužského však ženská vítězně přemohši
pryč vypudí a u Argivských veleslávy dosáhne,
pak mnoho Argivských učiní žen rozedřenými.
Takto z lidí jednou leckdos řekne příště živoucích:
Trojvinutý utracen dřevcem ještěr zahynul zlý.“ [68])

Toto všecko dohromady [69]) působilo Argivským strach; i vidělo se jim za tou příčinou ve všem následovati hlasatele nepřátel, a když se jim tak bylo vidělo, vedli si takto: Kdykoliv hlasatel spartanský Lakedaimonským k něčemu znamení dal, činili i Argivští totéž.

78. Kleomenes však seznav, že Argivští činí, cokoliv jeho hlasatel oznamuje, káže Lakedaimonským, až dá hlasatel znamení k strojení snídaní, tehdy aby zbraně se chopili a na Argivské udeřili. Toto také vykonali Lakedaimonští; nebo když Argivští z oznámení hlasatele snídaní strojili, připadli na ně a mnohé z nich usmrtili, mnohem více z nich však, kteříž do háje Argova se utekli, obklíčili a stříhli jich.

79. I učinil pak Kleomenes toto: Maje u sebe zběhy a zpraven byv od nich vyslal hlasatele a dal jednoho každého z Argivských v svatyni sevřených jmenovitě vyvolávati, oznamuje jim, že už má výkupné za ně; ustanoveno jest u Peloponneských, že výkupného za muže po dvou minách se platí. I vylákal

Kleomenes takto na padesát mužů, jednoho po druhém, a usmrtil je. A to bylo, an se to dálo, nějak tajno ostatních, kteří v háji meškali; nebo poněvadž byl háj hustý, neviděli ti, kteří uvnitř byli, jak se těm, kteří ven vyšli, vedlo, až posléze jeden z nich na strom vylezl a, co se dálo, uzřel. I nešli už více ven, když byli voláni.

80. Tu pak přikázal Kleomenes, aby jeden každý z heilotů dříví kolem háje nanášel, a když tito poslušně to vykonali, zapálil háj. Když pak už hořel, tázal se jednoho ze zběhů, kterého boha by ten háj byl; a onen pravil, že jest Argův. I zabědoval velice, když to uslyšel, a řekl: Ó Apollone věštbodárný! věru velice jsi mne oklamal, řka, že Argu dobudu; znamenámť, že věštba se mi vyplňuje."

81. Po tom propustil Kleomenes věčší část vojska, aby do Sparty se vrátila, sám pak tisíc nejlepších vojínů vybrav šel do Heraia obětovat. Avšak když na oltáři obět vzdáti hodlal, zakazoval mu to kněz řka, že nelze zde cizinci obětovati. Než Kleomenes kázal heilotům, aby kněze od oltáře odvlekli a mrskali; sám pak obět vzdal; a učiniv to vrátil se do Sparty.

82. Když se navrátil, pohnali ho protivníci jeho před efory, řkouce že penězi byv porušen Argu nedobyl, ač mu bylo snadno jeho dobyti. On však jim řekl — zdali lež čili pravdu mluvě, to nelze jistě pověděti — řekl tedy, že, poněvadž svatyně Argovy dobyl, se mu zdálo, že věštba boha vyšla; za tou příčinou tedy že nechtěl o město se pokusiti, dokavadž nevykonal svaté oběti a neseznal, zdali mu to bůh dovoluje či zabraňuje; když pak v Heraiu obět vzdával, tu že z prsou sochy plamen ohnivý vyšlehl a takto že on jistotu zvěděl, že Argu nedobude; nebo kdyby z hlavy sochy byl plamen vyšlehl, pak že by byl města s hůry dolů dobyl; [70]) ježto však z prsou oheň

vyšlehl, tož že vše od něho vykonáno, co se po vůli boží státi mělo. Tak když mluvil, zdálo se Spartiatům, že hodnověrně a pravdě podobné mluví; i znikl valně žalobcův. [71])

83. Argos pak od mužů ovdovělo [72]) tak, že otroci celé správy obecné se zmocnili a vládli a vše řídili, až synové zahynulých k mužskému věku dospěli. Pak je tito, vydobyvše sobě Argu nazpět, vypudili; otroci pak jsouce vyhnáni dobyli bojem Tirynthy. Po nějakou dobu byl mezi nimi mír; později však přišel k těm otrokům hadač Kleandros, jenž byl rodem z Figalie v Arkadii; ten otroky přemluvil, aby na pány udeřili. Od té doby byla mezi nimi dlouhou dobu válka, až posléze Argivští stěží vrch obdrželi.

84. Argivští tedy praví, že z této příčiny Kleomenes se pošetil a bídně zahynul; Spartiati pak sami praví, že žádným bohem se nepošetil Kleomenes, nýbrž že z obcování se Skythy nesmíšené víno píti [73]) navykl a z toho že se pošetil. Nebo Skythové kočující, když jim Dareios do země vpadl, hodlali se po tom nad ním vymstiti i vyjednávali, vypravivše posly do Sparty, o spojenství a nabízeli smlouvu v ten rozum, že oni sami se o to pokusí, aby u řeky Fasiu do Medie vtrhli, Spartiaty pak pobouzeli, aby z Efesu vytáhli a vzhůru šli a pak se s nimi setkali. O Kleomenovi pak vypravují, že, když Skythové za tou příčinou přišli, s nimi příliš obcoval, a obcuje s nimi přes míru že od nich pití nesmíšeného vína se naučil; z toho pak že se pošetil, soudí Spartiati. Od té doby, jak oni vypravují, když se jim zachce silnějšího vína píti, říkají *„nalij po skythsku!“* — Tak tedy vypravují Spartiati o Kleomenovi; mně však se zdá, že tu pokutu nesl za to, čeho se proti Demaretovi dopustil.

Rozepře Aiginských s králem Leutychidem; episoda o Glaukovi (85. 86); boje Aiginských a Athenských (87—93).

85. Když pak Aiginští o úmrtí Kleomena se dověděli, vypravili posly do Sparty, aby žalovali na Leutychida pro občany v Athenách v zástavě držené. Lakedaimonští pak zahájili soud a nalezli, že Aiginským od Leutychida velice ukřivděno i odsoudili ho, aby byl vydán a do Aiginy odveden za ty muže, kteříž v Athenách drženi byli. Když však Aiginští Leutychida odvesti chtěli, pravil jim Theasides, syn Leoprepův, muž v Spartě vážený: „Co chcete učiniti, mužové Aiginští? krále Spartiatův, od občanův vydaného, odvesti? Byť i teď Spartiati hněvem jsouce puzeni tak usoudili, ať jen později, učiníte-li toto, nevydají vlast vaši v zkázu a bídu.“ Toto uslyševše upustili Aiginští od odvedení, i učinili smlouvu takovouto, aby Leutychides je do Athen vyprovodil a ty muže jim odevzdal.

86. Když pak Leutychides přišed do Athen zastavenců požadoval, strojili Athenští vytáčky nechtíce jich vydati, i říkali že dva králové jim ty lidi do zástavy dali a že tedy nejsou povinni, aby je jednomu bez druhého vydali. Když tedy Athenští se zdráhali je vydati, pravil jim Leutychides toto:

„O Athenští, čiňte cokoli chcete sami; vydáte-li je, učiníte po právu; nevydáte-li, naopak. Než co se v Spartě přihodilo strany zástavy, to vám chci pověděti. U nás Spartiatův se povídá, že v Lakedaimoně tři věky přede mnou Glaukos, syn Epikydeův, žil. O tomto muži vypravujeme, že, jakož v jiných věcech první místo držel, tak i co do spravedlnosti nejvíce byl rozhlášen ze všech, kteříž za té doby v Lakedaimoně obývali.

I stalo se mu v době usouzené, [74]) jakž se u nás povídá, toto, že muž Miletský do Sparty přišel, chtěje s ním v hovor se dáti, a že toto pronesl: „Jsem Miletský a přicházím chtěje tvé spravedlivosti, ó Glauku,

užiti. Nebo poněvadž jakož po celém ostatním Řecku, tak i po Ionii o tvé spravedlivosti mnoho se mluvilo, uvažoval jsem u sebe, jednak že Ionii vždy nebezpečenství hrozí, Peloponnes pak že bezpečně jest utvrzen, jednak že není viděti, že by bohatství vždy u týchž lidí zůstávalo An jsem tedy toto přemítal a rozvažoval, vidělo se mi polovici celého jmění na peníze zvésti a u tebe uložiti, vědoucímu dobře, že, budou-li u tebe ležeti, dobře budou uschovány. Nuže přijmi ty ode mne ty peníze i vezmi tuto známku [75]) a schovávej ji; kdožkoli pak maje tuto známku peněz těch požadovati bude, tomu je vydej." — To pravil cizinec z Miletu přišlý, Glaukos pak přijal zástavu s řečenou úmluvou. Když pak dlouhá doba uplynula, přišli do Sparty synové toho muže, jenž peníze v zástavu dal, a vešedše s ním v řeč žádali těch peněz okazujíce známku. On však je odbyl odpovědí touto: „Nepamatuji té věci, aniž mně ji něco z toho, co vypovídáte, ku paměti přivádí; avšak chci, jestliže se rozpomenu, vše, co spravedlivo jest, učiniti; jestliže jsem dostal, chci poctivě odevzdati, pakli jsem ničeho nedostal, učiním vám podlé zákonův řeckých. [76]) Rozhodnutí toho odkládám na čtvrtý měsíc od nynějška." I odešli Miletští za neštěstí pokládajíce, že o peníze připraveni jsou; Glaukos pak šel do Delf, aby se věštírny otázal. Když pak se tázal věštírny, zdali má přísahou pokladů dosíci, oslovila ho Pythie těmito slovy:

„O Epikýdovče Glauku, zprvu prospěšno ovšem
vyhrati přísahami při a tak bohatosti dosíci.
Nuž přisahej; neb i na pravopřísežného čeká smrt;
avšak Přísaha má syna bezjmenného, a ten jsa
bez ruky, bez nohy rychle honí, až veškeru posléz
rodinu, veškeren uchvátiv dům strašně zničí jej;
však pravopřísežného rodu vždy se lépe dařívá." [77])

Když to Glaukos uslyšel, prosil boha, aby mu prominul, co řekl; Pythie však odvece, že zkusiti boha a učiniti jednostejné jest. Glaukos pak obeslal k sobě cizince miletské a vydal jim poklady. — Než teď budiž řečeno, proč jsem, ó Athenští, toto vám vypravovati se jal. Po Glaukovi není nyní ani potomka, ani krbu, jenž by za jeho byl jmín; i jest ze Sparty z kořene vyhlazen. Tudy radno jest o zástavě ani na nic jiného nepomýšleti, než na vydání její, když se jí nazpět požaduje."

87. Když byl Leutychides toto pověděl, vzdálil se, ježto ho Athenští ani takto nechtěli uposlechnouti. Aiginští pak dříve než za předešlé křivdy pokutu podstoupili, jimiž byli Athenské urazili jednajíce Thebským k libosti *), učinili toto: Horšíce se na Athenské myslíce, že se jim křivda děje, strojili se, aby se nad Athenskými vymstili; a že právě Athenští měli v Suniu čtyrletní slavnost, počíhali si a zabavili poutnickou lodí [78]) plnou nejčelnějších Atheňanů, a zajavše tyto upoutali je.

88. Athenští pak, zakusivše toho od Aiginských neotáleli už více všemožně na Aiginské se strojiti. Byl pak v Aigině muž vážený jmenem Nikodromos, syn Knoithův. Tento nevraže na Aiginské, že jej dříve z ostrova vypověděli, a znamenav tehdáž, že Athenští o Aiginských zlé ukládají, umluvil s Athenskými zradu Aiginy a oznámil jim, kterého dne sám pokus učiní a kteréhož by i oni na pomoc měli přispěti.

89. Po tom obsadí Nikodromos, jakž byl s Athenskými se umluvil, tak zvané Staré město, avšak Athenští nepřijdou v čas; nebylot jim lodí, kteréž by s loďmi Aiginských boje se byly mohly odvážiti; a když od Korinthských žádali, aby jim lodí propůjčili, zatím

*) Viz V, 81 a násl.

se věc zkazila. Korinthští dali Athenským, ježto s nimi za té doby byli co nejvíce spřáteleni, k jich žádosti dvacet lodí, pronajavše je po pěti drachmách; [79]) nebo po zákonu nesměli jim darmo jich poskytnouti. Tyto tedy vzali Athenští a také své, a osadivše mužstvem úhrnkem sedmdesát lodí pluli k Aigině, přibyli však o jeden den později než bylo umluveno.

90. Nikodromos však, když Athenští v čas nepřicházeli, vstoupil do lodí a uprchl z Aiginy, a s ním šli i jiní z Aiginských, jimž Athenští v Suniu dali obývati. Odtud pak tito vyjížděli a drancovali Aiginské, kteří na ostrově (Aigině) obývali.

91. Než toto se později *) dálo; tehdáž pak čelní Aigiňané sprostý lid, jenž zároveň s Nikodromem proti nim se zdvihl, přemohli a pak, když je přemohli, vedli je k smrti. Tím uvalili hřích na sebe, jejž vyhladiti jim nebylo lze, ač všelicos činili, nýbrž dříve z ostrova jsou vyhnáni, [80]) než se jim bohyně milostivou stala. Vyvedlit sedm set zajatých lidí sprostých, aby je usmrtili; jeden z nich však vynikl z vazby a utekl se v předsíní Demetry zákonodárné, a uchopiv se držadla u dvéří [81]) nespouštěl se jeho. Oni však, když ho taháním nemohli odtrhnouti, usekli mu ruce a odvedli ho, ruce pak zůstaly na držadle jako přirostlé.

92. To učinili Aiginští sami sobě vespol; s Athenskými pak, když přišli, svedli bitvu se sedmdesáti lodími, a byvše bitvou poraženi, vyzývali na pomoc tytéž, jež dříve, **) totiž Argivské. Avšak tito jim už nepřišli na pomoc, nevražíce na ně, že aiginské lodí přinuceny byvše [82]) od Kleomena k Argolidě přistaly a že Aiginští s Lakedaimonskými na břeh vstoupili. Vstoupili však také muži z lodí sikyonských na břeh při témž vpádu. I uložena jim za to pokuta, aby tisíc talentů zaplatili, oba po pěti stech. Sikyonští

*) Mezi rokem 490. a 480. **) Viz V., 86.

přiznali se, že neprávě jednali a shodli se s Argivskými, že sto talentů zaplatí a ostatní že se jim promine; Aiginští však nepřiznali se a vedli si vzdorovitě. Pro to tedy, když prosili, nikdo z Argivských jim už od obce na pomoc nepřišel, nýbrž jen asi tisíc dobrovolníkův. Těmto velel Eurybates, jenž s pětizápasím [83]) se pěstoval. Z těchto věčší část se nevrátila zpět, nýbrž zahynuli Athenskými v Aigině; vůdce pak Eurybates, jenž se souboji se pěstoval, tři muže způsobem tímto *) usmrtil, čtvrtým však, Sofaneem, synem Dekeleovým, zahynul.

93. Aiginští však udeřili loďími na Athenské, když byli v nepořádku, a svítězili nad nimi, i zajali jim čtyry lodí i s mužstvem.

Peršané táhnou na Řecko, dobudou Naxu a Eretrie, ostrova Delu šetří (94—101); Athenští volí deset vojevůdců, mezi nimi Miltiada, žádají Spartany za pomoc; sen Hippiův, přispění Platajských (102—108).

94. Athenští tedy byli válkou proti Aiginským zapleteni; Peršan pak hleděl svého, **) ježto ho služebník vždy upomínal, aby byl pamětliv Athenských, ***) a ježto Peisistratovci naň naléhali a Athenské osočovali; zároveň chtěl Dareios chápaje se této záminky podmaniti si v Řecku ty, kteříž jemu nedali země a vody. Mardonia však, jenž výpravou špatně pochodil, zprostil náčelnictví a jmenoval i vyslal jiné vojevůdce na Eretrii a Atheny, totiž Datia, rodem Meda, a Artafrena, syna Artafrenova, svého bratrovce. Vyslal pak je s tím rozkazem, aby zotročivše Atheny a Eretrii přivedli před jeho tvář ty otroky.

95. Když tito vůdcové ustanovení táhnouce od krále v rovinu Aleickou v Kilikii přišli, vedouce s sebou zemské vojsko veliké a dobře ozbrojené, tu lehli

*) T. j. soubojem. **) t. j. činil válečné přípravy. *Peršan* = král perský. ***) viz V, 105.

polem a dostavilo se jim celé loďstvo odevšad svolané, *) přibyly též koráby k přepravení koní způsobné, jež předešlého roku Dareios všem svým národům poplatným chystati byl přikázal. I vpravivše do nich koně a uvedše zemské vojsko do lodí pluli s šesti sty trojveslí k Ionii. Odtud pak nesměřovali podlé pevniny přímo k Hellespontu a k Thrakii, nýbrž vypluvše ze Samu plavili se mořem ikarským a mezi ostrovy, jakž se mně zdá, že nejvíce oplavení hory Athou se báli, poněvadž předešlého roku, když tudy plavbu konali, veliký úraz vzali; nad to i ostrov Naxos je nutil, jehož dříve nebylo dobyto. **)

96. Když pak z ikarského moře k Naxu se přiblížili (nebo na tento ostrov hodlali Peršané nejprvé táhnouti), tu Naxičtí pamětlivi jsouce předešlých věcí utíkali do hor a neostáli. Peršané pak zotročivše ty, jež pochytali, zapálili i chrámy i město. To učinivše vypluli proti druhým ostrovům.

97. Když toto činili, zatím Deličtí opustivše též Delos utekli se do Tenu. Když pak loďstvo k ostrovu se blížilo, plul Datis napřed a nenechal lodí k Delu přistati, nýbrž na protější straně k Rhenei; dověděv se pak, kde Deličtí byli, vyslav hlasatele oznamoval jim toto: „Mužové svatí! [34]) proč jste utekli, nesoudíce o mně náležitě? Jáť mám i sám tak dalece rozum i jest mi též od krále takto přikázáno, v kteréž zemi ti dva bohové se narodili, té abych neškodil, ani zemi samé ani obyvatelům jejím. Nuže tedy odejděte v domov a obývejte na tom ostrově.“ To ohlásil Delickým a pak tři sta talentů libanotu nahromadiv vzdal na oltáři obět zápalnou.

98. Učiniv to plul Datis s vojskem svým nejprvé na Eretrii, veda s sebou i Iony i Aioly; když pak odtud odplul, zatřásl se Delos, jak mi Deličtí pravili,

*) Viz kap. 48. **) První pokus se zmařil; viz V, 34.

po prvé a naposledy až do mé doby. A to snad lidem na znamení nastávajících neštěstí zjevil bůh. Zajisté za Dareia, syna Hystaspova, a Xerxa, syna Dareiova, a Artaxerxa, syna Xerxova, za těchto tří věkův po sobě stalo se Řecku více zlého, než za dvacet jiných věkův před Dareiem, dílem od Peršanův, dílem od čelných národův samých o vládu zápasících. Pro to nebylo divu, že Delos sebou pohnul, jenž dříve byl nepohnutý. I ve věštbě zaznamenáno bylo o něm takto:

„Pohnu i Délem, jakkolivěk jest nepohnutelný.“

Znamenají však po řecku tato jmena, Dareios *činného*, Xerxes *bojovného*, Artaxerxes *velebojovného*. Tyto krále tedy jmenovali by Řekové právem tak v svém jazyku.

99. Barbaři pak, když od Delu odpluli, přistávali k ostrovům *) a brali si z nich vojsko i také děti ostrovanů v zástavu. Když pak plujíce od ostrova k ostrovu i ku Karystu přistali, tu, ježto Karystští zastavenců dáti nechtěli a pravili, že na města sousední nepotáhnou (mínilit Eretrii a Atheny), tyto obléhali a zemi jejich hubili, až i Karystští k straně Peršanův se přidali.

100. Eretriané pak dověděvše se, že perské vojsko na ně pluje, prosili Athenské, aby jim byli nápomocni. Athenští jim neodpověděli pomoci, nýbrž ty čtyry tisíce kleruchův, jimž se bylo statků Chalkidských statkářů dostalo, **) — ty jim dali za pomocníky. Eretriané však neměli kusa zdravé rozvahy; Athenské ovšem ku pomoci vyzvali, avšak smýšlení byli dvojího. Jedni z nich hodlali město opustiti a do hor v Euboi se uteci, jiní pak doufajíce, že se jim od Peršana odměny dostane, obmýšleli zradu.

*) T. k druhým ostrovům, které s Delem činí souostroví zvané Kyklady. **) Viz V, 77.

Seznav jak se toto oboje mělo, oznámí Aischines, syn Nothonův, jenž z nejčelnějších Eretrianů byl, Athenským přibylým všechny tyto věci a prosí je, aby se domů vrátili, aby nezahynuli s nimi. Athenští pak Aischina takto jim radícího poslechnou; i přeplavili se do Oropu a zachránili se.

101. Peršané pak přistali s lodími u Tamyn a Choireí a Aigilií v kraji eretrickém, a přistavše k těmto místům vypravovali koně na břeh a strojili se, aby hned na nepřátele udeřili. Eretriané však nemínili polem se s nimi potkati a boj svésti, nýbrž zdaž by nějak hradby obhájiti mohli, to jim bylo na mysli, když svítězilo mínění, aby města neopustili. I stal se silný útok na hradby a po šest dní padalo mnoho mužů s obou stran. Sedmého pak dne Euforbos, syn Alkimachův a Filagros, syn Kynův, vážení občané, město Peršanům zradili. I oloupili tito, vedravše se do města, chrámy a spálili je, mstíce se za chrámy v Sardech spálené, lidi pak zotročili podlé rozkazů Dareiových.

102. Pokořivše Eretrii a posečkavše málo dní pluli k Attice kvapíce [85]) velice a domnívajíce se, že totéž Athenským učiní, co Eretrianům učinili. A ježto Marathon byl jízdě místem nejpříhodnějším v Attice a docela blízko Eretrie, vedl je Hippies, syn Peisistratův, na to místo.

103. Athenští pak, když se toho dověděli, spěchali takéž do Marathonu. [86]) Velelo však jim deset vůdců, z nichž desátý byl Miltiades, jehož otce Kimona, syna Stesagorova, potkalo, že z Athen od Peisistrata, syna Hippokratova, vyhnán byl. I podařilo se mu, an u vyhnanství byl, čtverospřežením vítězství olympického dobyti a tedy téhož dosíci, čehož životný bratr jeho Miltiades dosáhl. Když pak v následující Olympiadě týmiž klisnami opět svítězil, přenechal Peisistratovi, aby byl (za vítěze) prohlášen, a přenechav

mu vítězství vrátil se po učiněné smlouvě v domov svůj. Když však týmiž klisnami opět jiného vítězství v Olympii dobyl, potkalo ho, že syny Peisistratovými zemřel; Peisistratos tehdáž nebyl už na živě. Usmrtili ho však tito, nastrojivše naň u prytaneia *) zákeřníky. I pohřben jest Kimon před městem za cestou vedoucí okresem, jenž slove Hluboká; [87]) naproti pak jsou pohřbeny klisny jeho, ježto těch tří vítězství olympických dobyly. Také i jiné klisny dovedly už téhož, totiž klisny Euagora Lakonského, více však, než ony, nedovedly žádné klisny. Starší synův Kimonových, Stesagores, žil tehdáž **) u strýce svého Miltiada v Chersonesu, mladší pak u Kimona samého v Athenách, a tento měl po osaditeli Chersonesu, Miltiadovi, jmeno Miltiades.

104. Tento Miltiades tedy byl vůdcem Athenských, když přišel z Chersonesu a z dvojí smrti vynikl. Nebo Foinikové, kteří jej až k Imbru stíhali, velice o to stáli, aby ho zajali a ku králi přivedli; ***) když pak těmto utekl a do své vlasti přišed v bezpečnosti se býti domníval, chopili se ho domácí protivníci a pohnavše ho před soud vinili ho z toho, že byl v Chersonesu tyrannem. Když pak i těchto znikl, tu ustanoven jest vůdcem Athenských, byv od lidu k tomu zvolen.

105. Vůdcové pak nejprvé, když ještě v městě meškali, vyšlou do Sparty hlasatele Filippida, jenž byl Atheňan a jinak běhoun a tím se obíral. Tomuto, jakž Filippides sám vypravoval a Athenským zvěstoval, zjevil se u hory Parthenia, nad Tegeou ležící, Pan. I provolav Pan jmeno Filippidovo kázal prý mu, aby Athenským vyřídil, proč jeho pranic nedbají, an Athenským přeje a často už jim užitečným se prokázal a ještě se prokáže. Toto Athenští,

*) Prytaneion = obecný dům. **) T. j. když otce smrt zastihla; viz kap. 39. ***) Viz kap. 40. a 41.

když jim už bylo vše dobře vypadlo, *) za pravdivé uznali a založili pod hradem svatyni Panovi, i vzývají ho od tohoto poselství ročními obětmi a pochodňovou slavností.

106) Tento Filippides pak vyslán byv tehdáž, totiž právě když se mu, jak povídal, Pan zjevil, byl druhého dne už z Athen v Spartě a přišed k představeným pravil: „Ó Lakedaimonští! Athenští vás žádají, abyste jim na pomoc přišli a nenechali prastarého města řeckého v otroctví upadnouti muži barbarskými; nebo už beztoho Eretria zotročena jest, i stalo se Řecko slabší o město znamenité.“ Tak jim tento vyřizoval, co mu bylo uloženo; jim pak chtělo se ovšem přispěti Athenským, avšak nebylo jim lze hned toho učiniti, ježto zákona nechtěli porušiti. Bylť právě devátý den první polovice měsíce, i pravili, že devátého nevytáhnou, an není měsíc ještě na plně. [88])

107. Tito tedy čekali na úplněk; barbary však vedl Hippies, syn Peisistratův, na rovinu marathonskou, uzřev v předešlé noci v spánku toto vidění: zdálоť se mu, že souložil s matkou svou. I domníval se z tohoto snu, že se do Athen vrátí a dobyv znova vlády ve vlasti své v stáří skoná. [89]) Toho se tedy ze snu domníval; tehdáž *) pak veda Peršany jednak otroky eretrické na ostrov Styřanů, jenž Aigileia slove, vysadil, jednak lodí, když k Marathonu připluly, kázal zde zakotviti i rozstavil barbary na suchou zemi vystoupivší. A když tak si činil, přišlo naň kýchání a kašlání věčší než obyčejně; a že už starší byl, viklala se mu věčší část zubů; i pozbyl násilným kašlem jednoho zubu; a když ten do písku padl, velikou péči vynakládal aby jej našel. Když však nikde zubu toho nebylo viděti, pravil zalkav

*) T. j. po šťastném skončení války. **) T. j. když nastal den po této noci.

k okolostojícím: „Tato země není naše, aniž ji budeme moci podrobiti; té části, která mně patřila, dostalo se mému zubu.“ Tak tedy soudil Hippies, že se sen vyplnil.

(108) Athenským, když v okršlku Heraklově stáli, přišli Platajští s veškerým mužstvem na pomoc; nebo jednak byli Platajští se Athenským oddali, [90]) jednak byli Athenští už za ně mnoho svízelů podstoupili. Oddali se však takto:

Tištěni jsouce od Thebských nabízeli se Platajští nejprvé Kleomenovi, synu Anaxandridovu a Lakedaimonským, ježto byli právě na blízku. Tito však nepřijali jich a pravili jim toto: „My sídlíme příliš daleko a vám by bylo takové pomocnictví studené; [91]) nebo vy byste mnohokrát v otroctví mohli upadnouti než by se někdo z nás toho dověděl. I radíme vám, abyste Athenským se oddali, mužům to sousedícím s vámi a k pomáhání ne neschopným.“ To radili Lakedaimonští ne tak z přátelství k Platajským jako spíše že chtěli, aby Athenští s Boioty se svářili a svízele měli. Lakedaimonští tedy Platajským toto radili, oni pak nebyli neposlušni, nýbrž, když Athenští dvanácti bohům oběti vzdávali, zasedli jako prosebníci u oltáře a nabízeli se jim. Thebští však dověděvše se toho táhli na Platajské, Athenští pak šli jim na pomoc. Než když už bitvu svésti hodlali, nedopustili toho Korinthští, kteří právě přítomni byli, a když je obě strany za rozsudí zvolili, smířili je a vymezili zemi v ten způsob, aby Thebští těch Boiotův, kteří k spolku boiotskému přislušeti nechtějí, na pokoji nechali. I vzdálili se Korinthští, když byli tento rozsudek vynesli; Boioti pak hnali na Athenské, když odcházeli, útokem, avšak ženouce útokem poraženi jsou bitvou. I zrušili Athenští hranice, které byli Korinthští Platajským vytkli a zrušivše je ustanovili sami, aby Thebští za hranici proti Platajským měli Asopos a Hysie. Platajští

tedy řečeným způsobem Athenským se oddali; tehdáž pak přibyli do Marathonu jdouce na pomoc.

Bitva marathonská r. 490. (109—117); zpáteční tažení Peršanův, příchod Spartanův (118—120).

(109) Avšak vůdcův Athenských mínění byla rozdvojena; nebo jedni bitvy neschvalovali, poněvadž jich příliš málo jest, než aby s vojskem Medův setkati se směli, druzí pak a mezi nimi i Miltiades radili k bitvě. Když byli rozdvojeni a horší mínění převahu mělo, zbýval ještě jedenáctý hlasovník, totiž ten muž, jemuž se losem bobovým [92]) polemarchie bylo dostalo (nebo za starodávna byl polemarch u Athenských oprávněn, aby s vůdci hlasoval); byl pak tehdáž polemarchem Kallimachos Afidnajský. K tomu tedy šel Miltiades a pravil toto: „Na tobě teď, Kallimachu, jest buď zotročiti Atheny aneb je svobodnými učiniti a památku po sobě na věky věkův zůstaviti, jaké ani Harmodios a Aristogeiton nezůstavili. Nyní zajisté Athenští, pokavadž na světě jsou, v největší nebezpečenství přišli; a jestliže Medům podlehnou, rozhodnuto už, čeho zakoušeti jim bude, až Hippiovi budou vydáni; pakli toto město ostojí, bude s to, aby se prvním všech měst řeckých stalo. Nuže jak se toto státi může a jak rozhodnutí těch věcí na tobě jest, to ti teď vyložím. Mínění naše, totiž vůdcův, jichž počtem deset jest, jsou rozdvojena, ježto jedni bitvu radí, druzí zrazují. Jestliže teď bitvy nesvedeme, tuším, že nějaká veliká roztržka myslemi Athenských tak otřese, že se k Medům nakloní; pakli dříve bitvu svedeme, než by které z Athenských nákaza uchvátila, jsme s to, abychom bitvou svítězili, budou-li bozi nestranní. To tedy vše na tobě jest a na tobě visí; nebo jestliže k mému návrhu se přidáš, bude otčina naše svobodna a prvním městem

v Řecku; pakli mínění těch zvolíš, kteří z bitvy zrazují, stane se opak těch výhod, které jsem vyložil.“

110. Takto mluvě získal si Miltiades Kallimacha; a když hlas polemarchův přibyl, rozhodnuto bylo, že se má bitva svésti. Po tom vůdcové, jichž mysl k svedení bitvy se klonila, kterého dne vrchní náčelnictví střídajíc se na ně došlo, přenechávali ho Miltiadovi; tento pak přijímaje je nechtěl bitvy svésti, až náčelnictví naň došlo.

111. Když pak naň došlo, tu se Athenští k bitvě takto ššikovali. Pravému křídlu vévodil polemarch Kallimachos; bylť tehdáž Athenským v obyčeji, aby polemarch pravému křídlu velel. Vedlé něho stály fyly v určitém pořádku, jedna vedlé druhé; poslední pak stáli Platajští, kteří drželi levé křídlo. (Od té bitvy, kdykoli Athenští svátky slaví a panegyrie čtyrletní mají, modlí se [93]) hlasatel athenský, aby jakož Athenským tak i Platajským blaha se dostávalo). Když byli Athenští na rovině marathonské tak rozstaveni, stalo se toto: Vojsko bylo průčelím rovno vojsku medskému; střed jeho sestával jen z mála řad za sebou, a zde bylo vojsko nejslabší; křídla však byla obě silně obsazena.

112. Když bylo vojsko ššikováno a oběti příznivě vypadly, tu Athenští, když jim veleno postoupiti, úprkem na nepřátele se hnali; byla však prostora mezi oběma vojsky nemenší než osmi honů. I chystali se Peršané, vidouce je úprkem se blížiti, aby je přivítali, a domýšleli se do nich pošetilosti, a to zhola zhoubné, vidouce že jich málo jest a ti že úprkem přikvapují, nemajíce ani jezdců ani šípostřelců. Toho se domýšleli barbaři; Athenští však, když valně na nepřátele udeřili, bojovali pamětihodně. Vždyť oni první všech Hellenův, pokud my víme, úprkem se na nepřátele hnali, první též ostáli zříce

šat medský a muže jím oblečené; až dotud však bývalo Hellenům i pouhé jmeno Medův strašné.

113. Boj v Marathoně trval dlouhou dobu. V středu ovšem vítězili barbaři, ježto zde Peršané sami a Sakové byli postaveni. Zde tedy vítězili barbaři a prorazivše stíhali nepřátele do středozemí; avšak na křídlech na obou vítězili Athenští a Platajští. Dobyvše vítězství nechali poražených barbarův utíkati; na ty však, kteří středem prorazili, shlukla se obě křídla a bojovala s nimi; i svítězili Athenští. Pak stíhali utíkající Peršany porážejíce je, až přišedše k moři ohně žádali a lodí se chápali.

114. A při tomto díle zhyne polemarch Kallimachos, jenž statečným mužem býti se prokázal, zemřel i též z vůdců Stesileos, syn Thrasyleův. Pak i Kynaigeiros, syn Euforionův, [94]) padl, jemuž, když se hlavice lodí chopil, ruka sekerou byla uťata; takéž jiní z Athenských mnozí a slavní zde padli.

115. Sedmi lodí se tímto způsobem Athenští zmocnili; ostatními pak barbaři odrazili od břehu a vzavše otroky eretrické z ostrova, na němž jich byli zanechali, oplavili Sunion, chtíce před Athenskými k městu přijíti. V Athenách však vznikla pomluva, že návodem Alkmeonovcův na tom se ustanovili; nebo tito prý umluvivše se s Peršany pokynutí jim dali, když už na lodích byli, vyzdviženým štítem.

116. Tito tedy pluli okolo Sunia; Athenští pak, co jim nohy stačily, úprkem k městu spěchali a přišli tam dříve, než barbaři přibyli, i přišedše z Herakleia marathonského lehli polem zase v jiném Herakleiu, které v Kynosargu jest. Barbaři pak octnuvše se nad Falerem (to bylo tehdáž stanoviště lodí athenských) [95]) spustili kotvy na výsosti moře a pak odpluli zpět k Asii.

117. V této bitvě marathonské zahynulo barbarů na 6400 mužů, Athenských pak 192. S obou stran

padlo tedy tolik. Stal se tam však tento div, že Atheňan Epizelos, syn Kufagorův, jenž při sražení bojoval a jako statečný muž si vedl, o zrak přišel, nebyv nikde na těle ani udeřen ani střelen; a od té doby zůstal po celý čas života slepým. I slyšel jsem, že o té pohromě takto vypravoval, že se mu zdálo, jakoby veliký těžkooděnec proti němu se postavil, jehož brada po celém štítu splývala; tato postava že jeho minula, vedlé stojícího však že usmrtila. To vypravoval Epizelos, jakž jsem se dověděl.

118. Datis pak, když vraceje se s vojskem do Asie v Mykoně se octl, měl ve snu vidění. Jaké to vidění bylo, nevypravuje se; avšak jakmile den zasvitl, nařídil prohlédání lodí a našed v lodí foinické pozlacenou sochu Apollona vyptával se, odkud by uchvácena byla, a dověděv se, z kterého chrámu byla, plul se svou lodí do Delu; a ježto tehdáž Deličtí na ostrov se navrátili, postavil sochu v chrámu a káže Delickým, aby tu sochu do Delia, města thebského, odvezli; leží pak toto město při moři naproti Chalkidě. Když to Datis byl přikázal, odplul; Deličtí však neodvezli sochy té, nýbrž teprv po dvaceti létech odnesli ji Thebští sami z bohověštby do Delia.

119. Eretriany zotročené přivedli Datis a Artafrenes, jakmile plavbou k Asii přistali, do Sus. Král Dareios však pokud se Eretrianė nestali zajatci, hrozné záští proti nim choval, poněvadž byli Eretrianė dříve začali [96]) ubližovati; než když viděl je přivedeny a že v jeho moci jsou, neučinil jim ničeho zlého, nýbrž usadil je v zemi kissické na svém statku, jenž Arderikka slove a od Sus 210 honů vzdálen jest, čtyřicet honů pak od té studnice, kteráž tré věcí v sobě má; vážíť se z ní i klí zemské i sůl i olej způsobem tímto: Váží se váhou studničnou; místo vědra pak zavěšena jest polovice měchu. To spouští člověk dolů a váží a pak vylévá, co vyvážil, v káď; z této pak přelévá

se to v jinou a dělí se na tré; klí zemské a sůl sráží se a hustne hned, olej pak sbírá se v nádobách; tomu oleji říkají Peršané rhadinake; jest pak černý a vydává čpavý zápach. — Tam tedy král Dareios Eretriany usadil, kteříž až do mé doby toto místo drželi, zachovávajíce otcovský jazyk. Eretrianům tedy takto se vedlo.

120. Lakedaimonských však přišli po úplňku do Athen dva tisíce, tak velikou pilnost o to majíce, aby tam brzo došli, že třetího dne ze Sparty v Attice byli. I ač už po bitvě přišli, toužili předce na Medy se podívati; pročež šli na rovinu marathonskou a dívali se. Po tom pochválili Athenské a jejich skutek a vrátili se zpět.

Obrana Alkmeonovců (121—124); jak se rod Alkmeonovců povznesl? (125—131).

121. Divno však mi a nevěřím té pověsti, že by Alkmeonovci byli z úmluvy Peršanům na znamení štít povznesli, chtíce, aby Athenští pod barbary a Hippiem byli; vždyť zjevno o nich, že nenáviděli tyrannů více než Kallies, syn Fainippův, otec Hipponikův, aneb aspoň rovně jemu. Kallies zajisté jediný všech Athenských odvážil se, když Peisistratos z Athen vyhnán byl, majetek jeho, an se veřejně prodával, kupovati a i jinak největší protivenství všeliká mu činil.

122. [Kallia tohoto sluší jednomu každému na mnoze pamětlivu býti. Nebo jednak jako osvoboditel vlasti vynikal, jednak v Olympii toto vykonal: Svítěziv koněm a dobyv čtverospřežením druhého vítězství (dříve pak už svítězil při hrách pythických) vyznamenal se mezi všemi Helleny největšími náklady. K dcerám svým pak (byloť mu tré dcer) měl se tak, jakž člověk může. Nebo když byly k sňatku dospělé, dal jim věno velikolepé a úplnou vůli; koho jedna každá

za muže ze všech Athenských si vybrati chtěla, tomu ji dal.] [97])

123. Alkmeonovci pak rovně aneb o nic méně než on nenáviděli tyrannův. I jest mi divno a nepřipouštím té pomluvy k mysli, že by tito štít byli povznesli, jižto po všechen čas tyrannů se štítili a jichž návodem Peisistratovci tyrannidy pozbyli. A tak byli tito mnohem více osvoboditelé Athen než Harmodios a Aristogeiton, jakž já soudím; nebo tito rozdrážďili ostatní Peisistratovce usmrcením Hipparcha, aniž je tím vlády zbavili; Alkmeonovci pak vůčihledě Atheny osvobodili, ježto oni to byli, kteří Pythii přemluvili, aby Lakedaimonským osvobození Athen přikazovala, jakž ode mne svrchu vyloženo.

124. Ale snad zradili vlast nevražíce pro něco na Athenské? Než nebylo v Athenách jiných mužů slavnějších nad tyto aniž takových, kteří by více byli se ctili. Tak tedy ani nelze souditi, že by tito byli štít povznesli za takovou příčinou. Povznešen byl ovšem štít, a toho nelze zapírati (staloť se to); kdo však ten byl, jenž jej povznesl, o tom nemohu ničeho pověděti.

125. Alkmeonovci byli už od předkův svých slavní v Athenách; Alkmeonem však a pak zase Megakleem stali se teprv hodně slavnými. Nebo Alkmeon, syn Megakleův, byl nápomocen Lydům, kteří od Kroisa k věštírně delfské šli a ochotně je podporoval; a Kroisos, když se od Lydů k věštírně chodících dověděl, že jemu dobře činí, obešle ho k sobě do Sard a když přišel, daruje mu tolik zlata, co by tělem svým najednou mohl vynesti. Alkmeon pak, když se mu takový dar podával, vymyslil si a učinil toto: Oblekl velikou sukni a nechal velikého záňadří a obul nejvolnější kothorny, [98]) které našel, i ubíral se do pokladnice, do níž ho vedli. Tu připadl na hromadu zlatých zrn a nejprvé nacpal si do kothornů tolik zlata, co se do nich vešlo, pak si nabral zlata za ňadra a

nasypal si do vlasů zlatých zrn a nastrkal si jich v ústa; i šel z pokladnice stěží kothorny vleka a všemu jinému spíše se podobaje než člověku, poněvadž ústa jeho byla nacpána a vše nadito. Když to Kroisos uzřel, dal se do smíchu a netoliko mu všeho toho nechal, nýbrž dal mu mimo to ještě ne méně. Tak zbohatl tento rod velice, a tak mohl Alkmeon čtverospřežení míti i vyhral v Olympii.

126. Na to pak v druhém věku povznesl Kleisthenes, vládce Sikyonu, rod ten tak, že se mnohem slavnějším stal než dříve byl.

Kleisthenes, syn Aristonyma, syna Myrona, syna Andreova měl dceru, jíž bylo jmeno Agariste. Tuto chtěl, až by nejlepšího všech Hellenů vynašel, jemu ji za ženu dáti. Když tedy hry olympické byly a Kleisthenes čtverospřežením vyhral, učinil vyhlášení, kdokoliv z Hellenů by sebe za hodna pokládal, státi se zetěm Kleisthenovým, aby šedesátého dne aneb i dříve do Sikyonu přišel, an Kleisthenes sňatek vykoná do roka, počítaje od toho šedesátého dne. I ubírali se tam na námluvy kdožkoli z Hellenů i sebou i vlastí se honosili; a Kleisthenes jim právě za tou příčinou běh a zápas ustanovil.

127. Z Italie přišel Smindyrides, syn Hippokratův, Sybarský, jenž ze všech rozkošnictvím nejdále pokročil (Sybaris pak za té doby nejvíce květla) a Sirit Damasos, syn Amyria, přijmením Moudrého. Tito přišli z Italie; od chobotu ionského pak Amfimnestos, syn Epistrofův, Epidamnický; tento tedy od chobotu ionského. Z Aitolie pak přišel Males, bratr toho Titorma, jenž nad Helleny silou předčil a před lidmi do nejzadnějších končin aitolské krajiny se utekl. Z Peloponnesu přišel Leokedes, syn Feidona, tyranna Argivských, toho Feidona, jenž Peloponnesským míry ustanovil [99]) a nejzpupněji ze všech Hellenů si vedl, an pořadatele Elejských vypudil a sám závod v Olympii

ustanovil. Jeho syn tedy přišel a Amiantos, syn Lykurgův, Arkadský z Trapezuntu a Azenský Lafanes z města Paiu, syn Euforiona toho, jenž, jakž se v Arkadii vypravuje, Dioskury pohostinně přijal a od té doby všechny lidi přijímal, pak Elejský Onomastos, syn Agaiův. Tito přišli z Peloponnesu; z Athen pak vydali se tam Megaklees, syn toho Alkmeona, jenž ku Kroisovi přišel, a Hippokleides, syn Tisandrův, bohatstvím a krásou mezi Athenskými vynikající. Z Eretrie pak, kteráž za té doby kvetla, přišel Lysanies, jediný z Euboie; z Thessalie přišel Diaktorides Krannonský z rodu Skopovců, z Molossie Alkon.

128. Tolik bylo nápadníků. Když pak do ustanoveného dne se sešli, vyptával se Kleisthenes nejprvé na otčinu a rod jednoho každého, potom drže je rok u sebe skoumal statečnost jejich a vzdělanost a způsoby, obcuje i s jedním každým o sobě i se všemi dohromady; vodil též ty, kteří mladší byli, do gymnasií a, co bylo nejdůležitější, skoumal je i při hodování: vůbec pokud je u sebe zdržoval, činil všeliké zkoušky a zároveň je velikolepě častoval. Nejvíce však líbili se mu z nápadníků ti, kteří z Athen přišli, a z těchto přednost dávána Hippokleidovi, synu Tisandrovu, i pro statečnost i proto že po předcích příbuzný byl Kypselovcům v Korinthu.

129. Když pak ustanovený den přišel, kterého se svadební hod díti a Kleisthenes oznámiti měl, koho by ze všech volil, tehdy obětoval Kleisthenes sto volů a častoval i nápadníky i Sikyonské všechny. A když byli po obědě, závodili nápadníci zpěvem a vespolnými hovory. Když pak v pití pokročeno, kázal Hippokleides, jenž ostatní velice bavil, aby mu pištěc k tanci zahral a když pištěc uposlechl, jal se tančiti. I tančil sobě samému ovšem k libosti, Kleisthenes však vida celou tu věc zasmušile hleděl. Po té kázal Hippokleides, odpočinuv si chvíli, aby mu někdo

stůl přinesl, a když přišel stůl, tančil na něm nejprvé po lakonsku, [100]) pak zase po atticku, a po třetí postaviv se hlavou na stůl posuňkoval nohama. Kleisthenes pak, pokud onen první a druhý tanec provozoval, ač se mu Hippokleides zošklivil tancem a nestoudností a za zetě ho míti nechtěl, předce se zdržoval, nechtěje se na něho osopiti; ale jak ho nohama viděl posuňkovati, nemohl se už déle zdržeti a pravil: „O synu Tisandrův! protančil jsi zajisté sňatek.“ Hippokleides však převzav slovo řekl: „Nedbá toho Hippokleides.“ Od té doby jsou slova ta za pořekadlo.

130. Kleisthenes pak poručil ticho a pravil veřejně: „Muži, kteří o mou dceru se ucházíte! já vás všechny chválím a by lze bylo, rád bych byl vám všem po vůli a nevybíral bych z vás jediného aniž bych ostatní zavrhoval. Avšak ježto o jediné panně rozhoduji a tudy všem po vůli učiniti nelze, dávám těm z vás, kteří sňatku nedosáhnou, jednomu každému darem talent stříbra za to, že jste mé dítě za ženu pojíti chtěli a že jste z otčiny se vzdálili; dceru pak svou Agaristu zasnubuji s Alkmeonovým synem Megakleem po obyčeji Athenských.“ Když pak Megaklees přisvědčil, že jí sobě zasnubuje, bylo o svadbě rozhodnuto.

131. Při rozsouzení nápadníků tedy toto se dálo, a tak rozhlášeni jsou Alkmeonovci po celém Řecku. Z toho manželství pak pošel Kleisthenes, jenž fyly a lidovládu Athenským ustanovil a po svém dědu sikyoském jmeno měl. Tento tedy narodil se Megakleovi a pak Hippokrates; Hippokrates pak zplodil druhého Megaklea a druhou Agaristu, která po Agaristě dceři Kleisthenově jmeno měla; tato se vdala za Xanthippa, syna Arifronova a když byla těhotná, uzřela ve snách vidění; zdálot se jí, že lva porodila, a za málo dní porodila Xanthippovi Periklea.

Nešťastné tažení Miltiada proti Parickým; odsouzení a smrt jeho (132—136); episoda o Pelasgech v Attice a na ostrově Lemnu a o jich podmanění (137—140).

132. Po porážce Peršanů v rovině marathonské povznesl se Miltiades, jenž už dříve u Athenských na slovo byl vzat, ještě více. I vyžádal si od Athenských sedmdesáti lodí a mužstva a peněz, neoznámil však, na kterou zemi potáhne, nýbrž řekl, že je obohatí, jestliže ho budou následovati, an je na takovou zemi povede, z níž by snadně hojnost zlata mohli odnesti. Tak mluvě žádal lodí, Athenští pak byvše tím povzbuzeni poskytli mu lodí.

133. I plul Miltiades vzav si mužstvo k ostrovu Paru, za zámínku maje, že Paričtí dříve s trojveslím společně s Peršany do Marathonu táhli. To mu tedy bylo zámínkou; měl však i záští proti Parickým skrz Lysagora, syna Tisiova, rodem Parického, jenž ho u Peršana Hydarna byl osočil. Přišed pak k ostrovu, k němuž plul, oblehal Miltiades Parické, kteří se v městě byli uzavřeli, a vyslav k nim hlasatele žádal sto talentů, vzkazuje jim, jestliže nedají, že vojska svého neodvede, pokavadž by jich nepřemohl. Paričtí však ani na to nepomýšleli, aby Miltiadovi peněz dali, nýbrž přičiňovali se, aby město obhájili, činíce mnohá opatření, zvláště pak, kde byl kus hradby snadný k ztečení, tu jej v noci tak vyvyšovali, že byl dvojnásobně vyšší než dříve.

134. Až potud vypravují všichni Řekové; odtud pak povídají Paričtí sami takto, že k Miltiadovi, když byl na rozpacích, přišla zajatá žena, která rodem z Paru byla a Timo se jmenovala a podkněžka bohyní podzemních byla. Tato přišedši Miltiadovi na oči radila prý mu, jestliže mu na dobytí Paru mnoho záleži, aby to učinil, co mu poradí. Potom mu dala radu, on pak odebrav se k pahorku před městem stojícímu přeskočil prý ohradu zákonodárné Demetry,

nemoha dvéří otevříti a přeskočiv ji šel do stánku, aby uvnitř cosi učinil, buď aby něčeho nedotknutelného se dotkl aneb aby cosi jiného vykonal. [101]) I byl už u dvéří, ale v tom ho náhle hrůza obešla a on touž cestou nazpět kvapil a, když s ohrady dolů skočil, vymkl si stehno. Jiní pak povídají, že si koleno narazil.

135. I odplul Miltiades zle se maje nazpět, ani peněz Athenským neveza ani Paru nedobyv, nýbrž oblehav město šestadvacet dní a popleniv ostrov. Paričtí pak dovéděvše se, že podkněžka bohyní Timo Miltiada navedla, hodlali ji za to potrestati; i vyslali posly do Delf, jakmile obležení přestalo. Vyslali je však, aby se tázali, zdali mají tu podkněžku bohyní usmrtiti, ježto nepřátelům navedení dala k dobytí otčiny a ježto svátosti mužskému pokolení nezjevné Miltiadovi vyzradila. Pythie pak nedopustila toho řkouc, že Timo není tím vinna, nýbrž ježto Miltiades nemá dobře skonati, že mu bohyně byla návodkyní zlého.

136. To tedy oznámila Pythie Parickým; Athenští pak Miltiada, když se z Paru vrátil, měli v ústech, jakož druzí, tak nejvíce Xanthippos, syn Arifronův, jenž pohnav Miltiada před soud lidu o hrdlo mu stál, že Athenské oklamal. Miltiades pak ač přítomen jsa nehájil se (nebylť s to, an stehno jeho mrtí bylo rozžíráno), nýbrž přátelé ho, ležícího na lůžku, hájili, připomínajíce opět a opět bitvu marathonskou a dobytí Lemnu, že on dobyv Lemnu a potrestav Pelasgy ostrov ten Athenským opatřil. I byl mu lid potud přízniv, že ho hrdla neodsoudil; než za jeho vinu vložil naň pokutu padesáti talentů; [102]) Miltiades však po tom, když se stehno znítilo a shnilo, zemřel; těch padesát talentů pak zaplatil syn jeho Kimon.

137. Lemnu však dobyl Miltiades, syn Kimonův, takto:

Pelasgové [103]) byli z Attiky od Athenských vyhnáni, buď právě buď neprávě; nebo o tom nemohu ničeho říci, leda co se povídá. Hekataios, syn Hegesandrův, zaznamenal v svém vypravování, že neprávě; nebo když viděli Athenští krajinu tu, kterouž jim pod Hymessem k obývání dali jako odměnu za zeď druhdy kolem hradu vyhnanou, tuto krajinu když viděli Athenští dobře vzdělánu, anaž dříve byla špatná a za nic nestála: záviděli prý jim a zachtělo se jim té země, a tak je vyhnali žádného jiného důvodu nepředstírajíce. Athenští však vypravují, že je právě vyhnali; nebo Pelasgové obývajíce pod Hymessem, činili prý odtud výpady a ubližovali jim takto: Chodilyť vždy dcery Athenských a synové pro vodu k Devítistudní, [104]) ježto za té doby ještě ani jim ani druhým Řekům nebylo služebníků; kdykoli pak dcery přišly, činili prý jim ze zpupnosti a z pohrdlivosti násilí; a na těchto skutcích prý nepřestávali, nýbrž posléze zlé o ně ukládajíce v skutku prý byli postiženi. I dokládají, že oni (Athenští) tím byli lepší oněch, že, když Pelasgy v úkladech postihli a je usmrtiti mohli, nechtěli toho učiniti, nýbrž že jim nařídili, aby ze země se vzdálili. Tak tito odtáhli a osadili jiná místa, zvláště Lemnos. — Ono zaznamenal Hekataios, toto pak Athenští vypravují.

138. Tito Pelasgové tedy obývajíce tehdáž v Lemnu a chtíce se nad Athenskými vymstiti, vědouce dobře o slavnostech Athenských nastrojili lodí padesátiveslové na ženy Athenských, kteréž v Brauroně slavnost Artemidy prováděly, a unesše odtud mnohé z nich odpluli a když je do Lemnu přivedli, měli je za ženiny. Když pak tyto ženy časem mnoho dětí byly porodily, učily syny jazyku attickému a způsobům Athenských. Tito pak nechtěli se syny z pelasgických žen zrozenými obcovati a byl-li někdo z nich od někoho z oněch bit, běželi mu všichni na pomoc a po-

máhali sobě vespolek; ba i vládnouti chtěli tito chlapci oněmi a byli jich mnohem silnější. Pelasgové pak znamenavše to rokovali o tom; i vznikalo v nich, když se o tom radili, obávání, když tito chlapci za slušné uznávají sobě pomáhati proti synům řádných žen a už teď jimi vládnouti chtějí, co teprv asi budou dělati, až v muže vzrostou. I vidělo se jim ty syny z attických žen usmrtiti: učiní to tedy a s nimi zavraždí i jich matky. Od tohoto skutku a od dřevního, jejž spáchaly ty ženy, které muže své s Thoantem usmrtily, [105]) jest v Řecku obyčejem, všechny hrozné skutky lemnickými nazývati.

139. Když Pelasgové syny své a ženy zavraždili, nevydávala jim země úrody aniž rodily ženy a stáda jejich rovně jako před tím. I poslali do Delf, jsouce hladem a bezdětností týráni, aby si nějakého vyproštění z těchto svízelů vyžádali. Pythie pak kázala jim, aby složili Athenským takovou pokutu, jakou by jim tito sami usoudili. I šli Pelasgové do Athen a oznamovali, že chtějí pokutu složiti za všeliké ukřivdění. Athenští pak vystrojili v prytaneiu lože co nejkrásněji mohli a přistavili k němu stůl všelikými dobrými věcmi naplněný a kázali Pelasgům, aby jim zemi svou v tom stavu vydali. Pelasgové však odpověděli řkouce: „Až severním větrem za jeden den lodí z vaší země k naší připluje, tehdy ji vydáme.“ Toto řekli vědouce že se to nemůže státi; nebo Attika leží daleko Lemnu na jih.

140. Tehdáž se tedy to stalo; o hodně mnoho let později pak, když Chersonesos u Hellespontu ležící Athenským v moc se dostal, přišel Miltiades, syn Kimonův, za trvání stálých větrů (etesií) loďí z Elaiuntu, města v Chersonesu, za jeden den do Lemnu i poroučel Pelasgům, aby ostrov opustili, připomínaje jim ten výrok, jenž že nikdy se nevyplní, Pelasgové doufali. Hefaistiejští uposlechli, Myrinští [106]) však ne-

chtíce uznati, že by Chersonesos byl Attikou, byli obleháni, až i oni se podrobili. — Tak tedy Lemnu nabyli Athenští a Miltiades.

Poznamenání k šesté knize.

1. Tato zpráva, ač nepravdivá, byla předce chytře vymyšlena, jednak pro to že za krále Dareia takové násilné přesídlení celého národa několikrát se stalo — tak naloženo na př. s Barčany (viz IV, 204), s Paiony (V, 14), s Eretriany (V, 119) — jednak že Foiničané a Ioni, jakož nejhlavnější národové obchodní, byli soupeři. Za starodávna byl veškeren obchod v rukou odvážlivých Foiničanů; znenáhla však je vytiskli Ioni z moře řeckého i z Černého moře a četné lodí ionské křižovaly po celém moři středozemním. Proto se Foiničané války proti Ionům tak horlivě súčastňovali, stojíce o zahlazení sokův nebezpečných (viz kap. 6. 28. 33.)

2. Ostrov Lade byl veledůležitý proto že jsa před přístavem miletským byl takměř jeho záštitou. Nyní jest ostrov ten náplavou řeky Maiandru už s pevninou spojen.

3. Fokaia bývala druhdy z nejmohútnějších měst řeckých v Malé Asii. Když však Harpagos, vojevůdce Kyrův, ji oblehal, vystěhovali se Fokajští vidouce nezbytí na ostrov Kyrnos (Korsiku); viz I, 165. Od té doby nenabyla nikdy více bývalé své slávy. Jak skrovná byla moc její za této doby, jde z toho, že vypravili toliko tři lodí.

4. Někteří (na př. Stein) se domýšlejí, že Herodot slovem *ἀγνωμοσύνη* počínání Ionův jako *zpozdilé* kárá a to prý snad za tou příčinou, aby zradu Samických, jimž velice přál, omluvil. Domněnka tato jest Herodota nedůstojná a zajisté mylná; *ἀγνωμοσύνη* neznamená zde *zpozdilost*, nýbrž *vzdornost*. Že Herodot nemínil Ionů kárati, jde i z následujících slov „nechtěli se v *zradu* uvoliti,“ jakož z celého vypravování.

5. „Na ostří břitvy kolébá se osud náš“ přeložil jsem, abych slova Herodotova co možná nejvěrněji napodobil. My užíváme obyčejně jiných metafor k naznačení doby rozhodné a kritické, na př. „na váhách zavěšenu býti, na nitce viseti“ a j.

6. Projížďka (diekploos) manoeuvre lodní, jehož Řekové (zvláště Athenští v peloponneské válce) často proti nepřátelským lodím užívali. Při takové projížďce bylo hlavní úlohou co možná nejrychleji mezi dvěma nepřátelskými loďmi projeti a při tom buď vesla jejich zlomiti aneb jinak je porouchati, aby byly k boji neschopny.

7. Ionové nechtíce z choulostivosti namáhavá cvičení odbývati přehánějí v líčení škodných následků z toho namáhání vyplývajících; proto praví „trýzněmi *nezhojitelnými*.“ Herodot kárá choulostivost jejich slovy „trávili čas v stínu“ (*ἐσκιητροφέοντο* ku konci kap. 12.); nebo že Řekové skoro celý den mimo dům (na náměstí, v gymnasiích, t. j. tělocvičnách a j.) se zdržovali, pro to mělo slovo *ἐσκιατροφημένος* (t. j. v stínu vychovaný, doma v chládku meškající) význam opovržlivý, jako naše „peciválek, světnička;“ znamenaloť člověka malátného a choulostivého.

8. To jest zajisté přehnáno; nebo i ohromné loďstvo, jež Xerxes proti Řecku vypravil, nemělo více než 830 trojveslí (viz VII, 89).

9. „*Vlasáčům*“ t. j. Peršanům, ježto dlouhé vlasy nosili. — *Didyma* nedaleko Miletu, kdež Apollon (přijmením didymský), slavný chrám a věštírnu měl. Kněži toho chrámu sluli Branchidi (Branchidai), t. j. potomci báječného Brancha; a po nich slulo i místo to Branchidai (Branchidy). — Slova „jiným bude dán v poručenství“ (*μελήσει*) jsou ironická.

10. O moři červeném č. erythrejském viz pozn. 2. k 1. knize. Město Ampe leželo v nejzadnějším koutě nynějšího zálivu perského.

11. Laos a Skidros byly osady na západním pobřeží Italie od Sybaritů po zboření Sybary založené.

12. Frynichos básník tragický a předchůdce Aischylův. Nejslavnější jeho dramata byla „dobytí Miletu“ a „Foiničanky“ (toto drama slavilo vítězství Reků u Salaminy). Pokuta, kterouž mu Athenští uložili, byla dosti veliká; nebo 1000 drachem = 350 zlatých.

13. „Kteří něco měli“ t. j. zámožní lidé.

14. Město Zankle, později Messana jmenované (dnešní Messina) bylo od Chalkidských založeno; že pak Chalkidští kmene ionského byli, proto také toliko Iony zvali.

15. Lokrové Epizefyrští obývali v italské krajině Bruttium slovoucí (na jižním okřídlí Italie).

16. Gela, město v Sicilii, dnešní Alicata n. Terra nuova. O Hippokratovi viz také VII, 164.

17. Za nejspravedlivějšího vyhlásil jej Dareios mimo jiné také pro to, že se zase z vlasti své k němu navrátil; nebo mnozí Řekové nabyvše v Persii bohatství nevrátili se, jakmile je král od sebe propustil. Viz vypravování o Demokedovi (III, 137) a Histiaiovi (VI, 2).

18. *Προσημαίνει* jest zde časoslovo neosobné a znamená „děje se znamení;“ mylně doplňují jiní slovo „bůh“ a vykládají „bůh dává znamení.“

19. „Na zem porazila;“ vlastně znamenají slova Her.: „na koleno porazila;“ t. j. oslabila, zochabila. Metafora ta vzata jest od zápasu.

20. O kraji atarnejském viz I, 160; kraj ten drželi tehdáž Chijští. Kaikos řeka mysická blízko ostrova Lesbu v moře vpadající (dnešní Mandagrorai).

21. Srvn. I, 137: „Král pro jedno provinění nikoho neusmrcuje; nýbrž shledává-li po bedlivém uvážení četnější a věčší provinění než záslahy, tu si teprv hněv vylévá.“

22. Svatá cesta t. j. cesta k chrámu delfskému vedoucí, kteráž, jako chrám sám, Apollonu zasvěcena byla. Poutníci po ní putující byli nedotknutelní; byliť pod ochranou Apollona.

23. Filaios a Eurysakes, synové Aianta v troické válce proslulého, postoupili prý ostrov Salaminu Athenským a usadili se v Attice, onen v Brauroně, tento v Melitě.

24. Vystavěl tedy zeď od tak zvaného Černého chobotu (zde leželo město Kardia) až k protějšímu břehu podlé Hellespontu ležícímu (zde bylo město Paktye). Zeď tato obnovena později několikrát, zvláště za Periklea a za císaře Justiniana.

25. Pro snadnější vyrozumění budiž zde rodokmen podán. X znamená ženu, která dříve za Kypsela, pak za Stesagora provdána byla; Miltiades I. a Kimon byli tedy životní bratří.

Kypselos ‿ X ‿ Stesagoras I.

Miltiades I. (zakladatel vlády Athenských v Chersonesu) — Kimon (viz o něm kap. 103.)

Kimon: Stesagoras II. (viz kap. 103.) — Miltiades II. vítěz marathonský

Miltiades II.: Kimon II.

26. Viz kap. 103.

27. ἐπιτιμέων „jakoby *ještě* smutkem ctil“ t. j. jakoby lhůta smuteční, kterou si vytkl, nebyla ještě vypršela. Smutek se mimo jiná znamení také tím dával na jevo, že se nechodilo z domu ven.

28. Bezpochyby učinil to Miltiades pro to, že do těchto velmožů vzpoury bylo se nadíti.

29. Podlé tohoto svědectví stal se tento vpád Skythův r. 495., asi 20 let po tažení Dareia proti Skythům.

30. Viz IV, 137.

31. Rozuměj: za škodu, kterou by jeden druhému učinil.

32. Ze slov těch jde toliko, že *ustanovení* velikosti daní až do doby Herodotovy bylo totéž, nikoliv pak že v skutku ionská města tyto daně odváděla. Nebo když byla bitvou mykalskou moc Peršanů docela zlomena, svrhla věčší část ionských měst jho perské a neodváděla daní perskému králi, nýbrž do spolkové pokladnice řecké. Perští satrapové toho kraje, k němuž dříve města ionská patřila, musili ovšem králi každého roku tolikéž daní odváděti jako dříve, i musili jinak peníze sháněti.

33. Viz řeč Otanovu (III, 80). — Z toho, co zde praveno, jde, že Her. jednotlivé části díla svého Řekům už před ukončením celého díla v známost uvedl, a to bez pochyby veřejným čtením. Při takovém čtení pochybovali někteří, zdali Herodot o demokratickém smýšlení Otana pravdu pověděl; a na toto pochybování naráží zde Herodot a hájí se zároveň. Srvn. pozn. 55. k 3. knize.

34. „Z pevniny“ t. j. z protějšího pomoří thrackého. Zde patřily jim osady Stryme, Enneahodoi, Fagres a j. Tyto osady platily daně, Thasičtí pak sami byli poplatku prosti.

35. Jmeno Krios jest zároveň také statné jmeno appellativné a znamená „berana.“ Kleomenes napomíná úštěpačně Kria, aby si už obložil rohy mědí, aby mohl jsa takto ozbrojen s neštěstím, které ho co neviděti zastihne, se potýkati. Jak Kleomenes výhrůžku tu splnil, o tom viz kap. 73.

36. V obecném domě chovali Spartanští Eurysthena plníce takto rozkaz delfského boha, aby staršího více ctili. Mladší bratr jeho vychován v soukromí.

37. Báje hlásala o Perseovi, že byl synem *Zeusa* a

Danay. Herodot báji tu, jak se zdá, zavrhuje; nebo slova jeho znamenají bez pochyby: „Vypočítání toto, jež Hellenové činí, jest pravé, vyjmeme-li z počtu králův dorských boha Zeusa.“

38. Rodokmen Persea, sledujeme-li jej vzhůru, jest tento: Perseus — Danae — Akrisios — Abbas — Lynkeus — Aigyptos (jeho bratr Danaos); srvn. II, 91.

39. Řekové vypravovali, že se Perseus v Argu narodil a odtud že ku Kefeovi, králi Kefejských (t. j. Assyřanů) se odebral. Naopak tvrdili Peršané, že byl Perseus rodem Assyřan a že se odtud teprv do Řecka přestěhoval. I zdá se, že byl Perseus nějaký bůh assyrský.

40. Lakedaimon jest jméno starého heroa a ochránce města Lakedaimonu, jejž obyvatelé později stotožnili s nejvyšším bohem; tudy povstalo jméno Zeus Lakedaimon. Zeus nebeský jest týž Zeus, jejž druzí Řekové ctili.

41. Toto právo bylo předce poněkud obmezeno; nevypadla-li obět, která se vždy před tažením vzdávala, příznivě, nesměli tažení podniknouti. A že také obec (t. j. zastupitelstvo obce č. rada kmetů, gerusia) o podniknutí války rozhodovala, lze na základě jiných zpráv i též z některých míst Herodota samého dovoditi; srvn. na př. V, 50 (a pozn. 20. k. 5. knize); V, 63. a 64.

42. Už za starodávna dávaly se králům při společném hodování za čestný podíl hřbety zvířat obětních; čehož u Homera na mnohých místech se dočítáme.

43. Novoměsíc a sedmý den měsíce (sedmého dne se podlé bájesloví řeckého Apollon narodil) byly Apollonovi zasvěceny. *Sedmý den první části měsíce* = sedmý den měsíce. Řekové dělili měsíc buď na dvě polovice a nazývali první *μὴν ἱστάμενος* (měsíc počínající), druhou *μὴν φθίνων* (měsíc ubývající), aneb na tři části: počínající, prostředkující, ubývající měsíc. Měl-li se tedy na př. 17. den naznačiti, říkalo se buď „druhého dne měsíce ubývajícího“ aneb „sedmého dne měsíce prostředkujícího.“ Prvé rozdělení bylo starodávné (dočítáme se ho už u Homera a Hesioda), a toho drželi se, jak se zdá, Lakedaimonští; druhého rozdělení užívalo se v Attice všeobecně.

44. Medimnos attický držel 0·5583 korce (0·8374 měřice); lakonský medimnos však byl větší; měltě se k attickému jako 5 : 3. — Jaká míra byla lakonská čtvrt, nelze určiti.

45. *Proxeinos* znamená vlastně „hostitele“ pak vůbec „ochránce.“ Tak sluli občané do cizích států vysílaní, kteří v cizině zájmy své vlasti i jednotlivých občanů hájili; měli tedy takovou úlohu, jakou nyní vyslanci neb konsulové.

46. Ježto Řekové vůbec v důležitých věcech delfské věštírny o radu se ptávali, tudy měli Pythiové jakožto poslové do Delf vysílání dosti znamenitý vplyv politický; jim přislušelo toho dbáti, aby politika Spartanův s vůli božskou se shodovala. Působení jejich lze tedy považovati za živel hierarchický v ústavě spartanské.

47. Choinix = $^1/_{48}$ medimnu. Attický choinix držel asi $3^1/_3$ žejdlíku. Kotyle držela asi $^5/_6$ žejdlíku.

48. Zemřel-li kdo bez mužských potomků, dědila veškeren statek otcův nejstarší dcera, pročež se nazývala *patruchos* n. *epikleros* t. j. dědičná dcera. Jako v Spartě králové rozhodovali, za koho se tato dcera provdati má, nezanechal-li otec písemné poslední vůle, tak i v jiných státech úředně o tom rozhodováno; v Athenách na př. přislušelo to prvnímu vladaři (archontu).

49. „O obecných cestách“ t. j. „o vymezení obecných cest.“ Králové rozhodovali v rozepřích, které v této příčině mezi obcí a jednotlivými občany se sbíhaly.

50. Herodot zajisté zde tvrdí, že králové v radě kmetův (v gerusii) po *dvou* hlasech měli. Pro ten omyl kárá ho Thukydides I. 20. Někteří ovšem upírají, že by Herodot omylu toho byl se dopustil, vykládajíce slova jeho v ten rozum: „Nepřijdouli oba králové do sezení, odevzdává některý kmet za *oba dohromady* dva hlasy, sám za sebe pak třetí;“ než výklad tento není pravdě podobný, a Thukydides zajisté slovům Herodotovým lépe rozuměl než tito vykladatelé.

51. Smutek za zemřelého dávali staří Řekové tím na jevo, že roucho své roztrhovali, vlasy si ustřihovali a prachem hlavu a oděv posypávali. Pro to znamenalo *καταμιαίνεσθαι* (t. j. vlastně „pošpiniti se zohaviti se,“) „smutek nositi.“

52. „Nebývá žádného shromáždění na náměstí“ t. j. nedějí se žádné obecné porady, žádné soudy, žádné trhy; nebo vše toto dálo se na náměstí.

53. V Spartě měl slavný rod Talthybiadů (potomků Talthybia, hlasatele z Iliady známého) dědičné právo hlasatelské. — Kuchaři, o nichž Her. připomíná, jsou *obecní*

kuchaři, poněvadž, jakž známo, Spartané nejedli doma, nýbrž společně a veřejně. Společné tyto obědy sluly *fidittia*.

54. Therapne slula příkrá vysočina jihovýchodně od Sparty se prostírající. Zde byli, jakž báje vypravovala, Menelaos a Helene pohřbeni a měli zde společný chrám (Menelaion).

55. Podlé starodávného obyčeje unášel ženich nevěstu před svadbou z otcovského domu.

56. Než pře líčení nastalo, musil žalobník žalobu svou přísahou stvrditi. Her. nazývá tuto přísahu *katomosie*; v Athenách slula *proomosia*. Taktéž obžalovanému bylo volno proti němu přísahu složiti, kteráž slula *antomosia* (protipřísaha).

57. *Gymnopaidie* (*γυμνός* nahý a *παῖς* chlapec) = veliký svátek ku poctě Apollona slavený. Chor nahých chlapců prováděl o té slavnosti tance a gymnastická cvičení.

58. Zastření hlavy rouchem bylo znamení žalu.

59. Demaretos vykonal posvátné tyto obřady, ježto ji slavně chtěl zapřisáhnouti a taktéž na ní přísahy žádal.

60. Zeus domácí (herkeios vlastně = strážce ohrady) jako ochránce celého domu také o neporušenost rodiny pečoval.

61. Báje vypravuje, že Astrabakos s bratrem svým Alopekem starodávný dřevěný obraz Artemidy našel a že uzřev jej rozumem se pominul. Lakedaimonští ho ctili za heroa a vzdělali mu tu svatyni vedle domu Aristonova.

62. Král mu daroval města Pergamon, Teuthranii a Halisarnu, kteráž i potomci jeho v držení měli.

63. Slova „pykal Demaretovi“ znamenají, že nehoda, která Leutychida zastihla, byla spravedlivou odplatou a že se Demaretovi tím takměř náhrady a zadostučinění dostalo. — Leutychides (známý vítězstvím u Mykaly) kraloval od r. 491. do r. 469.

64. Říčka Styx povstává z bystřin, které v létě, když sníh na horách aroanských (nyní Chelmos slovoucích) roztává, se skal se řítí. Strmící a rozervané skály a černé propasti dávají celé této krajině ráz hrůzyplný, a proto přeneseno jmeno Styx i na báječnou řeku podzemní. Chtěl-li kdo nejstrašnější a nejslavnější přísahou se zavázati, přísahal skrz vodu Stygy. Nyní slove Styx Mauroneria t. j. Černá voda.

65. *Kláda* (*ξύλον*) t. j. vydlabaný peň, do něhož vězeň za nohy se strčil (Fussblock).

66. Heiloti č. Heloti vlastně staří obyvatelé, kteří město Helos v Lakonii drželi. Spartané si je podrobili a zotročili; odtud přeneseno jmeno „Heloti“ vůbec na všechny lidi, kteří podmaněni byvše od Spartanů jim za otroky byli.

67. Řeka Erasinos slove nyní Kefalari. V údolí stymfalském stékají se bystřice, které s hor kolem do kola strmících se řítí, a jezero stymfalské činí. Staří se domnívali, že má toto jezero podzemní odtok a že ve vzdálenosti dvou set honů (5 mil) opět u paty hory Chaonu se objevuje a řeku Erasinos jmenovanou činí.

68. Význam této věštby jest na mnoze záhadný. Slovem „ženská“ naznačovala Pythie snad Heru, která „mužského“ (t. j. Kleomena) tím, že z prsou sochy její plamen vyšlehl, pohnula, aby města Argu nedobýval (viz kap. 82.). — „Mnoho argivských učiní žen rozedřenými“ t. j. učiní, že mnohé ženy, až mužů svých za vlast bojujících smrtí budou zbaveny, obličej a prsa na znamení smutku si budou rozdírati. Slovem „ještěr“ mínila Pythie známého stookého Arga, strážce Ioy, po němž nazván háj Argův.

69. „Toto všecko dohromady“ (doslovně: všechny tyto věci sešedše se). Výraz ten jest nápadný, poněvadž Herodot toliko *dvě* věci, totiž vpád nepřátel a věštbu, připomenul.

70. „S hůry dolů“ (od hlavy do paty) t. j. docela. Kleomenes vykládá znamení to sofisticky.

71. Doslovně „utekl velice stíhajícím jej“ t. j. valnou věčšinou hlasů uznán jest za nevinna. V řeckém jazyku užívá se zhusta k naznačení žalobníka a obžalovaného výrazů „stíhající“ a „utíkající“; tudy znamená „uteci“ soud vyhrati. V překladu jsem tuto metaforu vhodně napodobil výrazem „znikl.“

72. Kleomenes usmrtil tehdáž 6000 Argivských dílem bitvou, dílem zradou. Slova „od mužů ovdovělo“ jsou věrným a vhodným napodobením řeckého *ἐχηρώθη*. Země argivská byla takměř opuštěnou vdovou.

73. Řekové pili víno s vodou smíšené. „Pouhé víno píti“ a „ochlastou býti“ byly výrazy stejnovýznamné.

74. „V době usouzené“ t. j. v té době, kdy bůh pokušení naň seslal, aby na jevo přišlo, zdali v skutku spravedliv jest.

75. Miletský muž dal Glaukovi *polovici* prstenu neb kostky neb něčeho jiného; tu polovici měl uschovánu míti, až by někdo s druhou polovicí přišel.

76. Glaukos dává jim na srozuměnou, že by hotov byl odpřisáhnouti, že ničeho nedostal.

77. Syn přísahy t. j. daemon, jenž křivopřísežného člověka stíhá a nejen jeho sama, nýbrž i celý jeho rod utracuje.

78. Čtyrletní slavnost t. j. po čtyrech letech se vracující. — Athenští posílali k mnohým slavnostem (jako do Delu a j.) zvláštní vyslance (theory) kteří jmenem celé obce slavností těch se súčastňovali. Taková pout slula *theorie* a lodí k dopravení theorů určená *theoris*.

79. 5 drachem asi = 1 zl. 75 kr. (drachma 35 kr.). Poněvadž zákon Korinthským zakazoval, aby nic z obecného jmění ani darem nedávali ani darmo nepůjčovali, pronajali Athenským několik lodí svých hodně lacině.

80. R. 431. vypudili Athenští Aiginské z vlastí (viz Tkuk. II, 27).

81. Epispaster t. j. dřevěné držadlo aneb řemen u dvéři, jímž se dvéře přitahovaly.

82. Slova „přinuceny byvše“ přidává Herodot sám se svého stanoviska. Argivští nedbali toho, že Kleomenes Aiginské k tomu donutil.

83. *Pětizápasí* (pentathlon) t. j. soubor pěti rozličných závodů (skákání, házení diskem, běhu, zápasu n. dolení, boje pěstného). Kdo v pětizápasí vyhral t. j. kdo ve všech pěti závodech soupeře své přemohl, tomu se dostalo ovšem mnohem věčší slávy, než tomu, kdo toliko v jednom z těch závodů svítězil.

84. Muže svaté nazývá Datis Delické, poněvadž s kultem Apollona se pěstovali.

85. V rukopisech nalezá se mylné *κατέργοντες*, což Dietsch důmyslně změnil v *κατοργέοντες* t. j. velice toužíce, spěchajíce.

86. *Marathon* neznamená pouze tento okres (demos), nýbrž celou rovinu pomořskou, která dříve „tetrapolis“ (čtyrměstí) slula; zahrnuje tedy toto jmeno v sobě mimo demos Marathon ještě tři demy Probalinthos, Trikorythos, Oinoi. Rovina marathonská slove nyní Vrana.

87. *Koile* (Hluboká) slul jeden demos předměstský.

Ross vykládá jmeno Koile „Hluboká cesta.“ Kdyby tento výklad pravý byl, o čemž pochybuji, musilo by se přeložiti „za tak zvanou Hlubokou cestou.“

88. Odpověď Spartanů znamená: My nesmíme ani dnes devátého dne, ani v následujících dnech vytáhnouti, dokavadž nebude měsíc na plně. Úplněk byl tehdáž dne 15. Metageitnionu (10. září); po úplňku vytáhli Spartané a přišli dne 18. Met. (13. září) do Athen, urazivše cestu 30 mil za tři dni; bitva však svedena 17. Metageitnionu (12. září).

89. Hippies mínil, že „matka“ znamená „vlast jeho;“ obcování s matkou vykládal si v ten rozum, že v stáří ve vlasti své zemře a pohřben byv s ní obcovati bude.

90. To se stalo 93 let před ztroskotáním Plataií, tedy r. 519. (viz Thuk. III, 68.).

91. Studené přátelství t. j. neopravdové, neživé, které se nejeví skutky a jen podlé jmena existuje.

92. Od dob Kleisthenových volili se archonti (vladaři, nejvyšší úředníci athenští) a rovněž tak i největší část ostatních úředníků losem (losovalo se černými a bílými boby).

93. Hlasatel předříkával modlitbu.

94. Kynaigeiros byl bratr slavného básníka tragického Aischyla, jenž také v této bitvě udatně bojoval.

95. Themistokles znamenal, že přístav Peiraieus jest vhodnější a důležitější i učinil jej shromáždištěm lodí válečných i obchodních.

96. Pleonasmus *ἄρχεσθαι πρότερον* naskytuje se u Herodota zhusta, jakož i my říkáme: „on začal dříve,“ zvláště mluvíme-li o ukřivdění.

97. Kap. 122., kteráž se jen v jedné části rukopisů nalezá a v níž i co do věcí i co do slohu ledacos nápadného jest, nepochází od Herodota; jest to pozdější interpolace, kterou nějaký ctitel Kallia učinil.

98. Kothorny zde = vysoké lovčí boty. Řekové nosili obyčejně nízké, sandalům podobné střevíce.

99. Feidon zavedl první řádnou míru a váhu (totiž aiginskou) v Argu, aby ustavičnému matení a kolísání konec učinil; tutouž míru a váhu přijali pak znenáhla všichni Peloponnesští.

100. Doslovně: „křepčil lakonskými posunky“ (sche-

matia). Tanec řecký nebyl nikdy pouhé poskakování, nýbrž byl vždy mimický.

101. Bezpochyby zamýšlel Miltiades z chrámu nějaký obraz unesti, na němž blaho města viselo; srovnej četné báje o tak zvaných palladiích (t. j. obrazech č. sochách Pallady Atheny).

102. Xanthippos činil dva návrhy: a) Miltiades buď za vinna uznán, že obec oklamal, b) buď hrdla odsouzen. Nejprvé se vedlo pře líčení o prvním punktu a Miltiades uznán za vinna. Na to navrhli obhájci naproti trestu od žalobníka navrženému mírnější, totiž peněžitou pokutu padesáti talentů; soud pak zamítl návrh žalobníka a uložil Miltiadovi tuto pokutu. — Přátelé Miltiadovi navrhli tak znamenitou pokutu (50 talentů = 112500 zlatých), aby tím spíše se podařilo Miltiada smrti zprostiti; bylať rozhořčenost Athenských proti Miltiadovi, jehož tažení se nepovedlo, veliká.

103. O Pelasgech viz 51. pozn. k 1. knize.

104. *Devitistudní* (Enneakrunos) na jihovýchodní straně Athen. Dříve slul pramen tento Kalliroe (t. j. krásný pramen) a tak jej nazývají i nynější Řekové; Enneakrunos nazván za doby Peisistratovců.

105. Podlé jiných bájí zachránila Hypsipyle otce svého, krále Thoanta.

106. Na ostrově Lemnu byla toliko dvě města; Hefaistia na východní, Myrina na západní straně.

